

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม

ต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลขุนทะเล

อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

The Eco-Tourism Management Pattern Appropriate for the Local

Tourist Sites, the Case Study of KhunTa-Lae's Community,

Muang, Surat Thani

มณฑา เพ็ชรวรรณ และคณะ

กุมภาพันธ์ 2557

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม
ต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลขุนทะเล
อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

**The Eco-Tourism Management Pattern Appropriate for the Local Tourist Sites,
the Case Study of KhunTa-Lae's Community,
Muang, Surat Thani**

คณะผู้วิจัย

อาจารย์มณฑา เพ็ชรวรรณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
อาจารย์ปิยะวัฒน์ แสงเพชร มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ชุดโครงการความร่วมมือ สกว.-มรส. การพัฒนางานวิจัย
และการสนับสนุนงานวิจัยเชิงพื้นที่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

รุ่นที่ 1 ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2553

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ตำบลขุนทะเล ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 50,646 ไร่ เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีไม้ยืนต้นขนาดใหญ่จำนวนมาก และหลายชนิด พันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ชุมชนจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด การท่องเที่ยวเป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน และเพื่อก่อให้เกิดกิจกรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยรอบในการศึกษาอยู่ ภายใต้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนเจ้าของพื้นที่ในการจัดการการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรก่อนที่จะถูกนำมาพัฒนารองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นผู้ที่มักได้รับผลกระทบจากความเสื่อมโทรมที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวโดยตรงและยังเป็นผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ ซึ่งจะสามารถนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนตำบลขุนทะเล โดยศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและบทบาทการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภายในชุมชนด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว และหารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลขุนทะเล ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ประชุมกลุ่มย่อย การสังเกตการณ์สำรวจพื้นที่ สัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถาม และศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ

ผลการวิจัยผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนักท่องเที่ยวมักจะทิ้งถุงพลาสติก ขวดน้ำพลาสติกลงในบึงขุนทะเล นำอาหารที่ไม่เหมาะสมมาให้สัตว์น้ำจำพวกปลา การทิ้งถุงพลาสติก ขวดพลาสติก การลักลอบตัดไม้ในป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ

ผลกระทบทางสังคม ชาวบ้านเกิดความขัดแย้งในชุมชนเพราะมีกลุ่มที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยให้เหตุผลว่า ยังขาดบุคลากรที่มี

ความรู้ความสามารถในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาบริหารจัดการที่ดี และที่สำคัญขาดแผนการพัฒนาที่เป็นระบบ

ผลกระทบทางวัฒนธรรม ยังไม่พบปัญหาที่ชัดเจน เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนยังมีน้อย แต่ปัญหาที่อาจจะเกิดผลกระทบในอนาคตก็คือถ้ามีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก ค่านิยมของการท่องเที่ยว แนวคิดต่างๆ จากภายนอกชุมชนที่มีความทันสมัยรูปแบบวัฒนธรรมเก่าๆ อาจจะมีการเปลี่ยนไป เช่น การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจักสาน อาจจะเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม ทำให้ชุมชนขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดังเช่นปัจจุบันที่ทุกคนจะช่วยกันคนละไม้คนละมือในการผลิต

ผลกระทบทางเศรษฐกิจในระดับชุมชนมีไม่มากนัก อีกทั้งยังเป็นผลดีที่ทำให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นร้านขายของที่ระลึก ค่าบริการต่างๆ

รูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเดิม พบว่า สถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ในแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของทรัพยากรธรรมชาติ ดังเช่น หมู่ที่ 1 บ้านนิคมพบได้ในรูปของไกด์นำนักท่องเที่ยวนั่งเรือชมธรรมชาติในบึงขุนทะเล แต่กิจกรรมที่ได้ทำให้ไม่เกิดการเรียนรู้ หมู่ที่ 2 บ้านท่าอู่ เป็นสถานที่เยี่ยมชมโบราณวัตถุของตำบลขุนทะเล หมู่ที่ 4 บ้านควนยุง มีกิจกรรมเข้าค่ายเยาวชนเพื่อศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ นอกจากนั้นมีวัดตานติ-ไมตรี ที่มีกลุ่มเยาวชน กลุ่มวัยทำงานทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน มาศึกษาธรรมะ เรื่อง “ธรรมชาติดับธรรมะ” มีชาวต่างชาติบ้าง มีที่พักในลักษณะโฮมสเตย์ หมู่ที่ 8 บ้านคลองเรือ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง นำโดยผู้ใหญ่กฤษฎิ์ มะลิวงส์ เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ต่างๆ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดอื่นๆ

บทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า การดำเนินการส่วนมากจะเป็นในส่วนของผู้ใหญ่บ้านและแกนนำชุมชนที่ถือว่าเป็นตัวแทนชาวบ้าน ในส่วนของลูกบ้านพบได้ในลักษณะของการเข้าร่วมให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น การนำเดินป่าในป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ พบได้กับชาวบ้านที่มีความสามารถหรือมีเครือข่ายในเรื่องดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามลูกบ้านส่วนอื่นก็ยังมีโอกาสเข้าร่วมโดยให้ความช่วยเหลือในเรื่องการอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น บริการรถรับส่ง บริการอาหาร สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในชาวบ้านหมู่ที่ 4 บ้านควนยุง ในส่วนของหมู่ที่ 1 บ้านนิคม ชาวบ้านที่มีบทบาทในการทำกิจกรรมร่วมกับนักท่องเที่ยวในหน้าที่ดังกล่าวโดยส่วนมากจะเป็นสมาชิก

ชมรมประมงน้ำจืด เนื่องจากมีเงื่อนไขในการให้บริการนักท่องเที่ยวในบึงขุนทะเล การท่องเที่ยวในระยะแรกนี้ชาวบ้านมีบทบาทในการบริหารจัดการกลุ่ม แต่การดำเนินการในช่วงแรกได้เกิดปัญหาระหว่างกลุ่มกับชาวบ้าน เนื่องจากชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่พอใจกับการบริหารจัดการเรื่องผลประโยชน์ที่มีความไม่ชัดเจน หลังจากนั้นก็ไม่มีความรู้สึกใด ๆ และรอดูท่าที จำนวนร้อยละ 15, 85 ตามลำดับ เหลือเพียงแต่กิจกรรมการรณรงค์อนุรักษ์ต่าง ๆ โดยมีผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 และนายบุญเหลือ รักบางแหลม ที่ร่วมกันผลักดันการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางน้ำให้คงอยู่ต่อไป ประเด็นที่สองศึกษาองค์ความรู้ภายในชุมชนด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีปัญหาเรื่องความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นจุดประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในครั้งนี้ และไม่กล้าตัดสินใจเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน จำเป็นต้องให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้ความรู้เป็นแนวทางการตัดสินใจตอบรับหรือปฏิเสธการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะเกิดขึ้น โดยการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศึกษาดูงานในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ณ บ้านถ้ำผึ้ง ตำบลตันหยง อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประเด็นสุดท้ายรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล พบว่าตัวแทนชุมชนได้ร่วมกันเตรียมความพร้อมของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนตำบลขุนทะเลเพื่อรองรับการท่องเที่ยว โดยสร้างองค์กรชุมชน ภายใต้ชื่อ “ชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลขุนทะเล” ที่ร่วมกันดำเนินการและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นมีการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวผ่านการตั้งคำถามและร่วมกันแลกเปลี่ยนเสนอความคิดเห็นที่สอดคล้องกับศักยภาพทางการท่องเที่ยวและเงื่อนไขของชุมชน ที่ประกอบด้วยรูปแบบกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลัก รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหนึ่งวัน และสร้างแผนปฏิบัติการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยพัฒนาเกณฑ์และตัวชี้วัดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กำหนดมาตรการและมาตรฐานของชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการรองรับผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว อีกทั้งมีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

พัฒนาปัจจัยพื้นฐานของสถานที่ท่องเที่ยวในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว จัดกิจกรรมการรักษาความสะอาด ประชาสัมพันธ์ผ่าน Facebook รวมถึงการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร่วมกันสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และติดตามประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยว โดยประเมินการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ประเมินกระบวนการเรียนรู้การจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มคณะกรรมการ ประเมินความพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการบริการของชุมชน

โครงการ รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน
 กรณีศึกษาชุมชนตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชื่อคณะวิจัย นางสาวมณฑา เพ็ชรวรรณ หัวหน้าโครงการวิจัย
 นายปิยะวัฒน์ แสงเพชร ผู้ร่วมโครงการวิจัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการพัฒนาควบคู่การวิจัยโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาวิธีการจัดการที่คาดว่าจะนำไปสู่ความยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อศึกษา 1) สภาพการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลขุนทะเล โดยศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในลักษณะต่างๆ รวมทั้งรูปแบบการจัดกิจกรรมและบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) องค์ความรู้ภายในชุมชนตำบลขุนทะเลด้านต่างๆ ที่นำมาใช้รองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลขุนทะเล

ในการดำเนินการวิจัยเพื่อหารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตำบลขุนทะเลมี 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ขั้นตอนศึกษาบริบทของชุมชน ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว รูปแบบกิจกรรมและบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิและปฐมภูมิ ปฏิบัติการภาคสนาม การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่ม ขั้นตอนศึกษาองค์ความรู้ของชุมชนเพื่อนำมากำหนดกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว มีการอบรม ทักษะศึกษาดูงาน ประชุมกลุ่ม เพื่อนำความรู้ที่ได้รับมากำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยว และกำหนดตัวชี้วัด และขั้นตอนหารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผ่านวิธีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการ จัดทำแผนที่ความคิด ประชุมกลุ่มระดมสมอง สอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลองพร้อมทั้งประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข

จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก่อนการพัฒนาทั้งในรูปของผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ และผู้ที่ไม่ได้รับผลประโยชน์ ซึ่งสถานการณ์การ

ท่องเที่ยวที่ผ่านมาได้เกิดปัญหาจากการจัดการ เนื่องจากความไม่ชัดเจนในการบริหารจัดการ ขาดความรู้และความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้อง ตลอดจนการขาดทักษะในการจัดการและการมีทัศนคติในเชิงลบต่อการท่องเที่ยวที่ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการ สำหรับผลกระทบที่เกิดขึ้น พบทั้งในเชิงลบ ได้แก่ การสะสมของขยะมูลฝอยที่ขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ และผลกระทบเชิงบวกที่มักเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ถึงแม้ว่าจะมีความชัดเจนในเฉพาะบางกลุ่มเท่านั้น ในส่วนของรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเลนั้น ได้มีการเตรียมความพร้อมของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อรองรับการท่องเที่ยว โดยสร้างองค์กรชุมชน สร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว พัฒนาเกณฑ์และตัวชี้วัดด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร่วมกันหาแนวทางจัดการเพื่อพัฒนาปัจจัยพื้นฐานของสถานที่ท่องเที่ยว ตั้งแต่การจัดการกับทรัพยากรการท่องเที่ยว การจัดการสิ่งแวดล้อมความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร่วมการสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้มีการติดตามประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน โดยประเมินการมีส่วนร่วมของชาวบ้านต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประเมินกระบวนการเรียนรู้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกลุ่มคณะกรรมการ ประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการบริการการท่องเที่ยวของชุมชน

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนได้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดแก่ระบบนิเวศและความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชน ทั้งการใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์และการฟื้นฟูสภาพ ซึ่งควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ร่วมมือกันจัดการในทุกขั้นตอน โดยมีการแบ่งปันผลประโยชน์ได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม นอกจากนี้แนวทางการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องมีความสอดคล้องกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งศักยภาพทางพื้นที่และศักยภาพทางสังคมของชุมชน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอก โดยปัจจัยที่ผลักดันให้ชาวบ้านแต่ละบุคคลเข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ การมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเชิงนิเวศ และมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการคาดหวังผลตอบแทน ที่ทำให้เกิดการยอมรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง และเข้ามามีบทบาทด้านการจัดการ

คำสำคัญ : รูปแบบ, การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, แหล่งท่องเที่ยวชุมชน

Project Title: The Appropriate Patterns of Eco-Tourism Management for the Local Tourist

Sites: A Case Study of KhunTa-Lae Community, Mueang, Surat Thani

Researchers: Miss Montha Petwan Project leader

Mr. Piyawat Seangpet Researcher

ABSTRACT

This research aimed to conclude the appropriate patterns of eco-tourism management for the local tourist sites: a case study of KhunTa-Lae community, Mueang, Surat Thani. This research was the research and development process by using the participatory rural appraisal process in order to improve, adjust, and develop the management approaches, which could lead to the sustainability. The objectives of this research were: 1) to investigate the current situation of eco-tourism in KhunTa-Lae by studying on impacts on environment, society, culture, and economy influenced by many styles of tourism development including the activities and involvement of the locals; 2) to examine the body of knowledge within KhunTa-Lae community in many aspects used to support eco-tourism; and 3) to identify the appropriate patterns of eco-tourism management for the local tourist sites of KhunTa-Lae community.

This action research aimed to find the appropriate patterns of eco-tourism management for the local tourist sites of KhunTa-Lae community with three main procedures: to study the context of community; impacts on environment, social, culture,

and economy influenced by the tourists development, activity patterns, and involvement of the locals in the development process including the secondary and primary data, fieldworks, interviews, and group meetings; to study the body of knowledge within the community in order to identify the tourism development process including the training programs, field trips, group meetings in order to apply the knowledge on identifying the direction for tourism development and defining the indicators; and to identify the appropriate patterns of eco-tourism management through the informal discussion, mind mapping, brainstorming, satisfaction questionnaire of the trial tourists including the evaluation and improvement process.

The research results showed that the locals were acknowledged with tourism experiences before with either the form of a person who received benefits and not received benefits. The problems happened in recent tourism situation were derived from the management due to lack of management knowledge and misconception of eco-tourism including the lack of management skills and negative attitudes towards the developments, which resulted in the lack of participation in the management. For negative impacts, the impacts were the accumulation of solid waste due to the lack of proper waste management in the area; whereas, the positive impacts tended to deal with economy. In terms of identifying the appropriate patterns of eco-tourism management for the local tourist sites of KhunTa-Lae community, the community and local eco-tourist sites were prepared to subten the tourism by creating community organization, tourism activities; developing indicator and criterion, and local

infrastructure development including tourism resources, tourism local facility, and raising the awareness to conserve tourism sites. Besides, the follow-up evaluation of tourism management in the community was used to evaluate the participation of locals in eco-tourism development, the learning process about eco-tourism management of tourism committee, and the tourist satisfaction towards community tourist services.

The eco-tourism management which could lead to the sustainability was required to concern the impacts on ecology and social relationship in the community including the utilization, conservation, and rehabilitation. The participation of locals was strongly required in every management process by sharing the benefits thoroughly and fairly. Apart from that, the direction for tourist activity management was required to comply with the potential of local tourist sites, physical potential of the area and social potential of the community, as well as the relationship between the community and external sectors. The factors driving the locals to participate in the activities were having better understanding of eco-tourism and good attitudes towards eco-tourism and expectation on returns, which led to the acceptance on tourism development in the area and participation in management process.

KEYWORDS: pattern, eco-tourism management, local tourist sites

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษา ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของชาวบ้านในตำบลขุนทะเล โดยเฉพาะกลุ่มแกนนำที่สละเวลาส่วนตัวรวมทั้งแรงงาน แรงใจที่ร่วมทุ่มเทพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมในพื้นที่ตำบลขุนทะเล จึงขอกล่าวสรรเสริญพี่น้องชาวตำบลขุนทะเลผู้เอื้ออาทร ที่ช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้เสื่อมหายจากกระแสการพัฒนา

ขอขอบคุณ เทศบาลตำบลขุนทะเล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย อาจารย์อุไร บุตรทองดี อาจารย์ประจำวิทยาลัยนานาชาติการท่องเที่ยว ในการให้คำปรึกษาตลอดช่วงเวลาของการทำวิจัย และอีกหลายท่านที่ไม่ได้กล่าวไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่ได้สนับสนุนทุนวิจัยภายในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 ทำให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินงานวิจัยสำเร็จได้ด้วยดี

สุดท้ายนี้ หากมีสิ่งใดบกพร่อง ทีมวิจัยขอภัยเป็นอย่างสูงและหวังว่าโครงการวิจัยฉบับนี้จะมีประโยชน์ได้ทั้งในทางปฏิบัติ ทางวิชาการและทางนโยบาย แก่หน่วยงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อาจเกิดขึ้นในชุมชนรากหญ้า ตลอดจนหวังว่าอาจจะมีประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษากระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นในระดับที่มีประสิทธิภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้น ต่อไป

ทีมวิจัย

มณฑา เพ็ชรวรรณ

ปิยะวัฒน์ แสงเพชร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(6)
สารบัญ	(7)
สารบัญตาราง	(9)
สารบัญรูปภาพ	(10)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
คำถามการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย	7
วิธีการดำเนินการวิจัย	8
นิยามศัพท์เฉพาะ	9
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
แนวคิดด้านการท่องเที่ยว	10
แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	13
แนวคิดด้านความสามารถในการรองรับ	25
แนวคิดด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว	25
เชิงนิเวศ	
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	30

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	37
บทนำ	37
ระเบียบวิธีวิจัย	37
บทที่ 4 ผลการศึกษา	44
บทนำ	44
ผลการศึกษา	44
ติดตามประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน	111
สถานการณ์การดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน	115
สรุป	119
บทที่ 5 บทสรุป	120
บทนำ	120
ผลการวิจัย	120
อภิปรายผล	125
ข้อเสนอแนะ	132
สรุป	135
บรรณานุกรม	136
ภาคผนวก ก	139
ภาคผนวก ข	153
ภาคผนวก ค	182
ภาคผนวก ง	188
ภาคผนวก จ	190
ภาคผนวก ฉ	206
ตารางเปรียบเทียบกิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ดำเนินการ	208
และผลที่ได้รับตลอดโครงการ	
ตารางเปรียบเทียบ output ที่เสนอในข้อเสนอโครงการ และที่ได้จริง	210

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	เกณฑ์การให้คะแนนของแบบประเมินความรู้จากการอบรม การทัศนศึกษาดูงาน และจากแบบสอบถามประชาชนในชุมชน ตามเกณฑ์ที่บุญสม ศรีสะอาด ได้กำหนดไว้	39
3.2	เกณฑ์การให้คะแนนของแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลขุนทะเล ตามเกณฑ์ที่บุญสม ศรีสะอาด ได้กำหนดไว้	42
4.1	แสดงจำนวนประชากรแยกเป็นพื้นที่ตามหมู่บ้าน	52
4.2	แสดงขั้นตอนการพัฒนาตัวชี้วัดที่เหมาะสมกับตำบลขุนทะเล	97
4.3	สรุปสภาวะด้านต่าง ๆ ที่ให้ผลสูงสุดต่อการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลขุนทะเล	99
4.4	แสดงมาตรฐานราคาค่าบริการการท่องเที่ยวของชมรม	105

สารบัญรูปภาพ

รูปที่		หน้า
1.1	กรอบแนวคิดการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งชุมชน	7
2.1	องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	24
2.2	ขั้นตอนของการวางแผนการมีส่วนร่วมของประชาชน	30
3.1	แสดงการเชื่อมโยงถึงความต่อเนื่องระหว่างผลที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละขั้นตอน และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา	43
4.1	แสดงแผนที่ตั้งจังหวัดสุราษฎร์ธานี	47
4.2	แสดงแผนที่ตั้งตำบลขุนทะเล	48
4.3	แสดงแผนที่ตั้งและอาณาเขตตำบลขุนทะเล	49
4.4	แสดงกระบวนการเรียนรู้และเทคนิคการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	86
4.5	แสดงความสัมพันธ์ชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลขุนทะเลระหว่างชุมชนและหน่วยงานภายนอก	96
4.6	กระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน	114

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในระยะเวลาที่ผ่านมาทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทยได้ถูกนำมาใช้เป็นปัจจัยเพื่อการผลิตเพื่อการพัฒนา ที่นำไปสู่การเพิ่มรายได้ของประชากรและรายได้ของประชาชาติของประเทศ ซึ่งมีผลต่อฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน โดยกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นพื้นฐานเป็นกลยุทธ์หนึ่งของอุตสาหกรรมบริการที่รัฐบาลสนับสนุนและส่งเสริมอย่างจริงจังและเป็นการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จในการทำรายได้เข้าสู่ประเทศอย่างมากมาย แต่อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น ยังขาดการเอาใจใส่ดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเกี่ยวข้องในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น จนส่งผลให้เกิดการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้ประโยชน์ จากการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันอังคารที่ 29 เมษายน 2551 ที่ประชุมได้รับทราบสถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ จากการรายงานของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ว่า ปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้มีประมาณ 104.7 ล้านไร่เศษ หรือคิดเป็นร้อยละ 32 ของพื้นที่ทั้งประเทศ จากเดิมที่เคยมีในปี พ.ศ. 2504 ราว 171 ล้านไร่ ลดลงเกือบ 70 ล้านไร่ เนื่องจากทรัพยากรป่าไม้มีบทบาทสำคัญทางด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมของประเทศ การลดลงและเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ ทำให้เกิดปัญหาและผลกระทบที่สำคัญ ได้แก่ (1) การขาดแคลนน้ำในภาคเกษตรและอุตสาหกรรม (2) การขาดแหล่งไม้ใช้สอยในประเทศ (3) ชุมชนท้องถิ่นขาดแหล่งอาหาร ยาและรายได้ (4) ความขัดแย้งในที่ดินทำกิน และ (5) ภาวะโลกร้อนและภัยธรรมชาติที่รุนแรงมากขึ้น (กระทรวงพลังงาน สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน. 2554)

ซึ่งจากปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว รัฐบาลจึงได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540 – 2544) ขึ้น เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ให้มีบทบาทในการใช้ประโยชน์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้ด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญต่อเอกลักษณ์ทางกายภาพของพื้นที่และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งถูกใช้เป็นปัจจัยในการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่รัฐบาลเชื่อว่าจะสามารถแก้ไขปัญหา

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบเดิมที่ผ่านมา

มนัส สุวรรณ (2549 : 93) กล่าวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ว่า สิ่งแวดล้อมศึกษามีเป้าหมายที่สำคัญคือ การเพิ่มศักยภาพและความสามารถให้กับมนุษย์ เพื่อจักได้อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างสิ่งสำคัญ 3 ประการคือ (1) สร้างความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Awareness) โดยเน้นการสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เป็นการสร้างปัญญาในตัวมนุษย์ (2) สร้างเจตคติหรือจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Attitude) เน้นความสำคัญของการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม เกิดความหวงแหน เป็นการสร้างสติ ความรู้สึกรับผิดชอบในการตัวมนุษย์ (3) สร้างทักษะและการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม (Skill & Participation) เน้นการสร้างเสริมทักษะในการแจกแจงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การวิเคราะห์สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางในการแก้ปัญหา และนำไปใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ดังนั้น หลักการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม จึงเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นการจัดกิจกรรมทั้งในและนอกสถานที่ ใช้สื่อหรือแหล่งเรียนรู้ทั้งบุคคล สิ่งของ สถานที่และสื่อธรรมชาติในท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการหรือองค์รวม และเป็นการเรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่มและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ

การจัดการการท่องเที่ยวโดยทั่วไปมักประสบปัญหาที่สวนทางกันระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม เพียงเวลาไม่นานพื้นที่ทางธรรมชาติทั่วประเทศต่างถูกปรับเปลี่ยนโดยมีการพัฒนา ปรับปรุง และก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสบายที่ขัดแย้งกับความจิตด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ควรจะเป็นจนเป็นสิ่งที่สวนทางกับเป้าหมายความยั่งยืนที่ประชาคมโลกต่างพยายามร่วมกันทำให้เกิดความยั่งยืนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ อาคารศูนย์บริการ ที่พักนักท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกที่เกินความจำเป็นและไม่กลมกลืนกับธรรมชาติถูกสร้างขึ้นอย่างมากมายโดยขาดการวางแผนที่ดี ขาดการวิเคราะห์โอกาสและความเป็นไปได้ทางการท่องเที่ยว ภายหลังจากการเปิดแหล่งท่องเที่ยวเพียงไม่นานจนส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวมากมายถูกพัฒนาผิดทิศทาง เกิดการเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วและถูกทิ้งร้างกลายเป็นอนุสรณ์ของการท่องเที่ยวของเมืองไทยเราในที่สุด

การพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ประสานการพัฒนากับการอนุรักษ์นั้น ได้มีความพยายามมาโดยตลอด ด้วยการวางกลยุทธ์ในการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาที่ดำเนินการอย่างรอบคอบตรงตามหลักวิชาการ แต่ในการดำเนินการที่ผ่านมา แนวทางต่างๆ เหล่านี้ยังไม่

สามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยสาเหตุหลายประการ สาเหตุประการหนึ่งที่จะกล่าวเป็นพิเศษในที่นี้ คือ ความสับสนในการพัฒนาระหว่างความต้องการทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ และการขาดการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

ภายใต้ความต้องการของประเทศในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ และกระแสของโลกที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ด้าน คือ กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวในการศึกษาเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และกระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

จาก 3 กระแสนี้ จึงทำให้เกิดแนวคิดการพัฒนาในรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่ป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเพื่อรักษาระบบนิเวศของธรรมชาติ นั่นคือ Green tourism หรือ Ecotourism ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีกรอบและโครงสร้างเล็กๆ รวมกัน แล้วสามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (All tourism should be sustainable tourism : Dowling, 1995) นักวิชาการจากสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคพื้นแปซิฟิก (PATA) องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) และนักวิชาการในอุตสาหกรรมทั้งจากยุโรป สหรัฐอเมริกา ต่างให้คำจำกัดความของ Ecotourism บนพื้นฐานองค์ประกอบว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible) ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural-based tourism) มีการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental management) และการให้ความรู้การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Environmental education-based tourism) โดยประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ (Community based participation) ร่วมคิด ดำเนินการ ได้รับผลประโยชน์ และบำรุงรักษา เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544)

แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลกระทบอันอาจเกิดขึ้นต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม หรือแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism Development) จึงได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่น และแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมในแหล่งท่องเที่ยว สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทยที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ก็ยังยึดหลักการพัฒนาดังกล่าวเป็นแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มักกระจายอยู่ในพื้นที่บริสุทธิ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั่วทุกภาคของประเทศไทย ซึ่ง

ภาคใต้ของไทยอุดมไปด้วยธรรมชาติที่สมบูรณ์และวัฒนธรรม ประเพณีที่เก่าแก่และหลากหลาย จึงมีความเสี่ยงต่อการได้รับผลกระทบจากการจัดการที่ยังมีแนวทางที่ไม่ชัดเจนและอาจนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนต่อระบบนิเวศและการพัฒนาได้ในที่สุด ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งทำการศึกษหาแนวทางและรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม เพื่อนำมาใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตำบลขุนทะเล ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 50,646 ไร่ เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีไม้ยืนต้นขนาดใหญ่จำนวนมากและหลายชนิด เช่น ไม้ตะเคียนทอง ไม้พยอม ไม้ยาง มะม่วงป่า เป็นต้น ซึ่งชุมชนได้มีการอนุรักษ์โดยจัดทำเป็นธนาคารต้นไม้ และป่าชุมชน นอกจากนี้ ยังมีพันธุ์พืช สมุนไพร ผักพื้นบ้าน พันธุ์สัตว์ต่างๆ จำนวนมาก ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ทั้งเป็นคลังอาหาร คลังยา และแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร และการอุปโภคบริโภค เสมือนเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิตของคนทั้งในและชุมชนโดยรอบ ชุมชนจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งชุมชนเล็งเห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสู่ความยั่งยืน เพื่อประโยชน์ของลูกหลานต่อไปในอนาคต และเพื่อก่อให้เกิดกิจกรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน แต่ชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการท่องเที่ยว จึงได้มีการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการระหว่างชาวบ้านกับนักวิจัย อีกทั้งเทศบาลตำบลขุนทะเลมีแผนระยะยาวในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเลในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเกิดโครงการวิจัยนี้ขึ้นมา

โดยกรอบในการศึกษาชุดนี้จะอยู่ภายใต้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนเจ้าของพื้นที่ในการจัดการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรก่อนที่จะถูกนำมาพัฒนารองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นผู้ที่มักได้รับผลกระทบจากความเสื่อมโทรมที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวโดยตรงและยังเป็นผู้อาศัยในพื้นที่ที่ตามรัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรในพื้นที่อยู่อาศัยของตนเอง เนื่องจากการเปิดโอกาสให้ชุมชนในพื้นที่ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่อาศัยของตนเองนั้น จะสามารถนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนตำบลขุนทะเล โดย

- ศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- ศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและบทบาทการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.2.2 ศึกษาองค์ความรู้ภายในชุมชนด้านต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว

1.2.3 หารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลขุนทะเล

1.3 คำถามวิจัย

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตำบลขุนทะเล ควรเป็นอย่างไร

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 ทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวบริเวณภาคใต้ของประเทศไทยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.4.2 ทราบถึงแนวทางการจัดการและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ท่องเที่ยวชุมชนตำบลขุนทะเล

1.4.3 ทราบศักยภาพของชุมชน ทั้งในด้านองค์ความรู้ ทรัพยากรท้องถิ่น วัฒนธรรม รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ ที่สามารถนำมาพัฒนาใช้ร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่

1.4.4 ทราบแนวทางและเงื่อนไขที่เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณพื้นที่อื่นๆ ในภาคใต้ของประเทศไทยในอนาคต

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยได้กำหนดขอบเขตการทอ้งเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 4 องค์ประกอบหลัก เพื่อใช้เป็นแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลในกระบวนการพัฒนาการทอ้งเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ศึกษาได้แก่

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ หมายถึง สภาพธรรมชาติอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ด้วย

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ คือ ระบบการจัดการที่ยั่งยืน มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ไม่ให้เกิดผลกระทบใดๆ รวมทั้งควบคุมการพัฒนาการทอ้งเที่ยวให้อยู่ในขอบเขตที่ยอมรับได้

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ โดยกิจกรรมการทอ้งเที่ยวที่จัดขึ้นต้องเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ และสร้างความตระหนัก รวมทั้งสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องให้แก่ักทอ้งเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

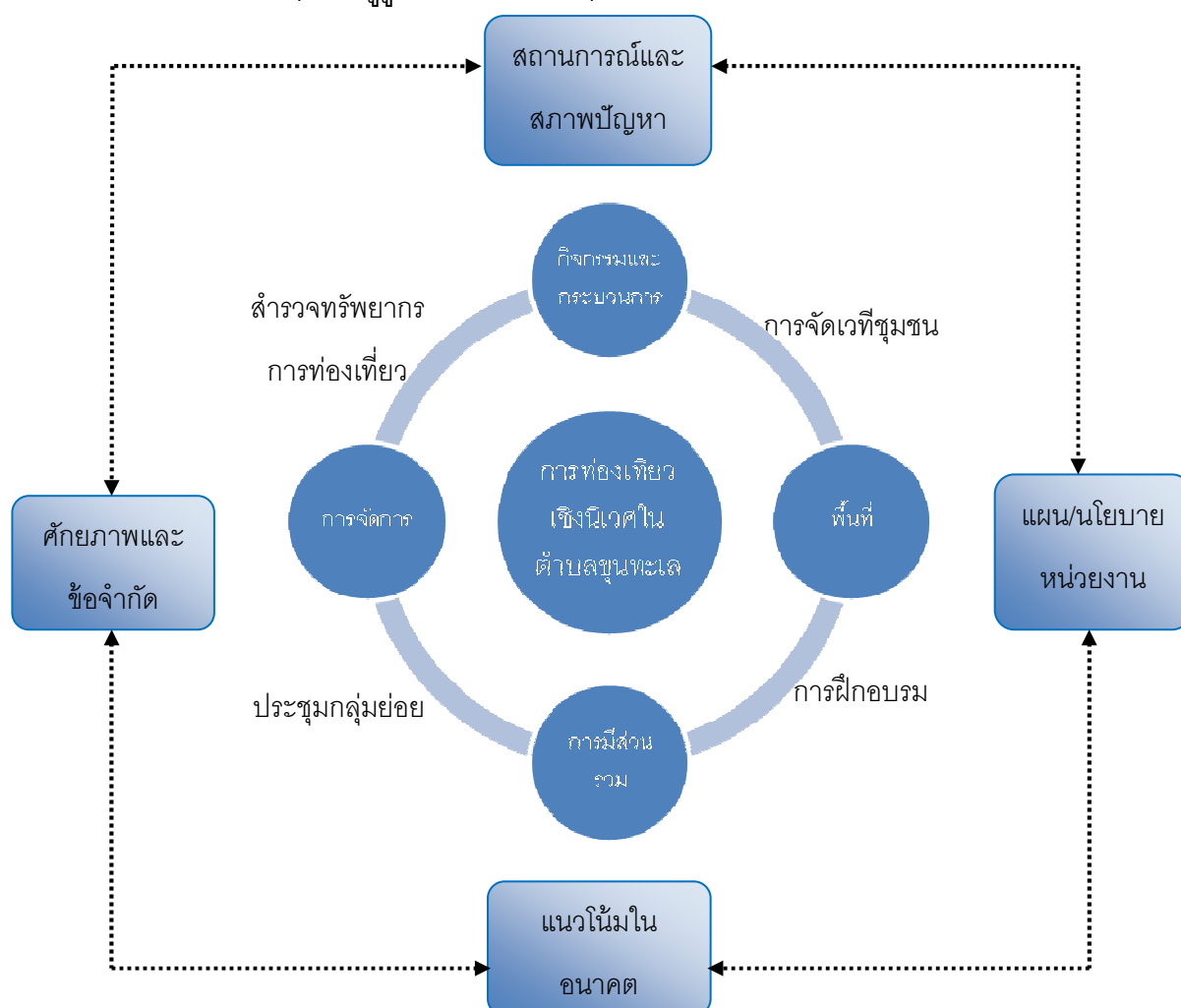
4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการทอ้งเที่ยวตลอดกระบวนการเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและท้องถิ่น ได้แก่ การวางแผนพัฒนาการทอ้งเที่ยว การดำเนินการทอ้งเที่ยวที่เกิดขึ้น และการมีส่วนร่วมในผลตอบแทนที่เกิดขึ้นทั้งในรูปตัวเงินและความพึงพอใจ ซึ่งในที่สุดชุมชนท้องถิ่นจะมีบทบาทในการควบคุมการพัฒนาการทอ้งเที่ยวได้อย่างมีคุณภาพ ตั้งแต่รากหญ้าจนถึงการปกครองท้องถิ่น

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่ ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพื้นที่ศึกษา ครอบคลุมหมู่ที่ 1 บ้านนิคม หมู่ที่ 2 บ้านท่าอู่ หมู่ที่ 4 บ้านควนยุง หมู่ 5 บ้านชอยสิบ และหมู่ที่ 10 บ้านใหม่จัตวา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพเหมาะสมต่อการพัฒนาการทอ้งเที่ยว โดยใช้ทรัพยากรในพื้นที่หมู่บ้านและพื้นที่ป่าชุมชนทั้ง 3 แห่งคือ หมู่ที่ 4, 5 และ 10 เป็นที่รองรับกิจกรรมการทอ้งเที่ยว อย่างไรก็ตามการดำเนินการที่ผ่านมาชาวบ้านยังไม่มีรูปแบบกิจกรรมการทอ้งเที่ยว อีกทั้งขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดการการทอ้งเที่ยวเชิงนิเวศ

1.6 กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว บทบาทการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศึกษาองค์ความรู้ภายในชุมชนด้านต่างๆ เพื่อจะนำไปกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อชุมชนตำบลขุนทะเล ซึ่งจะนำทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชนออกเผยแพร่ และเกิดประโยชน์ต่อผู้อาศัยอยู่ในชุมชน โดยมีแนวคิดว่า การบริหารจัดการใน 4 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว (ทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมหรือกระบวนการ การจัดการ และการมีส่วนร่วม) ต้องมีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว (โปรดดูรูปที่ 1.1 ประกอบ)

รูปที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งชุมชน

1.7 วิธีดำเนินการวิจัย

1.7.1 สถานที่ดำเนินการวิจัย ศึกษาสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนตำบลขุนทะเล ได้แก่ บึงขุนทะเล ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ วัดท่าอิฐ วัดศานติ-ไมตรี

1.7.2 วิธีการศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตำบลขุนทะเล

1.7.3 แหล่งข้อมูล เก็บข้อมูลทุติยภูมิ จากหอสมุดต่างๆ ได้แก่ หอสมุดประชาชนสุราษฎร์ธานี ที่ทำการปกครองจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ทำการเทศบาลตำบลขุนทะเล และข้อมูลปฐมภูมิ จากการสำรวจ การสังเกต การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์เชิงลึก

1.7.4 กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่

- นักท่องเที่ยว ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญกับที่เข้ามาเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลขุนทะเล

- เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวในจังหวัดในภาพรวม โดยใช้แบบสอบถามชุดเดียวกัน และการประชุมเพื่อทราบความคิดเห็นที่นอกเหนือจากแบบสอบถาม

- ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในกลุ่มภาคใต้ตอนบนที่ใช้เส้นทางภายในจังหวัดและบริษัทนำเที่ยวในกรุงเทพฯ โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยใช้แบบสอบถาม และสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

- ผู้ประกอบการด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้าและร้านขายของที่ระลึก โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยใช้แบบสอบถาม และสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

- ชุมชนท้องถิ่นในชุมชนตำบลขุนทะเล สัมภาษณ์รายบุคคลและกลุ่ม กับผู้ที่มีบทบาทและที่เกี่ยวข้องเพื่อทราบแนวทาง ขอบเขตเนื้อหา และให้ได้ข้อมูล ประเด็น ตลอดจนมุมมองต่างๆ จากผู้ให้สัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชุดเดียวกัน ในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ลงพื้นที่ในหมู่บ้านต่างๆ ในตำบลขุนทะเล

- ผู้ดูแลหลักของแหล่งท่องเที่ยว/สถานที่ท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนในชุมชนตำบลขุนทะเล ที่มีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview)

1.7.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลประเภทการสำรวจสนาม (Field survey) การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม (Interviewing) การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviewing) บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (Key Informant) ทั้งหน่วยงานของรัฐและผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว การชักถามกลุ่ม (Focus group) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) จากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทั้งข้อมูลดิบและข้อมูลที่ผ่านการวิธีทางข้อมูล (Data processing) หรือการวิเคราะห์ข้อมูลมาแล้ว (Data analysis)

1.7.6 การประมวลผลข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ร่วมกับการวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาโดยใช้หลักการ SWOT Analysis และวิเคราะห์เชิงพรรณนาโดยใช้สถิติอย่างง่าย

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการ (Management) หมายถึง กระบวนการในการประสานงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiently) และประสิทธิผล (Effectively)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีการจัดการการท่องเที่ยวที่ดี มีการรักษาสีเขียวอย่างมีประสิทธิภาพ มีการประสานความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว และให้ประโยชน์ที่เหมาะสมตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวกับความพึงพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-Tourism Management Pattern) หมายถึง รูปแบบกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดขึ้นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งอยู่ภายใต้การจัดการโดยชุมชน

แหล่งท่องเที่ยวชุมชน (Community-Based Location) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลขุนทะเล เพื่อนำไปรวบรวม ศึกษาวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดที่สำคัญในงานวิจัยมี 4 ประการ คือ แนวคิดด้านการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความสามารถในการรองรับและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดทั้ง 4 ประการจะนำไปกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลขุนทะเล ซึ่งจะนำทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชนออกเผยแพร่ และเกิดประโยชน์ต่อผู้อาศัยอยู่ในชุมชน โดยมีสาระสำคัญดังนี้

2.1 แนวคิดด้านการท่องเที่ยว

2.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548 : 5-6) กล่าวว่าคำว่า “การท่องเที่ยว” หมายถึง การเดินทาง (Travel) ที่มีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. การเดินทาง (Travel) หมายถึงการเดินทางที่ไม่ได้ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้าง โดยมีการวางแผนเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง และใช้ยานพาหนะนำไปเป็นระยะทางไกลหรือระยะทางไกลก็ได้
2. จุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึงมีจุดหมายปลายทางที่จะไปอยู่เป็นการชั่วคราวแล้วต้องเดินทางกลับที่อยู่เดิมหรือภูมิลำเนาเดิมโดยเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ ณ ที่นั้น ซึ่ง ณ ที่นั้นมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่เพียงพอสำหรับสนองความต้องการและความพอใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน
3. ความมุ่งหมาย (Purpose) หมายถึงมีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการเดินทางใดก็ได้ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้โดยมีความมุ่งหมายในการเดินทางอยู่หลายอย่างด้วยกัน ซึ่งผู้เดินทางคนหนึ่งอาจมีความมุ่งหมายในการเดินทางมากกว่าหนึ่งอย่างก็ได้

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า

1. การท่องเที่ยวเป็นการใช้เวลาว่างของมนุษย์เพื่อแสวงหาความสุขและความเพลิดเพลิน จากแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือนเป็นการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าและความเครียด ทำให้สุขภาพทางกายและจิตใจสดชื่นดีขึ้น พร้อมทั้งจะกลับไปเผชิญกับภารกิจต่างๆ และการดำรงชีวิตที่จำเจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การท่องเที่ยวเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเรียนรู้ประสบการณ์ความแปลกใหม่ ตลอดเวลาการเดินทาง ช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิตในด้านต่างๆ และเข้าใจสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือนดีขึ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มจิตสำนึกที่มีต่อสิ่งแวดล้อม

3. หากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวมีระบบที่ดี จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณรอบได้ ซึ่งเรื่องนี้ในอดีตไม่ได้สนใจกันมากนัก จนกระทั่งกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับโลกได้เข้ามามีบทบาทในประเทศไทย หลายฝ่ายเริ่มมองเห็นคุณค่าของการท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้นตามลำดับ

4. การท่องเที่ยวเป็นกลไกธรรมชาติที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น เปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้วัฒนธรรมของแต่ละฝ่ายดีขึ้น และนำไปสู่ความเข้าใจและมีมิตรภาพที่ดีต่อกัน

5. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้การไหลเวียนของเศรษฐกิจและการจ้างงานทั้งในระดับท้องถิ่นภูมิภาคและประเทศโดยรวม

2.1.2 รูปแบบและการจัดการท่องเที่ยว (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548 : 10-13) การท่องเที่ยวแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวตามการจัดการออกได้ 2 รูปแบบคือ

1. การท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Conventional Tourism) เป็นการท่องเที่ยวมุ่งเน้นความพึงพอใจและปริมาณของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงการจัดการผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

2. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการจัดการดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย และธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมอเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งสามารถแบ่งย่อยได้อีก 2 รูปแบบคือ

1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดีและมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงศึกษาธรรมชาติ การท่องเที่ยวผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางธรรมชาติ เป็นต้น

2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม หรือชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน พร้อมทั้งได้ศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวชมงานประเพณีและศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยววิถีชีวิตในชนบท การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและบันเทิง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม เป็นต้น

2.1.3 ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประเทศได้ ดังนี้คือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548 : 41-46)

1. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจของประเทศ

- 1) ราคาและค่าครองชีพสูงขึ้น
- 2) กำลังผลิตด้านเกษตรกรรมน้อยลง ยังผลให้ผลผลิตเกษตรมีราคาสูงขึ้น อันเนื่องมาจากการจ้างงานที่เปลี่ยนแปลงอาชีพจากภาคเกษตรกรรมมาสู่ภาคอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว
- 3) คุณภาพของแรงงานที่ขาดคุณภาพ ทำให้เกิดผลเสียแก่ธุรกิจท่องเที่ยวได้
- 4) การแก่งแย่งผลประโยชน์ มีการตัดราคาแข่งขันกัน อันเป็นผลเสียต่อเศรษฐกิจโดยรวม
- 5) การเข้ามาผูกขาดการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวของบริษัทต่างประเทศ ทำให้ท้องถิ่นนั้นได้รับส่วนแบ่งจากการท่องเที่ยวในอัตราส่วนค่อนข้างน้อย

2. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและการเมืองของประเทศ

- 1) การเปลี่ยนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามไปสู่ชีวิตแบบตะวันตกมากขึ้น ความผูกพันในครอบครัวลดน้อยลง
- 2) ความไม่เสมอภาคทางสังคม รู้สึกสลดใจในความเป็นอยู่ของตนเอง เมื่อเปรียบเทียบกับความเป็นอยู่ของนักท่องเที่ยว
- 3) การอพยพเข้ามาทำงานในแหล่งท่องเที่ยวมากทำให้เกิดสร้างปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาการจราจรติดขัด การย้ายโรงเรียนของเด็กที่ต้องย้ายตามพ่อแม่บ่อยๆ ทำให้เด็กเติบโตอย่างไร้คุณภาพ
- 4) ปัญหาด้านอาชญากรรม
- 5) ขาดความเป็นมิตรและความเอื้ออาทร จากคนที่มุ่งหวังหากำไรจากนักท่องเที่ยวมากเกินไป
- 6) ปัญหาโสเภณีหรือชายขายตัว ซึ่งก่อให้เกิดการระบาดของกามโรค และโรคเอดส์
- 7) การรับเอาวัฒนธรรมของต่างชาติเข้ามา ละเลยต่อประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม เป็นเหตุให้คุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมมีความสำคัญน้อยลง
- 8) คุณค่าของงานศิลปกรรมลดน้อยลง เน้นถึงการผลิตในด้านปริมาณมากเกินไป หรือมีการผลิตศิลปวัตถุหรือโบราณวัตถุเทียมขึ้นมาโดยไม่คงเอกลักษณ์เดิมไว้
- 9) สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติถูกทำลาย เกิดมลพิษต่างๆ

2.2 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.2.1 ความเป็นมา

สินธุ์ สโรบล และคณะ (2546: 30-39) ได้จำแนกพัฒนาการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทยออกเป็น 3 ยุค ดังนี้

- 1) ยุคเริ่มต้นของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เริ่มขึ้นในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2519 มีการเสนอแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติแผนแรก เป็นการเริ่มต้นรูปแบบการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาหาความรู้ มีการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ในกลุ่ม

ผู้สนใจพิเศษเฉพาะด้าน อาทิ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การดูนก การดำน้ำ การเที่ยวชมโบราณสถาน

2) ยุคกลางของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2519 - 2535 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้สรุปบทเรียนการกำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการ แต่ขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบอย่างรุนแรง ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ต่อพื้นที่ท่องเที่ยวหลักทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ดังมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติส่วนหนึ่งมองภาพลักษณ์ของประเทศไทยบิดเบี้ยวจาก “Land of Smile” หรือดินแดนแห่งรอยยิ้ม ไปเป็น “Land of Sea, Sand, Sun and Sex” หรือดินแดนแห่งท้องทะเล หาดทราย แสงแดด และ เซ็กส์ ในช่วงนี้ได้มีองค์กรพัฒนาเอกชน อันได้แก่มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอศ.) และกลุ่ม “Alternative Tourism (Thailand)” ได้ริเริ่มจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เรียกว่า โครงการท่องเที่ยวทางเลือกและโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ และมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ

3) ยุคบูรณาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2536 – ปัจจุบัน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกำหนดให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นนโยบายระดับชาติ โดยส่งเสริมให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ กำหนดนโยบายสร้างจิตสำนึกและให้ความรู้แก่ประชาชนถึงความสำคัญและคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ

2.2.2 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นมีผู้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้อย่างหลากหลายดังนี้

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (อ้างใน www.environnet.in.th/index.php) ว่า Ecotourism เป็นคำที่เกิดใหม่ในวงการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยนำคำ 2 คำมารวมกัน ได้แก่ eco และ tourism คำว่า eco แปลตามรูปศัพท์ว่า บ้านหรือที่อยู่อาศัย ส่วน tourism แปลว่า การท่องเที่ยว ecotourism จึงแปลว่า การท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย หมายความว่า การท่องเที่ยวที่เน้นในด้านสิ่งแวดล้อมอันเป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ทั้งพืช สัตว์ และมนุษย์ คำว่า นิเวศ ซึ่งเป็นคำภาษาสันสกฤตที่นำมาใช้

ในภาษาไทย ก็แปลว่า บ้านหรือที่อยู่อาศัยเช่นกัน (ดูพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน) ฉะนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นศัพท์บัญญัติที่มีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษอย่างเหมาะสม ซึ่งหลักการสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี 2 ประการ คือ ประการแรก ต้องเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และประการที่สอง ต้องเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ในส่วนของ วิมล จิโรจน์พันธุ์ และคณะ (2548 : 81-82) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ว่าเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึงการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2.2.3 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการพัฒนาแบบยั่งยืน

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (อ้างใน www.vironnet.in.th/index.php) ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) มีหลักการที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) คือ จะต้องมีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนาน และมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่ รวมทั้งมีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อนำหลักการนี้มาปรับใช้กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงมีจุดเน้นที่สำคัญดังนี้

1. จะต้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนานจนถึงชั่วลูกชั่วหลาน มิใช่เพียงเพื่อคนรุ่นปัจจุบันเท่านั้น
2. ลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง และลดปริมาณของเสียที่จะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม
3. มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์ให้แก่คนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมในการจัดการ และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

4. มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว และชุมชนในท้องถิ่น เพื่อการวางแผนงาน การจัดสรรงบประมาณ และการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม

5. มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่แนวคิด การศึกษาวิจัย และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ออกไปในหมู่ประชาชน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง

2.2.4 หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วิลล จีโรฟพันธุ์ และคณะ (2548 : 82-83) กล่าวว่าในการจัดสัมมนาครั้งนั้น Gail Nash นักวิจัยจากสมาคมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (The Ecotourism Society) ได้เสนอหลักการพื้นฐาน 7 ประการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องหลีกเลี่ยงการสร้างผลกระทบทางด้านลบที่จะก่อให้เกิดความเสียหายหรือการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมและวัฒนธรรม

3. รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องนำไปสู่การอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมและการจัดการเขตอนุรักษ์

4. ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง จะต้องเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเน้นความสำคัญของการวางแผน และการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเน้นการสร้างหลักประกันว่า จำนวนนักท่องเที่ยวจะต้องอยู่ภายในขอบเขตของศักยภาพในการรองรับ (carrying capacity) ตามธรรมชาติของระบบนิเวศท้องถิ่น

6. รายได้ส่วนใหญ่จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องตกอยู่กับประเทศผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้เอง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเน้นการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ

7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องให้ความสำคัญกับการใช้จากโครงสร้างพื้นฐานที่ได้รับการพัฒนาขึ้นบนฐานคิด ซึ่งเน้นความสำคัญของการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ลดละ

การใช้น้ำมันเชื้อเพลิง อนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นบ้าน และจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อมอย่างแท้จริง

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วยการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวธรรมชาติ การท่องเที่ยววัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเน้นนันทนาการ ประชุม สัมมนา

2.2.5 หลักเกณฑ์การกำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544: 29) ได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแต่ละระบบนิเวศ ผู้รับผิดชอบต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ในการจัดการเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ตรงตามมาตรฐานสากล โดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ระบบนิเวศสมบูรณ์
2. มีความพร้อมในการบริหารจัดการ มีศูนย์ศึกษาธรรมชาติ ภายในศูนย์มีบริการอำนวยความสะดวกเบื้องต้น มีเคาน์เตอร์บริการข่าวสาร มุมนิทรรศการ ห้องสุขา มุมจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม
3. มีการจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ทั้งเส้นทางไปและกลับทางเดิม เส้นทางเป็นวงรอบหรือวงกลม ระยะทางตั้งแต่ 1 กิโลเมตร ขึ้นไป
4. มีป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางศึกษาธรรมชาติเป็นระยะๆ เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
5. มีแผนที่และคู่มือแนะนำเที่ยวประกอบป้ายสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้ต่อนักท่องเที่ยว
6. มีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่
7. มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
8. มีการบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกับประชาชนท้องถิ่น องค์กรภาครัฐในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค องค์กรภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เป็นต้น
9. มีนโยบายต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชัดเจน เช่น การจัดการขยะ การจัดการน้ำเสีย การจัดการมลพิษต่างๆ และการฟื้นฟูองค์ความรู้ท้องถิ่น เป็นต้น
10. มีแผนพัฒนาบุคลากรและบริการสู่ระดับมาตรฐานสากล

11. หากแหล่งท่องเที่ยวมีที่พักแรมจะต้องเป็นที่พักแรมระดับการรักษา
สิ่งแวดล้อม (Ecolodge)

2.2.6 นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวของผู้ที่สนใจในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถแบ่งตามประเภทของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3 ประเภท ดังนี้ (วิมล จิโรจพันธุ์ และคณะ. 2548 : 105)

1. กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปที่ต้องการชื่นชมธรรมชาติ (Casual Tourists) เพื่อเป็นการเสริมความหลากหลายให้กับประสบการณ์ในการท่องเที่ยวของตน
2. กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้รักธรรมชาติ (Nature Tourists)
3. กลุ่มนักธรรมชาติวิทยา (Naturalists) ซึ่งมีจุดประสงค์หลักในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ พืช สัตว์ สิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศหนึ่ง ๆ
4. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชอบแสวงหาความตื่นเต้น และแปลกใหม่ (Mainstream Nature Tourists) ในสภาพป่าที่ห่างไกลความเจริญและมีความลำบากในการเข้าถึง เช่น การเดินป่าและการตั้งแคมป์ในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย ฯลฯ

2.2.7 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในกระบวนการของการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในแต่ละแหล่ง เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้ นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพลิดเพลิน มีความสุขและปลอดภัยจากการท่องเที่ยวหรือนันทนาการนอกเวลาว่างตามปกติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง เพราะกิจกรรมต่าง ๆ นั้นจะเป็นสื่อกลางนำการท่องเที่ยวไปสู่เป้าหมายได้ กิจกรรมที่เหมาะสมจึงควรเป็นกิจกรรมที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่ไปกับการได้รับความเพลิดเพลิน ทั้งนี้ต้องเป็นกิจกรรมที่มีผลกระทบน้อยที่สุดหรือเป็นผลกระทบที่สามารถป้องกันหรือแก้ไขได้

กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยทั่วไปอาจจำแนกเป็นกิจกรรมที่เน้นการพักผ่อนหย่อนใจ การแสดงออกและเน้นการศึกษาหาความรู้ จากการทบทวนกิจกรรมที่เกิดขึ้นในการท่องเที่ยวทั้งสิ้น จำนวน 28 กิจกรรม พบว่าเป็นกิจกรรมประเภทที่เน้นการแสดงออกมากที่สุด รองลงมาคือ กิจกรรมในการแสวงหาความรู้ กิจกรรมต่าง ๆ นี้อาจมีความเหลื่อมซ้อนหรือสามารถปฏิบัติร่วมกันได้ แต่การประกอบกิจกรรมอาจมีวัตถุประสงค์ในการประกอบกิจกรรมที่

ต่างกัน ได้จัดแบ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศออกเป็น 3 หมวด รวม 19 กิจกรรม ได้แก่ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544: 39-40)

1. กิจกรรมเชิงนิเวศในแหล่งธรรมชาติ (9 กิจกรรม) ได้แก่ การเดินป่า ดำน้ำดูปะการัง (น้ำตื้น น้ำลึก) ศึกษาธรรมชาติ ตั้งแคมป์ ส่องสัตว์/ดูนก ล่องแพ/ล่องเรือยาง เทียวถ้ำ/น้ำตก ชิม้า/นั่งช้าง
2. กิจกรรมกึ่งนิเวศ (5 กิจกรรม) ได้แก่ ถ่ายรูปบันทึกภาพ/เสียง ปีน/ไต่เขา ศึกษาท้องฟ้า ตกปลา ขี่จักรยานท่องเที่ยว(เสือภูเขา)
3. กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ (5 กิจกรรม) ได้แก่
 - ชมความงาม ความเก่าแก่ ลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์
 - ศึกษาเรียนรู้ ประวัติ ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์
 - ศึกษาชื่นชม งานศิลปกรรม และวัฒนธรรม
 - ร่วมกิจกรรม เรียนรู้พฤติกรรมของผู้คน
 - การศึกษาเรียนรู้การผลิตของที่ระลึก และสินค้าพื้นเมือง

กิจกรรมที่ไม่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ควรพิจารณาเพื่อพัฒนาการจัดการให้มีโอกาสเสริมแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ เช่น ล่องเรือศึกษาธรรมชาติ ถ่ายภาพ ชมทิวทัศน์ ชม/ร่วมเล่นกีฬา พักผ่อนปิกนิก ประชุมสัมมนา เล่นน้ำ วายน้ำ อาบแดด บันเทิง นมัสการกราบไหว้ตามความเชื่อหรือแสวงบุญ

กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้มีลักษณะเฉพาะเหมาะสมกับบางพื้นที่ และบางกลุ่มนักท่องเที่ยว ซึ่งมีวัตถุประสงค์ต่างกัน มีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกหรือเครื่องมือต่างกัน รวมทั้งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระดับที่ต่างกัน ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว เมื่อพิจารณาประกอบกับกรอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถประเมินความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ ซึ่งกิจกรรมที่มีแนวโน้มเป็นกิจกรรมเชิงนิเวศหรือกึ่งนิเวศ จะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระบบนิเวศในพื้นที่เกี่ยวข้องกับประชาชนหรือชุมชนในท้องถิ่นค่อนข้างมาก กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความเหมาะสมจะต้องมีการจัดการที่ลดผลกระทบด้วยหากปราศจากมาตรการลดผลกระทบที่ดีแล้วกิจกรรมเหล่านี้จะเป็นตัวเร่งการทำลายทรัพยากรให้เสียหายเร็วขึ้น

ในส่วนของ วิมล วิโรจน์ (2548 : 106-107) ได้กล่าวไว้ว่ากิจกรรมที่จัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบ่งได้ดังนี้

กิจกรรมหลัก ได้แก่

- 1) กิจกรรมการเดินป่า
- 2) กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ
- 3) กิจกรรมถ่ายรูปธรรมชาติ บันทึกเทปวิดีโอ เทปเสียงธรรมชาติ
- 4) กิจกรรมส่อง/ดูนก
- 5) กิจกรรมศึกษา เทียวถ้ำ
- 6) กิจกรรมศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์
- 7) กิจกรรมล่องเรือศึกษาธรรมชาติ (Boat Sightseeing)
- 8) กิจกรรมพายเรือแคนู เรือคายัค เรือใบ เรือใบ
- 9) กิจกรรมดำน้ำชมปะการังน้ำตื้น
- 10) กิจกรรมดำน้ำลึก (Scuba Diving)

กิจกรรมเสริม ได้แก่

- 1) กิจกรรมชมทิวทัศน์ธรรมชาติในบรรยากาศที่สูง
- 2) กิจกรรมขี่จักรยานตามเส้นทางธรรมชาติ
- 3) กิจกรรมป็น และไต่เขา
- 4) กิจกรรมพักแรมด้วยเต็นท์
- 5) กิจกรรมเครื่องร่อนขนาดเล็ก
- 6) กิจกรรมล่องแพยาง แพไม้ไผ่
- 7) กิจกรรมพักผ่อนรับประทานอาหาร
- 8) กิจกรรมเทียวน้ำตก
- 9) กิจกรรมวินด์เซิร์ฟ

2.2.8 หลักสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อบริการให้นักท่องเที่ยว เดินทางสะดวก ได้ความรู้และประสบการณ์ใหม่ โดยที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีคุณภาพมีมาตรฐานในระดับสากล เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เน้นผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวต้องดำเนินการวางแผนพัฒนา จัดทำแผนงานและแผนปฏิบัติ เพื่อดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ต้องมีการวางแผนปรับปรุงพัฒนา กฎระเบียบ ระหว่างผู้ประกอบการ ภาครัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชนกับประชาชนท้องถิ่น องค์กรประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวจะต้องเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมดำเนินการอย่างเสมอภาคกัน

2. การให้การศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อประชาชนในท้องถิ่นทุกระดับ ให้มีการเรียนรู้เพิ่มพูนประสบการณ์ รู้วิธีการบริการ การฝึกอบรม/ดูงาน ให้เกิดความรู้ใหม่ทันเหตุการณ์เสมอ

3. การกำจัดของเสีย จะต้องมีการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ การบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้งตามธรรมชาติ การกำจัดขยะและปฏิกูล ถือหลักใช้แล้วใช้ซ้ำ และเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อีก (Reuse/Recycle) สำหรับของเสียจากห้องสุขา อาจใช้ระบบทำแก๊สมูลชีวภาพ (Biogas)

4. การศึกษาวิเคราะห์ความอ่อนไหวของระบบนิเวศ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรม และแหล่งโบราณคดี โบราณสถานต่างๆ แม้เป็นเพียงเนินดินร้าง ย่อมสะท้อนอดีตกาลที่ทรงคุณค่า ซึ่งสามารถศึกษาค้นคว้าถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณคดีได้

5. ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ควรสร้างห้องสุขาบริการตามระยะทางห่างกันอย่างน้อย 3 กิโลเมตรต่อหนึ่งห้อง ห้องสุขาต้องสะอาด คิดค่าบริการเพื่อเป็นค่าการจัดจ้างแรงงานดูแล

6. การเดินทางเข้าชมสะดวก ทางเดินในแหล่งธรรมชาติที่เปราะบาง ควรทำทางเดินข้าม (Board Walk) คำนึงถึงความปลอดภัยมีระบบการสื่อความหมายที่ดี (แม้เดินเที่ยวคนเดียวก็ได้) รวมถึงการติดต่อสื่อสารระหว่างนักท่องเที่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อมีเหตุฉุกเฉิน ป้ายสื่อความหมายควรออกแบบใช้ได้ทนนาน

7. การรักษาสภาพของแหล่งท่องเที่ยว รักษาไว้ให้มีสภาพดั้งเดิมมากที่สุด และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี (สะอาด) มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

8. การตรวจสอบผลกระทบ การประเมินศักยภาพในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องกำหนดสถานภาพให้เหมาะสม โดยหารายละเอียด รวบรวมข้อมูลสภาพแวดล้อมในที่แห่งนั้นว่าควรอยู่ในระดับไหน หาความสมดุลระหว่างความสามารถการรองรับของพื้นที่กับความต้องการของนักท่องเที่ยว และการยอมรับของชุมชนท้องถิ่นต่อการพัฒนา รวมทั้งนโยบายของ

รัฐบาลจะต้องมีความสัมพันธ์กัน เป้าหมายของการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องสอดคล้องจากฝ่ายบริหารทุกระดับ การจัดการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงการลงทุน ต้นทุนของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมด้วย

9. การจัดการการบริการ ควรคำนึงถึงระดับมาตรฐานสากลปัจจุบัน คือ ISO 9000 / ISO 1400 / ISO 18000 ด้วย

10. การศึกษาและสำรวจแหล่งพลังงาน เพื่อนำมาใช้ก่อประโยชน์มากที่สุด อาทิ พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานกระแสลม พลังงานความร้อนใต้พิภพ ควรใช้พลังงานจากธรรมชาติมากที่สุด การใช้น้ำธรรมชาติให้ได้อย่างคุ้มค่า หลีกเลี่ยงการใช้เครื่องปรับอากาศมากที่สุด

11. การจัดการสาธารณูปโภคพื้นฐาน ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถขอบเขตในการรองรับปริมาณนักท่องเที่ยว (จำนวนนักท่องเที่ยว) โดยใช้หลักการสภาพแวดล้อม ขีดความสามารถการรองรับทางกายภาพ (Physical Carrying Capacity) และขีดความสามารถการรองรับทางสภาพแวดล้อม (Environmental Carrying Capacity) อาทิ น้ำประปา ไฟฟ้า ขยะมูลฝอย ต้องมีแผนการจัดการอย่างดีเพียงพอต่อการใช้

12. การออกแบบสิ่งก่อสร้างสิ่งบริการอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยว (ที่จอดรถ ที่พัก การเดินทาง ร้านอาหารเครื่องดื่ม ห้องสุขา) ต้องกลมกลืนกับธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่เป็นสิ่งแปลกปลอมเข้ามา อนึ่ง การก่อสร้างควรคำนึงถึงความสะดวกของคนพิการด้วย ควรหลีกเลี่ยงสิ่งต่างๆ เช่น การตัดต้นไม้ เป็นสำคัญ ต้องคำนึงถึงกระแสน้ำจะไม่ก่อให้เกิดการพังทลายและไม่ขีดขวางเส้นทางเดินของสัตว์ป่า

2.2.9 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

องค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แก่

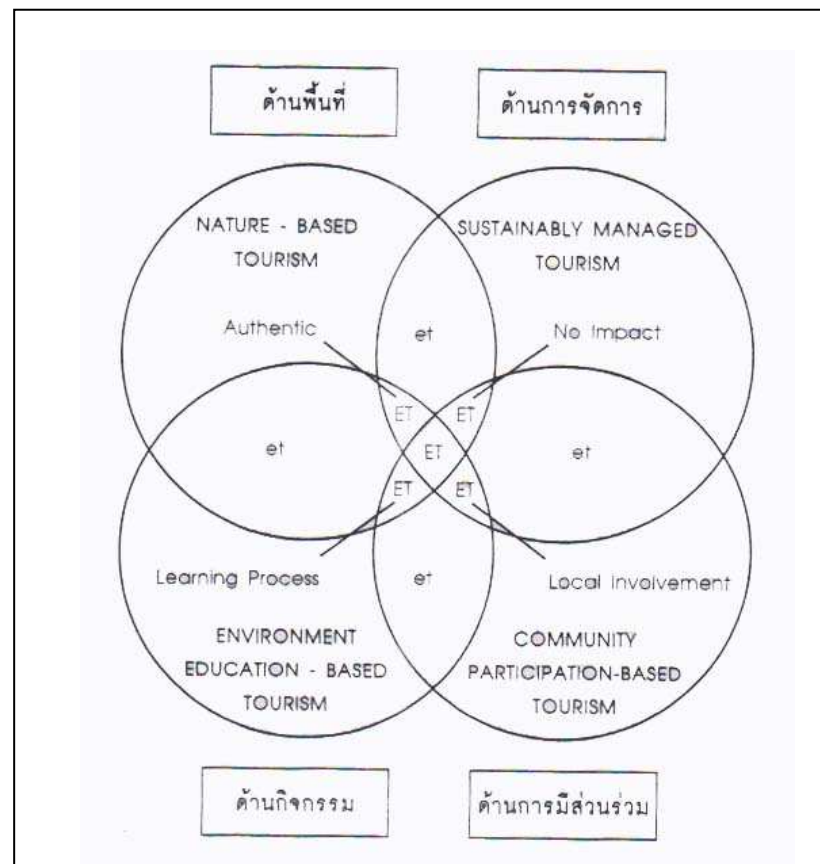
1. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยวประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education-based tourism)

2. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) รวมถึง

แหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-system) ในพื้นที่นั้นๆ องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based tourism)

3. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of local community or people participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตาม ตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass root) จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น อาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องจึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation-based tourism)

4. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมไปถึง การอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตจึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable managed tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

รูปที่ 2.1 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หมายเหตุ 1. ดัดแปลงจาก Buckley (1994)

2. ET, ET, et แสดงความเข้มข้นของการท่องเที่ยวแบบ Ecotourism

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 4) กล่าวไว้ว่า หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ

ซึ่งจากข้อสรุปดังกล่าว เห็นว่าโดยรวมแล้วการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวเป็นหลัก เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งนักท่องเที่ยว

ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการ รวมทั้งประชาชนท้องถิ่น ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสีย จะต้องมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ

2.3 แนวความคิดด้านความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity)

ธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ย่อมมีขีดจำกัดความสามารถที่จะรับได้อยู่ระดับหนึ่ง ระดับความสามารถที่จะรับได้นี้แตกต่างกันไปตามความแตกต่างทางด้านกายภาพ และชีวภาพของพื้นที่และกิจกรรมของมนุษย์ที่กระทำในพื้นที่นั้น ซึ่งหากมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เกินขีดจำกัดนี้ไปแล้ว จะทำให้สภาพและความสมดุลของพื้นที่สูญเสียไปจนเกิดปัญหาต่อเนื่องอื่นๆ ตามมา ความสามารถที่จะรับได้นี้สามารถแยกพิจารณาเป็น 3 ประเด็น คือ

1) ความสามารถที่จะรับได้ทางกายภาพ (physical carrying capacity) หมายถึง ลักษณะหรือสภาพทางกายภาพของสถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความประสงค์เป็นขีดจำกัดที่กำหนดไว้ชัดเจนและจับต้องได้มากกว่า เช่น ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แน่นอนตายตัว ย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างได้จำนวนมากน้อยเท่าใด เป็นต้น

2) ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (social carrying capacity) หมายถึง ความสามารถของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนาเพื่อให้หรือขายบริการแก่ผู้มาเที่ยว กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวสามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในจำนวนสูงสุดโดยไม่ทำให้เกิดภาวะแออัด

3) ความสามารถที่จะรับได้ทางนิเวศ (ecological carrying capacity) หมายถึง ความสามารถของสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ และในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะการที่นักท่องเที่ยวไปรวมตัวอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งจำนวนมาก ย่อมก่อให้เกิดการกดดันต่อพื้นที่นั้นโดยตรง ซึ่งบางครั้งอาจจะมากเกินกว่าพื้นที่นั้นจะรับได้

2.4 แนวคิดด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

อรรถัย กักผล (2546 : 2-2) ได้นิยามคำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนว่า กระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะแลกเปลี่ยนข้อมูลและ

ความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้-เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

จากคำนิยามดังกล่าวแสดงองค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง มีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายรัฐ องค์กร เอกชน และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการสื่อสารสองทาง ทั้งช่องทางที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ไม่ใช่การทำครั้งเดียวจบและควรเกิดขึ้นตลอดโครงการ

2. เป้าหมายของการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงการจัดให้มีการรับฟังข้อคิดเห็นตามกฎหมายหรือการทำให้ไม่มีความขัดแย้ง หากแต่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและเป็นวิธีการเพื่อให้การตัดสินใจของรัฐดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

2.4.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยรอบพื้นที่จะต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต ดังนั้น ถ้าไม่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งในการพัฒนาและการจัดการ รวมทั้งการได้รับประโยชน์แล้ว พวกเขาอาจเลือกใช้ทรัพยากรในทางเลือกอื่น ซึ่งไม่มีความยั่งยืนแทน เช่น การตัดไม้ ทำไร่เลื่อนลอย หรือการล่าสัตว์ (Boo 1991 : 188-189)

การศึกษาวิจัยโดยชุมชนเป็นฐานในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ยังคงขาดการศึกษาประเมินความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างไรก็ตามได้มีสิ่งบ่งชี้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนจะยั่งยืนได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้ (สมชัย เบญจขย. 2549)

1. ความต้องการของชุมชน โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับชุมชนใดก็ตามจะต้องเกิดจากความสนใจและความต้องการของสมาชิกชุมชนเองเป็นหลัก มิใช่หน่วยงานของทางราชการหรือองค์กรภาคเอกชนหรือใครก็ตามไปยึดเยื้อดให้โดยที่ชุมชนไม่

เต็มใจที่รับโครงการไว้และมีส่วนร่วม อาจเพราะความเกรงใจเกรงบารมีหรืออำนาจตามวิสัย
ธรรมชาติของชุมชนในชนบท

2. ความรู้และความตระหนักของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญอีกตัวหนึ่งที่จะชี้ว่าการ
มีส่วนร่วมของชุมชนจะยั่งยืนหรือไม่ ความรู้และความตระหนักนี้ รวมไปถึงแนวคิดและ
องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนและศักยภาพ ผลกระทบ
ที่อาจเกิดขึ้นต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน (ต้นทุนทางสังคม) และสภาพแวดล้อม
ธรรมชาติ (ต้นทุนทางธรรมชาติแวดล้อม) หากดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและความรู้
อื่นๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการพัฒนาและการบริหารจัดการ

3. การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก ชุมชนท้องถิ่นในชนบทส่วนใหญ่มักอยู่
ในภาวะด้อยโอกาสในหลายเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความรู้และทักษะในการพัฒนาและการ
จัดการ ยิ่งเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นงานบริการที่ต้องมีมาตรฐานขั้นต่ำ เพราะมีการ
แข่งขันทางการตลาดแล้ว เป็นสิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นไม่คุ้นเคย ก็เป็นสาเหตุทำให้เกิดความท้อแท้
และไม่สามารถดำเนินการต่างๆ ตามความตั้งใจได้ ตรงจุดนี้หน่วยงานภาครัฐ หรือ
ภาคเอกชนรวมทั้ง NGOs หรือผู้รู้ต่างๆ จะต้องเข้ามาสนับสนุนหรือช่วยเหลือ สร้างความ
เข้มแข็งให้แก่ชุมชนดังกล่าวในข้อ 2 อย่างจริงจังและต่อเนื่อง พร้อมสร้างภูมิคุ้มกันต่อ
อิทธิพลต่างๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่มีผลมาจากการท่องเที่ยวด้วย

4. การตัดสินใจและการแบ่งปันประโยชน์ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น
จะต้องพัฒนาให้รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการคิด การปฏิบัติ การแก้ไขปัญหา และการติดตาม
ประเมินผลแบบครบวงจร ไม่ใช่ผู้นำหรือกลุ่มผู้นำท้องถิ่นดำเนินการเองทั้งหมด และที่สำคัญ
จะต้องมีกลไกและระบบการแบ่งปันรายได้หรือประโยชน์อื่นๆ อันเกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
เป็นธรรมและความโปร่งใส โดยเฉพาะประเด็นหลังนี้มักจะพบว่าเป็นสาเหตุของความไม่ยั่งยืน
ในการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นค่อนข้างสูงทีเดียว

2.4.3 หลักของการบริหารกระบวนการมีส่วนร่วม

อรรถัย กักผล (2546 : 2-5-2-9) ได้กล่าวไว้ว่าการบริหารจัดการกระบวนการมี
ส่วนร่วมของประชาชนควรยึดหลัก 4S คือ

1. Starting Early หรือ การเริ่มต้นเร็ว กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน
จะต้องเริ่มต้นตั้งแต่วัยแรก มีการให้ข้อมูล กระตุ้นให้เกิดความคิดเห็น และให้มีการรับฟัง
ความคิดเห็นจากประชาชนก่อนการตัดสินใจ ความล้มเหลวของการมีส่วนร่วมของประชาชนใน

อดีตมักเกิดจากภาครัฐเริ่มกระบวนการมีส่วนร่วมซ้ำหลังจากมีการตัดสินใจเรียบร้อยแล้ว หรือมีข้อผูกมัดอื่นๆ จนเปลี่ยนแปลงไม่ได้ หรือหลังจากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม การจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นก่อนการตัดสินใจ มิได้หมายความว่าก่อนการตัดสินใจไม่กัวัน หรือไม่ก็สัปดาห์ ควรมีเวลาในการรับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวางเพื่อทำให้การตัดสินใจสะท้อนความคิดเห็นของชุมชน นอกจากนี้การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่ต้น มีประโยชน์ช่วยให้ประชาชนมีเวลาคิดถึงทางเลือกหรือแนวทางแก้ปัญหาของชุมชนที่เหมาะสมมากขึ้น และเป็นข้อมูลในการพัฒนาโครงการ ดังนั้นการบริหารการมีส่วนร่วมที่ดีนั้น ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นในการตระหนักถึงปัญหาความจำเป็นของโครงการ เช่น ที่ทิ้งขยะ ควรต้องปรึกษาหารือถึงความจำเป็นของการมีที่ทิ้งขยะหรือไม่ ก่อนจะถามว่าตั้งที่นี้ได้หรือไม่

2. Stakeholders หรือ ครอบคลุมผู้ที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต้องการให้มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม แต่กลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงอาจถือว่าต้องรับฟังข้อมูลหรือปรึกษาหารือเป็นอันดับแรกๆ

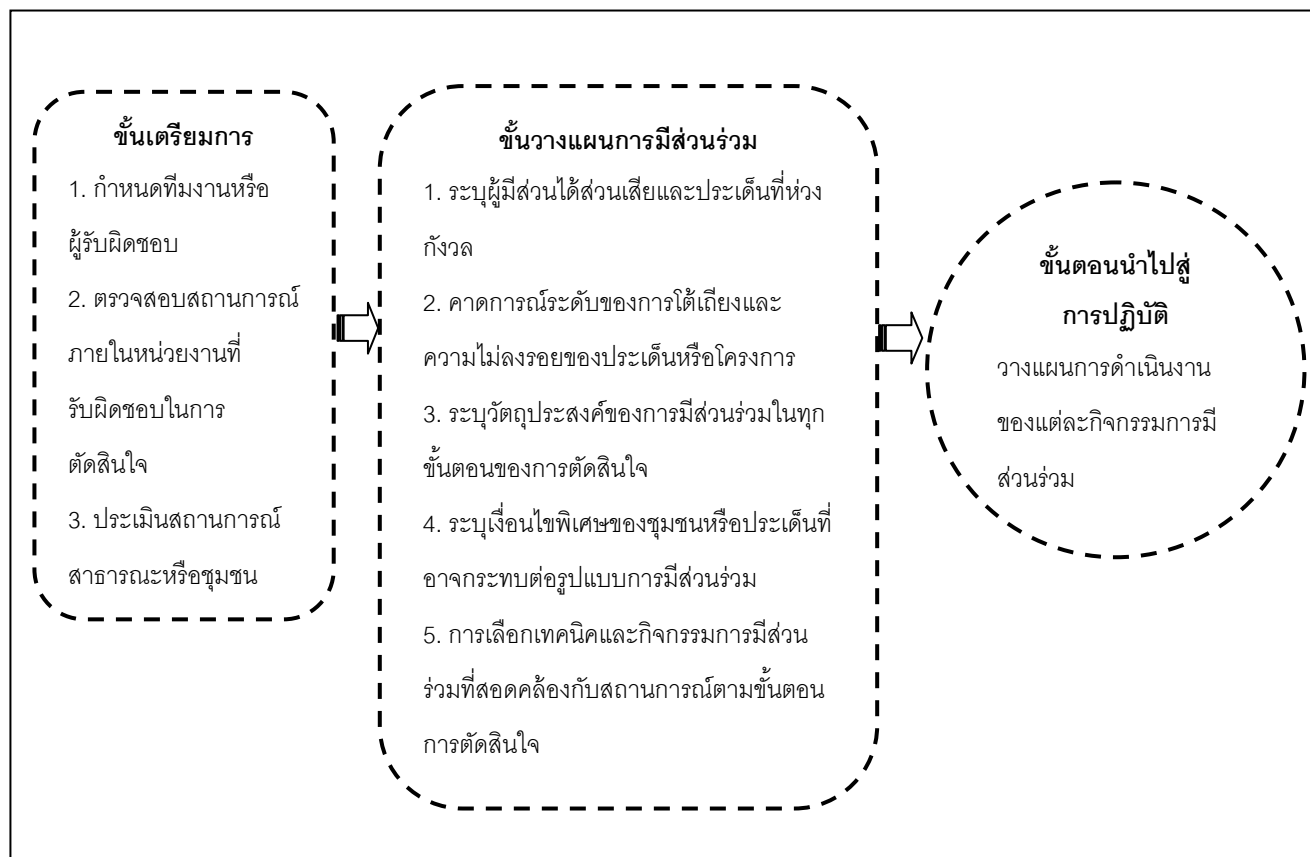
หน่วยงานที่รับผิดชอบต้องให้ความสำคัญในการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ระมัดระวังมิให้เกิดการผิดกลุ่มเป้าหมาย ต้องตระหนักว่าประชาชนแต่ละกลุ่มได้รับผลกระทบจากประเด็นการตัดสินใจไม่เท่ากัน บ่อยครั้งที่เรามักคิดว่าประชาชนเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ทั้งที่ในความจริงผู้ได้รับผลกระทบมีหลากหลายกลุ่ม การบริหารจัดการการมีส่วนร่วมต้องมั่นใจว่ากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญทุกกลุ่มได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม และแต่ละกลุ่มอาจมีรูปแบบการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน เพื่อเอื้ออำนวยให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมได้ เช่น กำหนดเวลา รับฟังความคิดเห็นที่ชาวบ้านมาร่วมได้ หรือ การใช้ภาษาท้องถิ่น รวมทั้งการอำนวยความสะดวกให้ชาวบ้านในการเดินทางไปร่วมแสดงความคิดเห็น

3. Sincerity หรือ ความจริงใจ การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความละเอียดอ่อน และความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม และประชาชนถือว่าเป็นมิติที่มีความสำคัญในการบริหารการมีส่วนร่วมให้ประสบผลสำเร็จ หน่วยงานที่เป็นเจ้าของโครงการหรือมีอำนาจอนุมัติต้องจัดการกระบวนการอย่างจริงจัง เปิดเผย ชื่อสัตย์ ปราศจากอคติ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีการสื่อสารสองทางอยู่ตลอดเวลา

โดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและพอเพียง ตอบสนองต่อความสงสัยของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งแจ้งความก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงของโครงการอย่างต่อเนื่อง อธิบายกระบวนการต่างๆ อย่างชัดเจน ลดข้อสงสัยต่างๆ ที่อาจก่อให้เกิดข้อลือ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระยะเริ่มต้น ขณะเดียวกันตั้งใจรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นและนำไปเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานของความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความไว้วางใจและความน่าเชื่อถือนำมาซึ่งความร่วมมือ ความเข้าใจและการสื่อสารที่ดีขึ้น

4. Suitability หรือ วิธีการที่เหมาะสม การเลือกเทคนิคหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องคำนึงถึงความเหมาะสม โดยพิจารณาจากประเภทและขนาดของโครงการ ความหลากหลายและลักษณะที่แตกต่างกันของพื้นที่และของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนความแตกต่างด้านวัฒนธรรม สังคม และค่านิยม ระดับความสนใจของชุมชนในประเด็นหรือโครงการ ความสามารถและความพร้อมรวมทั้งข้อจำกัดของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น ด้านระยะเวลา บุคลากรและงบประมาณ ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมผู้ที่มีความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และเลือกกระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์ต้องประกอบด้วยกระบวนการย่อยหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนั้นต้องตระหนักว่าการให้ข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริงเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของการปรึกษาหารือที่มีประสิทธิผล

การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิผลควรมีการวางแผนซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นตอนจัดทำแผนการมีส่วนร่วม และขั้นตอนการนำไปสู่การปฏิบัติ ดังรูปภาพต่อไปนี้

รูปที่ 2.2 ขั้นตอนของการวางแผนการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่จะหยิบยกมาอ้างอิงต่อไปนี้เป็นงานวิจัยที่ใช้แนวทางในการสร้างบูรณาการในระดับชุมชนหรือพื้นที่ (Area-Based Approach) ซึ่งเป็นแนวทางใหม่ที่เรียกได้ว่าเป็นการทำงานแบบล่างขึ้นบน (Bottom Up) อย่างแท้จริง เพราะโจทย์ของการทำงานวิจัยและพัฒนาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้งานวิจัยที่เกิดขึ้นเป็นงานเชิงปฏิบัติการของชุมชนเป็นประโยชน์ต่อชุมชน งานวิจัยทั้งกระบวนการจึงเรียกรวมกันได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยผ่านกระบวนการวิจัย ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันผ่านโครงการวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงถือได้ว่า เป็นทางเลือกหนึ่งที่ชุมชนจะแสวงองค์ความรู้ของตนเอง เพื่อจัดการกับสภาพปัญหาด้านทรัพยากร ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชนที่เคยมีมาตั้งแต่อดีต (สินธุ์ สโรบล, 2546 : 12 – 13)

ปิยะวัติ บุญ-หลง (2546 : 1) ได้เขียนคำนำในหนังสือเรื่อง “การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ” ว่า สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้

ริเริ่มงานวิจัยเพื่อชุมชน โดยตั้ง สกว. สำนักงานภาคขึ้นในปี 2541 เริ่มดำเนินการ “การวิจัยเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น” ในหลากหลายประเด็น ทั้งนี้ สกว. ได้เริ่มดำเนินการโดยการวางเป้าหมายไว้ที่ คน โดยชุมชนเข้าร่วมกระบวนการคิด ตั้งคำถาม วางแผน และทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบ และเรียนรู้จากการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) เพื่อแก้ปัญหาของตัวเอง โดยมีกระบวนการทำงานอย่างเป็นเหตุเป็นผล งานวิจัยลักษณะนี้ต่างจากงานวิจัยอื่นๆ อย่างมากตรงที่มีได้เน้นผลงานวิจัย เป็นหลัก และได้พิจารณาการวิจัยเป็น กระบวนการ ในฐานะ เครื่องมือ ที่จะเพิ่มพลัง (Empower) ชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันจัดการชีวิตของตัวเอง และเป็นทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การสร้างเสริมความแข็งแกร่งของชุมชนได้ ดังนั้น ผลงานวิจัยที่สำคัญยิ่งของการทำงานแบบนี้ คือ คน และ กลุ่ม ที่เกิดขึ้นจากการที่ชุมชนเข้ามามีกระบวนการวิจัย ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาของชุมชนทั้งในปัจจุบันและมีความพร้อมในการรับมือกับอนาคต ในการชี้แนะและเฝ้าระวังการเปลี่ยนแปลงของชุมชนต่อไปด้วย

สิริวัฒนา ไจมา และคณะ (2546) ทำการวิจัยในหัวข้อเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่” เป็นการพัฒนาคำตอบการวิจัยโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก คณะผู้ร่วมวิจัยหรือนักวิจัยชุมชนประกอบด้วย แกนนำชุมชน ชาวบ้านในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ที่มีฐานะและเป็นที่ยอมรับของชุมชน ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ

บทเรียนที่คณะนักวิจัยและสมาชิกในชุมชนได้รับจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย คือ ชุมชนทั้ง 4 ชุมชนบ้าน สามารถนำองค์ความรู้ทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับจากกระบวนการเรียนรู้ไปพัฒนาพื้นที่ของตนเองได้ตามศักยภาพของชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อการดำรงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนความเชื่อดั้งเดิมในท้องถิ่น ทำให้เกิดความยั่งยืนในชุมชน การท่องเที่ยวของชุมชนที่ผ่านมาขาดการรวมกลุ่มจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเป็นระบบ ชาวบ้านยังมีความลังเลต่อการร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ จนได้มีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยว ขึ้นในแต่ละกลุ่มบ้าน ซึ่งชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดโครงสร้างการบริหารกลุ่มพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วย ประธานชมรม รองประธานชมรม เลขานุการชมรม เหรัญญิกชมรม และกรรมการชมรม 3-6 คน ซึ่งกระจายความสามารถแต่ละด้าน ส่วนการดำเนินการชาวบ้านทั้ง 4 หย่อม มีความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวแยกจากกัน เนื่องจากความต้องการและแนวทางในการพัฒนาการ

ท้องเที่ยวที่ต่างกันตามศักยภาพของพื้นที่และช่องทางการตลาดของแต่ละหมู่บ้าน จึงได้แบ่งย่อยออกเป็น 4 ชุมรม มีโครงสร้างการจัดการในรูปแบบที่ร่วมกันกำหนด

จากการดำเนินการท้องเที่ยวเห็นได้ว่ามีชมรมบ้านกลางหลวงเท่านั้นที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการอย่างสม่ำเสมอ ที่เป็นแหล่งท้องเที่ยวเดิม ในส่วนของบ้านอื่นๆ ยังอยู่ในช่วงของการพัฒนาที่ยังมีความพร้อมในด้านสถานที่และการประชาสัมพันธ์ไม่มากเท่าที่ควร แต่สำหรับการดำเนินการในการอาศัยองค์ความรู้ที่ได้รับจากการพัฒนาการท่องเที่ยว และการร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ถือว่าได้มีความสำเร็จในระดับหนึ่ง

คณะนักวิจัย ซึ่งเป็นนักวิจัยใหม่ที่มีประสบการณ์ในการทำงานกับชุมชนค่อนข้างน้อย ดังนั้นในการร่วมกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนกับสถานการณ์จริงทำให้เรียนรู้และข้อจำกัดของชุมชนต่อการทำกิจกรรม รวมทั้งได้เรียนรู้ถึงเงื่อนไข ปัญหา และการแก้ไขปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับชุมชน ในส่วนของทีมวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง ได้รับความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยว จนสามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการ ตลอดจนแก้ไขปัญหการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น และนำความรู้ที่ได้รับไปปรับปรุงกับการดำเนินชีวิตของตนเอง และชาวบ้านเกิดความมั่นใจในการพัฒนาการท่องเที่ยว

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2553: 115 – 130) ได้เขียนหนังสือเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงเกษตร สุราษฎร์ธานี การวิจัยฐานทรัพยากรเกษตรสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งเนื้อหาของชุมชนลีเล็ดอำเภอพุนพิน ว่าเป็นชุมชนที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเข้มงวดในการใช้เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำและนิยมนำเครื่องมือประมงพื้นบ้านมาใช้ ได้แก่ กระบอก ลอบใหญ่ ป้อง (ช้อนปิก) แห อวนปู เบ็ดกุ้ง ตะขอเกี่ยวปู เป็นต้น ชุมชนลีเล็ดมีความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์และสัตว์น้ำนานาชนิดที่ขยายพันธุ์และเจริญเติบโตอยู่ ชุมชนลีเล็ดได้รับการคัดเลือกจากโครงการส่งเสริมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง (CHARM-REST) ว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยว เพราะมีชายฝั่งที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ชายฝั่งที่เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์ทะเลต่างๆ อีกทั้งเป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพด้านการประมงและการเกษตรที่หลากหลาย และยังคงรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม

กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น ได้แก่ การนั่งเรือชมป่าชายเลนเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบเพราะได้เห็นความมหัศจรรย์ของป่าชายเลนที่สามารถขยายอาณาเขตได้เองแล้วนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ระบบนิเวศจากกลุ่มชาวบ้านที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ชาวลีเล็ดเองก็มีความภาคภูมิใจในทรัพยากรท้องถิ่น นอกจากนี้ กิจกรรมการนั่งเรือชมหิ่งห้อยในตอน

กลางคืนของชุมชนลีเล็ดเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบมาก เพราะนอกจากนักท่องเที่ยวได้ชมบรรยากาศในลำคลองยามค่ำคืนท่ามกลางแสงระยิบระยับของหิ่งห้อยแล้ว ยังได้ศึกษาวงจรชีวิตของหิ่งห้อยอีกด้วย จุดเด่นของชุมชนลีเล็ดอีกประการหนึ่งคือ การมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ น้ำในลำคลองสะอาดปราศจากยาฆ่าแมลงและสารปนเปื้อนจึงทำให้มีหิ่งห้อยจำนวนมาก

กลุ่มเป้าหมายทางการตลาดของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนลีเล็ด คือ นักท่องเที่ยวที่เดินทางเป็นหมู่คณะที่มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดูงานทั้งภาครัฐและเอกชน ด้วยเหตุผลที่ว่านักท่องเที่ยวจะต้องมีการนัดหมายล่วงหน้า ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เพราะชาวบ้านที่มารวมกลุ่มกันในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว นั้น ล้วนประกอบอาชีพส่วนตัว เช่น เกษตรกร ประมง รับราชการ และกลุ่มอาชีพอื่นๆ

สอรัฐ มาบุญ และคณะ (2548) ได้ทำผลงานวิจัยเรื่อง การกำหนดมาตรฐานการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านถ้ำผึ้ง ตำบลต้นยวน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ภายใต้โครงการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน เป็นการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ มีเป้าหมายในการศึกษา คือ ระบบและตัวชี้วัดมาตรฐานในการให้บริการทางการท่องเที่ยวชุมชน การให้บริการต่างๆ ทางการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด และต้องมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม และรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีเกี่ยวกับมาตรฐานการให้บริการทางการท่องเที่ยว ไม่ต่ำกว่า 100 คน ระเบียบวิธีวิจัยใช้เทคนิคการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้าร่วมกระบวนการวิจัยอันจะนำไปสู่การเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง ได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ โดยมีการชี้แจงรายละเอียดต่างๆ ก่อนเริ่มการวิจัย มีส่วนร่วมในการคิดและวางแผน เป็นคณะกรรมการวิจัย ร่วมติดตามสังเคราะห์ผลกิจกรรมระหว่างดำเนินการวิจัย ร่วมประเมินผล สรุปบทเรียน สังเคราะห์การเรียนรู้จากโครงการวิจัย ร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงาน และร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน โดยกระบวนการดังกล่าวนักวิจัยจึงมีบทบาทเป็นทั้งนักวิจัยเพื่อหาความรู้จากการวิจัย และเป็นวิทยากรกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เกิดแก่ชุมชน การดำเนินงานจึงมีการประยุกต์หลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าด้วยกัน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในเชิงปริมาณใช้แบบประเมินคุณภาพการให้บริการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างขึ้น จำนวน 2 ชุด คือ แบบประเมินเพื่อติดตามตรวจสอบของคณะกรรมการภายในชุมชน และ

แบบประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการ ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพใช้บันทึกจากการสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้องด้านต่างๆ ในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า หลังจากชุมชนสามารถสร้างมาตรฐานการให้บริการทางการท่องเที่ยวของชุมชนและมาตรฐานของชุมชนสอดคล้องกับกรอบดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home Stay) ที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กำหนดขึ้น ทำให้นักท่องเที่ยวทุกคนมีความพึงพอใจในบริการและการจัดการการท่องเที่ยวของบ้านถ้ำผิง และมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปยังบ้านถ้ำผิงเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก เกิดผลดีแก่ชุมชนหลายประการ ก่อให้เกิดพลังในการพัฒนาคนในชุมชนอย่างกว้างขวาง มีการเรียนรู้เพิ่มทุนทางปัญญาและทุนทางสังคม สามารถขยายความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติได้เป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ตามนักวิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านถ้ำผิงจะปรากฏคุณประโยชน์แก่ชุมชนอย่างมหาศาล แต่ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับผู้นำและความเข้มแข็งของชุมชนเป็นสำคัญ ต้องมีการสานต่อแนวคิด อุดมการณ์ และกิจกรรมการพัฒนาให้ต่อเนื่อง ควรมีการขยายฐานสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวและผู้รับผิดชอบสู่เยาวชนเพิ่มขึ้น อีกทั้งควรใช้มาตรฐานการให้บริการที่สร้างขึ้นในการพัฒนาคุณภาพการให้บริการอย่างต่อเนื่อง และขยายการสร้างมาตรฐานด้านแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ระบบมาตรฐานมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วิลาวัณย์ ภมรสุวรรณ และคณะ (2553) ได้ทำผลงานวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนริมน้ำต้งเดิม ในพื้นที่เทศบาลตำบลอัมพวา และบริเวณใกล้เคียง จังหวัดสมุทรสงคราม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพชุมชนและสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนริมน้ำต้งเดิมในพื้นที่เทศบาลตำบลอัมพวาและบริเวณใกล้เคียง จังหวัดสมุทรสงคราม วิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และวิเคราะห์เงื่อนไขที่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน ลักษณะการวิจัยเป็นการศึกษาโดยใช้แนวคิดแบบองค์รวม คือการศึกษาที่อาศัยหลักการและแนวคิดจากหลายๆ ส่วนมาผสมผสาน ได้แก่ แนวคิดการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ร่วมกับแนวคิดการพัฒนายั่งยืน แนวคิดปรัชญาพอเพียง และแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ โดยการจัดการประชุมกลุ่มย่อย การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถาม

และข้อมูลจากเอกสาร กลุ่มประชากรเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยประชากรในชุมชนประมาณ 400 ครอบครัว ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้าและกิจการที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนักท่องเที่ยวจำนวน 400 คน ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลอัมพวา มีเงื่อนไขที่ต้องพิจารณาเป็นหลักสำคัญคือ การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของคนในชุมชน การมีความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในส่วนของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวใช้ 4 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว ได้แก่ ทรัพยากรท่องเที่ยว กิจกรรม การมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการ นอกจากนี้ยังใช้แนวคิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชน การพัฒนาที่ยั่งยืน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ

ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพชุมชนและสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อได้ทราบถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีอยู่ มีการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการ ในส่วนของการประเมินศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ (1) การประเมินความสามารถในการรองรับด้านสิ่งแวดล้อมความสะอาดสำหรับการท่องเที่ยว (2) การประเมินความสามารถในการรองรับของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ นอกจากนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์เงื่อนไขที่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้ผลการวิจัยว่า มีเงื่อนไขสำคัญ 5 ประการ คือ (1) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (2) ความรู้และความเข้าใจของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (3) การมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่นหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะตน ซึ่งไม่อาจหาได้ในพื้นที่อื่นๆ (4) กระแสนิยมจากภายนอกของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งกระแสนี้เปรียบเสมือนดาบสองคมที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งในเชิงบวกและลบกับชุมชนอัมพวา ดังนั้นชุมชนอัมพวาต้องช่วยกันวางแผนจัดการด้วยตนเอง มิเช่นนั้นกระแสและความต้องการของนักท่องเที่ยวจากภายนอก ความยั่งยืนของชุมชนและการท่องเที่ยวชุมชนอัมพวาก็จะหมดไปในระยะเวลาอันสั้น (5) บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาร่วมในการจัดการและควบคุมปัญหาอย่างจริงจัง ทั้งในลักษณะช่วยเหลือ สนับสนุน ควบคุม จัดระเบียบ และจัดการปัญหาและข้อขัดแย้งต่างๆ ร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น และสุดท้ายผู้วิจัยได้เสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนตัวอย่างเช่น ควรจัดระเบียบและกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ในคลองอัมพวา การจัดบริการ

สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยว การจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลชุมชน และศูนย์บริการจักรยานท่องเที่ยว การจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว การจัดทำเส้นทางเพื่อสื่อความหมาย และการเรียนรู้ชุมชนทั้งทางบกและทางน้ำ การจัดกิจกรรมเพื่อเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้านและนักท่องเที่ยว การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับชุมชน และการสนับสนุนการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่างๆ ด้านการท่องเที่ยว จัดตั้งคณะกรรมการและกองทุนเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน การจัดระเบียบป้ายโฆษณา การจัดการน้ำเสีย และขยะมูลฝอย การพัฒนามาตรฐานบริการ และสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่พักแรม

จากการวิจัยได้รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับชุมชนริมน้ำในพื้นที่เทศบาลตำบลอัมพวาและบริเวณใกล้เคียงในลักษณะ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนบนหลักการพื้นฐานร่วมกันของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทั้ง 3 รูปแบบคือ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เมื่อการวิจัยเสร็จสิ้นตามวัตถุประสงค์ ชุมชนอัมพวาและบริเวณใกล้เคียงจังหวัดสมุทรสงคราม ได้มีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดขึ้นอย่างมากที่สำคัญ ได้แก่ การปรับปรุง/ซ่อมแซมบ้านเรือนริมคลองที่ปล่อยทิ้งไว้เฉยๆ ให้มีสภาพดีขึ้น โดยนำกลับมาใช้เป็นที่พักโฮมสเตย์ ร้านอาหาร และร้านค้าต่างๆ เทศบาลตำบลอัมพวา และ อบต. เริ่มมีการดูแลแหล่งชมหิ่งห้อยมากขึ้น จัดระบบการจราจรให้มีความสะดวกมากขึ้น จัดทำแผนที่และป้ายสื่อความหมายที่แสดงข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทางท่องเที่ยวและรายละเอียดต่างๆ มีการออกแบบให้สวยงาม และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม จัดระเบียบทางเดินสองฝั่งคลองอัมพวา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 บทนำ

ในการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีวิธีการศึกษา วิธีการรวบรวมข้อมูล ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและการจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2 ระเบียบวิธีวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้
วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการณปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนตำบลขุนทะเล โดยศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและบทบาทการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กลุ่มตัวอย่าง

1. ตัวแทนชุมชนตำบลขุนทะเลในหมู่ที่ 1, หมู่ที่ 2, หมู่ที่ 4, หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 10 จำนวน 46 คน
2. ผู้ประกอบการด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของบึงขุนทะเลจำนวน 108 คน และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ จำนวน 106 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เอกสาร/หลักฐาน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. แบบสำรวจผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนตำบลขุนทะเล

3. การประชุมกลุ่ม

4. แบบสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ ข้อมูลบริบทชุมชนตำบลขุนทะเล ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสัมภาษณ์ข้อมูลบริบทชุมชนเพิ่มเติมกับผู้รู้ในชุมชนนอกเหนือจากในเอกสาร ใช้แบบสำรวจผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนตำบลขุนทะเลร่วมกับกลุ่มตัวแทนชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะมีการเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสาร/หลักฐาน ผู้ให้ข้อมูลหลายราย และใช้ข้อมูลนั้นมาตรวจสอบโดยการให้เจ้าของข้อมูลตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำเสนอ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอด้วยการพรรณนาปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างละเอียดทุกแง่มุม ทั้งข้อมูลด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ศึกษาองค์ความรู้ภายในชุมชนด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว

กลุ่มตัวอย่าง

1. ตัวแทนชุมชนในหมู่ที่ 1, หมู่ที่ 2, หมู่ที่ 4, หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 10 ในการเข้าร่วมอบรม จำนวน 46 คน

2. ตัวแทนชุมชนในการเข้าร่วมทัศนศึกษา จำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบประเมินความรู้ของตัวแทนชุมชน

2. การประชุมกลุ่ม

3. การประชุมชาวบ้าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลตลอดระยะเวลาการศึกษาในขั้นตอนนี้ เพื่อที่จะศึกษาความคิดเห็น การปฏิบัติ การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้ภายในชุมชนด้านต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) แบบเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน โดยให้ความรู้โดยวิธีการอบรมและการทัศนศึกษาดูงานของตัวแทนชุมชน ในวันที่ 20 กรกฎาคม 2554 ซึ่งมีตัวแทนชุมชนได้ร่วมอบรมจำนวน 46 คน และร่วมทัศนศึกษาดูงาน จำนวน 15 คน เพื่อเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ ประสบการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เปิดมุมมองที่จะรับการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สร้างความพร้อมในการทำงานเป็นทีม ทำให้ได้เห็นถึงเทคนิควิธีการในการนำมาปรับใช้และแก้ปัญหาในพื้นที่ท่องเที่ยวของตนเอง ณ บ้านถ้ำผึ้ง ตำบลต้นยวน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เริ่มต้นกิจกรรมต่างๆ ภายในหมู่บ้านจากแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินความรู้ที่ได้จากการอบรม การทัศนศึกษาดูงาน แบบสอบถามที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างในชุมชนตำบลขุนทะเล โดยใช้สถิติการวิจัยทางสังคมศาสตร์ด้วยโปรแกรมวิเคราะห์ด้านสถิติวิจัยด้วยการพรรณาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 เกณฑ์การให้คะแนนของแบบประเมินความรู้จากการอบรม การทัศนศึกษา ดูงาน ตามเกณฑ์ที่บุญชม ศรีสะอาด ได้กำหนดไว้ดังนี้

ระดับความคิดเห็น		ความหมาย
เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ	
มากที่สุด	4.51 – 5.00	ระดับความรู้ความเข้าใจมากที่สุด
มาก	3.51 - 4.50	ระดับความรู้ความเข้าใจมาก
ปานกลาง	2.51 - 3.50	ระดับความรู้ความเข้าใจปานกลาง
น้อย	1.51 - 2.50	ระดับความรู้ความเข้าใจระดับน้อย
น้อยที่สุด	1.00 - 1.50	ระดับความรู้ความเข้าใจน้อยที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 หารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบล ขุนทะเล

กลุ่มตัวอย่าง

1. ตัวแทนชุมชนตำบลขุนทะเลในหมู่ที่ 1, หมู่ที่ 2, หมู่ที่ 4, หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 10 จำนวน 46 คน
2. นักท่องเที่ยวกลุ่มทดลอง จำนวน 18 คน
3. ผู้ประกอบการด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ที่ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของบึงขุนทะเลจำนวน 108 คน และ ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ จำนวน 106 คน
4. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเล จำนวน 100 คน และ ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ จำนวน 108 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการ มีผู้ร่วมสนทนา 5 - 10 คน
2. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลอง จำนวน 18 คน
3. แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. แผนที่ความคิด (Mind Map)
5. การประชุมกลุ่มเพื่อระดมสมอง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยกับประชาชนในพื้นที่ร่วมดำเนินการศึกษา โดยใช้วิธีการศึกษาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) โดยให้กลุ่มตัวแทนชุมชนนัดหมายการทำกิจกรรมทุกอย่าง และพยายามให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อหารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการอบรมความรู้ (Training) และการทัศนศึกษาดูงาน (Education Tour) และการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Dialogue) ระหว่างชาวบ้านและนักวิจัย เพื่อเอาข้อมูลที่ได้มาจัดสร้างรูปแบบองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน เช่น การตั้งองค์กรชุมชน รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนา

เกณฑ์และตัวชี้วัดด้านการจัดการการท่องเที่ยว และรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนเพื่อประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น กลุ่มแกนนำของชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลอง
การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลอง ผู้ประกอบการด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการและใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นอย่างละเอียดด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องและความซ้ำกันของข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และนำเสนอด้วยการพรรณนาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งระหว่างการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการท่องเที่ยว

2. การวิเคราะห์ข้อมูลการเข้าถึงพื้นที่โครงการและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาในรูปของจำนวนร้อยละที่ได้จากการสอบถามนักท่องเที่ยว

3. การสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลขุนทะเลโดยการใช้แบบสอบถามแบบ Rating Scale โดยแยกเป็นหัวข้อทั้งหมด 6 ด้าน คือ

3.1 ด้านลักษณะทางกายภาพ คือ ลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีอยู่รอบตัว เช่น สภาพภูมิอากาศ ทัศนียภาพ

- 3.2 ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการเสียงรบกวน การจัดการขยะ การรักษาคุณภาพของอากาศไว้ให้บริสุทธิ์เพื่อสำหรับหายใจ ไม่มีก๊าซพิษเจือปน
- 3.3 ด้านศิลปวัฒนธรรม ความเกี่ยวเนื่องระหว่างธรรมชาติกับเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ประวัติศาสตร์
- 3.4 ด้านเศรษฐกิจและสังคม การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่การท่องเที่ยว
- 3.5 ด้านธรรมชาติ มีความอุดมสมบูรณ์ มีทัศนียภาพที่สวยงาม
- 3.6 ด้านการบริหารและการจัดการ เช่น การดูแลเรื่องความสะอาด ความปลอดภัย

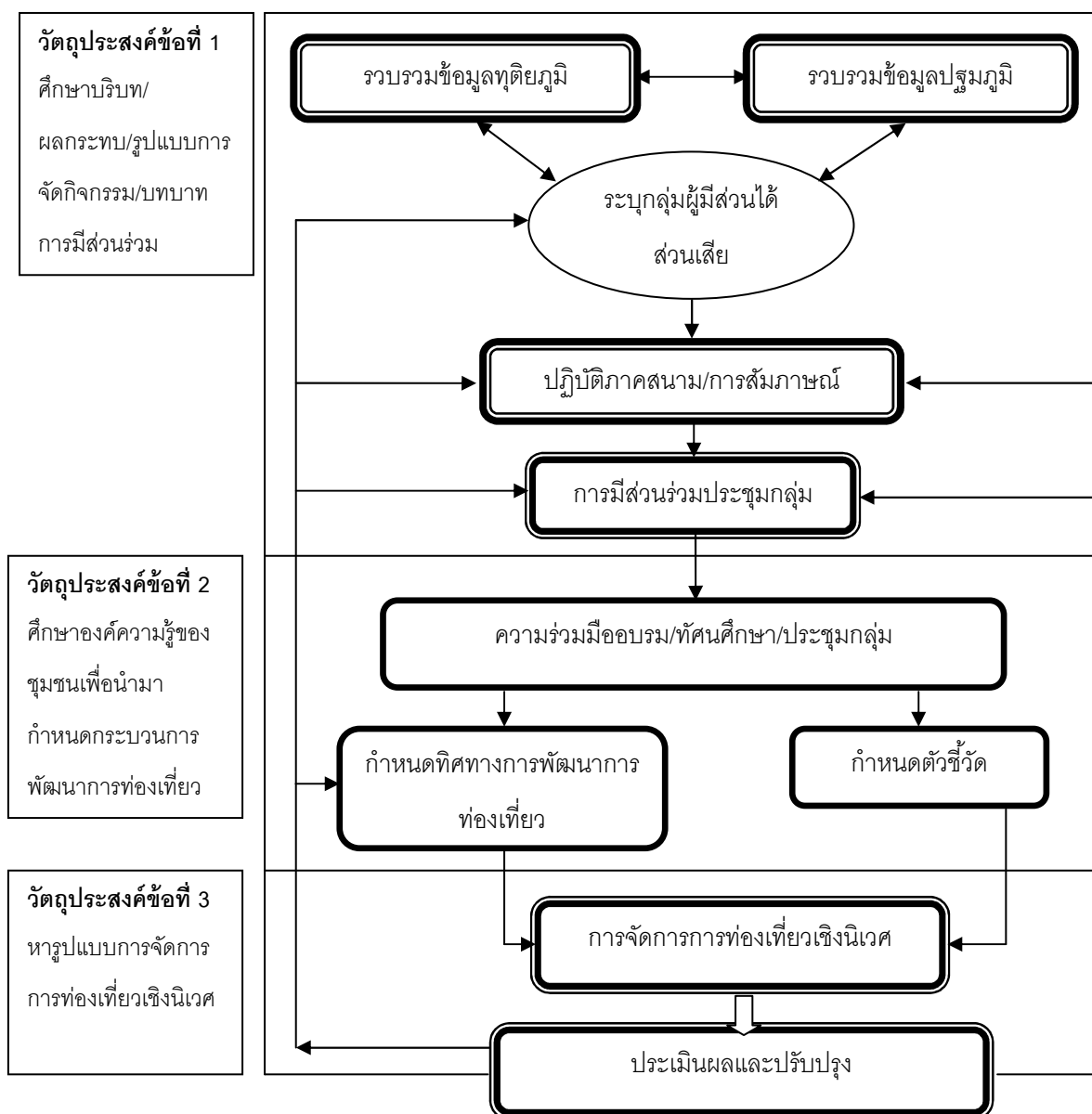
4. ใช้เทคนิคแผนที่ความคิดเพื่อการจำแนกข้อมูลในการศึกษารัฐธรรมนูญในชุมชน และวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในชุมชนตำบลขุนทะเล

ตารางที่ 3.2 เกณฑ์การให้คะแนนของแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลขุนทะเล ตามเกณฑ์ที่บุญสม ศรีสะอาด ได้กำหนดไว้ดังนี้

ระดับความรู้ความเข้าใจ		ความหมาย
เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ	
มากที่สุด	4.51 - 5.00	ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพในระดับมากที่สุด
มาก	3.51 - 4.50	ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพในระดับมาก
ปานกลาง	2.51 - 3.50	ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพในระดับปานกลาง
น้อย	1.51 - 2.50	ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพในระดับน้อย
น้อยที่สุด	1.00 - 1.50	ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพในระดับน้อยที่สุด

5. การประชุมกลุ่มเพื่อระดมสมอง มีจำนวนชาวบ้านเข้าร่วม 23 คน เพื่อเปิดโอกาสให้ตัวแทนได้ร่วมวิเคราะห์หาจุดอ่อนจุดแข็งทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเองที่ได้จาก

แบบสอบถาม จากการใช้เทคนิค SWOT ANALYSIS เป็นเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล
รูปแบบและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลขุนทะเล

รูปที่ 3.1 แสดงขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเพื่อหารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา

บทที่ 4

ผลการศึกษา

4.1 บทนำ

ในการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เริ่มจากการที่ผู้วิจัยได้ร่วมพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับเลขานุการนายกเทศบาลตำบลขุนทะเล (นายวิรุณนาเมือง) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล เมื่อเดือนสิงหาคม 2553 มีผลทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของชาวบ้าน เพื่อสังเกตการณ์มีส่วนร่วมในการนำมาประยุกต์ใช้ทำวิจัย มีการตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ 3 ประการ โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาว่ารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตำบลขุนทะเล ควรเป็นอย่างไร คณะผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาโดยการตอบคำถามแต่ละคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.2 ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนตำบลขุนทะเล โดยศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษารูปแบบการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวและบทบาทการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 บริบทชุมชนตำบลขุนทะเล

สำหรับในบริบทของชุมชนตำบลขุนทะเล นอกจากจะเป็นการเสนอรายละเอียดที่ครอบคลุมลักษณะโดยทั่วไปทางภูมิศาสตร์และโครงสร้างพื้นฐานแล้ว ยังได้เสนอรายละเอียดทางสังคมในตำบลขุนทะเล อันได้แก่ โครงสร้างทางประชากรและการตั้งถิ่นฐาน โครงสร้างการเมือง การปกครอง ระบบเศรษฐกิจและการผลิตในชุมชน ความสัมพันธ์ทางสังคม รวมทั้ง

ความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก และรายละเอียดทางวัฒนธรรม/ประเพณีและความเชื่อ และการจัดการทรัพยากรภายในหมู่บ้าน ที่ครอบคลุมการจัดการทั้งทางวัฒนธรรม/ความเชื่อและการจัดการตามกฎหมายที่รัฐกำหนด ซึ่งอธิบายเป็นหัวข้อย่อยได้ดังนี้

1.1 สภาพที่ตั้งและพื้นที่ทางภูมิศาสตร์

ตำบลขุนทะเลเป็นตำบลหนึ่งในจำนวน 11 ตำบลในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ประมาณ 13 กิโลเมตร ตั้งอยู่พิกัดกริดแบบ UTM E 540914 N 998226 ได้ยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลตำบลขุนทะเล เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2551 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ตำบลขุนทะเลห่างจากกรุงเทพมหานคร 695 กิโลเมตร การเดินทางสามารถใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 ผ่านจังหวัดเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร จนถึงอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แล้วเลี้ยวซ้ายตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4009 ตำบลขุนทะเลมีเนื้อที่โดยประมาณ 81 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 50,646 ไร่ มีพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 0.63 เมื่อเทียบกับพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดสุราษฎร์ธานี พื้นที่ถือครองทำการเกษตรประมาณ 46,919 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 93 ของพื้นที่ตำบลขุนทะเล มีจำนวนหมู่บ้าน 10 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านนิคม หมู่ที่ 2 บ้านท่าอู่ หมู่ที่ 3 บ้านดอนเกลี้ยง หมู่ที่ 4 บ้านควนยุง หมู่ที่ 5 บ้านซอย 10 หมู่ที่ 6 บ้านห้วยเสียน หมู่ที่ 7 บ้านใหม่นิคม หมู่ที่ 8 บ้านคลองเรือ หมู่ที่ 9 บ้านภูธรอุทิศ และหมู่ที่ 10 บ้านใหม่จัตวา

สำหรับอาณาเขตของตำบลขุนทะเล มีพื้นที่อาณาเขตติดต่อดังนี้ (เทศบาลตำบลขุนทะเล, 2553)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลทุ่งเตาใหม่ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	เทศบาลวัดประดู่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลทุ่งรัง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของตำบลขุนทะเล พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง และมีลักษณะลาดเอียงจากตอนกลางไปทางทิศตะวันตก และทิศตะวันออก มีความสูงเฉลี่ยจากระดับน้ำทะเล 25 เมตร จึงเหมาะสำหรับการปลูกพืชสวน ยางพารา และปาล์มน้ำมันบนที่ดอน ส่วนทิศเหนือไปทางทิศใต้ มีบางส่วนบริเวณตอนกลางเป็นที่ราบมีน้ำท่วมถึง เนื่องจากบริเวณดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากภาวะน้ำขึ้นน้ำลงของทะเล ซึ่งเชื่อมต่อกับบึงขุนทะเลในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 1, 2 และ 3 บางส่วน นอกจากนี้ยังมีคลองที่สำคัญ คือ คลองดอนเกลี้ยง คลองท่ากรวด คลองชะไก่

คลองทับบก คลองบางปริง และคลองเรือ ซึ่งคลองเหล่านี้จะมีสภาพตื้นเขินในช่วงฤดูแล้ง (เทศบาลตำบลขุนทะเล, 2553)

ลักษณะภูมิอากาศของตำบลขุนทะเล เป็นแบบร้อนชื้น แบ่งเป็น 2 ฤดูกาล ฤดูฝน เริ่มต้นตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-มกราคม ของทุกปี ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์-เมษายน ของทุกปี อุณหภูมิเฉลี่ยต่อปี 26.3 องศาเซลเซียส พื้นที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลาดชันและใกล้ บริเวณลุ่มน้ำ พื้นที่ทางการเกษตรมีความลาดชัน

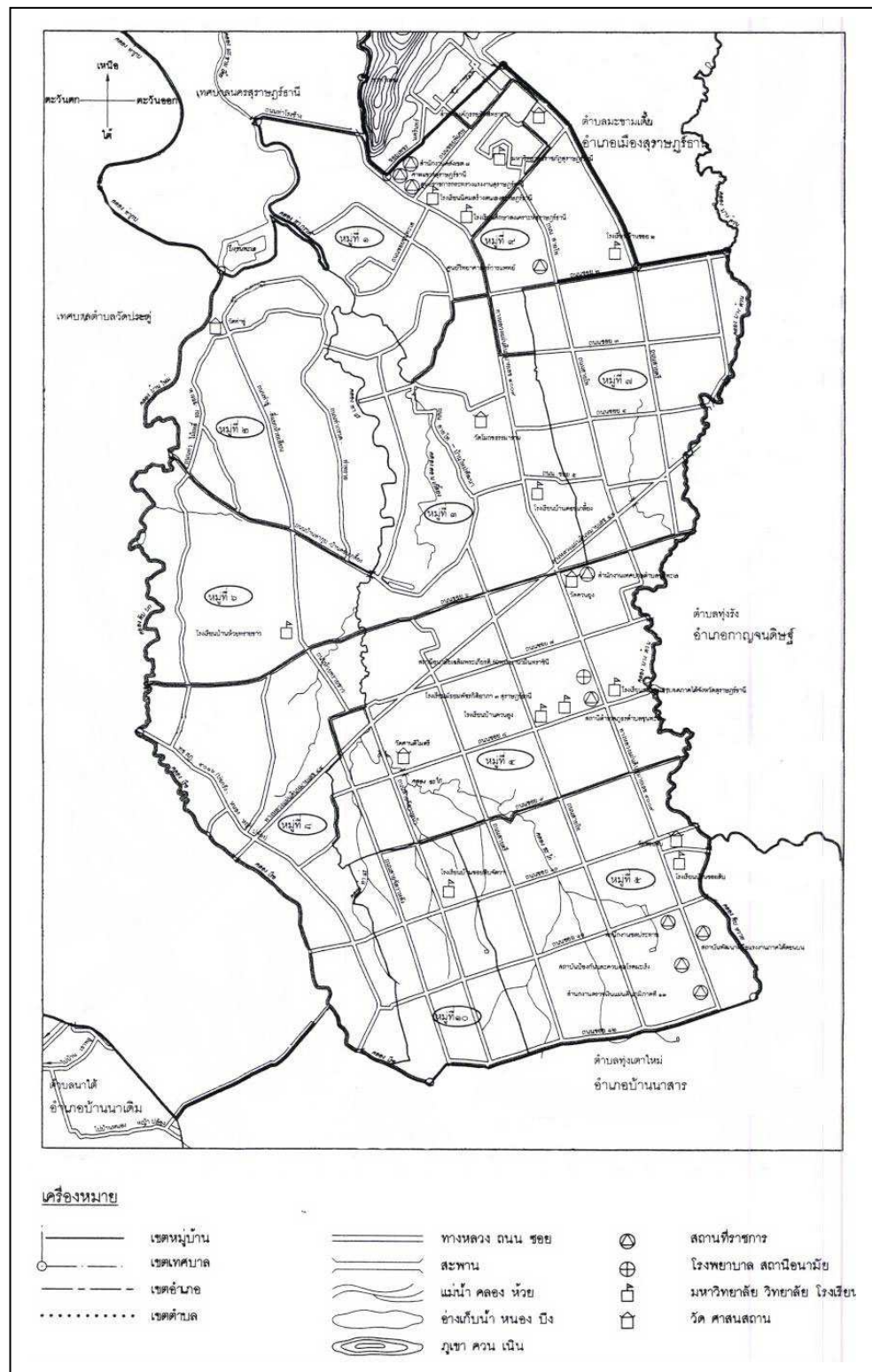
รูปที่ 4.1 แสดงแผนที่ตั้งจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ที่มา: <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=58747, 2554>

รูปที่ 4.2 แสดงแผนที่ตั้งตำบลขุนทะเล

ที่มา: <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=58747>, 2554

รูปที่ 4.3 แสดงแผนที่ตั้งและอาณาเขตตำบลขุนทะเล

ที่มา: เทศบาลตำบลขุนทะเล, 2554

1.2 โครงสร้างทางประชากรและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชน จากสภาพพื้นที่ซึ่งมีบึงขนาดใหญ่ชื่อว่าบึงขุนทะเล จึงตั้งชื่อว่าตำบลขุนทะเล จากการศึกษาข้อมูลอ้างว่า คุณสุขชี แซ่เลี้ยว พร้อมด้วยอีกประมาณ 3 - 4 ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวแซ่ต่าน แซ่ลู่ และแซ่เลี้ยว เป็นคนจีนกวางตุ้ง และจีนไหหลำอพยพมาทางเรือสำเภามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บ้านดอนเกลี้ยงในปัจจุบัน มาประกอบอาชีพทำไม้ซุงและส่งไปขายในตัวเมืองจังหวัดโดยทางเรือ ในสมัยนั้นการลากไม้ซุงจากในป่าจะใช้ช้างลาก และหลังจากผ่าซุงเป็นไม้แผ่นกระดาน ก็จะใช้ควายในการลาก และบรรทุกไม้ซุงโดยรถไม้ สมัยนั้นก็จะมียู่แค่เจ้าเดียวที่รับซื้อไม้ซุง คือ ร้านของนายวิจิตร คชสิริพงษ์ ซึ่งในสมัยนั้นก็พอจะมีคนไทยตั้งถิ่นฐานอยู่บ้างแล้ว ได้แก่ ครอบครัวเพชรเกต ครอบครัวมณีโชติ และครอบครัวสกุลพันธุ์ (สัมภาษณ์ คุณจำกั๊ด แสงประทีป, 20 มกราคม 2554) หลังจากนั้น ก่อนปี พ.ศ. 2500 นายดำ หลิวปลอด เป็นชาวอำเภอกาญจนดิษฐ์ ได้มาจับจองที่ดินในตำบลขุนทะเลเพื่ออยู่อาศัยและทำมาหากิน นายดำ หลิวปลอด เป็นคนขยันในการจับจองที่ดิน ทำให้มีที่ดินทำมาหากินเป็นจำนวนกว่า 1,000 ไร่ และเริ่มมีการชักชวนลูกหลานญาติพี่น้องเข้ามาปักหลักตั้งถิ่นฐานและจับจองพื้นที่ที่รกร้างที่ยังเหลืออยู่ บางคนเข้ามาอยู่ในตำบลขุนทะเลเนื่องจากได้แต่งงานกับบุคคลภายในพื้นที่แล้วย้ายเข้ามา และในสมัยนั้นกำนันคนแรก คือ ขุนรักษาทะเลภูมิ (นายกั่น แทนฟู) ซึ่งเป็นญาติกับนายดำ หลิวปลอด (สัมภาษณ์ คุณวิภาดา วาสิษฐ์, 25 มกราคม 2554)

ในสมัยนั้นตำบลขุนทะเลมีเพียง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 “บ้านน้ำซับ” หมู่ที่ 2 “บ้านท่าไม้เหลี่ยม” และหมู่ที่ 3 “บ้านดอนเกลี้ยง” ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 เพื่อจัดระเบียบการปกครองในตำบลหมู่บ้าน จนกระทั่งในวันที่ 28 มกราคม 2486 กรมประชาสงเคราะห์เข้ามาจัดตั้งนิคมสร้างตนเองขุนทะเลจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดสรรที่ดินให้ราษฎรตั้งเคหสถานและประกอบอาชีพ พร้อมทั้งส่งเสริมให้ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นเป็นของตนเองและเป็นมรดกตกทอดไปสู่บุตรหลาน โดยได้ออกพระราชกฤษฎีกา จัดตั้งเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2518 มีพื้นที่ทั้งหมด 37,070 ไร่ จัดสรรแบบเรียงรายให้กับสมาชิกนิคมครอบครัวละ 25 ไร่ และจัดสรรให้ราษฎรครอบครองอยู่เดิม 367 ราย รวมที่จัดสรร 1,404 ราย จำนวนพื้นที่ 31,245 ไร่ คงเหลือพื้นที่ จำนวน 5,825 ไร่ พื้นที่ที่เหลือนี้สำหรับไว้ใช้ประโยชน์ในส่วนราชการ (เทศบาลตำบลขุนทะเล, 2553)

กลุ่มคนที่มาตั้งถิ่นฐานในชุมชนตำบลขุนทะเล ส่วนใหญ่มาจากอำเภอเกาะสมุย อำเภอ กาญจนดิษฐ์ ตำบลในบาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากจังหวัดนครศรีธรรมราช จากจังหวัด เพชรบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี ราชบุรี ซึ่งล้วนต้องการที่จะขยายพื้นที่ทำมาหากิน และสามารถ เป็นมรดกตกทอดไปสู่บุตรหลานได้ บ้างก็มีความต้องการที่จะตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยในบริเวณ กว้างขวางกว่าเดิม มีการตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มบ้าน ในแต่ละหมู่บ้านประกอบด้วยกลุ่มบ้าน ประมาณ 3 - 5 กลุ่มบ้าน การตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มบ้านนี้ จะมีที่มาจากการเป็นคนมาจาก จังหวัดหรือชุมชนเดียวกัน คนที่ย้ายถิ่นฐานหรือมาจับจองที่ดินทำมาหากินที่มาจากจังหวัดสุ ราษฎร์ธานี หรือจากจังหวัดนครศรีธรรมราช จะเลือกจับจองพื้นที่ราบสูง เนื่องจากอาชีพดั้งเดิม คือเกษตรกรรม ได้แก่ ทำสวนยางพารา สวนปาล์ม สวนผลไม้ (ทุเรียน มังคุด เงาะ ลองกอง ฝรั่ง ชมพู) แต่ถ้าเป็นคนที่ย้ายถิ่นฐานหรือมาจับจองที่ดินทำมาหากินที่มาจากภาคกลางนั้น จะมี พื้นฐานในการดำรงชีวิตที่มีความคุ้นเคยกับแม่น้ำลำคลอง จะเลือกจับจองพื้นที่ราบลุ่มริมน้ำ ที่ สามารถหล่อเลี้ยงชีวิตและวิถีทางการเกษตรได้ จะพบในหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ชาวบ้านส่วนหนึ่ง จะประกอบอาชีพประมงน้ำจืด บางส่วนประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น รับจ้าง และค้าขาย (สัมภาษณ์ คุณวิภาดา วาสิษฐ์, 25 มกราคม 2554)

ในระหว่างนั้น ในปี พ.ศ. 2504 ได้เปลี่ยนชื่อ หมู่ที่ 1 บ้านน้ำซับ เป็น “บ้านนิคม” พร้อม ทั้งได้จัดตั้งหมู่บ้านใหม่อีก 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 4 “บ้านควนยุง” และหมู่ที่ 5 “บ้านซอย 10” ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 ได้แยกหมู่ที่ 2 บ้านท่าไม้เหลี่ยม ออกเป็นหมู่ที่ 6 บ้านห้วยเสียน และ เปลี่ยนชื่อหมู่ที่ 2 ใหม่เป็น “บ้านท่าอู่” ในปี พ.ศ. 2518 มีโครงการก่อสร้างถนนสายสุราษฎร์ – นาสาร และถนนเขาคีรินทร์ ผ่านกลางตำบลขุนทะเลตลอดแนวเพื่อเป็นเส้นทางคมนาคมสาย หลักและใช้มาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ในปี พ.ศ. 2527 ได้แยกหมู่ที่ 3 เป็นหมู่ที่ 7 บ้านใหม่นิคม ใน ปี พ.ศ. 2533 ได้แยกหมู่ที่ 6 บ้านห้วยเสียน เป็นหมู่ที่ 8 บ้านคลองเรือ และในปี พ.ศ. 2542 ได้ แยกหมู่ที่ 1 บ้านนิคม เป็นหมู่ที่ 9 บ้านภูธรอุทิศ และแยกหมู่ที่ 5 บ้านซอย 10 เป็นหมู่ที่ 10 บ้านใหม่จัตวา เพื่อความสะดวกในการปกครอง

ปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 6,843 หลังคาเรือน ประชากรปัจจุบันมีจำนวน 12,698 คน แยกเป็นเพศหญิง 6,692 คน และเพศชาย 6,006 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ หมู่บ้านที่ มีประชากรมากที่สุด คือ หมู่ที่ 1 บ้านนิคม และรองลงมาคือ หมู่ที่ 9 บ้านภูธรอุทิศ เนื่องจากเป็น พื้นที่ที่มีสถานศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี มีโรงงานอุตสาหกรรม ได้แก่ โรงงานยางแผ่นรมควัน จำนวน 3 แห่ง

โรงงานไม้แปรรูป จำนวน 2 แห่ง โรงงานเลื่อยไม้ยางพารา จำนวน 2 แห่ง โรงงานน้ำแข็งหลอด จำนวน 1 แห่ง โรงงานผลิตน้ำดื่ม จำนวน 3 แห่ง และโรงงานคอนกรีตอัดแผ่น จำนวน 1 แห่ง ซึ่งมีประชากรแฝงเป็นชาวต่างด้าวเข้ามาทำงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ภาคการเกษตร และรับจ้างทั่วไป รายละเอียดในแต่ละหมู่บ้าน ตามตารางที่ 4.1 ดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนประชากรแยกเป็นพื้นที่ตามหมู่บ้าน

หมู่ที่	ชาย	หญิง	รวม	จำนวนครัวเรือน (หลัง)
หมู่ที่ 1 บ้านนิคม	1,134	1,192	2,326	1,862
หมู่ที่ 2 บ้านท่าอู่	391	391	782	245
หมู่ที่ 3 บ้านดอนเกลี้ยง	629	645	1,274	484
หมู่ที่ 4 บ้านควนยุง	875	917	1,792	621
หมู่ที่ 5 บ้านซอย 10	683	750	1,433	769
หมู่ที่ 6 บ้านห้วยเสียน	287	323	610	213
หมู่ที่ 7 บ้านใหม่นิคม	576	591	1,167	392
หมู่ที่ 8 บ้านคลองเรือ	404	386	790	259
หมู่ที่ 9 บ้านภูธรอุทิศ	804	1,280	2,084	1,852
หมู่ที่ 10 บ้านใหม่จิตวา	223	217	440	146
รวม	6,006	6,692	12,698	6,843

(ที่มา: เทศบาลตำบลขุนทะเล, 2553)

โดยกลุ่มประชากรสามารถแบ่งได้ 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ-วัยกลางคน ที่เป็นวัยแรงงานประกอบอาชีพการเกษตรในหมู่บ้าน มีเพียงส่วนน้อยที่ออกไปทำงานนอกตำบล กลุ่มวัยรุ่นที่มีทั้งที่ยังอยู่ระหว่างศึกษาและที่ทำงานแล้ว โดยส่วนใหญ่นิยมออกไปศึกษาต่อนอกตำบล เช่น กรุงเทพมหานคร โดยหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้วก็จะนิยมทำงานในจังหวัดนั้นๆ และกลุ่มเด็ก ทั้งที่อยู่ระหว่างศึกษาอยู่ในสถานศึกษาในชุมชน และก่อนวัยเรียน

หมู่ที่ 1 อาชีพหลัก ทำสวนผลไม้ อาชีพเสริม จับปลาน้ำจืด ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนภาคกลาง เช่น ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี เพชรบุรี ชื่อหมู่บ้านตั้งตามการจัดตั้งนิคม มีผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่บ้าน คือ นางเกสินี รอบคอบ บ้านนิคมห่างจากเมืองสุราษฎร์ธานี 9 กิโลเมตร

มีเนื้อที่ 5,934 ไร่ ลักษณะเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน เป็นพื้นที่การเกษตร 5,800 ไร่ หมู่ที่ 2 เล่ากันว่าในสมัยก่อนพื้นที่นี้มีท่าเรือและอยู่เรือ จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านท่าอยู่ มีผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่บ้าน คือ นายมนตรี มีเพ็ง ห่างจากเมืองสุราษฎร์ธานี 17 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 5,945 ไร่ ลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่การเกษตร 5,350 ไร่ หมู่ที่ 3 สันนิษฐานว่าการตั้งชื่อหมู่บ้านนั้น สืบเนื่องมาจากหมู่บ้านติดบึงขุนทะเลและพื้นที่ริมคลองสมัยนั้นมีการทับถมของดินและทราย ซึ่งน้ำได้พัดพาขึ้นมาบนตลิ่งจนเกิดเป็นสันดอนทรายไม่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้น มีแต่ต้นหญ้า ทั่วๆ ไปข้างพื้นที่ดอนมีต้นไม้ใหญ่ขึ้น และปลูกอะไรก็ไม่ขึ้น จึงตั้งชื่อว่าดอนเกลี้ยง ซึ่งคำว่าเกลี้ยงภาษาใต้ แปลว่า หหมดไม่มีเหลือ มีผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่บ้าน คือ นายวิฑูรย์ จันทรหอม ห่างจากเมืองสุราษฎร์ธานี 13 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 5,934 ไร่ ลักษณะเป็นที่ราบสูง เป็นพื้นที่การเกษตร 5,340 ไร่ หมู่ที่ 4 ชื่อหมู่บ้านมีที่มาว่า เมื่อปี 2500 เป็นพื้นที่ที่มีดินยุ่งเยอะมาก และมีลักษณะพื้นที่เป็นเนิน จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านควนยุ่ง มีผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่บ้าน คือ นายอำนาจ เรืองศิริ ห่างจากเมืองสุราษฎร์ธานี 19 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 6,635 ไร่ พื้นที่การเกษตร 5,972 ไร่ หมู่ 5 ตั้งตามชื่อซอยของการจัดตั้งนิคม ซึ่งบ้านซอย 10 มีพื้นที่เริ่มจากซอยที่ 10 ถึงซอยที่ 12 มีผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่บ้าน คือ นายกตัญญู สุวรรณพงศ์ ห่างจากเมืองสุราษฎร์ธานี 20 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 6,430 ไร่ ลักษณะเป็นที่ราบสูง เป็นพื้นที่การเกษตร 5,184 ไร่ หมู่ที่ 6 ตั้งชื่อตามบ่อที่มีขนาดใหญ่ และเมื่อขุดดินขึ้นมาดินจะเป็นเนื้อทรายละเอียดสีขาว ถึงแม้ว่าจะมีชื่ออย่างเป็นทางการว่า บ้านห้วยเสียน แต่ชาวบ้านยังคงเรียกกันว่า บ้านห้วยทรายขาว มีผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่บ้าน คือ นายปัญญา พัฒนประดิษฐ์ ห่างจากเมืองสุราษฎร์ธานี 18 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 2,948 ไร่ พื้นที่การเกษตร 2,750 ไร่ หมู่ที่ 7 ชื่อหมู่บ้านตั้งตามการแยกหมู่บ้านขึ้นใหม่จากหมู่ที่ 3 และมีพื้นที่ใกล้กับศูนย์พัฒนาสังคมที่ 66 (นิคม) จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านใหม่นิคม มีผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่บ้าน คือ นายธนธิป บัวชู ห่างจากเมืองสุราษฎร์ธานี 12 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 4,855 ไร่ ลักษณะเป็นที่ราบสูง เป็นพื้นที่การเกษตร 4,400 ไร่ หมู่ที่ 8 การตั้งชื่อหมู่บ้านนั้น ตั้งตามชื่อคลองที่ไหลผ่านหมู่บ้าน มีผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่บ้าน คือ นายวิรุท แก้วสงค์ ห่างจากเมืองสุราษฎร์ธานี 25 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 3,184 ไร่ พื้นที่การเกษตร 2,866 ไร่ หมู่ที่ 9 ตั้งชื่อตามชื่อของวัดที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน คือ วัดภุทธอุทิศสิทธิธาราม คำว่า ภุทธอุทิศ จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ที่อาศัยในหมู่บ้านนี้ตั้งแต่สมัยบุกเบิกพื้นที่ได้เล่าว่า สถานที่ของวัดเคยเป็นที่ตั้งค่ายของหน่วยรบพิเศษ ที่ตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2512 เพื่อปราบปรามผู้ก่อการร้าย เรียกว่าค่ายเสือเหลือง โดยตั้งได้ประมาณ 2 ปี ค่ายก็แตกเนื่องจากถูกโจมตีจากผู้ร้ายคอมมิวนิสต์ ค่าย

ถูกเผาเสียหายมาก ทางราชการได้ถอนกำลังออกไปและให้สถานที่ตั้งเป็นที่ตั้งของสำนักสงฆ์ประจำท้องถิ่นและตั้งชื่อว่า สำนักสงฆ์ภูธรอุทิศสิทธิาราม สืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน มีผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่บ้าน คือ นายจินดา ศรีรัตนสูตร ห่างจากเมืองสุราษฎร์ธานี 10 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 3,250 ไร่ พื้นที่การเกษตร 2,600 ไร่ หมู่ที่ 10 การตั้งชื่อหมู่บ้านตั้งตามชื่อของถนนตามที่นิคมสร้างตนเองของขุนทะเลได้กำหนดแนวเขตในพื้นที่ของตำบลขุนทะเลออกเป็นซอย 1 ถึง ซอย 12 และเรียกชื่อถนนเป็นสาย คือถนนสายตรี โท และ สายจัตวา บ้านใหม่จัตวาเป็นพื้นที่ของหมู่บ้านอยู่ในเขตถนนซอย 10 สายจัตวา มีผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่บ้าน คือ นายจะรวย เพชรทอง ห่างจากเมืองสุราษฎร์ธานี 19 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 3,650 ไร่ พื้นที่การเกษตร 3,285 ไร่ (เทศบาลตำบลขุนทะเล, 2554)

หมู่ที่ 2 ถึงหมู่ที่ 10 ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากอำเภอเกาะสมุย จากตำบลในบาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจากจังหวัดนครศรีธรรมราช อาชีพหลักทำเกษตรกรรม ได้แก่ สวนยางพารา สวนปาล์ม น้ำมัน อาชีพเสริม ทำสวนผลไม้ แต่ในหมู่ที่ 7 มีอาชีพเสริม คือ ปลูกพืชไร่ดินหรือพืชไฮโดรโปนิกส์ และในหมู่ที่ 9 อาชีพเสริม คือ เพาะเห็ด

สมัยก่อนการตั้งบ้านเรือน จะต้องหาที่ดินเพื่อตั้งบ้านเรือนก่อนและมีพื้นที่เหลือจากการตั้งบ้านเรือนจะทำเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรม มีการตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มเพื่อความสะดวกในการติดต่อสื่อสารและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน โดยปลูกสร้างในบริเวณพื้นที่ราบห่างจากริมคลองไม่เกิน 200 เมตร เพื่อความสะดวกในการเดินทางโดยทางเรือ

นอกจากนั้นยังพบว่าลักษณะการปลูกบ้านของชาวตำบลขุนทะเลในสมัยก่อน ซึ่งตอนนี้มีหลงเหลือให้ดูน้อยมาก ก็คือ การปลูกบ้านโดยไม่ฝังเสาลงดิน แต่จะวางเสาทุกเสาลงบน “ดินเสา” โดยใช้ก้อนหินหรือท่อนไม้เนื้อแข็งหรือแท่งซีเมนต์รองรับไว้ แล้วเอาไม้มาวางบนดินเสา ใช้ชื่อ แป และคานบังคับเสาให้ตั้งเข้ารูป ซึ่งจะช่วยให้โยงกันเองให้สามารถทรงตัวเรือนทั้งหมดไว้อย่างมั่นคง เช่น บ้านของคุณบุญช่วย ขำสุนทร ซึ่งยังมีบางส่วนของบ้านให้เห็นว่าเป็นการสร้างบ้านในลักษณะดังกล่าว แม้ตัวบ้านบางส่วนได้เปลี่ยนแปลงไป โดยใช้การสร้างบ้านแบบสมัยใหม่เข้ามาอาจเกิดจากการซ่อมแซมบ้านหรือการต่อเติมบ้านขึ้นมาก็หลังก็เป็นได้ ในการสร้างบ้านแบบสมัยก่อนสาเหตุที่ไม่ฝังลงดินเนื่องจากภาคใต้ ฝนจะตกบ่อยจะทำให้สภาพดินอ่อนตัว ทำให้เสาอาจทรุดได้ และดินที่เปียกก็อาจเป็นที่อยู่ของปลวก และเชื้อรา ก็จะทำให้เสาพังเร็วขึ้น ในการสร้างบ้านลักษณะนี้ ก็จะมีข้อดีอีกอย่างหนึ่งคือ ทำให้สะดวกในการเคลื่อนย้ายบ้าน ในการเคลื่อนย้ายบ้านในสมัยก่อนก็จะเกณฑ์คนมาช่วยกันแบกหาม โดยใช้แรงคนก็

สามารถเคลื่อนย้ายบ้านไปทั้งหลังได้อย่างแทบไม่น่าเชื่อ ลักษณะเด่นการปลูกบ้านในสมัยก่อนอีกอย่างหนึ่งก็คือ การยกพื้นให้สูง นิยมยกพื้นสูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร เนื่องจากฤดูฝนตกหนักน้ำมักท่วมฉับพลัน ภาษาใต้เรียกว่า “น้ำพะ” การที่ตัวเรือนสูงจะช่วยให้น้ำฝนไหลผ่านไปได้อย่างรวดเร็ว และน้ำไม่ท่วมเข้ามาในบ้าน ส่วนทิศทางการสร้างบ้าน ชาวใต้จะไม่ “ปลูกบ้านขวางหัว” ชาวใต้จะปลูกบ้านให้ด้านยาวพุ่งจากทิศตะวันออกไปตะวันตก และหันหน้าไปทางทิศตะวันออกหรือทิศตะวันตก เนื่องจากการปลูกบ้านขวางตะวันจะทำให้แสงแดดส่องเข้าไปในบ้านมาก ทำให้บ้านร้อน ทำให้ฝนสาดเข้าบ้านและพายุพัดพังง่าย ลักษณะการตั้งบ้านเรือนในปัจจุบันได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เนื่องจากการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้กับวิถีชีวิตของตน วัสดุอุปกรณ์ทันสมัยขึ้น เช่น หลังคากระเบื้องลอนคู่ เสาปูน มีการแบ่งห้องสำหรับลูกสาว แต่อย่างไรก็ตามการปลูกสร้างบ้านของชาวบ้านก็ยังยึดถือความเชื่อในการดูตำแหน่งที่จะปลูกบ้านให้เหมาะสม เช่น ห้ามปลูกสร้างบ้านคร่อมบ่อน้ำหรือต่อไม้

1.3 โครงสร้างพื้นฐานของชุมชนและการบริการของรัฐ

ตำบลขุนทะเลในอดีตเป็นท้องถิ่นที่ทุรกันดารเป็นอย่างมาก การติดต่อคมนาคมต่าง ๆ ค่อนข้างลำบาก เนื่องจากยังไม่มีถนนหนทางสำหรับเดินรถ ในการไปมาหาสู่ระหว่างหมู่บ้านหรือระหว่างตำบลจะต้องอาศัยการเดินทางเท้าหรือโดยสารเรือแจวเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการขนส่งพืชผลทางการเกษตรและทางสัญจรไปมาระหว่างชุมชนและตลาดบ้านดอนหรือตัวเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานีในปัจจุบัน ซึ่งในสมัยนั้น ท่าเรือตั้งอยู่ที่ริมบึงข้างวัดท่าอู่ ปัจจุบันวัดท่าอู่ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านท่าอู่ ใช้ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 3-4 ชั่วโมง กว่าที่จะถึงตัวจังหวัด ส่วนการเดินทางจากท่าเรือตัวเมืองสุราษฎร์ธานีเข้าสู่ตำบลขุนทะเล ก็จะใช้เรือแจวหรือเรือพายล่องไปตามลำน้ำที่ค่อนข้างแคบเคียวเป็นระยะทางเกือบ 200 กิโลเมตร (สัมภาษณ์ พระปลัดสมชาย ยโสธโร, 15 กุมภาพันธ์ 2554)

พ.ศ. 2492 เริ่มมีถนนสายหลักบ้านดอน - นาสาร (ปัจจุบันเรียกอย่างเป็นทางการว่า สายสุราษฎร์-นาสาร) กว้างพอสำหรับรถจักรยานยนต์ 2 คันสวนกันได้ การคมนาคมการเดินทางติดต่อระหว่างหมู่บ้านภายในตำบล ชาวบ้านก็จะใช้ทางเท้า รถจักรยานและรถจักรยานยนต์ ซึ่งรถจักรยานยนต์เรียกกันว่า “รถเครื่อง” ไม่ว่ารถจักรยานยนต์ยี่ห้อใดก็ตาม ชาวบ้านก็จะเรียกรถเครื่องทั้งหมด การเดินทางโดยรถจักรยานยนต์นั้นทุลักทุเลมาก เนื่องจากเส้นทางที่ใช้นั้นเป็นหลุมเป็นบ่อ โดยเฉพาะในหน้าฝนการเดินทางจะลำบากมาก ส่วนการเดินทางโดยใช้เรือไปตามแม่น้ำ ลำคลองที่แคบเคียวจะต้องใช้คนขับเรือที่มีความชำนาญหรือรู้จัก

พื้นที่เป็นอย่างดี เนื่องจากเส้นทางมีความคดเคี้ยวแคบ และมีต้นไม้ใหญ่ริมคลองปกคลุมมีดครีมีแสงสว่างบ้างเล็กน้อยเล็ดลอดลงมา

จากในอดีตสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านและสภาพเส้นทางคมนาคมที่ลำบาก ชาวบ้านจึงไม่ค่อยได้ติดต่อกับบุคคลภายนอก แต่ในปัจจุบันตำบลขุนทะเลมีสถานที่ราชการหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สถานีตำรวจภูธร โครงการชลประทาน กรมชลประทาน เป็นต้น ส่งผลให้ตำบลขุนทะเลมีความเจริญมากขึ้นอย่างรวดเร็ว

ปัจจุบันการคมนาคมและเส้นทางเดินทางไปยังตำบลขุนทะเลมีความสะดวกสบายอย่างมาก มีเส้นทางสายหลักตัดผ่านพื้นที่เชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ คือ ถนนสายสุราษฎร์-นาสาร และถนนเซาท์เทิร์น เดินทางโดยรถยนต์จากตัวเมืองสุราษฎร์ธานีผ่านไปตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4009 ใช้เวลาไม่ถึงครึ่งชั่วโมงก็ถึงที่หมาย ถนนหนทางภายในตำบลขุนทะเลก็ดีขึ้นกว่าเดิมมาก ที่มีสภาพการใช้งานของถนนลาดยาง และมีบางสายที่เกิดความชำรุดเสียหายเป็นหลุมบ่อจากการใช้งานตามช่วงระยะเวลาและลักษณะของการขนส่ง ถนนลาดยาง ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กและถนนดินลูกรังที่เชื่อมต่อกับถนนหลักสายสุราษฎร์-นาสาร และเชื่อมต่อกับถนนเซาท์เทิร์น รวมทั้งสิ้น 20 สาย ระยะทาง 23.93 กิโลเมตร

ด้านโทรคมนาคมในแต่ละหมู่บ้านมีโทรศัพท์บ้าน โทรศัพท์เคลื่อนที่และโทรศัพท์สาธารณะใช้ทุกหมู่บ้าน แต่ยังไม่ทั่วถึงทุกครัวเรือน

มีแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อการเกษตร 6 สาย บ่อน้ำตื้นเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค จำนวน 1,163 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นของส่วนบุคคล ครอบคลุมทั้ง 10 หมู่บ้าน แต่จะมีสภาพแห้งแล้งในช่วงฤดูแล้ง มีบ่อน้ำบาดาล จำนวน 27 แห่ง สระน้ำ จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ หมู่ที่ 4 สระน้ำควนยุง หมู่ที่ 8 สระน้ำคลองเรือ หมู่ที่ 9 สระน้ำซอยพิเศษ และสระน้ำหอพุทธศาสนธรรมโมฆ และหมู่ที่ 10 สระน้ำสายจัตวา ส่วนของบ่อน้ำบาดาลส่วนตัว จำนวน 69 แห่ง จะมีสภาพแห้งแล้งในช่วงฤดูแล้งเช่นเดียวกัน ทุกหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ จำนวน 7,190 ครัวเรือน ยกเว้น หมู่ที่ 8 จำนวน 15 ครัวเรือน และหมู่ที่ 10 จำนวน 6 ครัวเรือน ที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ เนื่องจากการขยายเขตพื้นที่เสาไฟฟ้ายังไม่ทั่วถึง

สำหรับแหล่งน้ำอุปโภคบริโภค บ่อน้ำตื้น บ่อน้ำบาดาล จากเดิมที่ชาวบ้านมีการขุดบ่อน้ำในการดื่มกินและบางบ้านที่อยู่ใกล้แม่น้ำลำคลองก็จะใช้น้ำในแม่น้ำลำคลองสำหรับการอาบน้ำชำระร่างกาย ล้างภาชนะต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันชาวบ้านมีการซื้อน้ำถังหรือน้ำขวดสำหรับดื่ม เนื่องจากชาวบ้านเริ่มมีความรู้ที่น้ำบ่อและแหล่งน้ำไม่สะอาดสำหรับนำมาดื่มอีกต่อไป ทั้งนี้อาจ

เป็นเพราะสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป มลพิษต่าง ๆ เข้ามาค้นจากระถยนต์และโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ จึงทำให้น้ำในแหล่งน้ำไม่สะอาดอีกต่อไป ส่วนน้ำสำหรับใช้ภายในบ้านก็จะใช้น้ำจากบ่อน้ำและน้ำประปา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นระบบประปาหมู่บ้านที่มีการสูบน้ำดิบจากสระน้ำและบ่อน้ำตาลในหมู่บ้านขึ้นมาใช้ ในแต่ละหมู่บ้านจะมีจำนวนห้องถึงประมาณ 3 ถึง

สำหรับการติดตามข่าวสารบ้านเมืองหรือจะเป็นรายการบันเทิงต่าง ๆ เช่น ละคร เพลง ข่าวหรือโฆษณาต่าง ๆ ในสมัยก่อนชาวบ้านจะรับฟังข่าวสารเหล่านี้จากวิทยุเป็นวิทยุทรานซิสเตอร์ใช้ถ่านไฟ เนื่องจากยังไม่มีไฟฟ้าใช้ สำหรับบางบ้านที่ฐานะค่อนข้างดีก็จะมีโทรทัศน์ซึ่งเป็นจอขาวดำ ในปี 2530 ตำบลขุนทะเลเริ่มมีไฟฟ้าใช้อย่างทั่วถึง

สำหรับสภาพการศึกษาและสถานที่ในการทำกิจกรรมของชุมชน ราชการได้งบประมาณมาสร้างโรงเรียน โรงเรียนที่เปิดสอนระดับประถมศึกษา ได้แก่ ในหมู่ที่ 1 โรงเรียนนิคมสร้างตนเอง มีจำนวนนักเรียน 657 คน มีครูจำนวน 33 คน หมู่ที่ 4 มีโรงเรียนบ้านควนยุง มีจำนวนนักเรียน 240 คน ครูจำนวน 13 คน หมู่ที่ 10 โรงเรียนบ้านชอย 10 มีจำนวนนักเรียน 82 คน ครูจำนวน 8 คน หมู่ 9 โรงเรียนบ้านชอย 2 มีจำนวนนักเรียน 65 คน ครูจำนวน 6 คน ระดับมัธยมศึกษา ได้แก่ โรงเรียนมัธยมพัชรกิติยาภา 3 มีจำนวนนักเรียน 1,217 คน ครูจำนวน 72 คน และการศึกษาออกโรงเรียน ปัจจุบันตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 เปิดสอนเฉพาะวันอาทิตย์ สอนระดับประถม มัธยมต้น และมัธยมปลาย ส่วนจุดศูนย์รวมการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การออกกำลังกาย การสอนพิเศษให้เด็กและเยาวชน การรวมกลุ่มประกอบอาชีพในด้านหัตถกรรม การดนตรี เป็นสถานที่อบรมในเรื่องต่าง ๆ เช่น ยาเสพติด นั้น ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 66 ได้จัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมแบบมีส่วนร่วม (Community Center :CC) ขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ทำกิจกรรมดังกล่าวของชุมชน

ในด้านการบริการสาธารณสุข มีสถานอนามัยในพื้นที่หมู่ที่ 4 บ้านควนยุง ไว้เป็นสถานที่รักษาพยาบาล ให้คำปรึกษาในเรื่องสุขภาพอนามัย ส่วนในแต่ละหมู่บ้านจะมีการแต่งตั้งอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่ได้รับการอบรมการพยาบาลเบื้องต้นตามโครงการสาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) ทำหน้าที่ปฐมพยาบาลเบื้องต้นให้แก่ชาวบ้าน รวมถึงออกหน่วยบริการพื้นที่เยี่ยมผู้ป่วยถึงบ้าน

นอกจากนี้ยังพบการบริการของรัฐในลักษณะโครงการส่งเสริมอาชีพ เช่น โครงการผลิตปุ๋ยชีวภาพ โดยการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนรูปแบบต่างๆ การรวมกลุ่มทำกิจกรรมในชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพร่วมกับศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 66 การวางแผนไทยร่วมกับอนามัย โครงการที่ประสบ

ความสำเร็จ ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีและมีชื่อเสียง ได้แก่ โครงการทำผ้าบาติก หมู่ที่ 4 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านคลองเรือ หมู่ที่ 8 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านห้วยทรายขาว หมู่ที่ 6 ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีเทศบาลตำบลขุนทะเลเป็นหน่วยงานที่คอยดูแลจัดการและประสานงานระหว่างหน่วยงานสนับสนุนกับชุมชน

1.4 โครงสร้างทางการเมืองการปกครอง

การปกครองของตำบลขุนทะเล ขึ้นกับเขตการปกครองของเทศบาลตำบลขุนทะเล ในแต่ละหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านเป็นคนในพื้นที่ และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจำนวน 3 คน ในแต่ละหมู่บ้าน มีหน้าที่ดูแลความเป็นอยู่ของชาวบ้านและประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยการปกครองจากส่วนกลาง รวมทั้งนำนโยบายจากส่วนกลางมาสู่ชุมชน

ดังนั้นกำนันและผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นผู้นำที่เป็นทางการของหมู่บ้าน เช่นเดียวกับตัวแทนชาวบ้านที่ร่วมบริหารเทศบาลตำบลขุนทะเล ในตำแหน่งสมาชิกสภาเทศบาล นอกจากนั้นในแต่ละกลุ่มบ้านยังมีการเลือกตั้งกรรมการหมู่บ้านเพื่อดูแลความสงบเรียบร้อยของชุมชน ซึ่งมีการกำหนดตำแหน่งไว้ครอบคลุมการปกครองด้านต่างๆ ของหมู่บ้าน ได้แก่ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายสตรี ฝ่ายพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ฝ่ายสวัสดิการและสังคม โดยแกนนำหมู่บ้านเหล่านี้ จะมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการพัฒนาต่างๆ ในชุมชน นอกจากนั้นในแต่ละเดือนจะมีประชุมหมู่บ้านเพื่อแจ้งนโยบายจากส่วนกลาง และอาจมีการประชุมพิเศษที่จัดขึ้นกรณีมีนโยบายเร่งด่วนเพื่อให้ชาวบ้านได้ร่วมลงมติและร่วมตัดสินใจ

จึงสรุปได้ว่าชุมชนจะอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของรัฐส่วนกลาง โดยมีกำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวแทนคอยประสานงานและรับผิดชอบในฐานะของ “ผู้นำทางการ” เพื่อให้การบริหารจัดการของรัฐเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เป็นกรอบใหญ่ของการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน ซึ่งจะมีอำนาจหน้าที่ มีการจัดองค์กร มีงบประมาณ มีบุคลากร และมีความเป็นอิสระในการตัดสินใจทางการเมืองและการบริหารท้องถิ่นของตนได้ในระดับหนึ่ง โดยประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองและเห็นได้อย่างชัดเจน นับตั้งแต่การเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาเทศบาล การเข้าร่วมประชุม การแสดงความคิดเห็น การถอดถอน และการตรวจสอบผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น ซึ่งประเพณีติดนไม่เหมาะสมและสร้างความเสียหายให้แก่ท้องถิ่น

1.5 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ระบบการผลิตและการบริโภค

เนื่องจากตำบลขุนทะเลบางพื้นที่เป็นชุมชนที่มีลักษณะชนบทกึ่งเมือง เห็นได้อย่างชัดเจนในหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 9 ซึ่งแต่เดิมเป็นพื้นที่ป่าและถูกบุกรุกเป็นพื้นที่ทำกินของชาวบ้านและนายทุน และในส่วนของชาวบ้านที่อาศัยในพื้นที่ทางการเกษตร ส่วนใหญ่จะปลูกพืชเศรษฐกิจคือ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ไม้ผล และเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ คือ ไก่ เป็ด ปลา ดังนั้นรายได้ส่วนใหญ่จึงได้จากการผลิตทางการเกษตร ซึ่งในส่วนของอาชีพทำสวนยางพาราได้รับการส่งเสริมจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ในลักษณะของการสนับสนุนพันธุ์ยาง สารเคมี และจะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อในหมู่บ้านไปจำหน่ายในเมือง

สำหรับกระบวนการทำยางแผ่นพารายังเป็นแบบดั้งเดิม คือ หลังจากที่ได้เก็บน้ำยางจากสวนนำเข้ามารวบรวมยังถังรวมน้ำยาง ในบริเวณโรงงานหรือบริเวณที่จะทำยางแผ่นแล้วจะต้องรีบทำยางแผ่นทันที เพราะสิ่งแวดล้อมทั่วไป เช่นความร้อนจากอากาศจะช่วยให้ยางเกิดบูดหรือรัดตัวขึ้นทุกขณะ สำหรับอุปกรณ์ก็เช่นเดียวกันจะต้องเตรียมไว้ให้พร้อมและล้างทำความสะอาดก่อนทุกครั้ง อุปกรณ์ดังกล่าวที่จำเป็นต้องใช้ได้แก่ จักรรีดยางทั้งรีดเรียบและรีดดอก ถังรวมน้ำยาง กรดฟอร์มิกหรือกรดซัลฟูริก โองใส่ใส่น้ำ ตะกั่ว เครื่องกรองน้ำยาง ใบพาย กวนน้ำยาง ที่ตวงน้ำยาง โต๊ะสำหรับนวดแผ่นยาง อ่างเคลือบสำหรับผสมน้ำกรด

ส่วนการบริโภคของชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะชุมชนชนบท ที่อาศัยการนำทรัพยากรในป่ามาใช้เป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิตประจำวัน ไปสู่การพึ่งพิงระบบตลาดภายนอกมากขึ้น เนื่องจากความเร่งรีบในการกิจการงาน มีต้องการความสะดวกสบาย ระบบตลาดเข้ามาในชุมชนมากขึ้น ประกอบกับการนำลักษณะสังคมภายนอกมากำหนดวิถีชีวิตของตนเอง รวมทั้งยอมรับวัฒนธรรมและระบบตลาด การแสวงหาเครื่องอำนวยความสะดวก ทั้งในครัวเรือนและระบบการผลิตทางการเกษตร แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ยังคงพบมากในกลุ่มคนรุ่นใหม่

จากลักษณะการพึ่งพิงระบบตลาดที่เกิดขึ้นในระดับที่มากขึ้น การวัดความแตกต่างทางฐานะของชาวบ้านจากทรัพย์สินเงินทองเป็นเกณฑ์ในการเปรียบเทียบ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างดี แต่อย่างไรก็ตาม การอยู่กินจะมีการแบ่งปันกัน แจกจ่ายกันโดยไม่คิดเงินทอง ในการช่วยเหลือกิจการงานต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงโดยเร็ว

สถานภาพทางการเงินของชาวบ้าน ที่เริ่มมีปัญหาจากความจำเป็นในการใช้จ่ายเพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคและการลงทุนทางการเกษตรที่จำเป็นต้องกู้ยืมเงิน โดยมีแหล่ง

เงินทุนภายในหมู่บ้าน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน ที่เกิดจากการการส่งเสริมของหน่วยงานของรัฐ ที่สนับสนุนเงินให้เปล่าแก่ชุมชนเพื่อใช้แก้ปัญหาการเงินของชาวบ้าน โดยปล่อยกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำและให้ชาวบ้านบริหารจัดการกันเอง ในรูปแบบสหกรณ์เครดิตยูเนียน ส่วนแหล่งเงินทุนนอกหมู่บ้าน ได้แก่ ธนาคารการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ซึ่งเป็นแหล่งทุนใหญ่ ที่ชาวบ้านเกือบทุกหลังคาเรือนเป็นสมาชิกอยู่ และยังมีนายทุนนอกชุมชนที่ให้อภัยโดยคิดดอกเบี้ยตามสหกรณ์ตลาด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการกู้ยืมเพื่อการลงทุนในการเกษตรกรรม

1.6 อิทธิพลของสังคมภายนอกต่อชุมชน

นอกจากชุมชนจะมีการเปลี่ยนแปลงด้านการดำเนินชีวิต อันเกิดจากการยอมรับระบบตลาดที่ได้กล่าวนำแล้ว ชุมชนยังได้รับอิทธิพลจากความสัมพันธ์กับสังคมภายนอกอื่นๆ ได้แก่

ความสัมพันธ์กับศูนย์พัฒนาสังคมที่ 66 ภารกิจของศูนย์พัฒนาสังคมที่ 66 มีหน้าที่พัฒนาสังคมและส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมและเสริมสร้างความเข้มแข็ง ในส่วนของจังหวัดสุราษฎร์ธานี หนึ่งในพันธกิจคือพัฒนาและส่งเสริมตำบลขุนทะเลให้เป็นตำบลต้นแบบในเขตพื้นที่ที่คนสร้างตนเอง และตำบลขุนทะเลได้เปรียบกว่าพื้นที่อื่นเนื่องจากศูนย์พัฒนาสังคมที่ 66 ตั้งอยู่ในพื้นที่ ทำให้ได้รับการดูแลเป็นอย่างดี มีความผูกพันกันมาก ซึ่งสิ่งที่ศูนย์พัฒนาสังคมที่ 66 ให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ เช่น มอบเงินช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย ซ่อมแซมบ้านผู้สูงอายุ ผู้พิการ มอบเงินให้กับเด็กผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ ถึงแม้ว่าในอดีตเคยได้รับการต่อต้านของชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่ศูนย์ฯ มีความต้องการจะโค่นต้นไม้ในป่าเพื่อต้องการเปลี่ยนเป็นปลูกปาล์มในพื้นที่หมู่ที่ 4 แต่ปัจจุบันปัญหานั้นก็สามารถคลี่คลายและหมดไป จนกลายเป็นความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชาวบ้านและศูนย์ฯ เห็นได้จากการให้ชาวบ้านร่วมเป็นคณะกรรมการเพื่อเป็นการทำงานแบบมีส่วนร่วม เช่น คณะกรรมการศูนย์บริการทางสังคมแบบมีส่วนร่วม (Community Center :CC)

ความสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง มีความสัมพันธ์แบบญาติพี่น้อง ที่มีการไปมาหาสู่และช่วยเหลือพึ่งพากัน ซึ่งเป็นปกติของวัฒนธรรมชาวใต้โดยทั่วไป นอกจากนั้นยังพบความสัมพันธ์ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน เช่น การทำกิจกรรมปลูกต้นไม้ ในโครงการ 9 ล้านกล้า ในบริเวณทุ่งโล่งระหว่างถนนเขาทีเกิร์น มีการจัดแข่งขันกีฬาฟุตบอลเชื่อมความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการแข่งขันระหว่างผู้นำชุมชน ได้แก่ เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีเทศบาลตำบลช้างซ้าย องค์การบริหาร

ส่วนตำบลทุ่งรัง อำเภอกาญจนดิษฐ์ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งเตา องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งเตาใหม่ อำเภอบ้านนาสาร เทศบาลตำบลขุนทะเล

ความสัมพันธ์อื่นๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านและนักท่องเที่ยวโดยมีทั้งการแลกเปลี่ยนความรู้ หรือความสัมพันธ์ที่เกิดจากการเข้าพัฒนาโครงการต่างๆ ของนักศึกษา/หน่วยงานและสถาบันต่างๆ ซึ่งความสัมพันธ์ที่พบในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นการช่วยเหลือทั้งในรูปแบบของการบริจาคทรัพย์สินเงินทอง และการก่อสร้างถาวรวัตถุที่เป็นของสาธารณะ เช่น ศาลา รวมถึงการร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน เช่น การปล่อยพันธุ์ปลา การปลูกต้นไม้ กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมวันเด็ก

นอกจากนั้นยังพบความสัมพันธ์ด้านความรู้ที่เกิดจากการเข้ามาทำการศึกษาวิจัย โดยใช้ข้อมูลในชุมชนเป็นพื้นฐาน เช่น ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ ข้อมูลด้านการเกษตรกรรม เป็นต้น เนื่องจากชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลที่สมบูรณ์ มีประวัติความเป็นมา รวมทั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติสูง โดยการศึกษาวิจัยที่ผ่านมามีความเกี่ยวข้องกับการรวบรวมพันธุ์ไม้สมุนไพร การรวบรวมองค์ความรู้เรื่องพืชน้ำ สัตว์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่บริเวณบึงขุนทะเล รวมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนของสถาบันการศึกษาต่างๆ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวส่งผลในแง่บวกต่อชาวบ้าน โดยได้รับความรู้ในด้านเหล่านั้นเพิ่มมากขึ้นจนสามารถนำมาประกอบอาชีพ ได้อย่างไรก็ตามการใช้หมู่บ้านเป็นพื้นที่ศึกษาถี่มากเกินไป จะส่งผลให้ชาวบ้านบางกลุ่มเริ่มเบื่อหน่ายและไม่อยากให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล

1.7 ความสัมพันธ์ภายในชุมชน

สำหรับความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างชาวบ้าน สามารถแยกพิจารณาได้ 2 รูปแบบ ได้แก่

1) ความสัมพันธ์แบบพึ่งพากัน

ความสัมพันธ์ในรูปแบบนี้มักพบได้ในลักษณะการรวมกลุ่ม ที่แยกพิจารณาตามการเกิดได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและกลุ่มที่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ ซึ่งกลุ่มแรก ได้แก่ การรวมกลุ่มช่วยเหลือกันในเรื่องของการลงแขก (ภาษาถิ่นเรียกว่า ซอแรง) แต่ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ปัจจุบันพบได้น้อยลง เนื่องจากต่างคนต่างติดภารกิจและหันไปว่าจ้างแรงงานคนแทน อีกทั้งค่านิยมที่เปลี่ยนไป เช่น การพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่ ได้แก่ การใช้รถไถ แต่การลงแขกที่ยังคงมีให้เห็นนั้น พบได้เช่นการลงแขกเพื่อปรับปรุงบูรณะอาคารสถานที่ ดังนั้นการลงแขกโดยใช้แรงงานในชุมชนประกอบกับนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยให้การลงแขกเสร็จเร็ว

ขึ้นยังถือเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมทั้งการจัดงานตามประเพณี/วัฒนธรรมอื่นๆ กลายเป็นความสัมพันธ์ที่นำไปสู่บรรทัดฐานในการกำหนดพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันของชาวบ้าน

ในการลงแขกมีลักษณะที่แต่ละครัวเรือนแบ่งแรงงานในครอบครัวไปช่วย เช่นการลงแขกพิธีศพ งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ จึงอาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ในชุมชนมีลักษณะต่างตอบแทน (reciprocity) ซึ่งหมายถึง การแลกเปลี่ยนที่ในสถานการณ์นั้นมีผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นรูปธรรมเพียงฝ่ายเดียว ส่วนอีกฝ่ายจะได้รับผลประโยชน์ในรูปของหลักประกันทางจิตใจของการช่วยเหลือที่จะเกิดขึ้นได้ในอนาคต (expose condition) ดังนั้นการช่วยเหลือด้านแรงงานจึงเกิดขึ้น ตามพันธะสัญญาของการตอบแทนทางสังคมของชาวบ้าน (สิริวัฒนา กังวานเลิศ, 2543) เช่นเดียวกับการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในรูปแบบอื่นที่ไม่มีการเรียกร้องค่าตอบแทนใดๆ แต่เป็นการช่วยเหลือแบบให้เปล่าที่มีหลักประกันว่า “เขาจะช่วยเหลือเรากลับเป็นการตอบแทนในยามที่เราต้องการความช่วยเหลือจากเขา”

สำหรับกลุ่มทางธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อชุมชน เช่นเดียวกับการลงแขกได้แก่ กลุ่มเครือญาติซึ่งเป็นกลุ่มพื้นฐานทางสังคม เนื่องจากชาวบ้านจะให้ความสำคัญต่อสายเลือด ถึงแม้ว่าจะแยกกันตั้งถิ่นฐานไปอยู่พื้นที่อื่นๆ ที่ห่างไกล ก็ยังมีการพบปะติดต่อกันในรูปของเครือข่าย โดยเฉพาะในกลุ่มเพศหญิงที่จะคลุกคลีเฉพาะในหมู่ญาติพี่น้องของตนเท่านั้น

ส่วนความสัมพันธ์แบบกลุ่มที่เกิดจากการจัดตั้ง มักเกิดจากความต้องการผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจของชาวบ้าน ที่พบในรูปการรวมกลุ่มอาชีพทางการเกษตร เช่น กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด กลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน โดยการจัดตั้งมักได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนในพื้นที่ เพื่อเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้/เทคโนโลยีการผลิต รวมทั้งสนับสนุนเงินทุนการผลิต การรวมกลุ่มประเภทนี้จะเกิดขึ้นชั่วคราวตามฤดูกาลผลิตแต่ละชนิด ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือกัน ทั้งในเรื่องกระบวนการผลิตและการต่อราคา

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่าความสัมพันธ์แบบกลุ่มจัดตั้งที่พบในตำบลขุนทะเลจะเป็นกลุ่มที่มีลักษณะเป็นทางการซึ่งบริหารจัดการโดยชาวบ้าน พร้อมทั้งตั้งคณะกรรมการที่เป็นชาวบ้านขึ้นมาดูแล ที่นอกจากกลุ่มจะเกี่ยวข้องกับการผลิตทางการเกษตรแล้ว ยังพบกลุ่มที่มีการจัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาปากท้องของชาวบ้าน เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกรบ้านท่าอู่ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกรพัฒนาอาชีพบ้านใหม่นิคม

นอกจากนี้ยังพบกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อการแก้ปัญหาสำคัญตามนโยบายของประเทศหรือตามกระแสปัญหาสังคม เช่น กลุ่มเยาวชน ซึ่งสืบเนื่องมาจากการใช้เยาวชนเป็นฐานในการพัฒนาและให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมจัดการแก้ไขปัญหาในชุมชน ในฐานะที่เยาวชนมักเป็นผู้เสี่ยงปัญหาและเป็นกลุ่มที่มีพลังผลักดันกิจกรรมใดๆ ในสังคมได้ เช่น การใช้กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดขึ้นจากกระแสความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและ ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรของชุมชน ที่มีการบริหารจัดการในรูปของเครือข่ายชุมชนต่างๆ ที่ร่วมใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่แก้ปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ (สัมภาษณ์ คุณวิภาดา วาสิษฐ์, 25 มกราคม 2554)

2) ความสัมพันธ์เชิงความขัดแย้ง

สำหรับความขัดแย้งที่พบในชุมชน มักเกี่ยวข้องกับความเชื่อและทัศนคติของบุคคลที่เกิดขึ้นเนื่องจากการยอมรับระบบตลาด ชาวบ้านจะพยายามหลีกเลี่ยงการกระทบกระทั่งกัน ถึงแม้ว่ามีความขัดแย้งต่อกันก็ตาม โดยปัญหาความขัดแย้งที่ทีมวิจัยค้นพบ ได้แก่ ความขัดแย้งจากการจัดการการท่องเที่ยวในอดีต ที่ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งไม่พอใจการบริหารจัดการของกลุ่มท่องเที่ยวเดิม เนื่องจากจำนวนเงินที่ไม่ลงตัวและการมีอคติ/ความเข้าใจต่อการท่องเที่ยวในแง่ลบ จึงไม่สนับสนุนและให้ความร่วมมือพัฒนาการท่องเที่ยว ต่างจากชาวบ้านอีกกลุ่มที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่ ซึ่งแสดงออกด้วยการไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ และแต่ละฝ่ายพยายามเลี่ยงการให้ความเห็นที่เกี่ยวข้องกับอีกฝ่ายหรือพยายามเพิ่มช่องว่างระหว่างกันเพื่อลดปฏิสัมพันธ์ที่อาจมีผลให้เกิดการปะทะกันซึ่งๆ หน้า

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าความสัมพันธ์ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของชาวบ้าน คือ ความสัมพันธ์ในรูปการพึ่งพาอาศัย อันเนื่องมาจากวิถีการดำเนินชีวิตที่อยู่กับการผลิตทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งความกดดันที่เกิดจากความสัมพันธ์ของชาวบ้านต่อสังคม ซึ่งเป็นเหตุผลให้ชาวบ้านจำเป็นต้องรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน และหยุดยั้งความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น โดยการประนีประนอมต่อคู่กรณีเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้น

1.8 การจัดการทรัพยากรภายในชุมชน

เนื่องจากชุมชนตำบลขุนทะเลเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ และเป็นชุมชนที่มีที่ดินเป็นปัจจัยการผลิต รวมทั้งยังพึ่งพาในรูปของที่อยู่อาศัย/อาหาร และแหล่งยาสมุนไพร เช่นเดียวกับความสัมพันธ์กับแหล่งน้ำ ในแง่ของการหล่อเลี้ยงพื้นที่ทางการเกษตรและใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจากสาเหตุดังกล่าวส่งผลให้ชาวบ้าน

จำเป็นต้องรักษาสภาพทรัพยากรให้คงความอุดมสมบูรณ์มากที่สุด จากที่เหลือยู่ เห็นได้จากการตั้งกฎข้อห้ามในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น กฎระเบียบในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน โดยเฉพาะการเก็บหาอาหาร ยารักษาโรค การทำธนาคารต้นไม้

ส่วนการจัดการแหล่งน้ำของชาวบ้านจะยึดหลักความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันเป็นตัวกำหนดให้ชาวบ้านใช้วิธีการประนีประนอมและตกลงกันด้วยวาจา เพื่อแบ่งปันผลประโยชน์จากน้ำให้ทุกคนได้ใช้น้ำเพื่อการเกษตร ปราศจากการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาดูแลการใช้ประโยชน์ ซึ่งอาจเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรน้ำ ที่สามารถจนเจือชาวบ้านได้เท่าที่มีความต้องการ จึงไม่จำเป็นต้องรวมกลุ่มเพื่อบริหารการใช้ประโยชน์จากน้ำ แต่อย่างไรก็ตามชุมชนก็มีการอนุรักษ์แหล่งน้ำให้มีความยั่งยืน

เช่นเดียวกับการใช้ประโยชน์จากที่ดินของชาวบ้าน ที่แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ โฉนดและสปก. คือที่ดินบริเวณที่ได้มีการประกาศเป็นเขตปฏิรูปที่ดิน จะอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ไม่สามารถนำมาออกเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินได้ เป็นมรดกตกทอดได้ ซึ่งมีอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 8 ซึ่งชาวบ้านได้ใช้ที่ดินดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางการเกษตร การปลูกสร้างบ้านเรือน ส่วนการดูแลรักษาดินจะใช้วิธีด้วยปุ๋ยชีวภาพบ้าง ด้วยวิธีธรรมชาติบ้าง ซึ่งพืชหลักที่ทำการปลูกคือ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ในส่วนของทรัพยากรสัตว์น้ำนั้น ชาวบ้านในหมู่ที่ 1 บ้านนิคม หมู่ที่ 3 บ้านดอนเกลี้ยง ซึ่งมีพื้นที่ติดกับบึงขุนทะเล ซึ่งชาวบ้านบางส่วนประกอบอาชีพประมงน้ำจืด เพื่อให้ทรัพยากรสัตว์น้ำไม่สูญหาย ดังเช่นชาวบ้านในหมู่ที่ 1 จึงมีการประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ เพื่ออนุบาลพันธุ์ปลาเล็ก จำนวน 68 ไร่

1.9 วัฒนธรรม/ความเชื่อและประเพณีในชุมชน

ชาวตำบลขุนทะเลมาจากหลายจังหวัดทั้งภาคใต้และภาคกลาง จึงมีวิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไปซึ่งมีอยู่ตามหมู่บ้านทั้ง 10 หมู่ ซึ่งยังคงวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาที่ใช้เป็นตัวกำหนดแนวทางการปฏิบัติตนของชาวบ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาศาสนาอิสลาม เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประชากรในตำบลขุนทะเลจึงมีประเพณีอันดีงามสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันสารทเดือนสิบ วันลอยกระทง การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพุทธตามเทศกาลและวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น

ส่วนภาษาที่ใช้ก็ยังเป็นภาษาถิ่น โดยส่วนใหญ่คนในพื้นที่จะเป็นคนใต้ ใช้ภาษาใต้ในการสื่อสาร และมีชาวภาคกลางตามหมู่บ้านและใช้ภาษากลางสำหรับการติดต่อกับคนภาคกลางด้วยกัน และในการติดต่อกับคนทั่วไป การดำเนินชีวิตที่พึงพิงวิถีเกษตรกรรมชาติ ชาวบ้านปรุงอาหารจากวัสดุธรรมชาติท้องถิ่นที่มีอยู่และปลูกกินเองภายในชุมชน โดยส่วนใหญ่เป็นอาหารทางใต้ที่มีรสจัด เน้นผักพื้นบ้านมาปรุงอาหารและเป็นผักเคียง ผักที่มีในถิ่น เช่น ผักกูด ผักเหลียง ผักชีล้อม ผักบุ้ง ผักมะระขี้นก ผักร่น้ำ ห้วปลี หยวกกล้วย ยอดกระถิน สะเดา ผักแส ผักลิ้นชะพลู ถั่วพู พริก มะเขือ ข่า ตะไคร้ ผักชี ผักหวาน พักทอง ต้นหอม ผักกาด บอน ผักเสี้ยนชะอม ยอด มะนาว สะตอ เป็นต้น

ความเชื่อส่วนใหญ่มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่มองไม่เห็น เรื่องบาปบุญคุณโทษ ยอมรับบุญรับกรรมไม่ได้แย้ง โดยมีความเชื่อว่า ถ้าทำดีจะได้ดี ทำชั่วจะได้ชั่ว มีการนับถือต้นไม้ใหญ่ รุกขเทวดา ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีปิศาจ เชื่อเกี่ยวกับเรื่องโชคลาง จึงส่งผลต่อการดำรงชีวิต รวมทั้งมีนิสัยในการเสี่ยงโชค จะเห็นว่าชาวบ้านส่วนมากมักจะเสี่ยงโชคโดยการเล่นหวยทั้งบนดิน-ใต้ดิน การเล่นชนไก่ จะเห็นจากการมีบ่อนไก่ตั้งอยู่ในชุมชน

ชาวตำบลขุนทะเลยังมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวดาอยู่มาก ซึ่งจะได้เห็นได้จากการ เช่น บวงสรวง เจ้าที่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว สามารถแสดงให้เห็นจากการเข้าทรง เป็นต้น ส่วนการนับถือเทวดาก็เหมือนกัน แต่ละหมู่บ้านจะมีการนับถือเทวดาประจำหมู่บ้านเรียกว่า พ้อตา ที่คอยดูแลป้องกันอันตรายต่างๆ ที่จะนำมาแก่คนในหมู่บ้าน

ความเชื่อเกี่ยวกับตำนานพ้อตาขุนทะเล ชาวตำบลขุนทะเลมีความเชื่อในเรื่องเล่าขานเกี่ยวกับตำนาน “พ้อตาขุนทะเล” เล่าสืบต่อกันมาว่า พ้อตาขุนทะเลเดิมเรียกกันว่า พ้อตาเคี่ยม พ้อตาขุนทะเลเป็นจ้าวจะเข้ถือศีล ก่อนที่ชาวบ้านจะออกหาปลา จะนำ ไก่ เป็ด ไปสักการบูชา หรือบนบานสานกล่าวหรือขอพร เล่ากันว่า พ้อตาขุนทะเลมาเข้าร่างทรงชาวบ้านบ่อยมากและมักจะบอกว่ามาทางเรือ และอยากกินหมาก จนทำให้ชาวบ้านในละแวกนั้น ช่วยกันตั้งศาลพ้อตาขุนทะเล ณ ริมบึงขุนทะเล ในพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านนิคม ตำบลขุนทะเล ในปี พ.ศ. 2496 นอกจากนั้นยังมีศาลพ้อตาขุนทะเล ณ วัดท่าอู่ หมู่ที่ 2 บ้านท่าอู่ และ ณ วัดสมหวังวนาราม ตำบลวัดประดู่ ประดิษฐานรูปเคารพอันศักดิ์สิทธิ์มีรูปร่างลักษณะเป็นจระเข้ปั้นด้วยปูน (สัมภาษณ์ คุณอนันต์ ครอบอบ, 30 มกราคม 2554)

ในส่วนของคุณลุงอนันต์ ครอบอบ ชาวบ้านในหมู่ที่ 1 บ้านนิคม ตำบลขุนทะเลเล่าว่า “หลายปีมาแล้ว ตนเองได้ออกเรือไปหาปลาและขณะหาปลานั้นมีอาการครึ่งหลับครึ่งตื่น ทันใด

นั้นพ่อตาขุนทะเลปรากฏตัวและพูดว่า “ละเว็นชะบ่าง” ทันใดนั้นก็พูดขึ้นมาว่า ถ้าเช่นนั้นวันนี้ขอให้ฉันหาปลาได้ 1,000 กิโลกรัม หลังจากนั้นลุงอนันต์ก็จับปลาได้และเอาปลาไปขายให้กับแม่ค้าจนครบ 1,000 กิโลกรัม ลุงอนันต์ก็ออกมาหาปลาอีกแต่หาปลาไม่ได้เลย ลุงอนันต์ก็คิดว่าทำไมวันนี้หาปลาไม่ได้เลย ทันใดนั้นก็นึกขึ้นได้ว่าแม่ค้าที่ตลาดบอกว่า “ตาอนันต์ขายปลาได้ 1,000 กิโลกรัม แล้วนะ เพราะฉันจืดไว้” จนเป็นที่กล่าวขานกันว่า ผู้ใดขอสิ่งใดไว้กับพ่อตาขุนทะเล ก็จะได้สิ่งนั้น ปัจจุบันของที่นิยมนำไปสักการบูชาพ่อตาขุนทะเล ได้แก่ ข้าวเหนียว ข้าวหลาม น้ำผึ้งรวง กุ้งหลวงต้มยำ เนื้อย่าง เหล้า

ความเชื่อเกี่ยวกับตำนานพ่อตาควนงู เป็นคนเฒ่าคนแก่ที่คอยคุ้มครองปกป้องรักษาชาวบ้านควนงูให้อยู่ดีมีสุข ชาวบ้านนิยมกราบไหว้ บ้างก็บนบาน ถ้าสมดังปรารถนาจะแก้บนโดยการจุดประทัด การสักการบูชานี้จะตั้งเหล้าขาว หัวหมู เป็ด ไก่ ขนมหอม (สัมภาษณ์ คุณวิภาดา วาสินธุ์, 25 มกราคม 2554)

ความเชื่ออีกเรื่องหนึ่งของชาวตำบลขุนทะเล คือความเชื่อเกี่ยวกับพ่อตาทิศช้าง เป็นศาลที่ประดิษฐานรูปเคารพศักดิ์สิทธิ์เป็นหินมีรูปร่างลักษณะเหมือนช้าง ตั้งศาลอยู่ริมเชิงเขา ติดกับถนนชนเกษม ในบริเวณวัดนิคมธรรมาราม เป็นที่เคารพสักการะทั้งชาวตำบลขุนทะเลและผู้ที่เดินทางผ่านเส้นทางนี้อย่างมาก เพราะเชื่อกันว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองให้เดินทางปลอดภัย ผู้คนที่ขับรถผ่านไปบนถนนชนเกษม จะบีบแตรรถยนต์ดังสนั่นเพื่อขอพรต่างๆ และขอให้การเดินทางถึงจุดหมายปลายทางด้วยความปลอดภัย นอกจากนั้นนิยมบนบานเพื่อขอพร ถ้าสมปรารถนาจะมีการจุดประทัดแก้บน

ความเชื่อในเรื่องโชคลาง มีทั้งโชคลางที่เป็นมงคล และเป็นอัปมงคล โชคลางที่เป็นมงคล เช่น เดินทางตามฤกษ์ยาม จะประสบโชคลาภ พบเงินพบทอง เป็นต้น โชคลางที่เป็นอัปมงคล เช่น ภูเขื่อนบ้านถือว่าเป็นลางบอกเหตุร้าย การร้องหลายตัวบินวนเวียนไปมาเป็นลางบอกเหตุร้าย เป็นต้น

พิธีกรรมของชาวตำบลขุนทะเล เนื่องจากชาวตำบลขุนทะเลมีอาชีพทำสวนยางพารา สวนปาล์ม น้ำมัน สวนผลไม้เป็นส่วนใหญ่ ชาวตำบลขุนทะเลจึงมีการประกอบพิธีกรรมไหว้ขอขอบคุณทวด เจ้าที่เจ้าทาง ในกรณีที่เป็นคนเชื้อสายจีน ก็จะไหว้ขอขอบคุณทวดชาวจีน และถ้าเป็นคนไทยจะไหว้ขอขอบคุณทวดชาวลัวะหรือเจ้าที่เจ้าทางพื้นเมือง ทำให้ผลผลิตเจริญงอกงาม มีการตั้งไถ่หนึ่ง เหล้า หัวหมู เป็ด ผลไม้ ขนมหวาน รูป 1 ดอก แล้วจุดประทัด ตั้งในสวนหรือพื้นที่การเกษตรของตนเอง

พิธีกรรมโรงครูหมอมโนราห์ เป็นพิธีหรือความเชื่อที่มากับชาวนครศรีธรรมราช ที่ได้ย้ายเข้ามาอยู่และได้นำความเชื่อเหล่านี้มาสืบสานต่อ การลงครูหมอหรือเชิญครูหมอมโนราห์มาทำพิธีเพื่อรักษาความเจ็บป่วยหรือเพื่อชี้แนะทางแก้ปัญหาตามลูกหลานได้รับความเดือดร้อน หรืออาจเป็นข้อตกลงของครอบครัวหรือลูกหลานที่ได้ให้สัญญาไว้ว่าจะทำพิธีเชิญครูหมอมโนราห์ทุกปีต่อครั้ง หรือบางบ้านเมื่อมีการบวชนาน อาจจะเป็นเรื่องให้พ้นจากโรคภัย หรือให้ได้รับโชคลาภ เมื่อสมความปรารถนา ก็จะเชิญครูหมอมโนราห์เพื่อทำการขอขอบคุณ ในการทำพิธีเชิญครูหมอมโนราห์จะต้องมีการสร้างโรงมโนราห์และมีเครื่องบูชาอย่างครบถ้วน มีความพิถีพิถันและมีความรอบคอบในการทำพิธี เพราะหากทำไม่ดีอาจก่อให้เกิดโทษต่อครอบครัวได้ ในการทำพิธีเชิญครูหมอมโนราห์ จะต้องมีย่างทรง ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนระหว่างครูหมอมโนราห์กับเครือญาติหรือลูกหลาน เพื่อให้สามารถสื่อสารกันได้ ร่างทรงอาจเป็นคนในครอบครัวหรือคนภายนอกที่รับทำอาชีพเป็นร่างทรงก็ได้ ผู้ที่ทำหน้าที่รับเป็นร่างทรงในตำบลขุนทะเล มีหลงเหลืออยู่แค่คนเดียวเท่านั้น (สัมภาษณ์ คุณจำกั๊ด แสงประทีป, 14 มีนาคม 2554)

สำหรับประเพณีที่ชาวบ้านยังถือปฏิบัติในแต่ละรอบปี ได้แก่

1. ประเพณีลอยกระทง ช่วงเดือนพฤศจิกายน เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านร่วมกันจัดในหมู่ที่ 1, 5 และ 6 เพื่อเป็นการขอขมาพระแม่คงคาที่มนุษย์ได้ใช้น้ำ ได้ดื่มกินน้ำ รวมไปถึงการทิ้งสิ่งปฏิกูลต่างๆ ลงในแม่น้ำ ลำคลอง โดยมีการนำกระทงที่ประดิษฐ์ขึ้นมาโดยวัสดุธรรมชาติ คือ กาบกล้วยและดอกไม้ แล้วจึงนำไปลอยยังบึงขุนทะเลหรือลำคลอง ในการจัดกิจกรรมมีการประกวดนางนพมาศ หนูน้อยนพมาศ การแสดงบนเวที ซึ่งได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนหน่วยงานเอกชน และประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก ในวันนั้นจะมีการสักการะบูชาพ่อตาขุนทะเล ประกอบด้วย หมู เป็ด ไก่ ผลไม้ เช่น อ้อย ส้ม มะพร้าวอ่อน ขนมะไทย เช่น ขนมะตอก ข้าวเหนียวเหลือง แดง ขาว ขนมะโค เหล้า ดอกไม้ ธูป เทียน ประทัด

2. ประเพณีแห่หมรับหรือประเพณีงานบุญเดือนสิบ หรือ ประเพณีรับส่งตายาย หรือที่เรียกว่า “รับเปรต-ส่งเปรต” เป็นเพณีท้องถิ่นภาคใต้ และชาวตำบลขุนทะเล มีการทำขนมพื้นบ้านต่างๆ รวมทั้งการนำข้าวปลาอาหารไปทำบุญตักบาตรให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งทุกๆ ปีตรงกับวันแรม 1 ค่ำเดือนสิบ วันนี้เชื่อกันว่าเป็นวันที่พญายมปล่อยเปรตขึ้นมาจากนรก ชาวบ้านจะจัดสำรับคาวหวาน ดอกไม้ ธูปเทียน ไปกราบพระที่วัด ส่วนวันส่งตายาย ตรงกับวันแรม 15 ค่ำเดือนสิบ ถือเป็นวันที่เปรตต้องกลับไปสู่นรกตามเดิม จึงต้องเตรียมเครื่องคาวหวานไปทำบุญอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ตายายหรือเปรตนำกลับไปนั่นเอง ในวันที่ส่งตายายจะมีการ

ทำ “ขนมต่าย” ได้แก่ ขนมลา ขนมกุ่ม ขนมยาสาด ขนมพอง ขนมบ้า ขนมต้ม ขนมไข่ปลา และผักผลไม้ เป็นต้น โดยขนมดังกล่าวชาวบ้านจะจัดใส่กะเชอนำไปถวายที่วัด หลังจากถวายพระแล้วชาวบ้านจะนำอาหารและขนมส่วนหนึ่งไปวางตามสถานที่ต่างๆ ภายในวัด เช่น ประตู่ วัด โคนไม้ ริมกำแพง เพื่อให้เปรตหรือต่ายที่ไม่มีญาติมารับอาหารเหล่านี้ เรียกว่า “ตั้งเปรต” หรืออาจนำไปวางที่ “หลาเปรต” ซึ่งสร้างยกพื้นขึ้นมา หลังจากกระทำพิธีสงฆ์แล้ว ชาวบ้านจะไปแย่งของจากหลาเปรต เรียกว่า “การชิงเปรต” หลังจากทำบุญในตอนเช้าเสร็จแล้ว ก็จะมีการบั้งสุกุลบรรพบุรุษ นอกจากนั้นมีการจัดประกวดขบวนแห่หมรับที่ตกแต่งด้วยขนมลา

3. ประเพณีสงกรานต์และวันผู้สูงอายุในเดือนเมษายน มีพิธีเจริญพระพุทธมนต์ สรงน้ำพระพุทธรูป รดน้ำขอพรจากผู้สูงอายุ

4. ประเพณีการแข่งขันเรือยาว ช่วงเดือนพฤศจิกายน โดยส่งเรือยาวประเภทต่างๆ เข้าร่วมการแข่งขันในงานชักพระแข่งเรือยาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี

5. การแข่งขันว้าวไทยของชมรมว้าวไทย หมู่ที่ 3 ซึ่งจัดขึ้นทุกปีในช่วงเดือนธันวาคม (สัมภาษณ์ คุณจงใจ ปานซัง, 15 มีนาคม 2554)

ประเด็นที่ 2 สถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่

2.1 พื้นฐานการท่องเที่ยวในชุมชน

เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบกับมีวัฒนธรรมในลักษณะการผสมผสานเนื่องจากชาวบ้านในชุมชนตำบลขุนทะเลเป็นพื้นที่นิคมจะมีชาวบ้านที่มาตั้งถิ่นฐานใหม่ในพื้นที่แห่งนี้จากหลากหลายพื้นที่ ส่วนสถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ในแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของทรัพยากรธรรมชาติ แยกอธิบายได้ดังนี้

1. หมู่ที่ 1 บ้านนิคม เดิมมีนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ชื่นชอบธรรมชาติเข้ามาท่องเที่ยวอยู่เป็นระยะๆ ทั้งในแบบเข้ามาเอง (walk in) และผ่านการประชาสัมพันธ์ของกลุ่มท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่จะเข้ามาเป็นกลุ่ม เนื่องจากได้รับการส่งเสริมในลักษณะการอนุรักษ์และเป็นพื้นที่มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ คือ บึงขุนทะเล ที่เป็นที่พักศึกษาเกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยา นอกจากนั้นชาวบ้านบางส่วนได้รวมตัวกันจัดตั้งโครงการประมงต้นแบบขึ้นเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ แต่อย่างไรก็ตามในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น มีชาวบ้านส่วนน้อยเท่านั้นที่มีส่วนร่วมโดยพบได้ในรูปของไกด์นำนักท่องเที่ยวนั่งเรือชมธรรมชาติในบึงขุนทะเล แต่กิจกรรมที่ได้ทำไม่เกิดการเรียนรู้ และมีชาวบ้านหลายรายไม่เห็นด้วยกับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น เนื่องจากชาวบ้าน

เห็นว่าทรัพยากรธรรมชาติบึงขุนทะเลทุกคนเป็นเจ้าของ แต่การดำเนินงานเป็นไปอย่างไม่ชัดเจน

2. หมู่ที่ 2 บ้านท่าอู่ ในครั้งก่อนนั้นเคยเป็นศาสนาสถานที่สำคัญของตำบลขุนทะเล ซึ่งคนทั้งตำบลจะเดินทางไปประกอบศาสนกิจที่วัดท่าอู่เพียงแห่งเดียว ซึ่งในสมัยนั้นฝั่งหนึ่งของวัดมีพื้นที่ติดริมบึงขุนทะเลและมีท่าเรือในการโดยสารทางเรือ ต่อมาเมื่อนิคมสร้างตนเองขุนทะเลได้เข้ามาจัดสรรที่ดินพร้อมทั้งก่อสร้างถนนหลายสายทำให้การติดต่อค้าขายทางน้ำลดความสำคัญลงจนกระทั่งทำให้วัดท่าอู่ลดความสำคัญและขาดการสานต่อประเพณีและวัฒนธรรมอันดีของวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม

3. หมู่ที่ 4 บ้านควนยุง เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีทรัพยากรธรรมชาติ คือ ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ดังนั้นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงเป็นลักษณะการถูกใช้พื้นที่เข้าค่ายเยาวชนเพื่อศึกษาธรรมชาติ โดยอาจมีนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นประปราย นอกจากนั้นมีวัดสถานติ-โมตริ ที่มีกลุ่มเยาวชน กลุ่มวัยทำงานทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน มาศึกษาธรรมะ เกี่ยวกับ “ธรรมชาติกับธรรมะ” มีชาวต่างชาติบ้าง ปัจจุบันมีที่พักในลักษณะโฮมสเตย์ มีชื่อว่า บ้านแม่โฮมสเตย์ แบบไม่คิดค่าใช้จ่ายใดๆ ชาวบ้านบริการด้วยจิตอาสา จากการที่หมู่บ้านมีแกนนำที่มีประสิทธิภาพชาวบ้านส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น

4. หมู่ที่ 8 บ้านคลองเรือ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จากสภาพวิกฤติเศรษฐกิจวิกฤตสังคมและสิ่งแวดล้อม ผู้ใหญ่กฤษฎิ์ มะลิวงค์ หันมาพึ่งหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพียงเพื่อกู้วิกฤติครอบครัวเท่านั้น แต่เมื่อได้ลงมือทำการปฏิบัติจริง มันสามารถปรับเปลี่ยนชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ใหญ่ได้อย่างดีเยี่ยม จนกระทั่งในปี 2549 ประชาชนบ้านคลองเรือ ที่มองเห็นสภาพปัญหาในการประกอบอาชีพที่มีการประกอบอาชีพในลักษณะเชิงเดี่ยว จึงได้มีการรวมกลุ่มแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีผู้ร่วมอุดมการณ์เดียวกัน 50 หลังคาเรือน เมื่อเกิดเป็นกลุ่มขึ้นมาต้องใช้ระบบคณะกรรมการในการบริหารจัดการเป็นแบบพี่แบบน้องใช้กฎกติกาที่สร้างขึ้นมาเอง เน้นความคล่องตัว การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนแนวคิดได้แทรกซึมไปเกือบทั่วทั้งชุมชนหมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นสถานที่ในการประชุมของแกนนำตำบลเป็นสถานที่ศึกษาดูงานของหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดอื่นๆ ซึ่งปัจจุบันมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน สถาบันการศึกษา กลุ่มองค์กรประชาชน ผู้สนใจทั่วไปมาศึกษาเรียนรู้กันอย่างมากมาย

2.2 บทบาทการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน

สำหรับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเมื่อพิจารณาเฉพาะบทบาทของแต่ละหมู่บ้าน การดำเนินการของผู้ใหญ่บ้านและแกนนำชุมชนที่ถือเป็นตัวแทนชาวบ้าน ส่วนในระดับการดำเนินการและการปฏิบัติพบได้ในลักษณะของการเข้าร่วมให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น การนำเดินป่าในป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งให้บริการในลักษณะโดยไม่คิดค่าบริการแต่อย่างใด ที่อาจมีเฉพาะแต่ชาวบ้านที่มีความสามารถหรือมีเครือข่ายในเรื่องดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านส่วนอื่นก็ยังมีโอกาสเข้าร่วมโดยให้ความช่วยเหลือในเรื่องการอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น บริการรถรับส่ง สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในชาวบ้านหมู่ที่ 4

ในหมู่ที่ 1 บ้านนิคม ชาวบ้านที่มีบทบาทในการทำกิจกรรมร่วมกับนักท่องเที่ยวในหน้าที่ดังกล่าวโดยส่วนมากจะเป็นสมาชิกชมรมประมงน้ำจืด เนื่องจากมีเรือยนต์ในการให้บริการนักท่องเที่ยวในบึงขุนทะเล การท่องเที่ยวในระยะแรกนี้ชาวบ้านที่มีบทบาทในการจัดการจะเป็นประธานกลุ่ม เลขานุการกลุ่ม และเหรัญญิกกลุ่ม อย่างไรก็ตามการดำเนินการในช่วงแรกได้เกิดปัญหาระหว่างกลุ่มกับชาวบ้าน เนื่องจากชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว ไม่พอใจกับการบริหารจัดการเรื่องผลประโยชน์ที่ได้รับของหัวหน้ากลุ่ม ที่มีความไม่ชัดเจน จนปัจจุบันนี้มีสมาชิกกลุ่มคงเหลือ 3 คน รวมทั้งหัวหน้ากลุ่ม ทั้งๆ ที่ชาวบ้านมีความประสงค์จะให้มีแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน หลังจากนั้นก็ไม่มีความผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวแต่อย่างใด มีเพียงแต่กิจกรรมการรณรงค์อนุรักษ์ต่างๆ โดยมีผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 และนายบุญเหลือ รักบางแหลม ชาวบ้านในหมู่ที่ 1 ที่ร่วมกันผลักดันการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางน้ำ ทรัพยากรสัตว์น้ำ ให้คงอยู่ต่อไป โดยนายบุญเหลือ รักบางแหลม กล่าวไว้ว่า “ผมเป็นนักอนุรักษ์ และผมอยากให้คนอื่นในหมู่บ้านเป็นนักอนุรักษ์เหมือนผม ทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมให้มากที่สุด ผมอยากให้บึงขุนทะเล เป็นแหล่งท่องเที่ยวของหมู่ที่ 1” จะเห็นได้ว่าแนวคิดของนายบุญเหลือพยายามที่จะผลักดันให้บึงขุนทะเลเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนแต่ยังขาดแนวทางในการบริหารจัดการ อีกทั้งชาวบ้านในหมู่ที่ 1 ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยว ซึ่งหมายความว่ารวมถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ซึ่งจากที่กล่าวมาจะเห็นว่าในชุมชนตำบลขุนทะเลมีการจัดการการท่องเที่ยวในลักษณะที่ทรัพยากรธรรมชาตินั้นอยู่ในพื้นที่หมู่ใดหมู่บ้านนั้นจะเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ ซึ่งเป็นปัญหาหลักที่ในอนาคตชาวบ้านซึ่งอยู่ในตำบลเดียวกันไม่มีกิจกรรมใดมาเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่าง

หมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านเห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นสิ่งที่คิดว่าน่าจะเป็นกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านเป็นอย่างดี

2.3 ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมา

เดิมไม่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนที่ชัดเจน มีเพียงในหมู่ที่ 1 บ้านนิคม ได้จัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กันเองขึ้นมา โดยขอคำแนะนำเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจากนักวิชาการ กิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น นั่งเรือชมธรรมชาติในบึงขุนทะเล ในการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวนั้น ประกอบด้วยสมาชิกชมรมอนุรักษ์ แต่จากการจัดกิจกรรม ทำให้เกิดความไม่เข้าใจระบบการทำงาน ชาวบ้านจึงมีความคิดและทัศนคติต่อการท่องเที่ยวในทางลบ เกิดการไม่ให้ความร่วมมือจากชาวบ้านบางส่วน รวมทั้งการไม่เห็นด้วยต่อการพัฒนาที่เกิดขึ้น ได้แก่ กลุ่มที่ชาวบ้านที่สนใจและพร้อมจะให้ความร่วมมือ และกลุ่มชาวบ้านที่ไม่มีความรู้สึกใดๆ และรอดูท่าที จำนวนร้อยละ 15, 85 ตามลำดับ

นอกจากความขัดแย้งด้านความคิดที่เกิดขึ้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนแล้ว ในการดำเนินงานของกลุ่มในพื้นที่หมู่ที่ 1 ยังมีปัญหา/อุปสรรคเกิดขึ้น ได้แก่

1. ธรรมชาติของการท่องเที่ยวที่มีปริมาณนักท่องเที่ยวไม่คงที่ ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถยึดเป็นอาชีพได้
2. ชาวบ้านที่เข้าร่วมกลุ่มท่องเที่ยวไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และผลประโยชน์ที่ได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว มีความไม่ชัดเจน ทำให้ชาวบ้านที่ร่วมในกลุ่มทยอยถอนตัวออกจากกลุ่ม

โดยสรุปแล้วปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดจากความไม่เข้าใจระบบของการท่องเที่ยวและมองข้ามการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางบวก

ซึ่งในช่วงการพัฒนาได้มีการพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านมีทัศนคติที่ลดลง โดยให้แกนนำในแต่ละหมู่บ้านนัดชาวบ้านประชุม เพื่อบอกถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการ โดยจะมีการคัดเลือกคณะกรรมการขึ้นมาใหม่ จึงมีผลให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมทั้งในเรื่องการบริหารจัดการ จากสถานการณ์การท่องเที่ยวที่ผ่านมา จึงเป็นระยะของการเรียนรู้ ค้นหาแนวทางการจัดการที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของชุมชนส่วนรวม การวิจัยครั้งนี้จึงมีหน้าที่เป็นกลไกผลักดันและให้คำปรึกษา ความช่วยเหลือแก่ชุมชน เพื่อให้สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไปได้อย่างยั่งยืน

2.4 ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.4.1 ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลขุนทะเล ยังไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ต่างมีระบบการควบคุมและป้องกันปัญหาที่แตกต่างกัน ไม่มีมาตรการป้องกันและควบคุมปัญหาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผ่านมาไม่ได้มีการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับนักท่องเที่ยว รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวไม่ได้จัดให้มีภาชนะรองรับขยะมูลฝอย ทำให้เกิดการสะสมขยะมูลฝอยที่มากขึ้นทุกวันในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ เช่น ในบึงขุนทะเล นักท่องเที่ยวมักจะทิ้งถุงพลาสติก ขวดน้ำพลาสติกลงในบึงขุนทะเล นอกจากนั้น นักท่องเที่ยวบางรายมักจะนำอาหารที่ไม่เหมาะสมมาให้สัตว์น้ำจำพวกปลา ซึ่งนอกจากปลาจะไม่กินแล้ว อาหารเหล่านั้นจะกลายเป็นของหมักหมมและทำให้น้ำเน่าเสีย เช่นเดียวกันกับป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเชิงลบที่พบในพื้นที่ ได้แก่ การทิ้งถุงพลาสติก ขวดพลาสติก การลักลอบตัดไม้

2.4.2 ผลกระทบทางสังคม

จากการที่ได้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในชุมชนขุนทะเล ทำให้เกิดความขัดแย้งของชาวบ้านในชุมชนเพราะมีกลุ่มที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักของประชาชนภายนอก ซึ่งภายหลังที่ให้การสนับสนุนก็ให้ความเห็นว่า สถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งของชุมชนเช่น บึงขุนทะเล ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทางจังหวัดให้ความสำคัญมาก เพราะเป็นทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่ของจังหวัดแห่งหนึ่ง และมีความพร้อมที่จะพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อีกทั้งยังมีการจัดตั้งงบประมาณสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งในระดับการปกครองจังหวัด อำเภอ ตำบล ส่วนกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยให้เหตุผลว่า ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาบริหารจัดการที่ดี ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ขาดสื่อและเทคโนโลยีที่ดี และแหล่งท่องเที่ยวยังไม่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก และที่สำคัญขาดแผนการพัฒนาที่เป็นระบบ

2.4.3 ผลกระทบทางวัฒนธรรม

จากการจัดทำรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนขุนทะเลในปัจจุบันอาจจะยังไม่พบปัญหาที่ชัดเจนที่เกิดผลกระทบทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนในเวลานี้ เนื่องจากจำนวน

นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนยังมีน้อยแต่ปัญหาที่อาจจะเกิดผลกระทบขึ้นในอนาคตถ้ามีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก ค่านิยมของการท่องเที่ยว แนวคิดต่าง ๆ จากภายนอกชุมชนที่มีความทันสมัย มีการพัฒนามากกว่าที่เป็นอยู่ในท้องถิ่น รูปแบบวัฒนธรรมเก่า ๆ อาจจะมีการเปลี่ยนไป เช่น การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดสถานอาจจะเป็นเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเหลือในการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตจำนวนมาก ทำให้ชุมชนขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเช่นปัจจุบันที่ทุกคนจะช่วยกันคนละไม้คนละมือในการผลิต หรืออาจจะมีการย้ายถิ่นของประชากรยุคใหม่เข้าสู่เมืองมากขึ้น อาจทำให้วัฒนธรรม และวิถีชาวบ้านที่เป็นมาแต่ดั้งเดิมหยุดหรือขาดหายไปในที่สุด

2.4.4 ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

จากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจระดับชุมชนไม่มากนัก อีกทั้งยังเป็นผลดีที่ทำให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นร้านขายของที่ระลึก ค่าบริการต่าง ๆ ในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวแต่ละคนที่เข้ามาท่องเที่ยว แต่มีประเด็นที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งก็คือ ประเด็นการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ปัจจุบันดังที่กล่าว เช่น บึงขุนทะเล เป็นบึงที่มีอาณาเขตติดสามตำบล ซึ่งตำบลที่เข้าถึงง่ายที่สุดคือตำบลมะขามเตี้ย ซึ่งจะมีการเดินทางที่สะดวกที่สุดในการเดินทางเข้ามาสู่บึงขุนทะเล ในปัจจุบันได้มีเอกชนได้มาให้บริการเช่าเรือชมธรรมชาติในบึงขุนทะเล ซึ่งไม่ได้เป็นสมาชิกของชมรมท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้ชุมชนขาดรายได้ไปส่วนหนึ่ง

2.5 รูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเดิม

ในอดีตที่ผ่านมาของการท่องเที่ยวในชุมชนขุนทะเล จะเป็นการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ ของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวแบบไม่มีระบบ คือ เป็นหลักการพึ่งพาอาศัยกันของชาวบ้าน เช่น การท่องเที่ยวป่าเฉลิมพระเกียรติ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวก็ต้องสอบถามจากชาวบ้านว่า สถานที่นี้อยู่ที่ไหน จะเข้าไปได้อย่างไร หรือมีคนนำทางหรือไม่ เพราะสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้ยังขาดผู้ดูแลอย่างจริงจัง แต่เป็นการดูแลร่วมกันของชุมชน อีกทั้งยังขาดการประชาสัมพันธ์ในการท่องเที่ยวของชุมชนหรือของจังหวัด อาจจะเป็นเพราะว่าสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้ยังขาดศักยภาพในการดูแลในระดับของการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจากภายนอกชุมชน

ต่อมาเมื่อมองไปยังสถานที่ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงสุดของชุมชนคือ บึงขุนทะเล ในอดีตบึงขุนทะเลจะเป็นสถานที่ที่เป็นวิถีชีวิตที่ดูค่อนข้างจะชัดเจนสำหรับการดำเนินชีวิตแบบ

ชาวบ้าน มีการใช้น้ำและทรัพยากรที่ได้จากน้ำ ไม่ว่าจะเป็นการจับสัตว์น้ำ เลี้ยงสัตว์น้ำ หรือพืช น้ำเป็นต้น แต่หลังจากที่ได้มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวระดับจังหวัดแล้ว บึงขุนทะเลก็เริ่มได้รับความนิยมนั้นมาเป็นระดับหนึ่ง แต่เนื่องด้วยขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องเลยทำให้การท่องเที่ยวบึงขุนทะเลขาดตอนเป็นระยะ ๆ จะมีความสนใจจากนักท่องเที่ยวก็ต่อเมื่อมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมในแต่ละครั้งเท่านั้น และส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวก็เป็นคนในพื้นที่จังหวัดเดียวกันหรือใกล้เคียงเท่านั้น

วัดซานติ-ไมตรี และวัดท่าอุ้นั้น ดูเหมือนจะเป็นเพียงแค่วัดธรรมดาที่มีคุณค่าทางวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น เนื่องด้วยวัดยังขาดแรงจูงใจหรือสิ่งจูงใจเพื่อที่จะให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกทั้งทางวัดเองก็ไม่ได้มีการจัดการหรือนโยบายในเรื่องของการจัดทำวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งแต่เดิมนั้นก่อนความเจริญจะเดินทางเข้าไปถึงชุมชนแห่งนี้ วัดทั้งสองได้ถูกให้ความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งของชุมชน เพราะเป็นแหล่งที่ชุมชนมีการพบปะกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการสานต่อประเพณี การประชุมชาวบ้าน การปรึกษาหารือเรื่องต่าง ๆ ภายในชุมชน แต่เมื่อความเจริญเข้ามาสู่ชุมชนเลยทำให้วัดขาดบทบาทสำคัญนี้ไป

เมื่อความเจริญเข้ามาเยือนยังชุมชน ผู้คนจากภายนอกที่ได้ติดต่อสื่อสารกับคนภายในชุมชนเริ่มเดินทางเข้ามาในชุมชนมากขึ้น เมื่อต้องเดินทางมาทำธุระหรือมาเยี่ยมญาติหรือเพื่อนเป็นเวลานาน คนจากนอกถิ่นมักจะใช้บริการโรงแรมที่อยู่ในตัวเมืองมากกว่าที่จะนอนพักค้างบ้านของชาวบ้านหรือญาติที่ตนมาติดต่อสื่อสารด้วย อาจจะเป็นเพราะว่าความไม่สะดวกสบายหรือความอึดอัดใจที่จะต้องพักอาศัยกับบุคคลที่ไม่ค่อยสนิท เลยทำให้รูปแบบการเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านจึงไม่ค่อยเกิดขึ้น การพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ยังไม่ได้รับความนิยม จึงทำให้การจัดการท่องเที่ยวด้านนี้ถูกลดความสำคัญลงไป

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ศึกษาองค์ความรู้ภายในชุมชนด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 คณะผู้วิจัยได้เสนอเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. การสร้างองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่กลุ่มตัวแทนชุมชน

ในการศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในช่วงที่ผ่านมา และจากการจัดประชุมชาวบ้านทำให้ทราบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีปัญหาเรื่องความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นจุดประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในครั้งนี้

ในขั้นตอนนี้ตัวแทนชุมชนทั้ง 46 คน ได้ผ่านการอบรมให้ความรู้ โดยเชิญอาจารย์ไพบุทรทองดี อาจารย์ประจำวิทยาลัยนานาชาติการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เป็นวิทยากรในการอบรมในหัวข้อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งในการเตรียมการอบรม กลุ่มตัวแทนชุมชนได้มีส่วนร่วม โดยเป็นผู้กำหนดวัน เวลา หัวข้อการอบรม รวมทั้งสถานที่อบรม

นอกจากการอบรมแล้ว ตัวแทนชุมชนยังมีความต้องการสัมผัสประสบการณ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเหตุการณ์จริง ดังนั้นจึงได้กำหนดแผนการให้ความรู้โดยการทัศนศึกษาดูงาน ในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บ้านถ้ำผึ้ง ตำบลตันหยง อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เริ่มต้นกิจกรรมต่างๆ จากแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยผ่านการลงคะแนนคัดเลือกพื้นที่กันเองในกลุ่มตัวแทนชุมชน ซึ่งตัวแทนชุมชนทั้ง 46 คน ได้ตกลงกันในกลุ่มเพื่อมอบหมายให้ตัวแทน 15 คน ร่วมทัศนศึกษาดูงาน อีกทั้งร่วมกันวางแผนและกำหนดหัวข้อคำถาม ประเด็นที่ต้องการทราบจากเจ้าของพื้นที่ต้นแบบ ที่สามารถนำมาปรับใช้กับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนต่อไป นอกจากกลุ่มตัวแทนชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมก่อนการจัดกิจกรรมแล้ว กลุ่มตัวแทนชุมชนยังได้มอบหมายให้ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ไปทัศนศึกษาดูงาน ชักถามประเด็นต่างๆ ด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด

หลังจากผ่านการอบรมและทัศนศึกษาดูงานแล้ว มีการจัดกิจกรรมประชุมกลุ่ม เพื่อสรุปจัดระเบียบความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับ รวมทั้งถ่ายทอดองค์ความรู้ใหม่ระหว่างกลุ่มตัวแทนชุมชนด้วยกัน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้มอบหมายให้กลุ่มตัวแทนชุมชนทั้ง 46 คน ทำแบบประเมินความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าผู้มีส่วนร่วมหรือกลุ่มตัวแทนมีความเข้าใจในระดับใดทั้งก่อนและหลังจากที่ได้มีโอกาสได้รับความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากกิจกรรมการอบรมและทัศนศึกษาดูงาน ซึ่งผลการประเมินพบว่า กลุ่มตัวแทนชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่สูงขึ้นเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสะท้อนออกมาในแบบประเมินที่แต่ละคนประเมินตนเองในเรื่องดังกล่าว ซึ่งทำให้ได้มีโอกาสยกระดับความรู้ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้สูงขึ้นและมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้นในฐานะที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของการประชุมและกิจกรรมต่างๆ ทุกขั้นตอน

ซึ่งจากการดำเนินการตามขั้นตอนนี้ นำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ทั้งในส่วนของคุณวุฒิทางวิชาการจากการอบรมและข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการทัศนศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน และศักยภาพพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวต่อการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของการพัฒนา ที่ช่วยให้กลุ่มตัวแทนชุมชนมีข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชน โดยอาศัยเทคนิคการหาจุดอ่อนจุดแข็งของชุมชน (SWOT)

2. กระบวนการศึกษาศักยภาพของฐานทรัพยากรท่องเที่ยวตำบลขุนทะเล

ในขั้นตอนนี้เป็นความต่อเนื่องมาจากการได้รับความรู้เป็นข้อมูลพื้นฐาน เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมกระบวนการศึกษาศักยภาพของฐานทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลขุนทะเล ซึ่งในกระบวนการนี้ได้อาศัยเทคนิคการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ระหว่างกลุ่มตัวแทนชุมชนและผู้วิจัย โดยร่วมกันลงพื้นที่สำรวจทรัพยากรในพื้นที่เพิ่มเติมจากที่ชาวบ้านได้ร่วมกันสำรวจทรัพยากรในแต่ละหมู่บ้านในเดือนมีนาคม 2554 และช่วยกันแบ่งหน้าที่ในการศึกษาข้อคิดเห็นจากนักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ผู้ประกอบการด้านที่พัก ชาวบ้านในตำบลขุนทะเล จากแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลขุนทะเล เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปประกอบการวิเคราะห์สถานการณ์โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis เพื่อนำไปสู่การกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม

โดยการใช้แบบสอบถามนั้น มีผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเล โดยแบ่งเป็นนักท่องเที่ยว จำนวน 100 ราย เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ผู้ประกอบการด้านที่พัก ชุมชนท้องถิ่นในตำบลขุนทะเล และผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 108 ราย รวมทั้งสิ้น 208 ราย และในส่วนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในแหล่งท่องเที่ยวป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ แบ่งเป็นนักท่องเที่ยวจำนวน 108 ราย และเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ผู้ประกอบการด้านที่พัก ชุมชนท้องถิ่นในตำบลขุนทะเล และผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 106 ราย รวมทั้งสิ้น 214 ราย โดยแยกเป็นหัวข้อทั้งหมด 6 ด้าน ดังนี้

1. ศักยภาพด้านลักษณะทางกายภาพ คือ ลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีอยู่รอบตัว เช่น สภาพภูมิอากาศ ทัศนียภาพ
2. ศักยภาพด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการเสียงรบกวน การจัดการขยะ การรักษาคุณภาพของอากาศไว้ให้บริสุทธิ์เพื่อสำหรับหายใจ ไม่มีก๊าซพิษเจือปน

3. ศักยภาพด้านศิลปวัฒนธรรม ความเกี่ยวเนื่องระหว่างธรรมชาติกับเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ประวัติศาสตร์
4. ศักยภาพด้านเศรษฐกิจและสังคม การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่การท่องเที่ยว
5. ศักยภาพด้านธรรมชาติ มีความอุดมสมบูรณ์ มีทัศนียภาพที่สวยงาม
6. ศักยภาพด้านการบริหารและการจัดการ เช่น การดูแลเรื่องความสะดวก ความปลอดภัย

จากการนำแบบสอบถามที่ได้ทำการออกแบบไว้ไปให้นักท่องเที่ยวทำการประเมินแหล่งท่องเที่ยว หลังจากนั้นทำการเก็บรวบรวมผลที่ได้จากแบบสอบถามซึ่งใช้หลักการทางสถิติเข้ามาช่วย ในการสรุปผลความคิดเห็นต่อปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและทำการคำนวณหาค่าเฉลี่ยของแต่ละหัวข้อของแบบสอบถาม เพื่อสรุปผลความคิดเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวที่คัดเลือกลักษณะนี้มีศักยภาพในด้านต่างๆ อยู่ในระดับใด

จากผลการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพด้านลักษณะทางกายภาพ ผลของความคิดเห็นที่ได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยของแต่ละหัวข้อมาผ่านระเบียบวิธีการทางสถิติ เพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) จะพบว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลในด้านลักษณะด้านกายภาพอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.26) และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.14)

ศักยภาพด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ผลของความคิดเห็นที่ได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยของแต่ละหัวข้อมาผ่านระเบียบวิธีการทางสถิติ เพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) จะพบว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.83) และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน (ค่าเฉลี่ย 3.14)

ศักยภาพด้านศิลปวัฒนธรรม ผลของความคิดเห็นที่ได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยของแต่ละหัวข้อมาผ่านระเบียบวิธีการทางสถิติ เพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) จะพบว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลในด้านศิลปวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.95) และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน (ค่าเฉลี่ย 3.17)

ศักยภาพด้านเศรษฐกิจและสังคม ผลของความคิดเห็นที่ได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยของแต่ละหัวข้อมาผ่านระเบียบวิธีการทางสถิติ เพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) จะพบว่า

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลในด้านเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.07) และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.52)

ศักยภาพด้านธรรมชาติ ผลของความคิดเห็นที่ได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยของแต่ละหัวข้อมาผ่านระเบียบวิธีการทางสถิติ เพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) จะพบว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลในด้านธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.46) และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.86)

ศักยภาพด้านการบริหารและการจัดการ ผลของความคิดเห็นที่ได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยของแต่ละหัวข้อมาผ่านระเบียบวิธีการทางสถิติ เพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) จะพบว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลในด้านการบริหารและการจัดการอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.63) และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน (ค่าเฉลี่ย 3.22)

ในส่วนของการนำแบบสอบถามที่ได้ทำการออกแบบไว้ไปให้เจ้าหน้าที่ของของรัฐ/เอกชน ผู้ประกอบการธุรกิจนาเที่ยว ผู้ประกอบการด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า ชุมชนท้องถิ่นในชุมชนตำบลขุนทะเล และผู้ดูแลหลักของแหล่งท่องเที่ยว/สถานที่ท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนในชุมชนตำบลขุนทะเล ทำการประเมินแหล่งท่องเที่ยว หลังจากนั้นทำการเก็บรวบรวมผลที่ได้จากแบบสอบถามซึ่งใช้หลักการทางสถิติเข้ามาช่วย ในการสรุปผลความคิดเห็นต่อปัจจัยปัจจัยซึ่งศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและทำการคำนวณหาค่าเฉลี่ยของแต่ละหัวข้อของแบบสอบถาม เพื่อสรุปผลความคิดเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวที่คัดเลือกนั้นมีศักยภาพในด้านต่างๆ อยู่ในระดับใด ซึ่งแบ่งได้ตามระดับเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

จากผลการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยปัจจัยซึ่งศักยภาพด้านลักษณะทางกายภาพ ผลความคิดเห็นที่ได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยของแต่ละหัวข้อมาผ่านระเบียบวิธีการทางสถิติ เพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) จะพบว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลในด้านลักษณะด้านกายภาพอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.34) และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน (ค่าเฉลี่ย 3.33)

ศักยภาพด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ผลความคิดเห็นที่ได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยของแต่ละหัวข้อมาผ่านระเบียบวิธีการทางสถิติ เพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) จะพบว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลในด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.97) และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน (ค่าเฉลี่ย 2.94)

ศักยภาพด้านศิลปวัฒนธรรม ผลความคิดเห็นที่ได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยของแต่ละหัวข้อมาผ่านระเบียบวิธีการทางสถิติ เพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) จะพบว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลในด้านศิลปวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.14) และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน (ค่าเฉลี่ย 3.15)

ศักยภาพด้านเศรษฐกิจและสังคม ผลความคิดเห็นที่ได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยของแต่ละหัวข้อมาผ่านระเบียบวิธีการทางสถิติ เพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) จะพบว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลในด้านเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.99) และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน (ค่าเฉลี่ย 2.91)

ศักยภาพด้านธรรมชาติ ผลความคิดเห็นที่ได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยของแต่ละหัวข้อมาผ่านระเบียบวิธีการทางสถิติ เพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) จะพบว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลในด้านธรรมชาติอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.54) และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.58)

ศักยภาพด้านการบริหารและการจัดการ ผลของความคิดเห็นที่ได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยของแต่ละหัวข้อมาผ่านระเบียบวิธีการทางสถิติ เพื่อหาค่าเฉลี่ย (Mean) จะพบว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลในด้านการบริหารและการจัดการอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.72) และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน (ค่าเฉลี่ย 2.63)

สรุปได้ว่า จากการสอบถามข้อมูลจากนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเล ได้แก่ ศักยภาพด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านธรรมชาติ และด้านการบริหารและการจัดการ มีศักยภาพในระดับปานกลาง เช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ยกเว้นศักยภาพด้านลักษณะทางธรรมชาติ ที่นักท่องเที่ยวให้ความคิดเห็นว่ามีศักยภาพในระดับมาก และในส่วนของ การสอบถามความคิดเห็นศักยภาพด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลและป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติจากเจ้าหน้าที่ของของรัฐ/เอกชน ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ผู้ประกอบการด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า ชุมชนท้องถิ่นในชุมชนตำบลขุนทะเล และผู้ดูแลหลักของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ศักยภาพด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านบริหารและการจัดการ มีศักยภาพในระดับปานกลาง และศักยภาพด้านธรรมชาติ อยู่ในระดับมาก

3. การวิเคราะห์ศักยภาพทางการท่องเที่ยว

จากการลงพื้นที่สำรวจฐานทรัพยากรในตำบลขุนทะเล และข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม สามารถสรุปการวิเคราะห์สถานการณ์โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis ได้ดังนี้

ศักยภาพของชุมชน (Strengths) ที่เป็นจุดแข็งของชุมชนที่สามารถเอื้อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผลการวิเคราะห์มีดังนี้

- ภูมิประเทศและภูมิอากาศในพื้นที่อยู่อาศัยมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้ แหล่งน้ำ สัตว์น้ำ)

- มีการรวมตัวของชาวบ้าน จัดตั้งเป็นกลุ่มต่างๆ และมีเครือข่ายทั่วภาคพื้นเอเชีย
- มีเส้นทางคมนาคมสายหลักตัดผ่าน ทำให้มีความสะดวกในการเดินทางมาท่องเที่ยว
- ชุมชนมีความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ตนเอง
- กลุ่มแกนนำในชุมชนมีความรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างดี ทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อนำไปต่อยอดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างรวดเร็ว

ปัญหาในชุมชน (Weakness) คือ จุดอ่อนของชุมชนที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาหรือแก้ไข หากต้องการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนให้สัมฤทธิ์ผล ได้แก่

- ปัญหาที่เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ผ่านมา
- ปัญหาด้านความรู้/ความสามารถของชาวบ้าน ในการจัดการท่องเที่ยว
- ปัญหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ปัญหาเรื่องการสื่อสารภาษาอังกฤษของชาวบ้านกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ
- ปัญหาความเสื่อมโทรมด้านวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมที่เลิกล้มปฏิบัติ เนื่องจากการติดต่อกับระบบตลาด

- ปัญหาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ ห้องสุขา ที่ยังขาดงบประมาณในการสร้างเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในบางพื้นที่ (บึงขุนทะเล และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ)

โอกาสในการพัฒนา (Opportunities) เป็นปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนให้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ได้แก่

- การสนับสนุนด้านวิชาการจาก สกว.
- การสนับสนุนด้านงบประมาณจากเทศบาลตำบลขุนทะเล
- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว

อุปสรรคจากภายนอก (Treats) คือ ปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคขัดขวางการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ได้แก่

- การขาดงบประมาณพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะถนนที่ชาวบ้านเชื่อว่ามีผลกระทบต่อปริมาณของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวในพื้นที่
- การแข่งขันทางการตลาด เนื่องจากมีพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีสภาพแวดล้อมและลักษณะทางภูมิศาสตร์คล้ายคลึงกัน

โดยสามารถสรุปศักยภาพที่เป็นข้อได้เปรียบของพื้นที่ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถใช้พัฒนาเป็นจุดสนใจทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนได้

1) วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

ประเพณีในชุมชนที่ถือปฏิบัติกันในแต่ละรอบปี ได้แก่

- ประเพณีสงกรานต์และวันผู้สูงอายุ มีพิธีเจริญพระพุทธมนต์ สรงน้ำพระพุทธรูป รดน้ำขอพรจากผู้สูงอายุ
- ประเพณีแห่หมรับหรือประเพณีงานบุญเดือนสิบ หรือ ประเพณีรับส่งตายาย ที่มีการจัดประกวดขบวนแห่หมรับที่ตกแต่งด้วยขนมลา
- ประเพณีแข่งขันเรือสองตอน เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความสุขสนุกสนานหลังจากเหน็ดเหนื่อยจากการประกอบอาชีพมาตลอดทั้งปี
- งานลอยกระทง มีการประกวดนางนพมาศ หนูน้อยนพมาศ การแสดงบนเวที
- แข่งขันว้าวไทยของชมรมว้าวไทย เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของภาคใต้

2) องค์ความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในที่ประชุมได้สรุปความรู้ภายในชุมชน ที่เกิดจากการปรับตัวของชาวบ้าน โดยนำทรัพยากรในท้องถิ่นอาศัยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต ซึ่งนำมาใช้เป็นแหล่งความรู้เพื่อถ่ายทอดให้แก่นักท่องเที่ยวได้ คือ

- ความรู้ด้านสมุนไพรและการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ
- ความรู้เรื่องการจักสานจากเชือกกล้วย

3) ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ชาวบ้านได้ร่วมกันสรุปแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติที่สวยงามและมีความสำคัญต่อชุมชน ที่สามารถใช้เป็นสถานที่นำนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชม

- **สถานที่ทางธรรมชาติ** ได้แก่ บึงขุนทะเล และป่าชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

บึงขุนทะเล

ที่ตั้ง : ครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบลของอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี คือ ตำบลมะขามเตี้ย ตำบลขุนทะเล และตำบลวัดประตู่ ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศใต้ประมาณ 7 กิโลเมตร

ลักษณะทั่วไป : บึงขุนทะเลเป็นแหล่งน้ำจืดที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติคล้ายทะเลสาบขนาดใหญ่ที่สุดของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเนื้อที่ประมาณ 1,270 ไร่ พื้นที่บางส่วน 68 ไร่ ได้ประกาศเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ เพื่อใช้เป็นพื้นที่โครงการเสริมสร้างชุมชนประมงต้นแบบ หมู่ที่ 1 ตำบลขุนทะเล เมื่อเดือนพฤษภาคม 2554 บึงขุนทะเลจัดเป็นระบบนิเวศแบบระบบเปิด (open system) รับน้ำจากคลองสาขาที่อยู่ทางด้านทิศใต้ ได้แก่ คลองชะไก่ คลองท่าแร่ คลองท่ากรวด และคลองบ้านใหม่ ส่วนทางระบายน้ำออกจากบึงมีคลอง 2 คลอง คือ คลองท่ากูปและ คลองมะขามเตี้ย หรือคลองท่าโรงช้าง ยาวประมาณ 3-4 กิโลเมตร เป็นลำคลองคดโค้ง ไหลลงสู่แม่น้ำตาปีทางด้านทิศเหนือของบึง ระบบน้ำบึงขุนทะเลได้รับอิทธิพลของน้ำทะเลที่ขึ้นลงและรุกล้ำเข้ามาถึงในเขตบึงโดยเฉพาะช่วงฤดูแล้งเป็นครั้งคราว ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนถ่ายเทมวลสารระหว่างกันขึ้นอีกลักษณะหนึ่ง บึงขุนทะเลมีความสำคัญทั้งในเชิงนิเวศวิทยาและสถานะเศรษฐกิจสังคมของจังหวัดสุราษฎร์ธานี บึงขุนทะเลเป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียงในด้านแหล่งอาศัยของฝูงนก มีนกประจำถิ่นและนกอพยพ ชนิดที่สำคัญ ได้แก่ นกกระยาง นกเป็ดน้ำ นกเป็ดผี นกอีโก้ง นกเหยี่ยว นกปางอ่าง นกหางป๋วง นกชันและนกชนิดอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นยังเป็นที่อยู่อาศัยของฝูงลิงหางยาวนับร้อยตัว เป็นแหล่งที่มีปลาน้ำจืดชุกชุม เป็นทำเลที่ปลาอาศัยเลี้ยงตัว วางไข่ และแพร่พันธุ์ มีพืชน้ำกร่อยคือต้นลำพู และต้นจากน้ำเค็มขึ้นอยู่ทั่วไป ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า จะมีน้ำกร่อยหนุนขึ้นถึงในบางช่วงฤดูในบางปี มีทัศนียภาพที่สวยงาม ประชาชนที่อยู่อาศัยอยู่โดยรอบใช้น้ำจากบึง และคลองสาขาเพื่อการเพาะปลูก อุปโภค และเลี้ยงสัตว์ ตลอดจนประกอบอาชีพด้วยการจับหาสัตว์น้ำเป็นรายได้ ซึ่งสามารถเห็นได้ว่า การตั้งถิ่นฐานในสมัยก่อนจะตั้งบ้านเรือนใกล้แหล่งน้ำ เพื่อความสะดวกในการใช้น้ำสำหรับการบริโภค อุปโภค การเกษตร และความสะดวกในการเดินทางโดยทางเรือ แต่ก็มีบ้านบางหลังที่ปล่อยให้รกร้างไปตามกาลเวลา ขาดการดูแล เนื่องจากวิถีชีวิตสังคมเปลี่ยนไป บ้างก็ย้ายไปสร้างบ้านแบบใหม่ในพื้นที่ที่สะดวกในการคมนาคมโดยทางรถยนต์ ความเชื่อมโยงของระบบนิเวศบึงขุนทะเลกับระบบอื่นทำให้มีโอกาสสูงที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบต่างๆ ของบึง เช่น สภาพดินขึ้นจากตะกอนดินที่น้ำพัดพาเข้ามาสู่บึง การตายทับถมของพืชสัตว์ในบึง การถ่ายเทของเสียลงสู่บึง ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของน้ำใน

บึงอันเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญที่สุดของระบบนิเวศนี้ จนอาจก่อความเสียหายย้อนกลับ (adverse effect) ต่อการดำรงชีพของประชาชนที่เกี่ยวข้องในที่สุด ปัจจุบันบึงขุนทะเลมีแนวโน้มที่จะตื้นเขิน แปรสภาพไป สืบเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของวัชพืชน้ำ เช่น ผักตบชวา ต้นกก สาหร่าย เป็นต้น พืชเหล่านี้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและปกคลุมพื้นที่ผิวน้ำส่วนใหญ่ของบึง รวมทั้งขึ้นอยู่อย่างหนาแน่นตามขอบบึง (ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดสุราษฎร์ธานี. 2554)

ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ

ที่ตั้ง : หมู่ 4 บ้านควนยุง ตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ลักษณะทั่วไป : เป็นที่ราบ มีความลาดชันเล็กน้อย มีลักษณะเป็นป่าดิบชื้นที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งทรัพยากรป่าไม้และพันธุ์พืชชนิดต่างๆ ที่สำคัญหลายชนิด ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติและปราชญ์ชาวบ้านผู้มีความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้และสมุนไพรได้ทำการสำรวจจำนวนต้นไม้ พบว่ามีไม้ใหญ่หรือไม้ยืนต้นประมาณ 2,616 ต้น เช่น จำปาทอง ตลุมพอง หูกฟ้า ดีปลี แซะ อ้อ อินทนน ไช้เน่า ยาง ยุงทอง ฯลฯ ไม้พุ่ม เช่น เขียด ขี้แรด พลับพลา ลำซำ เนียงป่า เสม็ดชุน ไม้เลื้อย เช่น ปด ย่านอวดเลือด ไม้ไผ่ ฯลฯ สมุนไพร เช่น ฝัดคลาน ควายถึก สมิงซอ เต่าร้าง ฯลฯ กล้วยไม้ป่า หม้อข้าวแกงลิง

นอกจากนี้ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรียังแหล่งที่อยู่อาศัยหากินของสัตว์ป่าหลายชนิด สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ได้แก่ กิ้งก่า แย้ งูสิง งูเห่า งูจงอาง งูเหลือม ตะกวด เป็นต้น สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ได้แก่ อึ่งอ่าง คางคก เขียด ฯลฯ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ได้แก่ กระรอก และแมลง ได้แก่ จิ้งหรีด ตั๊กแตน ผีเสื้อ ผี ต่อ แตน เป็นต้น

ประวัติความเป็นมา เดิมพื้นที่ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติเป็นหนึ่งในเนื้อที่ให้เหลือไว้จากการจัดสรรพื้นที่นิคมเพื่อประโยชน์ของทางราชการ แต่ในเวลาต่อมามีนโยบายจะถางป่าให้เป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน แต่ชาวบ้านในละแวกนั้นไม่เห็นด้วย จึงมีการร่วมมือกันต่อต้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เพื่อพิทักษ์ป่าให้เป็นสมบัติของชุมชนและเป็นปอดของชุมชน ชาวบ้านได้ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ในการหาแนวทางเพื่อพิทักษ์ผืนป่า จนเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2553 ทางราชการยินยอมจะไม่ถางป่า และตั้งชื่อผืนป่าแห่งนี้ว่า ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ หมู่ 4 บ้านควนยุง ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งเป็นกลุ่มที่คอยดูแลและปกป้องผืนป่าไม่ให้ถูกทำลาย มี นายอนุชา วิชัยดิษฐ์ เป็นประธานกลุ่ม

ป่าชุมชนในพื้นที่หมู่ที่ 4 ตำบลขุนทะเล นั้นเดิมเรียกกันว่า “ป่าสงวน” มีพื้นที่ จำนวน 51 ไร่ 3 งาน 98 ตารางวา แต่หลังจากที่ชาวบ้านให้มีการขุดสระ เพื่อทำเป็นที่กักกั้นน้ำ เพื่อใช้ในชุมชนแล้ว จะเหลือประมาณ 48 ไร่ ในป่าชุมชนมีความเชื่อกันว่าป่าแห่งนี้มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดาปกป้องป่า จึงมีคนจำนวนน้อยมากที่จะเข้าไปตัดไม้ทำลายป่า จึงยังคงความอุดมสมบูรณ์

ลักษณะเด่น เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นธรรมชาติ การเดินทางมีความสะดวก

- **สถานที่ทางศาสนา** ได้แก่ วัดท่าอู่ และวัดศานติ-ไมตรี โดยมีรายละเอียดดังนี้

วัดท่าอู่

ที่ตั้ง : หมู่ที่ 2 บ้านท่าอู่ ตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ลักษณะทั่วไป : วัดท่าอู่ ตั้งชื่อตามชื่อหมู่บ้านที่ว่า บ้านท่าอู่ จากคำบอกเล่าว่า เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ของตำบลขุนทะเล ว่ามีท่าเรือและอยู่เรือในการขนส่งพืชผลทางการเกษตร ไม้ซุง และทางสัญจรไปมาระหว่างชุมชนและตลาดบ้านดอน เป็นจุดเริ่มต้นและจุดหมายปลายทาง มีโรงซังลากไม้ซุง และมีนักโทษเรือนจำมาทำงานที่แคมป์ไม้ซุง ปัจจุบันพื้นที่วัดมีอาณาเขตติดต่อกับบึงขุนทะเล มีทัศนียภาพที่สวยงาม ภายในวัดมีบรรยากาศที่เงียบสงบ ริมวัดมีท่าให้อาหารปลาในบึงขุนทะเล ที่มีอยู่ชุกชุมบริเวณท่าน้ำหลังวัด ด้วยว่าบริเวณนี้เป็นเขตอุทยานของวัด และมักจะมีผู้ใจบุญมาให้อาหารอยู่เสมอๆ

พระปลัดสมชาย ยโสธโร เจ้าอาวาสวัดท่าอู่ เปิดเผยว่า วัดท่าอู่ร่วมกับชาวบ้านในชุมชนบ้านท่าอู่ ได้ทำการอนุรักษ์ต้นไม้เก่าแก่ที่ผู้เฒ่าผู้แก่ร่วมกันปลูกมาเป็นระยะเวลานานกว่า 100 ปี มีต้นไม้เก่าแก่ที่มีคุณค่าเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จึงได้ร่วมกันอนุรักษ์ ห้ามตัดหรือทำลาย เช่น มะฮอกกานี ตะเคียนทอง จามจุรี ว่าหิณ พะยอม มะยมหิน ต้นโพธิ์ ต้นไทร เป็นต้น ซึ่งเป็นต้นไม้ที่มีประโยชน์สูง เป็นร่มเงาให้กับวัด สร้างความร่มรื่นสงบในการปฏิบัติธรรมหรือการประกอบพิธีทางศาสนาหรืองานของวัด ได้อาศัยร่มเงาไม้ใหญ่

นอกจากนั้นภายในวัดมีการจัดตั้งธนาคารต้นไม้เพื่อเป็นจุดศูนย์กลางในการส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนปลูกต้นไม้ ในส่วนของวัดมีพระพุทธรูปปูนปั้นลักษณะทรงสมัยอุททอง พระพุทธรูปศิลาแลงแบบหินดินดาน ประดิษฐานอยู่ในโบสถ์เก่าแก่ของวัด และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานเป็นรูปปั้นจระเข้พ้อตาขุนทะเลให้ได้มาไหว้กัน

วัดศานติ-ไมตรี

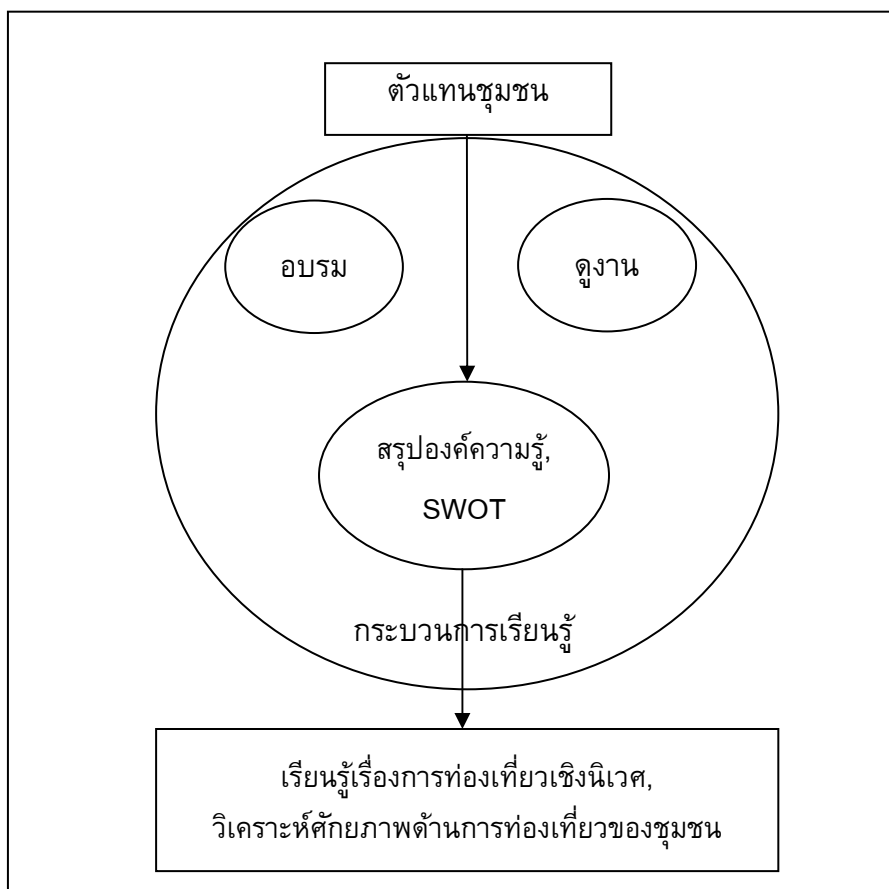
ที่ตั้ง : เลขที่ 223/2 ถนนซอย 8 นิคมสร้างตนเองขุนทะเล หมู่ที่ 4 ตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ลักษณะทั่วไป : เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน พระครูภาวนาสันติคุณ (วิสุทธิ วิสุทธิจารี) ซึ่งจำพรรษาอยู่ที่สวนโมกขพลาราม ขณะนั้น (พ.ศ. 2515 - 2522) เห็นสมที่จะดำเนินกิจกรรมการบรรพชาอุปสมบทภาคฤดูร้อน และกิจกรรมการบวชธรรมจารี เพื่อช่วยเหลือให้เยาวชนของชาติ ชาย-หญิง ได้เข้าสู่แนววิถีแห่งพุทธธรรมที่ประเสริฐ สามารถช่วยตนเองในสังคม และประเทศชาติได้ จึงได้แสวงหาสถานที่ที่เหมาะสมเพื่อกิจกรรมดังกล่าว ประจวบเหมาะกับผู้ใจบุญและปรารถนาดีแจ้งว่า ที่นิคมขุนทะเลและมีพื้นที่เพียงพอ จึงได้มาติดต่อและเข้ามาพัฒนาเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2522 โดยใช้แนวทางปฏิบัติธรรมแบบสวนโมกขพลาราม เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่สนใจ ใฝ่ศึกษาและปฏิบัติธรรม ด้วยความอนุเคราะห์ที่ดินของนิคมขุนทะเล กรมประชาสัมพันธ์ และได้ตั้งชื่อสถานที่นี้ว่า "อาศรมศานติไมตรี" และได้รับอนุญาตให้ตั้งเป็นวัดได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และพระวินัย เมื่อ พ.ศ. 2534 จุดเด่นของวัด คือ มีธรรมชาติ สงบร่มรื่น มีลำธารไหลผ่าน สภาพแวดล้อมคล้ายคลึงสวนโมกขพลาราม เหมาะอย่างยิ่งสำหรับปฏิบัติธรรม ปัจจุบันวัดศานติ-ไมตรีมีเนื้อที่ 50 ไร่ (43 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าธรรมชาติ) สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมอย่างเป็นทางการ ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ประกาศให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง สถานที่ปฏิบัติธรรมสงบ ร่มเย็น เงียบสงบ ภูมิทัศน์เป็นป่าธรรมชาติ มีลำธารน้ำไหลผ่านวัด สถานที่พักสะอาด สวยงาม

4) ปราชญ์ชาวบ้าน

- นายเจียน ปานซัง มีความรู้เรื่องสมุนไพรและการรักษาโรคตามวิธีชาวบ้าน
- นายจอม เพชรทอง มีความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย
- นายเตี้ยง ไตรสุวรรณ มีความรู้ด้านการปลูกไม้หวาน
- นายสงบ ศิลปะพรหมมาศ มีความรู้เรื่องการปลูกสมุนไพร
- นายกฤษวิสุทธิ์ มะลิวงศ์ มีความรู้เรื่องการเลี้ยงหมูพื้นบ้าน
- นายพงษ์ศักดิ์ รัตนา มีความรู้เรื่องการปลูกผักไร้สารพิษ
- นายคำนวน ไทยทองนุ่น มีความรู้เรื่องการขยายพันธุ์กล้วยพารา
- นายสะอาด มะลิวงศ์ และนายสำราญ เฟียงฟุ้ง มีความรู้ด้านการจักสาน

จากกระบวนการดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปเป็นแผนภาพกระบวนการเรียนรู้ได้ดังนี้

รูปที่ 4.4 แสดงกระบวนการเรียนรู้และเทคนิคการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 หารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 หารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล คณะผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนตำบลขุนทะเลเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

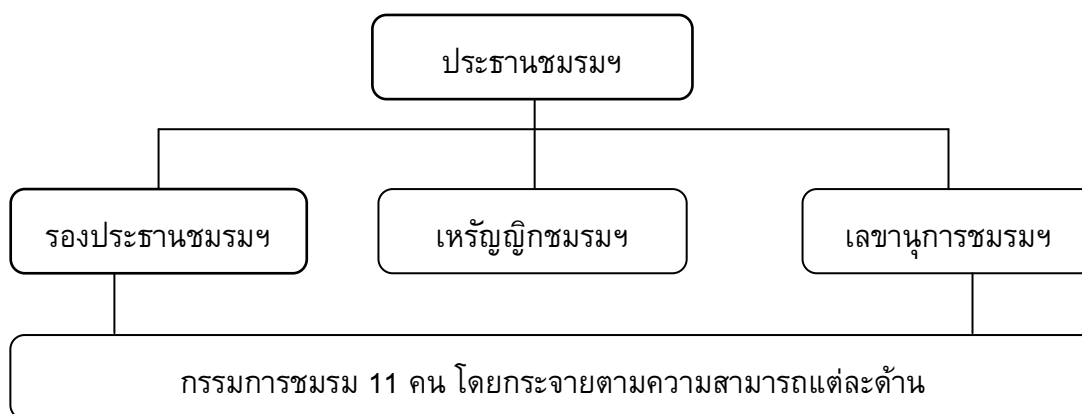
สำหรับขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการให้ชาวบ้านเกิดกระบวนการเรียนรู้องค์ประกอบที่จำเป็นในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิธีการจัดการที่เหมาะสมกับศักยภาพในชุมชน ซึ่งแบ่งได้ 2 ส่วน คือ

1) สร้างองค์กรชุมชน

เป็นการพัฒนากลุ่มสนใจเพื่อเข้าร่วมจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน โดยการจัดประชุมกลุ่มเพื่อจัดตั้งกลุ่มจากผู้ที่มีความสนใจ พร้อมทั้งให้ความรู้ในการจัดวางโครงสร้างหน้าที่การบริหารงานในกลุ่ม ซึ่งมีข้อสรุปให้มีการจัดตั้งกลุ่มภายใต้ชื่อ “ชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลขุนทะเล” ที่ร่วมกันดำเนินการและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หลังจากนั้นมีการคัดเลือกตัวแทนเพื่อเป็นคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลขุนทะเล

นอกจากนั้นยังได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเปิดโอกาสให้ชมรมการท่องเที่ยวได้กำหนดแผนงานการพัฒนา/เตรียมความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของตนเอง ส่งผลให้ชมรมการท่องเที่ยวมีแผนการดำเนินงานเป็นขั้นตอนในทุกกิจกรรมการท่องเที่ยวที่กำหนดไว้ ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

ในส่วนของการพัฒนากลุ่มสนใจดังกล่าว ทีมวิจัยได้เลือกใช้การประชุมแบบมีส่วนร่วมและการประชุมเชิงปฏิบัติการ ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มตัวแทนชุมชนได้ร่วมเสนอและแสดงความคิดเห็นรวมทั้งวางโครงสร้าง แบ่งหน้าที่กันระหว่างคณะกรรมการ โดยทีมวิจัยเป็นเพียงผู้แนะนำและจัดการประชุมเท่านั้น โครงสร้างชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลขุนทะเล มีดังนี้

ส่วนการดำเนินการชาวบ้านชุมชนตำบลขุนทะเล มีความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน เนื่องจากชาวบ้านในบางหมู่บ้านยังไม่เคยได้รับการพัฒนาองค์ประกอบในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือแม้แต่การท่องเที่ยวในลักษณะอื่นๆ มีเพียงชาวบ้านในหมู่ที่ 4 เท่านั้นที่เคยมีประสบการณ์ในกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะเชิงอนุรักษ์ ซึ่งกลุ่มแกนนำเข้มแข็งและมีความเสียสละ การจัดกิจกรรมส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน จึงมักมอบให้กลุ่มแกนนำเป็นผู้ดำเนินการ ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนตำบลทะเล จึงมีการดำเนินการร่วมกันทั้งชุมชน

และตั้งคณะกรรมการขึ้นมาบริหารจัดการดูแล รวมทั้งถือว่าโครงการดังกล่าวและทรัพยากรเป็นสมบัติของชุมชนที่ต้องร่วมกันดูแลและดำเนินการ

คณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนตำบลขุนทะเล มีสมาชิกเป็นชาวบ้านในตำบลขุนทะเล ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำหมู่บ้าน ผู้ที่มีฐานะและชาวบ้านยอมรับ รวมทั้งผู้ที่มีความรู้และความสามารถ ทำหน้าที่นำร่องการพัฒนาตามมติของชุมชนส่วนรวม โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ดังนี้

1. นางสาววิภาดา	วาสินธุ์	เป็นประธานชมรม
2. นางสาวเกสินี	รอบคอบ	เป็นรองประธานชมรม
3. นางสาวสุภารัตน์	รีนอบเชย	เป็นเลขานุการชมรม
4. นายบุญเหลือ	รักบางแหลม	เป็นเหรัญญิกชมรม
5. นายสำยอง	บัวแดง	เป็นกรรมการชมรม
6. นายประสาร	มณีน้อย	เป็นกรรมการชมรม
7. นางสาวจงใจ	ปานซัง	เป็นกรรมการชมรม
8. นายอนุชา	วิชัยดิษฐ์	เป็นกรรมการชมรม
9. นางจินตนา	มณีน้อย	เป็นกรรมการชมรม
10.นางโกสุม	มณีน้อย	เป็นกรรมการชมรม
11.นายแสวง	ธีระแก้ว	เป็นกรรมการชมรม
12.นายชาติรี	บัวแดง	เป็นกรรมการชมรม
13.นายสุวิทย์	รักทอง	เป็นกรรมการชมรม
14.นายกฤษดา	รอบคอบ	เป็นกรรมการชมรม
15.นายสัมฤทธิ์	รอบคอบ	เป็นกรรมการชมรม

โดยมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบให้แก่กลุ่มกรรมการ ซึ่งการจัดการพัฒนานักิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน การประสานงานการพัฒนาระหว่างชุมชนและทีมวิจัย ให้เป็นหน้าที่ของประธานคณะกรรมการ รองประธานคณะกรรมการ เลขานุการคณะกรรมการ และมีเหรัญญิกดูแลระบบบัญชีและรายรับ/รายจ่ายของชมรม รวมทั้งแบ่งปันผลประโยชน์ตามสัดส่วนที่กำหนดไว้ในแผนการพัฒนา ส่วนกรรมการชมรมให้คำปรึกษาและควบคุมการพัฒนานักิจกรรมให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์และระเบียบดั้งเดิมของชุมชน

นอกจากนั้นมีการแต่งตั้งคณะทำงานต่างไปจากโครงสร้างของชมรมฯ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลขุนทะเล ซึ่งคณะทำงานนี้เป็นตัวแทนที่ได้รับการคัดเลือกจากแต่ละหมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1

1. นางสาวภี	รักษา	คณะทำงาน
2. นายประภาส	ปานนก	คณะทำงาน
3. นางวิภา	บัวดี	คณะทำงาน
4. นางปวิมา	นุ้ยเมือง	คณะทำงาน
5. นายทำนอง	รอบคอบ	คณะทำงาน
6. นายทวี	ข้าสุนทร	คณะทำงาน

หมู่ที่ 2

7. นายมนตรี	มีเพ็ง	คณะทำงาน
8. นางสาวทิพย์เกษร	แก่นนุ้ย	คณะทำงาน
9. นายสมนึก	ยศภา	คณะทำงาน

หมู่ 3

10. นายวิฑูรย์	จันทร์หอม	คณะทำงาน
11. นางมณฑา	มณีโชติ	คณะทำงาน
12. นางจารุณี	ไชยวงษ์	คณะทำงาน

หมู่ที่ 4

13. นายจรัส	วงศ์ทิพย์รอด	คณะทำงาน
14. นายจำนงค์	เพลินแก้ว	คณะทำงาน
15. นายจำเริญ	ปานซัง	คณะทำงาน
16. นายจรัส	ปานซัง	คณะทำงาน

หมู่ที่ 5

17. นายกตัญญู	สุวรรณพงศ์	คณะทำงาน
18. นายกิตติศักดิ์	ช่วยชัย	คณะทำงาน
19. นางสาวเนา	เพชรนวล	คณะทำงาน

หมู่ที่ 6

20. นายจำนงค์	เฟลีนแก้ว	คณะทำงาน
---------------	-----------	----------

หมู่ที่ 7

21. นายจรงค์	วงศ์ทิพย์รอต	คณะทำงาน
22. นายการิน	คำอุบล	คณะทำงาน

หมู่ที่ 8

23. นายวิรุท	แก้วสงค์	คณะทำงาน
--------------	----------	----------

หมู่ที่ 9

24. นางระเบียบ	อุ้นพิชัย	คณะทำงาน
25. นางขวัญตา	อุ้นพิชัย	คณะทำงาน
26. นางจิราภรณ์	รักศรีทอง	คณะทำงาน
27. นางสุภา	สนธิสุวรรณ	คณะทำงาน
28. นางอัมรา	รักษา	คณะทำงาน

หมู่ที่ 10

29. นายจรวัย	เพชรทอง	คณะทำงาน
30. นางจันทร์จรี	เอื้อนทอง	คณะทำงาน

2) สร้างกิจกรรมการทอ่งเที่ยว

การกำหนดกิจกรรมการทอ่งเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนตำบลขุนทะเล ได้ดำเนินการ โดยการจัดการประชุมแบบมีส่วนร่วมแยกในแต่ละแหล่งทอ่งเที่ยว ผ่านเทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อระดมความคิด (brain storm) ใช้เทคนิค Mind Map ในการจำแนก ข้อมูลจากคำถามที่ 1 ว่า “อะไรคือสิ่งที่ท่านเห็นว่ามีคุณค่าและเป็นประโยชน์กับท่าน ที่จะใช้เพื่อ การทอ่งเที่ยว จากธรรมชาติในพื้นที่และชีวิตความเป็นอยู่ของท่าน?” คำถามที่ 2 “ตัวท่านคิดว่า ตำบลขุนทะเลมีสิ่งที่ดีงามอะไร และกิจกรรมที่ดีคืออะไร ที่จะได้รับการสนับสนุนจากชุมชน ตำบลขุนทะเลในการส่งเสริมการทอ่งเที่ยวเชิงนิเวศ?” คำถามที่ 3 “ฐานทรัพยากรที่มีอยู่และวิถี ชีวิตในตำบลขุนทะเลที่สามารถนำมาดำเนินกิจกรรมเพื่อการทอ่งเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างไร และมีอะไรเป็นที่ยึดดูใจของผู้มาเยือน?” และคำถามที่ 4 “ควรเตรียมตัวอย่างไร ในการต้อนรับผู้มา เยือน?” โดยให้สมาชิกชมรมการทอ่งเที่ยวรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนและเสนอความคิดการกำหนด กิจกรรมการทอ่งเที่ยวให้สอดคล้องกับศักยภาพทางการทอ่งเที่ยวและเงื่อนไขของชุมชนที่ได้

ศึกษาไว้ โดยเฉพาะจุดเด่นทางพื้นที่และวัฒนธรรมประเพณีที่สามารถนำมาพัฒนาให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ ซึ่งหลังจากกลุ่มแกนนำสามารถกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้แล้ว ต้องนำกิจกรรมดังกล่าวเข้าที่ประชุมหมู่บ้านเพื่อสอบถามความคิดเห็นของชาวบ้านว่าเห็นด้วยหรือไม่ รวมทั้งให้กิจกรรมที่กำหนดขึ้นผ่านความเห็นชอบจากชาวบ้านด้วยเสียงส่วนใหญ่ จึงสามารถวางแผนการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในลำดับต่อไปได้

ขั้นตอนนี้จึงเป็นการฝึกให้ชาวบ้านได้นำข้อมูลที่ได้จากการใช้เทคนิค SWOT Analysis ส่งผลให้ชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งสามารถเชื่อมโยงถึงกัน ดังนี้

1) แหล่งท่องเที่ยวหลัก ซึ่งเป็นพื้นที่ทางธรรมชาติที่มีระบบนิเวศสมบูรณ์ ได้แก่ - บึงขุนทะเล ได้เสนอกิจกรรมนั่งเรือศึกษาธรรมชาติโดยเรือยนต์ ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง ซึ่งกิจกรรมการนั่งเรือศึกษาธรรมชาติจะสามารถชมพืชน้ำ สัตว์ พรรณไม้ ในบึงขุนทะเลได้อย่างหลากหลายและสามารถชมวิวทิวทัศน์อันสวยงามของบึงขุนทะเลได้อย่างชัดเจน อีกทั้งชมวิถีชีวิตริมน้ำ เวลาที่เหมาะสมในการนั่งชมธรรมชาติ คือ ตอนเช้าและตอนเย็น เนื่องจากเป็นช่วงระยะเวลาที่สัตว์นานาชนิดออกมาหากิน เช่น ในช่วงตอนเย็นจะเป็นช่วงเวลาที่ฝูงนกบินกลับรัง สามารถนั่งเรือชมธรรมชาติได้ตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในช่วงเดือนมิถุนายน เนื่องจากน้ำในบึงจะมีสภาพตื้นเขิน สามารถเห็นนกเกือบทุกชนิดอพยพมาบึงแห่งนี้ โดยเส้นทางการศึกษาธรรมชาติได้ดูได้ที่รูปภาพในภาคผนวก ค จะเป็นเส้นทางจากจุดขึ้นเรืออยู่บริเวณเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำซึ่งอยู่ริมบึงในหมู่ที่ 1 และนั่งเรือศึกษาธรรมชาติไปตามเส้นทางน้ำสู่วัดสมหวังวนาราม ตำบลวัดประตู่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อมนัสการพระพุทธรูปโดยจุดเด่นของวัดสมหวังวนารามอยู่ที่ทางวัดมีการอนุรักษ์พันธุ์ปลา เช่น ปลาสร้อย ปลาตุกรัสเซีย โดยมีพระมหาประสิทธิ์ เป็นรองเจ้าอาวาสวัดสมหวังวนาราม เป็นผู้บรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์ปลา หลังจากนั้นจะนั่งเรือศึกษาธรรมชาติต่อและขึ้นเรือที่วัดท่าอยู่ ตำบลขุนทะเล

เส้นทางศึกษาธรรมชาติ มี 10 สถานี ได้แก่

สถานีที่ 1 สำหรับเรือยนต์ของปลาเล็ก ซึ่งเป็นสาหร่ายวงศ์เดียวกันกับสาหร่ายพวงองุ่น มักขึ้นปนกันอยู่ใต้น้ำ ลำต้นกลม อวบ และเป็นสายเรียวยาว รากยึดพื้นดินหรือบางครั้งอาจลอยน้ำ แตกกิ่งก้านแตกแขนงได้มาก ใบเป็นแผ่นบางเรียวยาวขนาดเล็ก ไม่มีก้านใบขอบใบจักเป็นซี่เล็กแต่กรอบข้อของลำต้นเป็นชั้น ๆ ทำให้ดูเป็นพวงคล้ายหางกระรอก

เวลาออก ดอกจะมีก้านยาวจากชอกใบ ชูดอกเดี่ยว ๆ สีขาว ขึ้นมาบนผิวน้ำ ดอกแยกเพศอยู่บนต้นเดียวกัน โดยที่ดอกตัวผู้มีก้านดอกสั้น ดอกตัวเมียมีก้านดอกยาว ส่งดอกขึ้นมาบนเหนือน้ำ สำหรับทางกระรอกขยายพันธุ์ และเพิ่มจำนวนได้รวดเร็วมาก เป็นพืชใต้น้ำมีอายุข้ามปี ชอบขึ้นตามคูน้ำ หนองบึง อ่างเก็บน้ำทั่วไป

สถานที่ 2 ต้นไทรใจนักเลง ไทรเป็นพรรณไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ลำต้นมีความสูง ลำต้นแตกกิ่งก้านเป็นพุ่มทึบ บางชนิดก็เป็นพุ่มโปร่ง มีรากอากาศห้อยลงมาตามกิ่งก้าน ไทรเป็นตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของป่าได้เป็นอย่างดี

สถานที่ 3 เรื่องของจิกที่ควรรทราบ จิกน้ำ เป็นไม้ประเภทผลัดใบ ลำต้นเป็นพุ่มปม ปลายกิ่งลู่ลง ใบอ่อนเป็นสีน้ำตาลแดงเข้ม ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเวียนสลับถี่บริเวณปลายยอด เป็นรูปใบหอก หรือรูปไข่กลับ ปลายและโคนใบแหลม ขอบจักถี่ เวลาที่มีดอกจะทิ้งใบเหลือเพียงใบอ่อนเป็นสีแดง สวยงามน่าชมมาก

สถานที่ 4 จากนี้ไม่มีลีส้ม ต้นจากเป็นพืชตระกูลปาล์มมีลำต้นอยู่ใต้ดินเป็นกลุ่มกอ มีใบแทงขึ้นมา มีใบย่อยเรียงคล้ายดอกมีสีเหลืองสด ผลมีสีน้ำตาลเข้มเบียดรวมกันเป็นกระจุก ป่าจากเป็นแหล่งอาหารและเป็นที่อยู่อาศัยของนกน้ำ สัตว์น้ำ ซึ่งวงจรชีวิตของสัตว์น้ำเหล่านี้วนเวียนอยู่ในป่าจาก

สถานที่ 5 สาकुสารพัดประโยชน์ สาकुเป็นไม้ตระกูลปาล์มชนิดหนึ่ง ขึ้นในภาคใต้ สาकुใช้ใบสาकुเย็บเป็นตับสำหรับมุงหลังคาและกันฝน มีความทนทานกว่าจากที่ทำจากใบปาล์มชนิดอื่นๆ

สถานที่ 6 ต้นกก กกตามชื่อจริงหรือไม่ กกมีรูปร่างลักษณะและนิเวศวิทยาเหมือนหญ้ามาก มีลักษณะที่แตกต่างจากหญ้าคือ กกมักมีลำต้นตัน และเป็นสามเหลี่ยมหรือสามมุม ส่วนประโยชน์ใช้ทำเป็นกระเป่า ทำเป็นเสื่อสำหรับนอน

สถานที่ 7 เตยหนาม งามสง่า เตยเป็นพืชท้องถิ่นที่พบเห็นอยู่ทั่วไป เจริญเติบโตได้ดีในสภาพพื้นที่ชื้นแฉะที่มีดินทรายปนอยู่ หรือพื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่า หรือบริเวณลำธาร ใบใช้ถักสานเป็นผลิตภัณฑ์ เนื้ออ่อนกลางลำต้นใช้ประกอบอาหารได้

สถานที่ 8 ลำพู ชูหึ่งห้อย ลำพูเป็นไม้ยืนต้น ขึ้นอยู่ชายเลนที่น้ำท่วมถึง มีรากงอกขึ้นเหนือพื้นดิน ลำต้นสูง ไม้ลำพู ต้น ราก ใช้ทำจุขวด ภาชนะปิดฝาโอง โห

สถานที่ 9 จะรักหรือจะร้าย เป็นไม้ยืนต้น ต้นตั้งตรง มีน้ำยางที่เป็นพิษรุนแรง คนที่แพ้หรือถูกไธจากต้นน้ำเกลี้ยงจะทำให้เกิดผื่นคันปวด แสบปวดร้อนมาก

สถานที่ 10 สิ่งเล็กๆ ที่เรียกว่า “พังพวย” เป็นพืชตระกูลหญ้าอยู่ในน้ำเป็น ยานคล้ายผักกระเฉด แต่จะโตกว่าผักกระเฉด ยานสีแดง ใช้ประดับอ่างเลี้ยงปลา สวนหย่อม ชาวบ้านใช้ลำต้นผสมกะปิ เดิมน้ำเล็กน้อย ให้วัวควายที่เป็นโรคปากเปื่อยเท้าเปื่อยกินจะหาย จากโรค

- *ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ* เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์เป็น ทุนเดิม ที่ดำเนินการในลักษณะรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยว และกลุ่มเยาวชน ดังนั้นกิจกรรมที่ กำหนดขึ้นใหม่จึงเป็นการเสริมศักยภาพดึงดูดนักท่องเที่ยว คือ กิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ที่มุ่งให้ความรู้การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพืชสมุนไพร (Environment Education-based) แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อมิให้นักท่องเที่ยวหลงทางหรือเดิน สะเปะสะปะไปเหยียบย่ำทำลายพืชพันธุ์ไม้ หรือได้รับอันตราย ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ ทางการท่องเที่ยวแล้ว สามารถช่วยสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ป่าให้ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากร

การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ได้กำหนดให้ชุมชนรับผิดชอบในการพัฒนาพื้นที่ป่า ร่วมกัน เพื่อความสะดวกในการเดินป่าที่ชัดเจนร่วมกัน จากสภาพป่ารกที่ได้รับการพัฒนาเป็น พื้นที่ป่าที่มีความชัดเจนมากขึ้น คือ มีทางเดินเพื่อไปสู่สิ่งที่น่าสนใจต่างๆ ในป่า ซึ่งค่าใช้จ่ายในการ พัฒนาพื้นที่ป่าได้จากการร่วมสมทบทั้งทุนและแรงงานจากชาวบ้าน

สำหรับการดำเนินงานจะนำป้ายชื่อต้นไม้ และมีมัลติเตอร์กัท้องถิ่น ซึ่งการเข้าไป เดินป่าศึกษาธรรมชาตินี้ ต้องเสียค่าบำรุงสถานที่รายละ 20 บาท โดยมีนายอนุชา วิชัยดิษฐ์ และนางสาววิภาดา วาสินธุ์ เป็นผู้บรรยาย

จากการประชุมกลุ่มได้นำเสนอข้อมูลการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อให้ผู้นำชุมชน คัดเลือกจุดศึกษา และวางแผนการพัฒนาเส้นทางธรรมชาติร่วมกัน ได้สรุป เส้นทางที่จะใช้ได้ 6 เส้นทาง เส้นทางที่ 1 และ 2 ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร เส้นทาง 3, 4 และ 5 ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตรและเส้นทางที่ 6 ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ผล ปรากฏที่ประชุมมีมติลงความเห็น ว่า จากพื้นที่ป่ามีทั้งหมดกว่า 51 ไร่ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถ เดินศึกษาธรรมชาติได้ทั่วถึงทั้ง 6 เส้นทาง ในกรณีที่มิ้นักท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะก็จะมี การแบ่งกลุ่มเดินตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่จัดเตรียมไว้เพื่อที่ว่านักท่องเที่ยวสามารถรับฟังการ บรรยายจากมัคคุเทศก์ได้อย่างทั่วถึง ที่ประชุมเลือกเส้นทางที่ 1, 2, 3 และ 4 ให้เป็นเส้นทาง ศึกษาธรรมชาติหลัก ซึ่งในแต่ละเส้นทางสามารถพบพันธุ์ไม้หายากและสมุนไพรที่ชุมชนใช้

ประโยชน์จำนวนมาก (ตามผนวก ง ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงเส้นทางศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ)

2) กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหนึ่งวันของชุมชนตำบลขุนทะเล

ชมรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลขุนทะเลได้จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวภายในหนึ่งวันที่สามารถเที่ยวบึงขุนทะเลได้อย่างครบครัน โดยเริ่มต้นจากชมบรรยากาศยามเช้าชมพระอาทิตย์ขึ้นริมบึงขุนทะเล สัมผัสบรรยากาศวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ยังปรากฏอยู่ให้เห็นถึงแม้ว่าจะห่างจากตัวอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานีเพียง 7 กิโลเมตรเท่านั้น ชาวบ้านออกพายเรือเก็บผักในบึงขุนทะเลเพื่อนำมาขายที่ตลาดสดและตลาดพื้นบ้าน

จากนั้นแวะทานอาหารเช้าเบา ๆ กับร้านโจ๊กหมู กาแฟและปาท่องโก๋สูตรชาวบ้านที่จำหน่ายอยู่ริมบึงขุนทะเล เพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปที่แวะเวียนผ่านมา หลังจากนั้นเดินทางเยี่ยมชมวัดศานติ-ไมตรีและสนทนาร่วมกับเจ้าอาวาส พร้อมร่วมถวายภัตตาหารเพลร่วมกับชาวบ้านที่มาถวายเป็นประจำทุกวัน และร่วมรับประทานอาหารเที่ยงร่วมกับชาวบ้านที่วัด ทำให้สัมผัสวิถีและรูปแบบการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่ยังพึ่งพิงวัดเป็นที่พึ่งใจ

เวลากลางวันเป็นเวลาที่ค่อนข้างอบอุ่นก็ต่อให้ต้องหลบร้อนเข้าไปเดินชมธรรมชาติในป่าเฉลิมพระเกียรติ บรรยากาศในป่าที่ร่มรื่น เงียบสงบและปราศจากอากาศที่อบอ้าว ภายในป่าเฉลิมพระเกียรติแห่งนี้ประกอบไปด้วยต้นไม้หลากหลายพันธุ์ที่หายากและมีอายุมาก บางต้นมีอายุมากกว่า 100 ปี หากต้องการไกด์นำทางเพื่อความสะดวกแล้วที่นี้ก็มีบริการให้ด้วยเป็นประจำทุกวัน และที่สำคัญบริการรับส่งฟรีจากวัดศานติ-ไมตรีกับป่าเฉลิมพระเกียรติ

หลังจากเพลิดเพลินกับธรรมชาติในป่าเฉลิมพระเกียรติจนอากาศเริ่มเย็นลงก็ต้องแวะไปที่ร้านขายของที่ระลึกที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน แวะชมเลือกซื้อสินค้าจนเป็นที่พอใจเรียบร้อยแล้ว โปรแกรมสุดท้ายสำหรับการท่องเที่ยวของวันต้องล่องเรือชมธรรมชาติในบึงขุนทะเล ด้วยเรือหางยาวความเร็วต่ำ ซึ่งโปรแกรมการล่องเรือชมธรรมชาติในบึงขุนทะเลนี้จะใช้เวลาพอสมควร นักท่องเที่ยวจะต้องทำกิจกรรมส่วนตัวให้เรียบร้อย จะหาซื้อน้ำหรือของขบเคี้ยวไปทานระหว่างทางด้วยก็ดี หากแต่ต้องนำเปลือกภาชนะมาทิ้งบนฝั่งด้วย โดยการท่องเที่ยวในครั้งนี้จะไม่สามารถเที่ยวชมได้ครบทั้ง 10 สถานี เนื่องจากมีระยะเวลาที่จำกัด คนเรือจะเป็นผู้พิจารณาเลือกสถานที่สำคัญในการนำเสนอให้กับนักท่องเที่ยวด้วยตนเอง

3) กิจกรรมเสริม ได้แก่

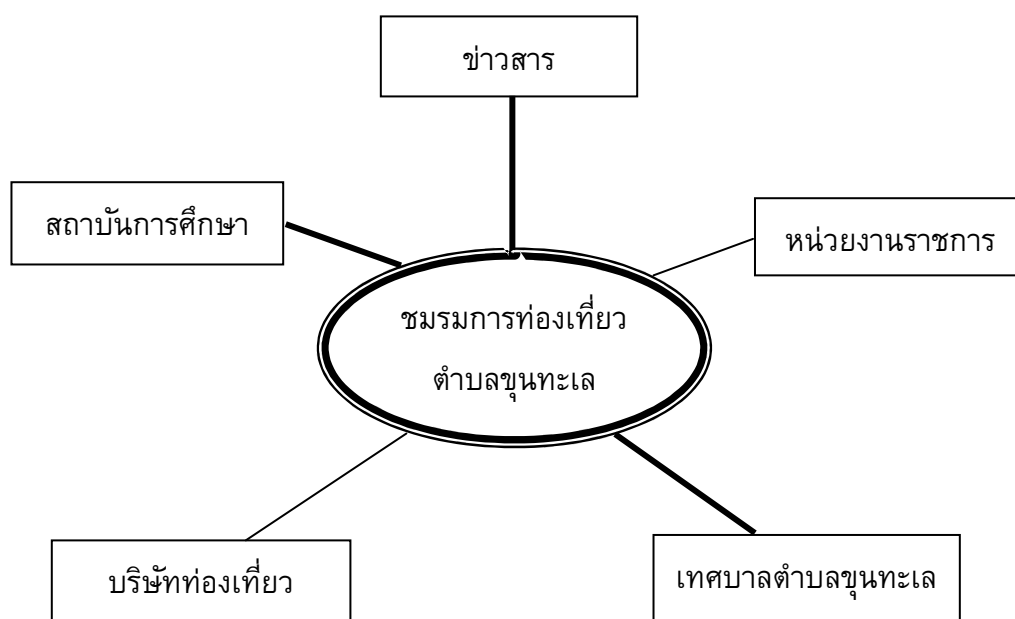
- ศึกษาประวัติศาสตร์วัดท่าอยู่ มณัสการพระพุทธรูป สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศึกษาพันธุ์ไม้ใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมง โดยมีพระปลัดสมชาย ยโสธโร เป็นผู้บรรยาย
- จัดบรรยายธรรมะ โดยพระครูภาวนาสันติคุณ (วิสุทธิ วิสุทธิจารี) เจ้าอาวาสวัดศานติ-โมตรี เกี่ยวกับธรรมะกับธรรมชาติ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในลักษณะกลุ่ม
- จัดสถานที่จำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกในชุมชน เช่น ผ้าบาติก การจักสานจากเชือกกล้วย ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- ศึกษาเรื่องสมุนไพร การปลูกผักปลอดสารพิษ เศรษฐกิจพอเพียง การขยายพันธุ์กล้วยพารา
- เข้าร่วมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่หมรับ ประเพณีการแข่งขันเรือสองตอน ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแข่งขันวัวไทย

จากการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนตำบลขุนทะเล จะสังเกตได้ว่ามีไม่มากนัก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากช่วงเวลาการค้นหาคำจำกัด และประสบการณ์ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความสามารถในการประยุกต์ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อตอบสนองต่อการท่องเที่ยวยังมีไม่มากเท่าที่ควร ที่อาจจำเป็นต้องอาศัยเวลาในการพัฒนาและการส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้จากปัญหาอุปสรรค เพื่อใช้เป็นบทเรียนการปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมต่อไปในอนาคต

ซึ่งกิจกรรมที่ผ่านมาของตำบลขุนทะเลมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน โดยอาศัยการสร้างเสริมความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรให้ชุมชนผ่านการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในหมู่บ้าน ที่มีกิจกรรมและขั้นตอนการพัฒนาอยู่ภายใต้ขอบเขตของการไม่ทำลายสภาพสิ่งแวดล้อมเดิมในชุมชน ที่ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านร่วมกันพัฒนาและดำเนินการเอง ส่งผลให้ชาวบ้านได้มีบทบาทและร่วมจัดการระบบการท่องเที่ยวและทรัพยากรในพื้นที่ของตนเองได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนมีความเข้าใจในความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ที่นำไปสู่การแสวงหาแนวทางการรักษาและป้องกันการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติให้ได้มากที่สุด

อย่างไรก็ตามชมรมฯ ที่จัดตั้งขึ้นเป็นการรับทราบอยู่ภายในชุมชนเท่านั้น แต่สำหรับการดำเนินการของชมรมฯ เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว จำเป็นต้องมีการติดต่อ

ประสานงานกับหน่วยงานและชุมชนภายนอกที่เกี่ยวข้องด้วย อาทิเช่น พื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศอื่น บริษัทท่องเที่ยวต่างๆ สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน ดังปรากฏในแผนภาพต่อไปนี้

หมายเหตุ ————— มีการติดต่อประสานงานกันไม่ชัดเจน
 ————— ยังมีการติดต่อประสานงานกันอย่างชัดเจน

รูปที่ 4.5 แสดงความสัมพันธ์ชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลขุนทะเลระหว่างชุมชนและหน่วยงานภายนอก

3) สร้างแผนปฏิบัติการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หลังจากที่ได้มีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลขุนทะเลเรียบร้อยแล้ว ซึ่งลำดับถัดไปจะต้องมีการกำหนดเกณฑ์และตัวชี้วัดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการดำเนินงานที่มีมาตรฐานและยอมรับได้ดังนี้

การพัฒนาเกณฑ์และตัวชี้วัดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การพัฒนาเกณฑ์และตัวชี้วัดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้ประยุกต์ใช้รูปแบบ TOMM (Tourism Optimisation Management Model) มีผู้เข้าร่วมประกอบด้วย กลุ่ม

โฮมสเตย์ กลุ่มเรือ พร้อมทั้งสังเกตการณ์จากเจ้าหน้าที่จากกรมประมงสุราษฎร์ธานี 2 คน เจ้าหน้าที่จากเทศบาลตำบลขุนทะเล 2 คน แสดงให้เห็นว่า การจัดทำตัวชี้วัดนี้ต้องมาจากชุมชน โดยตัวชี้วัดจะต้องครอบคลุมด้านเศรษฐกิจ โอกาสทางการตลาด สิ่งแวดล้อม สังคม และตัวชี้วัดที่สร้างขึ้นนั้นต้องยอมรับได้ กระบวนการในขั้นตอนนี้ได้ชี้แจงการพัฒนาตัวชี้วัดแต่ละตัวมีมาตรฐานของข้อมูลในการกำหนดชุมชนตำบลขุนทะเลได้กำหนดมาตรฐานในการพิจารณาตัวชี้วัดที่เหมาะสม ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 แสดงขั้นตอนการพัฒนาตัวชี้วัดที่เหมาะสมกับตำบลขุนทะเล

มาตรฐาน	คำอธิบาย	ตัวอย่าง
1. ระดับความสัมพันธ์กับกิจกรรมที่แท้จริงของการท่องเที่ยว	ตัวชี้วัดต้องมีความสัมพันธ์ชัดเจนกับกิจกรรมการท่องเที่ยว	จำนวนสัตว์น้ำ พืชน้ำ ต้นไม้ มีความสำคัญในฐานะเป็นตัวชี้วัดมากกว่าสัตว์ประเภทอื่นหรือสิ่งอื่นๆ
2. ความถูกต้อง	ตัวชี้วัดต้องแสดงถึงสภาพที่พึงปรารถนาอย่างแท้จริง	จำนวนเรือที่สามารถให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
3. อรรถประโยชน์	ตัวชี้วัดมีคุณค่ามากกว่าถ้าทำให้เกิดมโนภาพมากขึ้น	จำนวนผู้มาเยือนมีอรรถประโยชน์ต่อชุมชน ทั้งนำมาซึ่งรายได้ และชื่นชมในธรรมชาติ และวัฒนธรรม
4. ข้อมูลที่มีอยู่	ตัวชี้วัดคุณค่าเป็นข้อมูลที่มีอยู่แล้ว และสามารถเข้าถึงได้โดยไม่ต้องรวบรวมใหม่ทั้งหมด	จำนวนสัตว์น้ำ พืชน้ำ ต้นไม้ที่มีอยู่เดิมชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ที่มีอยู่ และเปรียบเทียบกับจำนวนสัตว์น้ำ พืชน้ำ ต้นไม้ หลังจากมีนักท่องเที่ยวเกิดขึ้น
5. ค่าใช้จ่าย	ตัวชี้วัดแต่ละตัวต้องมีบุคลากรเพิ่มขึ้น เพื่อการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล	ระดับของการจ้างงานด้านการท่องเที่ยวโดยตรง จะประมวลผลข้อมูลได้โดยค่าใช้จ่ายต่ำกว่าการดูแลผลผลิตของการท่องเที่ยวจากการขายของเพื่อตอบสนองต่อนักท่องเที่ยว

กระบวนการวิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1) การระดมสมอง ภายใต้หัวข้อ “สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวของชุมชน ตำบลขุนทะเลคืออะไร ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน” โดยจับกลุ่ม 8 คน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยเลือกประเด็นที่ไม่ซ้ำกัน หลังจากนั้นให้ตัวแทนนำเสนอผลการพูดคุยทีละกลุ่ม โดยกลุ่มที่นำเสนอหลังให้นำเสนอประเด็นที่ไม่ซ้ำกับกลุ่มแรก จากกิจกรรมทำให้สามารถจัดกลุ่มของคำตอบที่ได้เป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มนโยบาย กลุ่มเศรษฐกิจ กลุ่มสังคมและวัฒนธรรม และกลุ่มทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

2) สร้างตัวชี้วัดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

1. แบ่งผู้เข้าร่วมเป็น 4 กลุ่ม และให้เลือกประเด็นสำหรับการแลกเปลี่ยนจาก 4 ประเด็นข้างต้น

2. แต่ละกลุ่มร่วมกันสร้างตัวชี้วัดแต่ละด้าน โดยวิทยากรเตรียมตารางการสร้างตัวชี้วัดและตัวอย่างการสร้างตัวชี้วัดให้แต่ละกลุ่ม

3. อภิปรายกลุ่มเพื่อสร้างตัวชี้วัดในแต่ละด้าน (วิทยากรเขียนประเด็นในแต่ละด้านเพิ่มเติมเพื่อให้ครอบคลุมสำหรับการสร้างตัวชี้วัดในแต่ละด้าน)

4. ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอ

การสร้างตัวชี้วัดในแต่ละด้านนั้น แต่ละกลุ่มทำได้ 3-4 ประเด็นเช่น

กลุ่มสิ่งแวดล้อม ให้กล่าวถึงการเข้าถึง กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ปริมาณสัตว์น้ำ พืชน้ำ ต้นไม้

กลุ่มเศรษฐกิจ รายได้ทางตรงและทางอ้อม จำนวนคนที่มาเที่ยว ระยะเวลาที่อยู่ ปริมาณการเติบโต การจ้างแรงงาน การใช้ข้อมูลทางการตลาด การรณรงค์โฆษณา

กลุ่มสังคม วัฒนธรรม กล่าวถึงการเรียนรู้วิถีความเป็นอยู่ของชุมชน โดยการให้ความรู้ข้อมูลพื้นฐานของตำบลขุนทะเลให้คนในชุมชนก่อน จากนั้นคนในชุมชนก็จะสามารถถ่ายทอดเรื่องราวให้กับนักท่องเที่ยวได้

กลุ่มนโยบาย กล่าวถึงการให้การสนับสนุนของเทศบาลตำบลขุนทะเลต่อกิจกรรมของชุมชน

ผลของการเปิดเวทีชุมชน เพื่อพัฒนาสภาวะที่ให้ผลสูงสุด โดยการสร้างตัวชี้วัด และกำหนดระดับที่ยอมรับได้โดยชุมชน

ผลของการสร้างตัวชี้วัดนี้ได้ดำเนินการตามแนวทางของทฤษฎี TOMM ที่กำหนดให้เกิดภาวะสูงสุดในด้าน (1) เศรษฐกิจและโอกาสทางการตลาด (2) ด้านสภาพแวดล้อม (3) ประสิทธิภาพที่ได้รับ (4) ด้านสังคมวัฒนธรรม ต้องประกอบไปด้วยตัวชี้วัดและระดับที่ยอมรับได้ ซึ่งจะเป็นความสมบูรณ์ของการสร้างรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการจัดกระบวนการเพื่อสร้างรูปแบบสถานะที่ให้ผลสูงสุดในการจัดการด้านการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลขุนทะเลในด้านต่างๆ สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 สรุปสถานะด้านต่าง ๆ ที่ให้ผลสูงสุดต่อการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลขุนทะเล

สถานะที่ได้ผลสูงสุด	ตัวชี้วัด	ระดับที่ยอมรับได้
ด้านเศรษฐกิจ		
1. เวลาที่นักท่องเที่ยวใช้ในชุมชนตำบลขุนทะเล	- ตัวเลขเฉลี่ยต่อครั้งของการมาพักผ่อน	2-3 คืน
2. การเติบโตของการท่องเที่ยว	- การเติบโตเฉลี่ยต่อปี	4-10%
3. การเติบโตในจำนวนนักท่องเที่ยว	- ค่าใช้จ่ายต่อคนของนักท่องเที่ยว	ยังไม่ชัดเจน
4. การผันผวนของจำนวนนักท่องเที่ยวที่ยังทำให้เกิดกิจกรรมเป็นไปโดยปกติ	- การเติบโตของการท่องเที่ยวต่อปี	+ หรือ - 1-3% ต่อปี
โอกาสทางการตลาด		
1. ใช้ข้อมูลทางการตลาดเพื่อช่วยสร้างโอกาส	- โครงการทางการตลาดการท่องเที่ยว	50-100%
2. บุคลากรในเรื่องของโครงการทางการตลาด	- ความถี่ของการณรงค์ทางการตลาด	50-100%
3. ความดึงดูดใจในทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีต่อตลาดภายในประเทศ	- นักท่องเที่ยวได้รับความดึงดูดใจทางธรรมชาติและวิถีชีวิตวัฒนธรรม	60-80%
ด้านสภาพแวดล้อม		
1. การเข้าถึงพื้นที่ธรรมชาติ	- สัดส่วนของผู้มาเที่ยวที่เข้าถึงพื้นที่	0-5% ต่อปี

สถานะที่ได้ผลสูงสุด	ตัวชี้วัด	ระดับที่ยอมรับได้
2. กระบวนการทางนิเวศได้รับการดำรงรักษาไว้หรือทำให้ดีขึ้น	ผลรวมปริมาณของต้นไม้ในแหล่งท่องเที่ยว	เพิ่ม 0-5% ต่อปี
3. ปริมาณของสัตว์น้ำ พืชน้ำที่สำคัญที่เป็นที่ดึงดูดใจ	- จำนวนของปลา - จำนวนของพืชน้ำ	คงที่หรือเพิ่มตามปกติ
4. การใช้พลังงาน การใช้น้ำ	- การใช้พลังงาน - การใช้น้ำ	- 3-7 กิโลวัตต์: 1 วัน - 20 – 40 ลิตร/วัน
ประสบการณ์ที่ได้รับ		
1. การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นไปโดยสภาพความเป็นจริงอย่างแท้จริง	- สัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่เกิดความรู้และได้รับประสบการณ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติ	60-100%
2. ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวที่รู้ถึงความมีลักษณะพิเศษของชุมชนตำบลขุนทะเลต่างออกไปจากพื้นที่อื่น	- สัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่คิดว่าประสบการณ์ที่ได้รับนี้เกิดขึ้นเฉพาะที่ตำบลขุนทะเลเท่านั้น	70-100%
3. นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้รับความพึงพอใจเมื่อจากตำบลขุนทะเลไป	- สัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่รู้สึกพึงพอใจ	80-100%
ด้านสังคมวัฒนธรรม		
1. ชุมชนคิดว่ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการท่องเที่ยว	- สัดส่วนสมาชิกในชุมชนที่เชื่อว่ามีส่วนผลักดันการท่องเที่ยวในลักษณะที่ตนเองเห็นดีด้วย	70-100%
2. ชุมชนมีความรู้สึกว่าการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยให้การดำรงชีวิตที่เป็นสุขและเป็นสิ่งที่ดี	- สัดส่วนของสมาชิกชุมชนที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว	70-100%
3. ชุมชนคิดว่าสามารถเข้าไปยังพื้นที่เป็นธรรมชาติเพื่อพักผ่อนโดยตัวเองบ้าง	- สัดส่วนของสมาชิกของชุมชนที่เชื่อว่าพื้นที่ที่จะเข้าไปได้อันเป็นพื้นที่ๆนักท่องเที่ยวมีโอกาสเข้าไปได้น้อย	80-100%

จะเห็นได้ว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการซึ่งมุ่งเน้นการสร้างตัวชี้วัดที่ให้ผลสูงสุดในองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน สิ่งที่จะต้องพัฒนาตัวชี้วัด และการให้ความสำคัญในระดับที่ยอมรับได้ เมื่อมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดรูปแบบของการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน และมีขีดความสามารถนำไปประยุกต์ปรับใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการสำหรับพื้นที่ได้

ผลการวิจัยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนตำบลขุนทะเล โดยใช้แนวคิดทฤษฎีของ TOMM (Tourism Optimisation Management Model) สามารถสรุปได้ดังนี้

สภาวะที่ให้ผลสูงสุดด้านเศรษฐกิจ จากการทำตามทฤษฎีของ TOMM และได้ผลนำมาใช้สำหรับชุมชนตำบลขุนทะเลจากการเปิดเวทีของชุมชน ชุมชนมองด้านเศรษฐกิจและโอกาสการจ้างงานเพิ่มขึ้นในลักษณะที่เป็นรายได้เสริมจากอาชีพเดิมที่มีอยู่แล้ว โดยไม่หวังว่าการท่องเที่ยวในอนาคตอันไกลจะเป็นรายได้หลัก แต่ก็คำนึงถึงโอกาสในอนาคตโดยคำนึงถึงศักยภาพทางการรองรับของชุมชนและพฤติกรรมความต้องการของผู้มาเยือนซึ่งจะเข้าพักในชุมชนตำบลขุนทะเล โดยเฉลี่ยประมาณ 2 คืน เท่าที่ได้สำรวจข้อมูลผู้มาเยือนกลุ่มทดลองในระยะที่ผ่านมา จากจำนวน 18 คน ในปี 2554 ซึ่งเป็นตัวเลขตลอดปีในช่วงของการทดลองการท่องเที่ยวปีแรกของชุมชนตำบลขุนทะเล

ชุมชนได้กำหนดระดับที่ยอมรับได้ของการมาพักแรมว่าสามารถรับได้ในการพักแรมระหว่าง 2-3 คืน ซึ่งใกล้เคียงกับความเป็นจริง และถ้าอัตราของผู้มาเยือนเติบโตปีละ 4-10% ก็คิดว่ามีศักยภาพที่รองรับได้ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนต่อไป

ในกรณีที่มีความผันผวนของจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะยังทำให้กิจกรรมที่ดำเนินอยู่เป็นไปตามปกติ ถ้ามีการเติบโตหรือลดลง เฉลี่ยต่อปีของนักท่องเที่ยวระดับที่ยอมรับได้อยู่ระหว่าง 1-3% ต่อปี ก็จะไม่เป็นการกระทบกระเทือนสภาพที่ดำรงอยู่

โดยสรุปนั้นชุมชนไม่ได้หวังว่าในอนาคตอันไกลการท่องเที่ยวจะกลายเป็นอาชีพหลักในขณะเดียวกันก็ยังใช้ทุนทางธรรมชาติจากฐานทรัพยากรของชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนไม่มีความกังวลในเรื่องการลงทุนที่อาจจะเป็นการระหนกและยังคงยึดมั่นในอาชีพเดิมได้ต่อโดยเฉพาะการทำสวนผลไม้ สวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน ประมงน้ำจืด ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมซึ่งจะดำเนินต่อไป

สภาวะที่ให้ผลสูงสุดด้านโอกาสทางการตลาด จากการทำตามการชี้แนวทางทฤษฎี TOMM และได้นำผลมาใช้สำหรับชุมชนตำบลขุนทะเลจากการเปิดเวทีชุมชน

การพิจารณาโอกาสทางการตลาดเป็นความคาดหวังเพื่ออนาคตรูปแบบการเกิดสภาวะที่ให้ผลสูงสุดต้องมีโอกาสทางการตลาดเพื่อการติดตาม ในขั้นนี้ข้อมูลอาจจะยังไม่ชัดเจน แต่พิจารณาในโอกาสในอนาคต

อย่างไรก็ตามชุมชนยังไม่ได้คิดหรือคาดหวังกันว่าบทบาทของการใช้ข้อมูลทางการตลาดในการท่องเที่ยวและการวางแผนจะต้องทำอย่างเต็มกำลังหรือเต็มรูปแบบและจำนวนของการรณรงค์ทางการตลาดที่เป็นตัวชี้วัดนั้น ในระดับที่ยอมรับได้คือ 50-100% นั้น ก็หมายความว่า เป็นกิจกรรมที่ดำเนินไปตามความสะดวกที่ไม่คาดหวังว่าจะต้องมีความเข้มข้นหรือทำอย่างมืออาชีพ (100%)

นอกจากนั้นในด้านความดึงดูดใจในทางสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่มีต่อภายในประเทศที่จะเป็นสภาวะให้ผลสูงสุด ประกอบด้วยตัวชี้วัดที่พวกเขาได้รับความดึงดูดใจในวิถีชีวิต วัฒนธรรม และธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ได้รับความพึงพอใจในระดับที่ยอมรับได้คือ 60-80% รวมทั้งจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือนในระดับการเติบโต 0-7% ต่อปี ที่ควรจะได้รับ ความพึงพอใจในระดับเดียวกัน

สภาวะที่ให้ผลสูงสุดด้านสภาพแวดล้อม จากการทำตามการชี้แนะของทฤษฎี TOMM และได้ผลนำมาใช้สำหรับชุมชนตำบลขุนทะเลจากการเปิดเวทีของชุมชน

ส่วนนี้มีความสำคัญต่อชุมชนตำบลขุนทะเลมากเพราะเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่รักษาธรรมชาติ สภาวะที่ให้ผลสูงสุดคือการที่ผู้ท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเยือนโดยเข้าถึงธรรมชาติได้มาก ซึ่งตัวชี้วัดคือสัดส่วนเรื่องนี้ ได้มีการกำหนดระดับที่ยอมรับได้คือ 60-100% แสดงว่าความคาดหวังคือนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมชมธรรมชาติมากที่สุด

การดำรงรักษาพื้นที่การท่องเที่ยวในระบบนิเวศของตำบลเป็นสภาวะที่ให้ผลสูงสุด โดยตัวชี้วัดคือผลรวมของปริมาณต้นไม้ไม้พื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องมีสัดส่วนการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ป่า 0-5% จากระยะเวลาที่เริ่มจัดการการท่องเที่ยว ดังนั้นสิ่งที่ตามมาคือชุมชนจะต้องช่วยกันรักษาสภาพพื้นที่ธรรมชาติ โดยเฉพาะไม่ให้เสื่อมโทรมลงไป และจะต้องมีกิจกรรมสนับสนุนการปลูกป่าเพิ่มและส่งเสริมจิตสำนึกในคุณค่าของการรักษาธรรมชาติ

สิ่งดึงดูดใจในอันดับต่อไปคือปริมาณสัตว์ พืชน้ำ เป็นเสน่ห์ดึงดูดใจของผู้มาเยือนโดยมีการบำรุงรักษาเอาไว้ ตัวชี้วัดก็คือจำนวนปลาในบึงขุนทะเลและระดับที่ยอมรับได้คือการเพิ่มขึ้น 0-5% ในแต่ละปี ซึ่งสามารถดำเนินไปโดยกิจกรรมส่งเสริมของชุมชน เช่น การอนุบาลพันธุ์ปลา บริเวณริมบึงขุนทะเล การปลูกต้นไม้ทดแทน การรณรงค์พื้นที่อนุรักษ์พันธุ์ปลา ห้ามจับสัตว์น้ำ

ในเขตหวงห้าม จากนั้นก็จะมีการปล่อยพันธุ์ปลา และกฎเกณฑ์ของชุมชนในเรื่องห้ามจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่

ในด้านการเกิดสภาวะที่ให้ผลสูงสุดด้านสภาพแวดล้อมนี้เป็นจุดสำคัญยิ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นั่นคือการใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการดำรงรักษาและฟื้นฟูระบบนิเวศตามที่ให้รายละเอียดเรื่องนี้แล้วในบทที่ 2

สภาวะที่ให้ผลสูงสุดด้านประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำตามการชี้แนะของทฤษฎี TOMM และได้ผลนำมาใช้สำหรับชุมชนตำบลขุนทะเลจากการเปิดเวทีของชุมชน

ส่วนนี้เป็นการคำนึงถึงคุณภาพของการท่องเที่ยวที่จะให้เกิดสภาวะที่ให้ผลสูงสุดแก่นักท่องเที่ยวในด้านประสบการณ์ที่ได้รับ ซึ่งเป็นความพึงพอใจและความชื่นชอบในการมาท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลขุนทะเล รวมถึงการให้คุณค่าถึงควมมีลักษณะพิเศษพื้นที่ท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

สภาวะที่ได้ผลสูงสุดในด้านประสบการณ์ที่ได้รับคือการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกิดความรู้ คิดว่าได้มีประสบการณ์ได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ในระดับที่ยอมรับได้คือ ได้รับการสัมผัสธรรมชาติในระดับ 60-100% ซึ่งเป็นระดับที่สูง

สภาวะที่ได้ผลสูงสุดในด้านประสบการณ์ที่ได้รับคือความรู้ถึงการมีลักษณะพิเศษของชุมชนตำบลขุนทะเลที่ต่างออกไปจากพื้นที่อื่นๆ ตัวชี้วัดคือความคิดของนักท่องเที่ยวคิดว่าประสบการณ์นี้มีความพิเศษเฉพาะชุมชนตำบลขุนทะเลเท่านั้นระดับที่ยอมรับได้คือ 70-100% เป็นระดับที่สูงซึ่งเกี่ยวกับความภาคภูมิใจและคุณค่าความมีเสน่ห์ของพื้นฐานทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชนตำบลขุนทะเลที่ให้ความรู้สึกพิเศษแก่ผู้มาเยือน

สภาวะที่ให้ผลสูงสุดในด้านประสบการณ์ที่ได้รับคือเมื่อนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะได้รับความพึงพอใจ เมื่อจากชุมชนตำบลขุนทะเลไป สัดส่วนความพึงพอใจคือตัวชี้วัดและระดับที่ยอมรับได้ 80-100% ซึ่งเป็นความรู้สึกโดยรวมในด้านดีในระดับที่สูงมากล้วนจะเป็นปัจจัยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนตำบลขุนทะเลต่อไปในอนาคต เมื่อนักท่องเที่ยวได้ไปขยายผลช่วยประชาสัมพันธ์ความประทับใจของพวกเขาต่อเครือข่ายอื่นๆ ต่อไป

สภาวะที่ให้ผลสูงสุดด้านสังคมและวัฒนธรรมจากการทำตามการชี้แนะของทฤษฎี TOMM และได้ผลนำมาใช้สำหรับชุมชนตำบลขุนทะเลจากการเปิดเวทีชุมชน

สภาวะที่ให้ผลสูงสุดด้านสังคมและวัฒนธรรม พิจารณาถึงบทบาทและผลกระทบที่จะมีต่อชุมชน สิ่งแรกคือชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการท่องเที่ยว ซึ่งมีตัวชี้วัดที่สัดส่วนของ

สมาชิกในชุมชนที่เชื่อว่ามีส่วนผลักดันการท่องเที่ยวในลักษณะที่ตนเองเห็นด้วย ระดับที่ยอมรับได้คือ 70-100% ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนตำบลขุนทะเลซึ่งความรู้สึกของชุมชนยอมรับถึงการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการนี้ และในการที่จะพัฒนาต่อไปในอนาคต

สภาวะที่ให้ผลสูงสุดประการนี้คือชุมชนมีความรู้สึกคิดว่าการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการดำรงชีวิตที่เป็นปกติสุขและเป็นสิ่งที่ดี ตัวชี้วัดคือสัดส่วนของสมาชิกในชุมชนคิดว่าได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ระดับที่ยอมรับได้คือ 70-100% ซึ่งเป็นการวัดจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทนของคนในชุมชนตำบลขุนทะเล แสดงว่าการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นจะมีลักษณะของการกระจายผลประโยชน์ที่ได้รับอย่างเท่าเทียมกันและเป็นที่ยอมรับได้ของชุมชน

สภาวะที่ให้ผลสูงสุดด้านวัฒนธรรมที่แสดงถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมของชุมชนคือชุมชนคิดว่าสามารถเข้าไปยังพื้นที่ธรรมชาติเพื่อการพักผ่อนในพื้นที่ธรรมชาติโดยตนเองบ้าง ซึ่งแสดงว่าผลผลิตของชุมชนตำบลขุนทะเลด้านการท่องเที่ยวนี้ สมาชิกของชุมชนเองก็มีส่วนที่สามารถจะได้ชื่นชมและเห็นคุณค่าของฐานทรัพยากรของตนเองอย่างเสมอภาคกับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์และความเสมอภาคในสังคม ตัวชี้วัดที่สัดส่วนของสมาชิกในชุมชนที่เชื่อว่ามีพื้นที่ที่จะเข้าไปได้นั้นเป็นพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวมีโอกาสเข้าไปได้น้อย ระดับที่ยอมรับได้คือ 80-100% ส่วนนี้เป็นการแสดงความเชื่อมั่นของชุมชนในการรู้ซึ่งถึงธรรมชาติที่อาจเป็นพื้นที่พิเศษ ซึ่งอาจใช้เป็นพื้นที่สำรองหรือพื้นที่รองรับการขยายผลจากการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของพื้นที่ที่ยังมีเหลืออยู่

2. รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการบริหารจัดการผลกระทบทางด้านทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

รูปแบบ TOMM ให้ความสำคัญในเรื่องของการจัดการทั้งของผู้ต้อนรับและผู้มาเยือน สำหรับผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวก็ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของขีดความจำกัดที่ยอมรับได้ของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งพยายามตอบคำถามว่า “ความเสื่อมลงหรือการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมหรือยอมรับได้เป็นอย่างไร” จึงมีการกำหนดขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้ ในระบบการวางแผนและพัฒนาหลักการบริหารจัดการให้บรรลุถึงการปกป้องสภาวะการเปลี่ยนแปลงเพื่อหาความสมดุลระหว่างการใช้เพื่อนันทนาการและอนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการบริหารผลกระทบของผู้มาเยือน โดยสร้างขีดความสามารถของการรองรับ (Carrying Capacity) เพื่อให้เกิดภาวะที่เหมาะสมและยอมรับได้จากการเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยว

ซึ่งผลการวิจัยจากการจัดเวทีชุมชนตำบลขุนทะเลขึ้นเมื่อ 3 สิงหาคม 2554 ณ ศาลา
ริมบึงขุนทะเล ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มนักท่องเที่ยวทดลอง ซึ่งเป็น
นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี จำนวน 18 คน รวมกับสมาชิกชุมชน 51 คน ได้
ข้อมูลดังนี้

**1) การกำหนดมาตรการและมาตรฐานของชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน
การรองรับผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว**

ก. มาตรฐานราคาค่าบริการการท่องเที่ยวของชมรม ให้อยู่ในอัตราเดียวกัน
เพื่อป้องกันการตัดราคาและเพิ่มการกระจายนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งตีตประกาศเป็นลายลักษณ์
อักษร ถือนักปฏิบัติร่วมกัน ดังนี้

ตารางที่ 4.4 แสดงมาตรฐานราคาค่าบริการการท่องเที่ยวของชมรม

กิจกรรม	ค่าบริการ	หมายเหตุ
ค่าบำรุงสถานที่	20 บาท/คน	
ค่าที่พักโฮมสเตย์	100 บาท/คน	
ค่าอาหาร	50 บาท/มื้อ/คน	อาหาร 3 อย่างพร้อมข้าว
ค่าอาหารว่าง	20 บาท/มื้อ/คน	
ค่าเรือ	500 บาท/ลำ	ไม่เกิน 5 คน/ลำ
ค่าบริการรถโดยสาร (รับส่งนักท่องเที่ยวในพื้นที่)	300 บาท/คัน	ตลอดระยะเวลาที่มาเยือน
ค่ามัคคุเทศก์	200 บาท	ตลอดระยะเวลาที่มาเยือน

การบริหารรายได้จากการบริการ จะแบ่งให้ไกด์หรือผู้รับผิดชอบกิจกรรมนั้นๆ
ร้อยละ 90 และหักคืนเป็นกองกลางในชมรมฯ ร้อยละ 10

ข. มาตรการสำหรับผู้มาเยือนในการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในแหล่ง
ท่องเที่ยว ประกอบด้วยมาตรการดังต่อไปนี้

มาตรการโดยรวมของการท่องเที่ยวในพื้นที่

1. ต้องให้ความเคารพ ไม่ลบหลู่ต่อกฎกฏระเบียบประเพณีความเชื่อของชาวบ้าน

Don't disparage community rule and villager spiritual.

2. ต้องช่วยกันดูแลรักษา ไม่ทำลายสิ่งสาธารณประโยชน์ในชุมชน

Take care the nature and community's property.

3. ห้ามกระทำการใดๆ หรือนำสิ่งเสพติดเข้ามาภายในหมู่บ้าน

Don't do anything about drug or carry it to village.

4. ห้ามประพฤติไปทางชู้สาวและกระทำการอนาจาร

Don't act the love behavior or make something obscene at the opening place in the village.

5. ผู้ที่จะเข้ามาใช้พื้นที่ท่องเที่ยวต้องแต่งกายสุภาพ

Please wear the entirely cloth, don't wear stimulating.

6. ห้ามส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่นในยามวิกาล

Don't make noisy all night.

7. ห้ามเล่นการพนันภายในหมู่บ้าน

Don't gamble to anything in the village.

8. ต้องรักษาความสะอาด ทั้งขยะในที่ทิ้ง ทั้งในบริเวณหมู่บ้านและพื้นที่ท่องเที่ยวทั้งหมด

Please keep clean on widely of tourism area.

ระเบียบการนั่งเรือชมธรรมชาติในบึงขุนทะเล

1. ห้ามสวมรองเท้าลงเรือ
2. ต้องใช้เสื้อชูชีพระหว่างอยู่ในเรือ
3. ห้ามทิ้งขยะลงในน้ำ (ใส่ไว้ในเรือก่อนเพื่อเอาไปทิ้งภายหลัง)
4. ห้ามจับสัตว์น้ำ ห้ามยิงนก ห้ามทำลายพืชน้ำ
5. ห้ามดื่มสุรา
6. ขึ้นลงเรือด้วยความระมัดระวัง (เรือจอดนิ่ง ห้ามถีบหัวเรือ)
7. เชื้อเพลิงคนเรือ

มาตรการการจัดการของกลุ่มเรือ

1. นักท่องเที่ยวต้องแจ้งล่วงหน้า 3-4 วัน
2. อายุของนักท่องเที่ยวต้องไม่น้อยกว่า 15 ปี ถ้าต่ำกว่านี้ต้องมีผู้ปกครองดูแล
3. มีค่าประกันชีวิตและประกันอุบัติเหตุ (บวกในค่าเรือ)

4. เรือทุกลำมีอุปกรณ์ปฐมพยาบาล

มาตรการในการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ดังนี้

1. ห้ามทิ้งขยะในพื้นที่ป่า
2. ห้ามตัดต้นไม้ทุกชนิด

ระเบียบการพักโฮมสเตย์ มีการสร้างกฎระเบียบดังนี้

1. ห้ามเล่นการพนัน
2. ช่วยกันรักษาความสะอาดและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติรอบบ้านพัก
3. ห้ามส่งเสียงดัง
4. ห้ามดื่มสุรา

มาตรการการจัดการกลุ่มโฮมสเตย์ มีข้อสรุปดังนี้

1. จัดโซนพักให้นักท่องเที่ยว
2. ดำรวจชุมชนบริการดูแลความปลอดภัย ออกตรวจชุมชน
3. ให้ทุกบ้านมีถังขยะรองรับ
4. ขอความร่วมมือกับเทศบาลตำบลขุนทะเลเพื่อบริการนักท่องเที่ยว
5. จัดสถานที่จอดรถให้เป็นระเบียบ
6. ทำป้ายบอกสถานที่ร้านค้า
7. จัดตั้งศูนย์ประสานงานหาคณะทำงานรับผิดชอบ

2) การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยได้พิจารณาเป็นด้านๆ ไปตามความเหมาะสมดังนี้

1. ด้านขีดความสามารถของการท่องเที่ยวทางเรือ ปริมาณจำนวนเรือที่อยู่ในความดูแลของกลุ่มมีอยู่ทั้งหมด 15 ลำ เรือสามารถรับนักท่องเที่ยวได้เพียง 5 คนต่อลำ ทำให้สามารถรับนักท่องเที่ยวที่ลงไปนั่งเรือชมธรรมชาติในบึงขุนทะเลก็จะมีได้ครั้งละไม่เกิน 75 คน
2. ด้านขีดความสามารถของการพักโฮมสเตย์ เริ่มพัฒนาจากบ้านของครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการ ชาวบ้านและกลุ่มเยาวชนจะมีกิจกรรมแสดงละครและบรรยายเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับนักท่องเที่ยวชม ซึ่งในระยะเริ่มแรกนี้ที่เป็นช่วงของการริเริ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจังของชุมชน ทำให้มีจำนวนครอบครัวที่เข้าร่วมให้บริการที่พักมีจำนวนน้อย คือเพียงแค่ 2 ครอบครัว มีหลังหนึ่งที่จะรองรับผู้มาเยือนได้ไม่เกิน 15 คน และอีกหลังรับได้ไม่เกิน 5 คน ดังนั้นจึงสามารถรับผู้มาเยือนได้ครั้งละไม่เกิน 5 คน ดังนั้นจึงสามารถ

รับผู้มาเยือนได้ครั้งละไม่เกิน 20 คน ด้วยสาเหตุเพราะยังไม่มั่นใจในหลายเรื่อง เช่น ความปลอดภัย ซึ่งครอบครัวที่ให้บริการที่พักจะได้คำตอบแทนจากการบริการนักท่องเที่ยว ส่วนด้านเงินลงทุนในการพัฒนาจะใช้เงินของเจ้าของบ้าน เนื่องจากเจ้าของบ้านมีความพร้อมในการให้บริการอยู่บ้างแล้ว ส่วนการบริการนักท่องเที่ยวเจ้าของบ้านก็ต้องรับผิดชอบดูแล ทั้งการพักค้างแรมและอาหารทุกมื้อที่นักท่องเที่ยวต้องการ ในกรณีที่มียุทธศาสตร์นักท่องเที่ยวขนาดใหญ่ (ไม่เกิน 50 คน) จะให้บริการที่พักลักษณะกลุ่มในอาคารวัดศานติ-โมตริ ในส่วนของอาหารคณะกรรมการชมรมจะแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลนักท่องเที่ยว

3. ด้านขีดความสามารถของการเดินป่าศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ พบว่านักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเดินป่าชมธรรมชาติได้ตลอดทั้งปี รับผู้มาเยือนครั้งละไม่เกิน 50 คน

4. ด้านขีดความสามารถของการจัดประสบการณ์ด้านนันทนาการ และการอนุรักษ์ธรรมชาติ พบว่า มีองค์ประกอบหลายด้านที่ผู้มาเยือนจะเลือกได้ตามความเหมาะสมของกิจกรรมเสริมที่ชมรมการท่องเที่ยวได้กำหนดไว้ เช่น

1. ไหว้พระ และชมวัดภูโฆราณ ณ วัดท่าอู่
2. เรียนรู้เรื่องสมุนไพรพื้นเมือง
3. ชมการสาธิตการทำผ้าบาติก เครื่องจักสาน

3) แนวทางการจัดการเพื่อพัฒนาปัจจัยพื้นฐานของสถานที่ท่องเที่ยว

การวางแผนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาปัจจัยพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว ตามรายละเอียดดังนี้

1. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

เพื่อให้การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว มีความเหมาะสมในแต่ละบริบทของแหล่งท่องเที่ยว และด้วยกระบวนการจัดการความรู้ของผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับแหล่งท่องเที่ยว ได้กำหนดให้มีแนวทางการพัฒนาจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังนี้

1) การให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยว โดยการจัดประชุมคณะทำงานในชุมชน จัดอบรมให้ความรู้ จัดให้มีวิทยากรแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว พัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว จัดทำหลักสูตรให้ความรู้สู่นักเรียน นักศึกษา

2) จัดกิจกรรมด้านการรักษาความสะอาด จัดให้มีเจ้าหน้าที่เฝ้าระวังดูแลอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน จัดให้มีการคัดแยกขยะอย่างมีระบบนำทรัพยากรธรรมชาติเหลือใช้มาทำปุ๋ยน้ำชีวภาพเพื่อการบำบัดน้ำ

3) การประชาสัมพันธ์ จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ Facebook ซึ่งจากการประชุมกลุ่มให้ความเห็นว่าการประชาสัมพันธ์ผ่าน Facebook เป็นวิธีการที่ให้ผลเร็วที่สุด เนื่องจากปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก โดยมอบหมายให้คณะทำงานไปสร้าง Fan Page ชื่อว่า “เที่ยวขุนทะเล” และได้ดำเนินการเชิญชวนให้ผู้ใช้งาน Facebook สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกเพื่อรับทราบข่าวสารประชาสัมพันธ์จากทางชมรม อีกทั้งทำให้เกิดการตัดสินใจมาเยือนในแหล่งท่องเที่ยวของตำบลขุนทะเลต่อไป

2. การจัดการสิ่งแวดล้อมความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กำหนดให้มีแนวทางการดำเนินงานการจัดการสิ่งแวดล้อมความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดังนี้

1) จัดมีป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งถนนหลัก ถนนสายรองเป็นระยะ รวมทั้งทำป้ายบอกชื่อสถานที่ ชื่อพันธุ์ไม้ และ จัดให้มีที่พักริมทาง

2) จัดที่พักให้มีความสะอาดเป็นสัดส่วน มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกที่ใช้งานได้อย่างเหมาะสม

3) สถานที่ประกอบอาหารเป็นสัดส่วน สะอาด ถูกสุขลักษณะ เช่น มีการแยกขยะ มีป้อน้ำทั้งมีการควบคุมแมลงรบกวนและแมลงนำโรคที่ถูกต้อง

4) วางแผนจัดการท่องเที่ยวในชุมชนและจัดทำทะเบียนสมาชิกที่มีความพร้อมในการให้บริการ โดยมีการอบรม ศึกษาดูงาน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในชุมชน

5) จัดให้มีศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อบริการนักท่องเที่ยวด้านการให้คำแนะนำสถานที่ทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว และข้อปฏิบัติในการท่องเที่ยวชุมชน

6) การจัดการห้องสุขา เนื่องจากในระยะเริ่มต้นในการรองรับนักท่องเที่ยวชุมชนไม่มีงบประมาณที่เพียงพอในการจัดสร้างห้องสุขาในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ บึงขุนทะเล และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ทำให้ชมรมมีข้อเสนอว่าในระยะแรกนี้ให้นักท่องเที่ยวใช้บริการห้องสุขาที่บ้านของสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวซึ่งตัวบ้านตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับจุดขึ้นเรือ ในระหว่างที่ทางชมรมระดมเงินงบประมาณในการจัดสร้างห้องน้ำหรือยื่นข้อเสนอเพื่อขอความช่วยเหลือกับเทศบาลตำบลขุนทะเล

7) การจัดการสถานที่จอดรถของนักท่องเที่ยว เนื่องจากสถานที่จอดรถมีเนื้อที่เพียงพอต่อการจอดรถ ทางชมรมให้ข้อเสนอว่าถ้านักท่องเที่ยวมาเที่ยวแบบค้างคืน จะให้ไปจอดรถที่โฮมสเตย์ และทางชมรมมีรถบริการรับส่งนักท่องเที่ยวตลอดระยะเวลาการเที่ยว แต่ในกรณีที่นักท่องเที่ยวไม่ได้ค้างคืน ทางชมรมมีบริการให้ความสะดวกโดยจัดเวรยามดูแลความปลอดภัยของรถ

3. การสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว

เพื่อให้มีแนวทางดำเนินงานด้านการสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงกำหนดระดับของงานดำเนินงาน ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1) จัดให้มีการประชุม อบรมปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชุมชน มีการประชาสัมพันธ์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ จัดอบรมคัดคุเทศก์เยาวชนในชุมชนเพื่อให้เรียนรู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน

2) จัดให้มีกลุ่มชุมชนตัวอย่างตามแนวคิดอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดให้มีหลักสูตรชุมชนเช่น การสาธิตการปลูกในโรงเรียน จัดกิจกรรมหรือหลักสูตรให้สมาชิกในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น จัดระบบให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนอย่างเหมาะสม

3) สร้างเครือข่ายในชุมชน ชักชวนสมาชิกในชุมชนร่วมกันเป็นสมาชิกการจัดการการท่องเที่ยว มีการศึกษาดูงานแหล่งท่องเที่ยวที่มีรูปแบบคล้ายกันเพื่อนำมาปรับใช้ในชุมชนของตนเอง

4) สร้างแนวร่วมต่างชุมชนโดยการสร้างภาคีเครือข่ายให้ชัดเจน แลกเปลี่ยนแนวคิดและแนวทางปฏิบัติของแต่ละชุมชน

5) นำภูมิปัญญาท้องถิ่น ปรชาญชาวบ้าน สิ่งที่ได้รับการเชื่อถือในชุมชนเป็นแบบอย่างและสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

4. การพัฒนาบุคลากรเพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาบุคลากรเพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว จึงได้กำหนดให้มีแนวทางการดำเนินงานออกได้ดังนี้

- 1) การพัฒนาศักยภาพตนเอง โดยการเรียนรู้จากนักท่องเที่ยว และการฝึกปฏิบัติจริง ด้วยการศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเอง เข้ารับการอบรมและศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้อง
- 2) การถ่ายทอดความรู้จากผู้มีประสบการณ์ในชุมชนปราชญ์ชาวบ้าน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่เยาวชนรุ่นหลัง มีการถ่ายทอดจากผู้มีประสบการณ์และความรู้เฉพาะด้าน ไปสู่บุคลากรในชุมชน มีการสนับสนุนบุคลากรทดแทน มีการจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มชุมชนที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 3) การจัดทำเอกสารองค์ความรู้ในชุมชน เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการให้ความรู้กับผู้มาเยือน เช่น การเยี่ยมชมศึกษาดูงานในชุมชนจากเครือข่ายอื่นๆ
- 4) การวิจัยและประเมินผล โดยการจัดทำแบบสอบถามเพื่อประเมินผลการให้บริการอันนำไปสู่การพัฒนาบุคลากรเพื่อการให้บริการที่ดีขึ้น ส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยเฉพาะด้าน เพื่อการจัดการท่องเที่ยวที่ดีขึ้น

4.3 ติดตามประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน

จากกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้านได้มีโอกาสพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้ด้วยตนเอง ซึ่งจำเป็นต้องมีการติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบปัญหาและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน ที่จะสามารถช่วยแก้ไขให้คำแนะนำได้ทันเวลาที่โดยการติดตามจะทำให้ระหว่างการดำเนินกิจกรรมเป็นระยะๆ ในแหล่งท่องเที่ยว ด้วยการจัดการประชุมกลุ่มย่อยแกนนำชมรมการท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสอบถามปัญหาที่เกิดขึ้น พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ที่ได้จากการทำงานของชาวบ้าน รวมทั้งเปิดเวทีให้ชาวบ้านมีโอกาสซักถามข้อสงสัยที่ยังไม่ชัดเจน ระดมสมองเพื่อช่วยกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และเสนอกิจกรรมที่ชาวบ้านต้องการให้จัดเพื่อพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งช่วยให้สามารถติดตามได้ทั้งปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นและความก้าวหน้าในการดำเนินการของชมรม

สำหรับการประเมินผลกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน หลังจากการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยว โดยให้ชาวบ้านได้จัดการการท่องเที่ยวปฏิบัติในรูปแบบชมรมการท่องเที่ยวแล้วนั้น ได้ดำเนินการซึ่งแยกการประเมินไว้ 3 ส่วน คือ

1) การประเมินการมีส่วนร่วมของชาวบ้านต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนของตน โดยการอาศัยการเก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม และการสุ่มสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ หรือสนทนาตามหัวข้อคำถาม กับชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ถึงบทบาทหน้าที่ที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งทัศนคติต่อการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชาวบ้านต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้ข้อมูลเชิงลึกจากการสัมภาษณ์และสนทนาเป็นข้อมูลสนับสนุนผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

2) การประเมินกระบวนการเรียนรู้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกลุ่มคณะกรรมการ จากการตรวจสอบองค์ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มคณะกรรมการ ด้วยการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อสนทนาและสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ตามโครงสร้างคำถามที่เกี่ยวกับวิธีการจัดการระบบบัญชี ระบบการให้บริการที่พักและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การแบ่งปันผลประโยชน์และรายได้ การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต รวมทั้งวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

3) การประเมินความพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการบริการการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งจะรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่มาพักในพื้นที่ โดยการใช้แบบสอบถามที่ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน ได้แก่ การให้บริการการท่องเที่ยว ที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวก ราคา และสิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจ ข้อบกพร่องที่ควรแก้ไข ที่มีทั้งคำถามปลายปิดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) และเลือกตอบ และคำถามปลายเปิดที่ผู้ตอบสามารถให้ความคิดเห็นข้อเสนอแนะและติชมได้อย่างอิสระ

ดังนั้นจากขั้นตอนการจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ชาวบ้านเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการเรียนรู้ได้ 4 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ใช้เทคนิคการให้ความรู้โดยการอบรมและการทัศนศึกษาดูงาน เพื่อให้ชาวบ้านมีความเข้าใจเรื่อง การท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง และสามารถนำความรู้ที่ได้ใช้ในการตัดสินใจว่าจะยอมให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเองหรือไม่

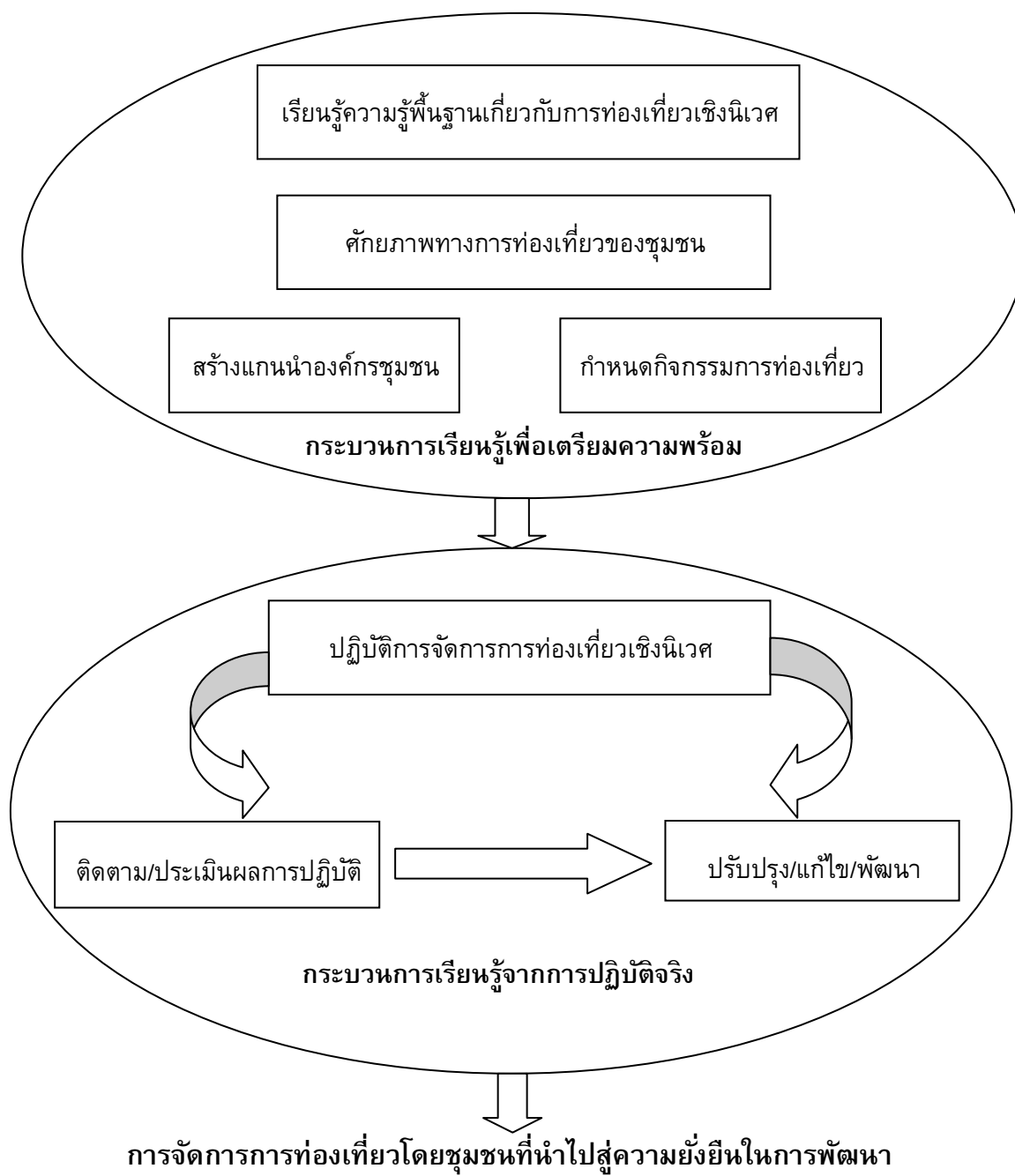
ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งค้นหาจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ในชุมชน ทั้งในด้านกายภาพ วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม ความรู้ภูมิปัญญา รวมทั้ง

องค์ประกอบอื่นที่จะสามารถช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ นอกจากนั้น จำเป็นต้องรวบรวมอุปสรรค และปัจจัยหรือเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงลบ เพื่อใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการวางแผนการกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการดำเนินการท่องเที่ยวในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนการสร้างความพร้อมในการพัฒนา โดยการจัดตั้งกลุ่มทำงานหรือองค์กรชุมชนขึ้น เพื่อรับผิดชอบและทำหน้าที่เป็นแกนนำการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน พร้อมทั้งกำหนดระบบการทำงานและโครงสร้างการบริหารองค์กร ซึ่งนอกจากนั้นการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรแล้ว ขั้นตอนนี้จะเตรียมความพร้อมด้านรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชาวบ้านต้องการพัฒนาในชุมชน โดยกำหนดแนวทางและวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวจากศักยภาพความสามารถของชุมชน ให้มีความชัดเจนและพร้อมที่จะนำไปใช้สำหรับการปฏิบัติต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนการดำเนินการ เป็นขั้นตอนที่มีการดำเนินการแบบผสมผสานระหว่างการปฏิบัติจริงของชมรมการท่องเที่ยวฯ การติดตามและประเมินผลการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน และการพัฒนาปรับปรุงระบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน เนื่องจากในระหว่างเริ่มกระบวนการปฏิบัติจริง จำเป็นต้องมีการติดตามผลการดำเนินงานว่าการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนตั้งอยู่ในกรอบการจัดการที่ถูกต้องหรือไม่ รวมทั้งติดตามปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นและความรู้ที่ได้รับจากการปฏิบัติจริง ส่วนการดำเนินการพัฒนาปรับปรุงการจัดการนั้น เป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเรียนรู้ข้อบกพร่องในการพัฒนาจากการปฏิบัติจริง ที่อาจทำได้โดยการให้ความรู้และทักษะในด้านนั้นๆ เช่น การอบรมเพิ่มความรู้ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ การกำหนดข้อบังคับ/กฎระเบียบการท่องเที่ยวในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งอาจสรุปได้ว่าในขั้นตอนการดำเนินการเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะ “การเรียนรู้ร่วมกัน โดยผ่านการปฏิบัติ (Interactive Learning through action)” ที่สามารถขยายผลเป็นบทเรียนและองค์ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยว

ซึ่งกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นวัฏจักรการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเรื่อยๆ ตราบใดที่ยังมีการดำเนินการในชุมชนที่สามารถแสดงได้ดังแผนภูมิ

รูปที่ 4.6 กระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

4.4 สถานการณ์การดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

การดำเนินงานของชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศปัจจุบันยังอยู่ระหว่างการทดลองปฏิบัติการ ตามแนวทางและรูปแบบการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันตามศักยภาพของพื้นที่และความพร้อมของชาวบ้าน ที่สามารถวิเคราะห์ผลการดำเนินการจากแผนที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า เมื่อการพัฒนาได้ผ่านไปเป็นเวลา 3 เดือน ดังนี้

1. บึงขุนทะเล

ในช่วงที่ผ่านมาบึงขุนทะเลมีข้อได้เปรียบทางการตลาดมากที่สุด เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ผ่านการประชาสัมพันธ์ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีจนทำให้ค่อนข้างจะมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป และชาวบ้านบางคนเคยเข้าร่วมกลุ่มการท่องเที่ยว อีกทั้งยังมีความคุ้นเคยกับการเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว จึงก่อให้เกิดการร่วมมือกันของชาวบ้านได้โดยง่าย ตัวอย่างเช่นการต่อเติมศาลาริมบึงในการต้อนรับกลุ่มนักท่องเที่ยวโดยวิธีลงแขก ถึงแม้ว่าสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ถนน จะเกิดล่าช้ากว่าที่กำหนดไว้ก็ตาม

อย่างไรก็ตามชมรมฯ ได้พบปัญหาเรื่องของถนนเนื่องจากว่านักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีความคิดเห็นว่า สภาพถนนลูกรังทำให้ลดความสนใจจากนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร ซึ่งการแก้ปัญหาดังกล่าวชมรมฯ ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ต้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยราชการ แต่ชมรมฯ ได้แก้ไข้ปัญหาโดยเพิ่มจุดเด่นในด้านอื่น ได้แก่ การปรับปรุงภูมิทัศน์ริมบึงขุนทะเลให้มีความร่มรื่นและสวยงามมากขึ้น

2. ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ

ในช่วงที่ผ่านมาจากการที่ป่าชุมชนฯ มีกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนที่คอยดูแลรักษาป่าเพื่อเป็นปอดของชุมชนมาโดยตลอด หลังจากที่ได้มีการประยุกต์ใช้ป่าชุมชนฯ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว กลุ่มอนุรักษ์ซึ่งร่วมเป็นคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ก็ได้มีการกระจายข่าวไปยังเครือข่ายป่าชุมชนแหล่งอื่นๆ เพื่อชักชวนให้มาเยี่ยมชม ผลที่ได้ก็มีกลุ่มอนุรักษ์จากที่อื่นมีความสนใจที่เข้ามาศึกษาธรรมชาติ และเพื่อรองรับกิจกรรมการเดินทางในเส้นทางศึกษาธรรมชาตินั้น ชมรมฯ ได้ร่วมแรงและระดมชาวบ้านมาช่วยพัฒนาเส้นทางเดินให้มีความสะดวกและเดินสบายมากขึ้น และได้ตัดสินใจดำเนินการเปิดทางเข้าป่าให้มีความชัดเจนมากขึ้น

ดังนั้น การเปิดให้บริการนักท่องเที่ยวในบึงขุนทะเลและป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ถึงแม้จะยังไม่มีย่านักท่องเที่ยวเข้าไปค้างแรมมากนัก จะพบได้แต่ลักษณะของการล่องเรือ

ศึกษาธรรมชาติและการเดินทางธรรมชาติตามเส้นทางเดินป่าเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ก็ได้ปรับปรุงบ้าน จัดเตรียมห้องน้ำ ความสะอาดบ้านเรือน จัดเตรียมเครื่องนอนสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเข้าพักที่มากขึ้น

สำหรับการดำเนินการบริการนักท่องเที่ยวในช่วงที่ผ่านมา มีกลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาพักแรมในชุมชนเป็นครั้งคราว ในลักษณะบุคคล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่มาล่องเรือศึกษาธรรมชาติและเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ที่เคยเข้ามาท่องเที่ยวแล้วในครั้งที่ผ่านมา และนักท่องเที่ยวใหม่ แต่อย่างไรก็ตามชมรมฯ เห็นว่าการท่องเที่ยวในชุมชนยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยังมีความพร้อมทั้งในด้านสถานที่ และการประชาสัมพันธ์ไม่มากเท่าที่ควร แต่สำหรับการดำเนินการโดยอาศัยองค์ความรู้ที่ได้รับจากการพัฒนาการท่องเที่ยว และการร่วมมือกันของชาวบ้านต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ถือได้ว่ามีความสำเร็จในระดับหนึ่ง

การประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน

สำหรับการประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนตำบลขุนทะเล หลังการนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติ โดยแยกดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว ได้จัดแบ่งการประเมินออกเป็น 2 กลุ่ม ตามกลุ่มผู้รับการประเมิน ได้แก่

1. กลุ่มตัวแทนชุมชนและชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

โดยประเมินความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับจากการพัฒนาโครงการ ความสามารถในการบริหารจัดการด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องภายหลังสิ้นสุดโครงการ ความสามารถในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และความสามารถในการพัฒนาและปรับปรุงโครงการให้มีศักยภาพ อันนำไปสู่ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในพื้นที่ รวมทั้งการนำความรู้ทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปประยุกต์ใช้รักษาทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งในการประเมินได้อาศัยการออกติดตามการจัดการท่องเที่ยวของชมรมเป็นระยะๆ ประกอบการจัดกิจกรรมประชุมกลุ่มย่อยในกลุ่มแกนนำทั้ง 2 แหล่งท่องเที่ยวหลัก เพื่อประเมินการดำเนินงานของกลุ่มแกนนำโดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน ความคิดเห็น รวมทั้งการสัมภาษณ์ภายใต้โครงสร้างคำถามการประเมินที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบ คือ

1.1 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งในลักษณะของการเข้าร่วมด้วยตนเองของแกนนำและการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการจัดการโดยไม่ใช้ความคิดของกลุ่มแกนนำครอบงำความคิดของชาวบ้าน ซึ่งจากการประเมินสามารถสรุปได้ว่า

แกนนำชมรมมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในชมรมของตนเองอย่างชัดเจนในทุกขั้นตอน โดยอาศัยการประชุมคณะกรรมการชมรมฯ เพื่อค้นหาข้อสรุปในการดำเนินการใดๆ ส่วนการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้าร่วมในการจัดการนั้น กลุ่มแกนนำจะมีบทบาทเหนือกว่าชาวบ้านอย่างชัดเจน ทั้งนี้มีสาเหตุเนื่องจากความลังเลและไม่แน่ใจต่อการร่วมลงทุนพัฒนาการท่องเที่ยว ประกอบกับรูปแบบของการท่องเที่ยวมีลักษณะได้ผลประโยชน์จัดสรรแก่เจ้าบ้านที่ร่วมกิจกรรมเป็นรายบุคคล ดังนั้นโอกาสการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนจึงกระจุกอยู่ในส่วนของสมาชิกชมรมฯ และกลุ่มแกนนำ เห็นได้จากชาวบ้านที่มีบทบาทชมรมฯ ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกชมรมไม่ใช่ชุมชนทั้งหมด ดังนั้นการพัฒนาที่เกิดขึ้นชาวบ้านจึงมีเพียงส่วนร่วมรับรู้และยอมรับในรูปแบบที่ถูกพัฒนาขึ้น แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางแผน จัดการ ลงทุนหรือรับผลประโยชน์อย่างแท้จริง

1.2 องค์ความรู้ใหม่ของตัวแทนชุมชนที่ได้จากการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ความรู้และทัศนคติที่แกนนำมีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่ามีความชัดเจนและสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานหรือไม่อย่างไร จากการสัมภาษณ์และแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ กลุ่มแกนนำทุกคนมีความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้อง สอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐาน และสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ใช้เป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อชุมชน โดยมีได้ยึดเรื่องผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจเพื่อรายได้ที่มากขึ้น เพียงแต่มีแนวคิดที่ชาวบ้านได้มีโอกาสในการทำกิจกรรมเพื่อชุมชนร่วมกัน โดยจะช่วยกันดูแลรักษาสภาพวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้เกิดความยั่งยืนทั้งในระบบนิเวศและการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ถูกพัฒนาจึงมีลักษณะที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ดั้งเดิม เพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งยึดชุมชนเป็นศูนย์กลางพัฒนา

1.3 ศักยภาพของตัวแทนชุมชนในการนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการพัฒนาไปปฏิบัติและความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ภายหลังโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวสิ้นสุดสัญญา หรือการไม่ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกชุมชนใดๆ จากความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการ พบว่าชมรมฯ สามารถแก้ไขปัญหานักท่องเที่ยวไม่เข้าใช้บริการได้ และยังได้มีการพัฒนาต่อยอดเพิ่มจากการวางแผนไว้เดิม จึงมีแนวโน้มว่าจะสามารถดำเนินการท่องเที่ยวต่อไปได้ภายหลังสิ้นสุดโครงการ

2. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการในโครงการ

โดยการประเมินในประเด็นของลักษณะการเข้าถึงโครงการฯ ความพึงพอใจในการเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่และการร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน ตลอดจนการได้รับความรู้ความเข้าใจในระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติและประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่สื่อให้ทราบถึงการได้รับความรู้เชิงนิเวศจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น ที่แยกได้ ดังนี้

2.1 ลักษณะของนักท่องเที่ยว

พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการฯ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่แล้วเป็นพื้นฐาน และมีความต้องการ/คาดหวังในพื้นที่ว่าจะสามารถตอบสนองความเป็นส่วนตัว ตลอดจนสภาพธรรมชาติและทรัพยากรที่สมบูรณ์ รวมทั้งสภาพวัฒนธรรมภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชนในลักษณะที่สอดคล้องกับระบบนิเวศรอบๆ ชุมชน

2.2 ลักษณะการเข้าถึงพื้นที่โครงการ

การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับโครงการฯ จะได้รับผ่านสื่อต่างๆ คือ จากแผ่นพับ จากการบอกเล่าของชาวบ้านในชุมชน เพื่อน/ญาติ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ในจำนวนร้อยละ 38.9, 33.3, 16.7 และ 5.6 ตามลำดับ ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูลการเข้าถึงและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยว พบว่าโครงการฯ ยังมีข้อบกพร่องในด้านการประชาสัมพันธ์ โดยนักท่องเที่ยวแนะนำให้มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้ทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแพร่สถานที่ท่องเที่ยวผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต

ส่วนสาเหตุจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเลือกเข้ามาท่องเที่ยวในโครงการฯ คือ ราคาการให้บริการต่ำ ภูมิอากาศสดชื่นและบริสุทธิ์ ความเป็นมิตรของชาวบ้าน ตามลำดับ ที่สังเกตได้ว่าเป็นสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ ดังนั้นลักษณะการกำหนดมาตรฐานราคาและลักษณะพื้นที่ท่องเที่ยวจึงสามารถรองรับประเภทของนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการได้ให้อยู่ในกลุ่มผู้ที่มีความสนใจในทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นพิเศษ

2.3 ความพึงพอใจต่อการบริการ

จากการสำรวจพบว่ากิจกรรมการล่องเรือและการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวประทับใจมากที่สุดตามลำดับ โดยประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ได้รับ ได้แก่ ความเป็นมิตรจากชาวบ้าน การได้พบปะกับชาวบ้านได้เรียนรู้วิถีการ

ดำเนินชีวิตของชุมชน การได้ร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนในชุมชน ส่วนความพึงพอใจต่อการบริการส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางถึงดีมาก โดยเฉพาะรสชาติและคุณภาพของอาหาร ความสะอาด กิจกรรมบริการ ซึ่งสามารถนำเป็นตัวเสริมในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจมากขึ้นและมีความรู้สึกอยากกลับมาท่องเที่ยวอีกครั้ง

นอกจากการสำรวจโดยให้นักท่องเที่ยวแสดงความคิดเห็น พบว่า นักท่องเที่ยวไม่ต้องการให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ไปในทิศทางที่ทำลายธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ทั้งนี้เนื่องจากส่วนใหญ่มีความคาดหวังต่อความสวยงามทางธรรมชาติและความสะดวกของวิธีการดำเนินชีวิตของชุมชนชาวตำบลขุนทะเล ตลอดจนมีความต้องการกลับมาเที่ยวในพื้นที่โครงการฯ อีก แต่อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงข้อบกพร่องไว้ ได้แก่ ด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูลของโครงการฯ ที่พบค่อนข้างน้อย และพบเฉพาะการประชาสัมพันธ์ในภาษาไทยเท่านั้น

จึงสรุปได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวเพื่อเปิดบริการนักท่องเที่ยวในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบต่างๆ ที่ผ่านมา สามารถสร้างความพึงพอใจให้แก่ นักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวสามารถรับความรู้ได้ประสบการณ์จากความแตกต่างด้าน วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ตลอดจนเกิดความประทับใจในสภาพธรรมชาติที่สมบูรณ์ของพื้นที่ และความเป็นมิตรของชุมชน

4.5 สรุป

ผลการวิจัยในการศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีในครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้คำตอบสำหรับคำถามการวิจัยและตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยอันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมอย่างยั่งยืนต่อไป

บทที่ 5

บทสรุป

5.1 บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชุมชนตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามโครงการรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นการวิจัยเพื่อค้นหาคำตอบของปัญหาที่เกิดขึ้นและสร้างองค์ความรู้ สำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดความยั่งยืนในชุมชน ภายใต้กรอบความคิด “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” โดยการวิจัยสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ได้กำหนดไว้ใน 3 ประเด็นหลัก คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนตำบลขุนทะเล โดยศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและบทบาทการมีส่วนร่วมในกระบวนการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (2) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภายในชุมชนด้านต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว และ (3) เพื่อหารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

5.2 ผลการวิจัย

การวิจัยสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ได้กำหนดไว้ใน 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนตำบลขุนทะเล โดยศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและบทบาทการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. ได้ทราบบริบทชุมชนและได้ข้อมูลของชุมชนเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

เป็นข้อมูลที่บอกคุณลักษณะทรัพยากรในพื้นที่ พื้นที่ธรรมชาติ ป่า บึง ข้อมูลด้านพืชพันธุ์ธรรมชาติและสัตว์ ภูมิปัญญา สินค้าหัตถกรรมจากชาวบ้านเหล่านี้ ชุมชนได้รวบรวม จัดทำขึ้นเป็นเล่มเอกสารภายในชุมชนให้กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนตำบลขุนทะเล และที่เทศบาลตำบลขุนทะเล ข้อมูลเหล่านี้ก็จะได้รวบรวมไว้ที่ศูนย์บริการทางสังคมแบบมีส่วนร่วม เอกสารเหล่านี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้มาศึกษาดูงาน กลุ่มนักท่องเที่ยว และเครือข่ายต่างๆ

2. เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ

ตำบลขุนทะเล ก่อนการวิจัยตำบลขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่เคยมีแผนของการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ชาวบ้านไม่เคยมีกิจกรรมร่วมกันในการจัดการแบบมีส่วนร่วม เมื่อการวิจัยเริ่มขึ้นก็เกิดการเหนียวแน่นให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายไปในทิศทางเดียวกันในเรื่องของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนได้กำหนดบึงขุนทะเล ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก และกำหนดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แล้วร่วมกันพัฒนาจนเกิดการท่องเที่ยวทางน้ำในบึงขุนทะเล ประกอบด้วย ความสนใจหลักคือ เส้นทางศึกษาธรรมชาติ 10 สถานี กับความหลากหลายทางชีวภาพในด้านพืชพันธุ์และสัตว์ตามริมฝั่งและในลำน้ำที่มีสัตว์น้ำนานาชนิด และร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวในป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติที่มีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ 6 เส้นทาง ที่สามารถพบพันธุ์ไม้หายากและสมุนไพรที่ชุมชนได้ประโยชน์จำนวนมาก

นอกจากการนั่งเรือชมธรรมชาติในบึงขุนทะเล การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ยังเกิดการท่องเที่ยวในลักษณะธรรมชาติกับธรรมชาติที่วัดท่าอยู่ และวัดศานติ-ไมตรี มีกิจกรรมอื่นๆ ตามมาคือการพักโฮมสเตย์กับชาวบ้าน การเรียนรู้สมุนไพรพื้นเมือง ดูการสาธิตการทำผ้าบาติกเครื่องจักสาน

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ศึกษาองค์ความรู้ภายในชุมชนด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว

1. เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการที่ชุมชนได้ทำกิจกรรมสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผ่านการอบรม การทัศนศึกษาดูงาน การประชุมกลุ่ม การจัดเวทีชุมชน การพูดคุยแลกเปลี่ยนความ

คิดเห็น การร่วมสำรวจฐานทรัพยากรในชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเองให้สามารถรองรับการมาเยือนของนักท่องเที่ยวในระดับที่ยอมรับได้ ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักว่าคนในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการท่องเที่ยว และไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ได้เน้นถึงการสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่นให้ใช้ความรู้ของตนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อนำไปสู่การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติโดยให้มีความสมดุลกับภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม รวมทั้งการเกื้อกูลต่อเศรษฐกิจของชุมชนในอนาคต เพราะการดูแลทรัพยากรเหล่านั้นเป็นหน้าที่ของคนในชุมชนซึ่งเป็นของส่วนรวมไม่ใช่เป็นของใครคนใดคนหนึ่ง

2. เกิดศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

พร้อมกับเกิดความรู้สึกรักถึงคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ และชุมชนแสดงบทบาทแบบมีส่วนร่วมในการบริหารองค์กร งานวิจัยได้เกิดการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการบริหารองค์กรให้มีโครงการต่างๆ เกิดขึ้น คือ โครงการปลูกป่าริมบึงขุนทะเล โครงการจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งให้เห็นการตระหนักในคุณค่าของฐานทรัพยากรของชุมชนและจิตสำนึกในการรักษาดูแลและฟื้นฟูพื้นที่ธรรมชาติ พฤติกรรมการปฏิบัติของชาวบ้านในการรักษาความสะอาดของบึงขุนทะเลโดยไม่ยอมให้ขยะลอยมา มีการเริ่มนำถังขยะไปตั้งในจุดต่างๆ เพื่อรองรับกิจกรรมจากนักท่องเที่ยว เป็นการสร้างกฎกติกาในชุมชนเป็นข้อพิสูจน์ว่าการท่องเที่ยวได้กลายเป็นเครื่องมือในการรักษาสิ่งแวดล้อมเพราะชาวบ้านมองเห็นคุณค่าตามที่เขาดกผลึกความคิด

3. เกิดการพัฒนาศักยภาพและฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายประการหายไปจากชุมชน เมื่อมีการวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวนี้เกิดขึ้น ชาวบ้านตำบลขุนทะเลได้เกิดการฟื้นฟูภูมิปัญญา ซึ่งแต่ก่อนเคยเป็นอุปกรณ์สำคัญในการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม ที่เด่นชัดคือ ภูมิปัญญาในการใช้เครื่องมือจับปลาของชาวประมงน้ำจืดที่เลือกใช้เครื่องมืออย่างมีจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรสัตว์น้ำ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถศึกษาได้ระหว่างการนั่งเรือชมธรรมชาติในบึงขุนทะเล การประกอบอาหารพื้นเมืองรองรับนักท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 หารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

1. ได้มาตรการและระเบียบสำหรับการบริหารจัดการของชุมชนและนักท่องเที่ยว

ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดมาตรการโดยรวมของชุมชน มาตรการการจัดการของกลุ่มเรือและระเบียบการนั่งเรือชมธรรมชาติในบึงขุนทะเล ระเบียบการพักโฮมสเตย์ มาตรการการบริหารจัดการโฮมสเตย์ การจัดประสบการณ์ด้านการันทนาการและอนุรักษ์ธรรมชาติโดยผู้มาเยือน มาตรการ ระเบียบ ดังกล่าวได้เกิดขึ้นจากความพยายามของชุมชนเอง และจากการประเมินและรวบรวมความคิดเห็นของผู้มาเยือนที่ทำหน้าที่ให้ข้อมูลในเวทีชุมชนที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในจำนวนคณะผู้มาเยือน 4 คณะในช่วงระยะเวลา 1 ปี ระหว่างปี 2544 – 2555

2. การพัฒนาสถานะที่ให้สูงสุดโดยกำหนดตัวชี้วัดในระดับที่ยอมรับได้

สถานะที่ให้ผลสูงสุดประกอบด้วยด้านเศรษฐกิจ ซึ่งรวมถึงโอกาสทางการตลาด ด้านสภาพแวดล้อม ด้านประสบการณ์ที่ได้ และด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมองจากสองด้านที่ให้ผลสูงสุดแก่ด้านชุมชนเองและมีส่วนได้ส่วนเสีย ในฐานะเป็นผู้ต้อนรับหรือเจ้าบ้าน และด้านผู้มาเยือนที่เข้ามารับความชื่นชม ที่ได้นำสถานะที่ให้สูงสุดที่เป็นปัจจัยในด้านต่างๆ มาพิจารณาร่วมกันตามหลักของ TOMM ที่จะก่อให้เกิดผลการพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะยาว ตลอดจนความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดขึ้นก็จะเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

3. เกิดรูปแบบการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในการประสานงานความร่วมมือในการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยของรัฐ

ในกระบวนการวิจัยนี้ ชุมชนได้เปิดเวทีและดำเนินกิจกรรมที่ได้เกิดการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานของรัฐ คือหน่วยงานเทศบาลตำบลขุนทะเล เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ การมีส่วนร่วมภาครัฐดังกล่าวนี้คือตัวช่วยและตัวกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือยิ่งขึ้นภายในชุมชนและเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาสอดคล้องกับแนวทางของ TOMM ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวางแผนร่วมกันโดยให้ชุมชนเป็นฐานการท่องเที่ยว (Community-based-Tourism)

ผลของการวิจัยนี้ได้ข้อสรุปว่าชุมชนโดยลำพังไม่อาจจะดำเนินการพัฒนาได้อย่างยั่งยืนหรือการดำเนินการของรัฐ โดยปราศจากการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ไม่อาจเกิดผลที่ดีได้ ความสำเร็จควรมาจากการมีส่วนร่วมกันทั้งสองฝ่าย

4. ผลที่เกิดขึ้นตามมาคือการเกิดพลังอำนาจของชุมชนโดยพัฒนาจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในครั้งนี้ได้นำไปสู่เรื่องอื่นๆ

ผลที่เกิดขึ้นนี้ หลายกรณีไม่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยตรง แต่เป็นความคาดหวังอยู่ว่าจะเกิดและเป็นสิ่งที่เกิดตามมามีความสำคัญมาก ในลักษณะของการสร้างศักยภาพของชุมชนทำการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนจะให้เห็นได้จาก

1) การสร้างจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม จากที่เดินก่อนการวิจัย บึงขุนทะเลไม่มีผู้ใดสนใจและให้ความสำคัญ เพียงแต่เป็นที่ที่ท่ามาหากินเลี้ยงชีวิต ไม่ได้มองไปถึงว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้โดยไม่ต้องพึ่งพาความเจริญใดๆ ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติที่เป็นป่ารักษาการพัฒนาให้สามารถเข้าไปเป็นแหล่งเรียนรู้พันธุ์ไม้ เมื่อต้องการจะให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบึงขุนทะเลก็เริ่มตระหนักถึงการรักษาความสะอาด จึงร่วมกันพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับผู้มาเยือน ได้แก่ การจัดวางถังขยะ การปลูกต้นไม้ริมบึงเพิ่มความร่มรื่นและความสวยงาม บุรณศาลา พัฒนาเส้นทางเดินในป่าชุมชนให้มีความหลากหลาย

2) ความร่วมมือภายในชุมชน ก่อนดำเนินการกระบวนการวิจัยชุมชนชาวตำบลขุนทะเลมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ และการตั้งบ้านเรือนที่มีระยะทางห่างไกลกัน เมื่อกระบวนการแบบมีส่วนร่วมถูกนำไปใช้ประโยชน์ ชาวบ้านได้รับความรู้สึกใหม่ ในมิติของความร่วมมือและอยู่ด้วยกันเป็นประชาคมที่ใกล้ชิด ในการเปิดเวทีชาวบ้านนั้น ก็เริ่มมีการนำอาหารไปแบ่งปันกันรับประทาน เกิดความกล้าในการแลกเปลี่ยนในความคิดเห็น และเรียนรู้ร่วมกันอย่างฉันมิตรและเกิดความร่วมมือกันอย่างไม่เกิดขึ้นมาก่อน

3) เกิดภาวะผู้นำในท้องถิ่น สมาชิกของชุมชนตำบลขุนทะเลที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจและมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของการวิจัยเพื่อพัฒนา ซึ่งนอกจากจะมีสมาชิกกลุ่มเกิดการพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ยังพบว่าสมาชิกได้พัฒนาศักยภาพในการเสริมสร้างความมั่นใจให้กับตนเองในการมีบทบาทด้านการทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานโครงการที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวตำบลขุนทะเล

5.3 อภิปรายผล

สำหรับสถานการณ์การท่องเที่ยวที่ผ่านมา ดำเนินการในรูปแบบการอนุรักษ์ธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่ชัดเจน เช่น นักท่องเที่ยวรายใดมาติดต่อใครผู้นั้นจะเป็นผู้ให้การต้อนรับ สรุปได้ว่ามียุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในลักษณะต่างคนต่างจัดการ โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติในหมู่บ้าน ตลอดจนองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นจุดสร้างความสนใจให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมท่องเที่ยวที่พบ เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศธรรมชาติในบึงขุนทะเล และเที่ยวชม/ศึกษาอุทยานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนการจัดการที่เกิดขึ้นเป็นการร่วมมือกันในลักษณะการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ ในแต่ละพื้นที่แหล่งทรัพยากรนั้นๆ เป็นจุดในการรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งชาวบ้านมีการจัดการและการประชาสัมพันธ์ด้วยตนเอง ทำโดยถูกๆ ผิดๆ ส่งผลให้ตำบลขุนทะเลยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว มีผู้มาใช้บริการการท่องเที่ยวนานๆ ครั้ง ตามแต่โอกาส และชาวบ้านมีความคุ้นเคยและมีโอกาสเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวอย่างมาก

ดังนั้นประสบการณ์ของชาวบ้านต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านมีน้อยมาก และมีทั้งในรูปของผู้ประกอบการที่ได้รับผลประโยชน์ แต่ชุมชนผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรไม่ได้รับประโยชน์แต่อย่างใด ซึ่งไม่ว่ากรณีใดก็ตามรูปแบบการท่องเที่ยวจะอยู่ในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประกอบกันเสมอ

ปัญหาการขาดความรู้และความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชาวบ้าน เป็นปัญหาพื้นฐานที่ทำให้ชาวบ้านปิดกั้นตัวเองและไม่ให้ความร่วมมือใดๆ หากมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน และยังไม่ไปสู่การมีทัศนคติในเชิงลบต่อการท่องเที่ยว รวมทั้งพฤติกรรมต่อต้านการพัฒนาการท่องเที่ยวในที่สุด ส่วนปัญหาการจัดการการท่องเที่ยวที่ผ่านมา พบว่าเกิดจากการความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จากการดำเนินการ และเกิดความวุ่นวายในการจัดการท่องเที่ยวในที่สุด

สำหรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมา พบได้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ได้แก่ การสะสมของขยะมูลฝอยที่ขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ การตัดต้นไม้เพื่อทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ การเกิดมลพิษทางน้ำ รบกวนสิ่งมีชีวิตทางน้ำ ส่วนผลกระทบในเชิงบวกมักเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยจะมีความชัดเจนเฉพาะในกลุ่มบางกลุ่มเท่านั้น เช่น เจ้าของเรือ

จากการพิจารณาศักยภาพของชุมชนพบว่ามีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยสรุปได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1) องค์ประกอบด้านพื้นที่

ในบริเวณหมู่บ้านมีสภาพทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์

2) องค์ประกอบด้านชุมชน

จากการศึกษาสรุปได้ว่าชุมชนจำเป็นต้องมีความพร้อมในเรื่องของความรู้เชิงนิเวศ เวลาและทุนทรัพย์สำหรับการลงทุน รวมทั้งการมีเป้าหมายการจัดการที่สอดคล้องเป็นแนวทางเดียวกันของชุมชน เนื่องจากในกระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นกลไกในการจัดการ ส่วนสภาพสังคมที่ถือเป็นเงื่อนไขภายในชุมชน และมีอิทธิพลต่อกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่าความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างแกนนำชาวบ้านและลูกบ้าน จะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการจัดการ โดยความสัมพันธ์ที่พบในพื้นที่จะมีลักษณะต่างตอบแทน แต่เนื่องจากบางจุดเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ และประกอบอาชีพพึ่งระบบตลาดภายนอก ความสัมพันธ์เดิมจึงอาจจืดจางไปได้และง่ายต่อการเกิดความขัดแย้ง ที่มีผลให้เกิดการแบ่งขั้วความคิดและส่งผลต่อการร่วมมือในกิจกรรมที่อีกฝ่ายดำเนินการจนเป็นอคติต่อกันในที่สุด

นอกจากนั้นชุมชนยังจำเป็นต้องมีแกนนำชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถประสานและทำความเข้าใจกับชาวบ้าน รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นในการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้น ที่ส่งผลให้ชาวบ้านสามารถตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการท่องเที่ยวได้ในที่สุด ดังนั้นลักษณะของผู้นำชุมชนจึงจำเป็นต้องมีภาวะความเป็นผู้นำสูง มีความรู้และไหวพริบ ที่สามารถสร้างความเชื่อถือ การยอมรับและความมั่นใจให้ชาวบ้านได้

สำหรับองค์ประกอบภายนอกพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ได้รับการสนับสนุนเรื่องเงินทุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือการได้รับการสนับสนุนความรู้และทักษะการจัดการจากสถาบันการศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ ที่มีผลให้กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเกิดขึ้นได้อย่างเต็มรูปแบบและสามารถสร้างความมั่นใจให้แก่ชาวบ้าน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินงานบางส่วนที่ชาวบ้านไม่สามารถดำเนินการเองได้ โดยเฉพาะในส่วนที่ต้องประสานงานนอกพื้นที่ เช่น การประชาสัมพันธ์และการตลาด เป็นต้น ดังนั้นการมีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับหน่วยงานภายนอกจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเช่นกัน

จากการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชุมชน และให้สามารถแก้ไขปัญหาจากการท่องเที่ยวในอดีต โดยการอาศัยวิธีการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ซึ่งในการวางแผนการจัดการได้ข้อสรุปว่าชุมชนต้องการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะรวมตัวกัน ตามรูปแบบการจัดการแบบกลุ่มที่มีแกนนำเป็นผู้จัดการตามมติความเห็นชอบของชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ทางการท่องเที่ยวของชุมชน เกิดจากการมีส่วนร่วมดำเนินการพัฒนาตามขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการสร้างองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2) ขั้นตอนการวิเคราะห์ศักยภาพทางการท่องเที่ยวและกำหนดแผนงานแนวทางการพัฒนา 3) ขั้นตอนการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ชุมชน 4) ขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา 5) ขั้นตอนการติดตามประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน 6) ขั้นตอนการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนา ที่แต่ละขั้นตอนมีลักษณะเป็นวงจรการพัฒนาเพื่อปรับปรุงและแก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพเหตุการณ์การท่องเที่ยวในแต่ละชุมชนซึ่งหลังจากสิ้นสุดโครงการฯ พบว่าในแต่ละชุมชนชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้องมากขึ้น โดยเรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์และหลีกเลี่ยงการได้รับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนและสภาพทรัพยากรธรรมชาติ อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนทั้งของชุมชนเองและการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น โดยการกำหนดกฎระเบียบหรือกรอบปฏิบัติเพื่อใช้เป็นแนวทางการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงสรุปได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน เกิดจากการได้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น และได้ร่วมปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ผู้ดำเนินการ โดยมีโครงการฯ เป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นวิธีการที่มีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการท่องเที่ยวที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนได้ต่อไป

ปัจจัยที่ผลักดันให้ชาวบ้านแต่ละบุคคลตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรม อันถือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเองนั้น ได้แก่ การที่ชาวบ้านมีความรู้ และความเข้าใจที่ถูกต้องในเชิงนิเวศ รวมทั้งมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งผลให้เกิดการยอมรับให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง และเข้ามามีบทบาทด้านการจัดการ นอกจากนั้นปัจจัยด้านเงินทุนและผลตอบแทนก็มีความสำคัญต่อการตัดสินใจของชาวบ้านเช่นกัน เนื่องจากพื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนเกษตร จึงไม่พร้อมต่อการลงทุนที่เห็นผลกำไรไม่ชัดเจน และไม่สามารถอาศัยเป็นรายได้หลักให้ครอบครัวได้

จากที่ทีมวิจัยเป็นนักวิจัยใหม่ที่มีประสบการณ์การทำงานร่วมกับชุมชนค่อนข้างน้อย ดังนั้นในการร่วมกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวกับชุมชนในสถานการณ์จริงทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้และทราบถึงข้อจำกัดของชุมชนต่อการทำกิจกรรม รวมทั้งได้เรียนรู้เงื่อนไข ปัญหา และการแก้ไข ปรับเปลี่ยนให้เกิดความสอดคล้องเหมาะสมกับชุมชน

เนื่องจากกรณีพื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติและพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะต่างตอบแทน ส่งผลให้การเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้านแต่ละรายมีความชัดเจนแตกต่างกัน ไปตามบทบาทหน้าที่ทางสังคมในชุมชน โดยแกนนำจะมีบทบาทที่ชัดเจนกว่าลูกบ้านเนื่องจากโครงสร้างการปกครองของชุมชน แกนนำจะทำหน้าที่ประสานงานและติดต่อกับสังคมภายนอก ในที่นี้ ได้แก่ การพัฒนาจากหน่วยงานภายนอกและนำมาขยายผลให้แก่ลูกบ้าน เพื่อการตัดสินใจร่วมกัน

การทำงานร่วมกับชาวบ้าน จำเป็นต้องศึกษาเงื่อนไขทางสังคมของชุมชนในทุกด้าน เช่น การกำหนดการจัดกิจกรรมควรสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความสะดวกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมได้ของชาวบ้าน รวมทั้งช่วงเวลาที่ใช้จัดกิจกรรมต้องไม่นานหรือสั้นเกินไป ที่อาจมีผลให้ชาวบ้านออกจากกิจกรรมไปกลางคันหรือออกไปหลังมื้ออาหาร (ที่จัดเลี้ยง)

จากการจัดกิจกรรมในช่วงที่ 1 พบว่ากลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มแกนนำ ซึ่งเป็นบุคคลที่เสียสละเวลาส่วนตัวในการเข้าร่วมกิจกรรม และความเข้าใจผิดของชาวบ้านที่ไม่เป็นแกนนำ ว่าเป็นโครงการแก้ไขปัญหของการดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผ่านมามีอยู่เดิม รวมทั้งในช่วงต่อมาชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมทั้งไม่เฉพาะกลุ่มแกนนำ ประกอบกับการเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้านไม่มีความต่อเนื่องในแต่ละบุคคล จึงทำให้ทราบว่าการอธิบายวัตถุประสงค์และข้อมูลของโครงการอย่างละเอียด และการกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักในผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในแง่ของการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนมากกว่าผลประโยชน์ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งศักยภาพและความรับผิดชอบแกนนำชาวบ้านยังมีส่วนสำคัญในการขยายผลข้อมูลของโครงการ ยังมีความสำคัญต่อความสำเร็จต่อการกระจายบทบาทการมีส่วนร่วมของชาวบ้านการดำเนินกิจกรรมด้วยเช่นกัน

สำหรับการทำวิจัยในลักษณะ action research ที่เน้นการจัดกิจกรรมให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมคิดและพัฒนาที่นำมาใช้ในโครงการ พบว่าการจัดกิจกรรมกลุ่มย่อยที่แบ่งกลุ่มชาวบ้านให้มีขนาดเล็กลงแล้วจึงระดมสมอง จะสามารถกระตุ้นให้ชาวบ้านคิด/ทำได้ดีขึ้น เนื่องจากการแบ่งกลุ่มสามารถแบ่งบทบาท/การมีส่วนร่วมให้กระจาย ตลอดจนเปิดโอกาสให้

ชาวบ้านได้จัดการกลุ่มของตนเอง เช่นเดียวกับการเก็บแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ถึงแม้ว่าจะมีลักษณะไม่เป็นทางการและให้ความรู้สึกเป็นเพียงการสนทนาพูดคุย แต่ยังมีผลให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนเช่นกัน

กระบวนการเรียนรู้ของโครงการฯ จะมีความต่อเนื่องกันของข้อมูล โดยมักใช้ข้อมูลจากกิจกรรมที่ผ่านมา เป็นพื้นฐานในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป ดังนั้นถ้าการรวบรวมข้อมูลจากกิจกรรมข้างต้นสามารถบรรลุเป้าหมาย ก็จะสามารถลดปัญหาเรื่องแนวทางและข้อมูลในการดำเนินกิจกรรมถัดมาได้ แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมมักสลับผลัดเปลี่ยนกันไปตามสถานการณ์และโอกาส ให้ความต่อเนื่องของระบบคิดของชาวบ้านเกิดขึ้นไม่เต็มที่ ดังนั้นจึงเป็นบทเรียนได้ว่าการจัดกิจกรรมในลักษณะนี้อาจมีข้อเสียสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ไม่มาเป็นประจำ

รูปแบบการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมในชุมชน ควรอยู่ในลักษณะของการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (learning by doing) ซึ่งทีมวิจัยควรปฏิบัติในฐานะของผู้แนะนำให้คำปรึกษาและสนับสนุนการพัฒนาเท่านั้น

องค์ประกอบด้านชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะ

- สภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชน
- สภาพประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- สภาพความสัมพันธ์ทางสังคม
- ภาพการณ์เป็นผู้นำ ความเข้มแข็งของแกนนำชุมชน
- ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวบ้าน

นอกจากนี้การรวมกลุ่มการพัฒนาก็เป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดการดำเนินการพัฒนาด้วยเช่นกัน โดยองค์ประกอบของการรวมกลุ่ม นอกจากจะเกี่ยวข้องกับสภาพของชุมชนแล้ว แรงจูงใจหรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการร่วมมือก็มีผลด้วยเช่นกัน

สำหรับบทเรียนที่แกนนำได้รับจากการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวตลอดระยะเวลาในโครงการพัฒนาฯ นั้น สามารถสรุปจากบทบาบทการเข้าร่วมกิจกรรม ดังนี้

- ได้รับความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวและประสบการณ์ที่เพิ่มมากขึ้น จนสามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการ ตลอดจนแก้ไขปัญหาจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น นอกจากนั้นยัง

เกิดการพัฒนาความรู้โดยการปรับปรุงและพัฒนาความรู้ที่ได้รับให้เกิดความสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของตนเอง โดยจะนำมาซึ่งการเรียนรู้เทคนิควิธีการจัดการที่เหมาะสมกับสภาพสังคมของชุมชนมากขึ้นได้ในที่สุด

- ชาวบ้านเกิดความมั่นใจในการพัฒนาหลังจากช่วงเวลาการดำเนินการผ่านไป ระยะหนึ่ง เนื่องจากมีผลของกิจกรรมเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้สามารถจัดความขัดแย้งทางความคิดที่เคยเกิดขึ้นและสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติทางลบที่ชาวบ้านบางรายมีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในอดีต

- ชาวบ้านทั่วไปมีข้อมูลที่เกิดขึ้นในสภาพจริง ซึ่งสามารถใช้เป็นฐานในการตัดสินใจให้ความร่วมมือพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนที่จะเกิดขึ้นต่อไปได้อย่างไม่ลังเล นอกจากนั้น ชาวบ้านที่มีความเข้าใจในรายละเอียดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ไม่ถูกต้อง ยังได้รับความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องมากขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้านที่อยู่ระหว่างการตัดสินใจร่วมกิจกรรมปรับเปลี่ยนทัศนคติและมีแนวทางการตัดสินใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

- เนื่องจากพื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและมีการสอดแทรกกิจกรรมการท่องเที่ยวมาก่อนและมีปัญหาจากการจัดการจนไม่สามารถดำเนินการต่อไปนั้น ซึ่งผลปรากฏหลังจากการดำเนินโครงการฯ พบว่า ชาวบ้านสามารถแก้ไขปัญหา และปรับปรุงระบบการทำงานการแบ่งปันผลประโยชน์ รวมทั้งกำหนดแผนการทำงาน เช่น ช่วงการปรับปรุงอาคารที่พัก พัฒนาเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ และบริเวณรอบๆ บริเวณแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนั้นยังทำให้ทราบข้อบกพร่องของการทำงานในช่วงที่ผ่านมา ตลอดจนแนวทางแก้ไขและหลีกเลี่ยงปัญหาเหล่านั้น

- สำหรับการเตรียมการการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งชาวบ้านเป็นผู้ตัดสินใจเลือกและดำเนินการด้วยตนเอง ทั้งด้านการประสานงาน การกำหนดกฎระเบียบ การวางแผน และการลงทุนแบ่งปันผลประโยชน์ นั้น ส่งผลให้ชาวบ้านได้รับบทเรียนในการทำงานแบบกลุ่มและการตัดสินใจร่วมกัน ที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จในระดับที่เหมือนกันของแต่ละหมู่บ้านในตำบลขุนทะเล

- เนื่องจากในการดำเนินการมีหมู่บ้านที่ร่วมโครงการฯ ทั้ง 10 หมู่บ้าน ซึ่งมีประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ดังนั้นบทเรียนของชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านจึงแตกต่างกัน โดยเฉพาะในหมู่บ้านที่ในอดีตมีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไม่ชัดเจนจะเกิด

การเรียนรู้ศักยภาพและความเป็นไปได้ของการพัฒนา รวมถึงข้อดีของการดำเนินการที่เกิดขึ้นที่สามารถนำมาใช้วางแผนการจัดการในฤดูการท่องเที่ยวถัดไป

จากการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ตลอดจนความสำเร็จที่เกิดขึ้น ส่งผลให้กลุ่มนักท่องเที่ยวให้ความสนใจเข้าศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และก่อให้เกิดความมั่นใจในแนวทางการพัฒนาจากแรงบันดาลใจของชุมชนอื่น ตลอดจนได้รับบทเรียนในบทบาทของการเป็นผู้ขยายผลความรู้ประสบการณ์ของตนเอง สำหรับปัญหาและอุปสรรคระหว่างการดำเนินการที่พบมีดังนี้

1. ปัญหาการเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้าน ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านบางส่วนไม่ได้มีความตั้งใจเข้าร่วมกิจกรรมอย่างแท้จริง โดยจะออกจากกิจกรรมหลังจากร่วมรับประทานอาหาร ชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมช่วงเริ่มต้นจึงมีจำนวนมากกว่าชาวบ้านที่ร่วมกิจกรรมจนสิ้นสุดอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากประสบการณ์ในการร่วมจัดการการท่องเที่ยวในช่วงที่ผ่านมาล้มเหลว ผิดกับปัญหาความไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการตามที่ได้กล่าวมาแล้ว เช่นเดียวกับช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมซึ่งกำหนดไว้ทั้งวันเสาร์และอาทิตย์ แต่สภาพความเป็นจริงชาวบ้านจะสะดวกเข้าร่วมกิจกรรมเฉพาะวันอาทิตย์ช่วงกลางวันเท่านั้น เนื่องจากเป็นวันพักผ่อนจากการทำงาน รวมทั้งช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมอาจยาวเกินไป จึงมีปัญหาให้ชาวบ้านบางส่วนออกจากกิจกรรมกลางคันหรือออกไปหลังมื้ออาหาร

2. เนื่องจากการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ของชาวบ้านขึ้นกับความสนใจ เวลาและความพร้อมของครอบครัว ทำให้มีปัญหาขาดความต่อเนื่องของการเรียนรู้ ดังนั้นการจัดกิจกรรมตามแผนที่กำหนดในแต่ละวัตถุประสงค์ จะเก็บข้อมูลจากระดับหยาบก่อนแล้วจึงจัดกิจกรรมซ้ำเพิ่มเติม สรุปและตรวจสอบข้อมูลที่รวบรวมได้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายกระจายและครบถ้วนสมบูรณ์

นอกจากนั้นการเก็บข้อมูลพื้นฐานสำหรับการจัดกิจกรรม โดยเป็นข้อมูลที่ต่อเนื่องมาจากกิจกรรมที่ผ่านมา จะสามารถลดปัญหาเรื่องแนวทางและข้อมูลในการดำเนินกิจกรรมถัดมาได้ และยังความเหมาะสมในแง่ของความต่อเนื่องของระบบคิดของชาวบ้าน เพราะข้อมูลเก่าที่นำมาใช้เป็นข้อมูลที่ชาวบ้านเสนอคิดกันเอง แต่อย่างไรก็ตาม ขั้นตอนดังกล่าวจะมีข้อเสียสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ไม่มาเป็นประจำในทุกกิจกรรมจะมีปัญหาการคิดที่ขาดความต่อเนื่อง

ปัญหาความพร้อมของแกนนำชุมชน เนื่องจากกิจกรรมในชุมชนมีความถี่สูง จากสาเหตุที่แกนนำเป็นตัวแทนของโครงการต่างๆ ในชุมชน จึงมีกิจกรรมที่จำเป็นต้องให้ความร่วมมือบ่อยครั้ง เช่น กลุ่มสายใยรักครอบครัว ทำให้แกนนำมีภารกิจเกินความสามารถและเวลาที่มีการประสานงานและการดำเนินโครงการ

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.4.1 ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าหน่วยงานภาครัฐสามารถที่จะนำรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้มาประยุกต์ใช้ในการกำหนดแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาฐานรากของชุมชนในท้องถิ่น ด้วยการเชื่อมโยงความร่วมมือในการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน ซึ่งสามารถทำให้เกิดการพัฒนาและการแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง การนำไปประยุกต์ใช้นั้นไม่จำเป็นต้องเป็นการพัฒนาในด้านการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว เพราะรูปแบบนี้มีความสามารถนำไปประยุกต์ใช้หรือปรับให้เข้ากับการพัฒนาด้านอื่นๆ โดยหลักการที่ว่าต้องเกิดการมีส่วนร่วมด้วยการทำงานร่วมกัน โดยการเป็นหุ้นส่วนที่มีความเสมอภาคกัน การสร้างแกนนำเพื่อนำสู่การทำงานร่วมกัน กระบวนการมีส่วนร่วมนี้ ต้องเริ่มต้นพร้อมกันจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายโดยเกิดความเท่าเทียม

5.4.2 ข้อเสนอแนะด้านปฏิบัติ

1) การวิจัยนี้ชี้ว่าการกำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมเริ่มต้นด้วยการสร้างกลุ่มแกนรวมเป็นแกนกลาง เพื่อการทำงานร่วมกัน มีบทบาทเป็นแกนกลางที่ประกอบด้วยสมาชิกของชุมชน การเกิดกลุ่มแกนนี้มาจากแรงบันดาลใจต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในลักษณะจิตอาสา สมาชิกของกลุ่มแกนนำเป็นผู้สอดประสานในทุกภาคส่วนของชุมชนที่สามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการประสานงานเชื่อมโยงภายในชุมชนให้เกิดผล

สถานการณ์ของการสร้างกลุ่มแกนจะต้องชี้ว่าชุมชนได้เห็นประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันในการที่จะเข้ามาทำหน้าที่บทบาท ในขณะเดียวกันก็ยังสามารถรักษาลักษณะของตนเองควบคู่ไปกับการดำรง เป้าหมายและภารกิจที่ทำได้โดยตลอด

2) การวิจัยนี้ชี้ว่าความร่วมมือในการทำงาน (Collaboration) เป็นกระบวนการและเป็นเป้าหมายของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งทำให้ผู้มีส่วนร่วมที่หลากหลายมาทำงานร่วมกัน โดยมีเป้าหมายที่ทำให้เกิดผล และต้องพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง โดยไม่

ควรมีข้อจำกัดในเงื่อนไขเวลาจนเกิดเป็นเครือข่ายของการร่วมงาน ซึ่งต้องมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนสื่อสารข้อมูล ดำเนินกิจกรรมให้มีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยพัฒนาไป ประเมินไป ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงไป และสามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันได้ ในท้ายที่สุดของการทำงานร่วมกันจะเกิดการสร้างมาตรการของการจัดการและมาตรการในการปฏิบัติ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันต่อไป จะเกิดความสัมพันธ์ใหม่ๆ ขึ้นทำให้เกิดพลังต่างๆ เพื่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา

5.4.3 ข้อเสนอแนะด้านการวิจัย

1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) การวิจัยนี้ต้องคำนึงถึงการใช้ระยะเวลาเพราะต้องเริ่มต้นจากการกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วม ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาการสร้างกระบวนการ จนสามารถเห็นได้ถึงการพัฒนาและเกิดการเปลี่ยนแปลงสิ่งนี้คือจุดสำคัญของการเลือกใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2) จากประสบการณ์ในการวิจัยครั้งนี้พบว่าทักษะในการเป็นวิทยากรกระบวนการของนักวิจัย จะช่วยให้การดำเนินการกระบวนการวิจัยเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและแก้ไขปัญหาอุปสรรคได้ทันทั่วทั้งที่ โดยสามารถประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะในด้านเทคนิคกระบวนการในการได้มาซึ่งข้อมูลเชิงวิเคราะห์ ด้วยการใช้เทคนิคและเครื่องมือต่างๆ ในเชิงคุณภาพ ดังนั้นหากนักวิจัยจะเลือกใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้ว นักวิจัยควรมีความรู้และทักษะในการวิทยากรกระบวนการ

3) งานวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดหัวข้อวิจัยตามที่น่าสนใจอีกหลายหัวข้อ เช่น การวิจัยกระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากฐานทรัพยากรชุมชน เช่น การใช้ประโยชน์และการแปรรูปผักตบชวา การวิจัยในเรื่องแผนการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ

5.4.4 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการศึกษาไปใช้

1) การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้พัฒนาตามแนวทางที่ต้องการ จะส่งผลให้ชุมชนมีส่วนร่วมคิดและวางแผนงาน ดังนั้นวิธีการที่เหมาะสมต่อโครงการให้มีประสิทธิภาพและตรงตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง จึงให้ควรให้ชุมชนได้มีบทบาทกำหนดแนวทางวางแผนแลปฏิบัติด้วยตนเองผ่านกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Approach) โดยมีทีมวิจัยเป็นผู้สรุปข้อมูลในแต่ละขั้นตอนจากการปฏิบัติดังกล่าว

2) การให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการและแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนา เสริมสร้างศักยภาพในการตัดสินใจใน ทุกกระบวนการของการพัฒนาการท่องเที่ยว

3) ความสำเร็จของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการ ร่วมมือในระดับบุคคลและการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจประกอบกัน

4) การกระจายรายได้และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม จะสามารถ ก่อให้เกิดการร่วมมือกันของชาวบ้านต่อการจัดการการท่องเที่ยว

5) การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวและการสนับสนุนจาก หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการ พัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

6) ปัจจัยด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว มีผลต่อ ความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

7) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ที่ สามารถเพิ่มพูนความรู้ ความตระหนักและส่งเสริมประสบการณ์ให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้ง ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน

5.4.5 ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยในครั้งนี้

1) การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้พัฒนาตามแนวทางที่ต้องการ จะส่งผลให้ชุมชนมี ส่วนร่วมคิดและวางแผนงาน ดังนั้นวิธีการที่เหมาะสมต่อโครงการให้มีประสิทธิภาพและตรงตาม ความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง จึงให้ควรให้ชุมชนได้มีบทบาทกำหนดแนวทางวางแผน และปฏิบัติด้วยตนเองผ่านกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Approach) โดยมีทีมวิจัยเป็นผู้สรุปข้อมูลในแต่ละขั้นตอนจากการปฏิบัติดังกล่าว

2) การให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการและแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนา เสริมสร้างศักยภาพในการตัดสินใจใน ทุกกระบวนการของการพัฒนาการท่องเที่ยว

3) ความสำเร็จของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการ ร่วมมือในระดับบุคคลและการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจประกอบกัน

4) การกระจายรายได้และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม จะสามารถ ก่อให้เกิดการร่วมมือกันของชาวบ้านต่อการจัดการการท่องเที่ยว

5) การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวและการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

6) ปัจจัยด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

7) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ที่สามารถเพิ่มพูนความรู้ ความตระหนักและส่งเสริมประสบการณ์ให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน

5.4.6 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

โครงการวิจัยครั้งนี้สามารถดำเนินงานต่อไปได้ เพื่อที่จะสามารถไปมีส่วนช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถที่พัฒนาได้อย่างยั่งยืนและมั่นคงอย่างมีคุณภาพ เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นครั้งแรก ซึ่งคณะผู้วิจัยสามารถศึกษาจนได้ข้อมูลที่จำเป็นและเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งการศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ แต่ยังถือว่าเป็นเพียงขั้นเริ่มต้น ซึ่งสิ่งที่คณะผู้วิจัยได้จากการศึกษายังสามารถนำไปพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวต่อไปได้ แต่ด้วยข้อจำกัดด้านระยะเวลาและด้านงบประมาณ ถ้าโครงการนี้สามารถศึกษาในระยะต่อไปได้ จะทำให้ทราบข้อมูลหรือทราบผลจากสิ่งที่ได้จากการศึกษาในครั้งแรก เพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืนต่อไป

5.5 สรุป

จากการศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ การศึกษาจากลงพื้นที่ การจัดประชุมระดมความคิดเห็น และการออกแบบสำรวจ ทำให้ทางคณะผู้วิจัยได้ รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมชุมชนตำบลขุนทะเล ซึ่งถือได้ว่าข้อมูลดังกล่าวที่ได้มานั้นเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสืบไป

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ [Online]. เข้าถึงได้จาก :

http://www.environnet.in.th/index.php?option=com_content&view=article&id=8&catid=8&Itemid=13 [2554, กุมภาพันธ์ 10]

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (2549). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ [Online]. เข้าถึงได้จาก :

<http://masterorg.wu.ac.th/file/step-20081113-163147-raJQf.doc> [2554, มกราคม 25]

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2553). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ [Online]. เข้าถึงได้จาก :

http://conservation.forest.ku.ac.th/ecotourdb/Cgi-bin/ARTICLE/ecotour_tat.asp [2554, มกราคม 25]

_____, กองอนุรักษ์. (2544). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์ ททท.

เทศบาลตำบลขุนทะเล. (ฉบับเพิ่มเติม ประจำปี 2553). แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2553 – 2555).

สุราษฎร์ธานี. ม.ป.พ.

_____. (ฉบับเพิ่มเติม ประจำปี 2554). แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2553 – 2555). สุราษฎร์ธานี.

ม.ป.พ.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2553). การท่องเที่ยวเชิงเกษตรสุราษฎร์ธานี : การวิจัยฐาน

ทรัพยากรเกษตรสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

นฤดม สาริกบุตร และคณะ. (2550). รายงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการ

จัดการเชิงนิเวศโดยชุมชนอีสานใต้ (Study Project for the Development of

Ecological Management of the Communities in the Lower Northeastern Part of Thailand). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

บุญชม ศรีสะอาด. (2546). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และคณะ. (2549). ระเบียบวิธีวิจัยทางการท่องเที่ยว (Research

Methodology in Tourism). กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.

_____. (2548). **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ธุรกิจที่ไม่มีวันตายของประเทศไทย.**

กรุงเทพฯ: ซี.พี.บุ๊ก สแตนดาร์ด.

ประพรพิชญ์ อัจฉวัฒนา. (2553). **ชีวจิต: นิตยสารชีวจิต.12, 92-94.**

ปิยะวัติ บุญ-หลง. (2546). **การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์ภาคเหนือ.**

กรุงเทพฯ : วนิดา เพรส.

พัชรี สีโรรส. (2546). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. มูลนิธิปริญญาโทนักบริหารรัฐกิจ**

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.

มนัส สุวรรณ. (2549). **การจัดการสิ่งแวดล้อม: หลักการและแนวคิด. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.**

ร็อบบีน, สตีเฟนส์ พี. (2546). **การจัดการและพฤติกรรมองค์กร (แปลจาก Management**

โดยวิรัช สงวนวงศ์วาน). กรุงเทพฯ : เอช.เอ็น.กรุ๊ป.

ล้วน สายยศ และคณะ. (2540). **สถิติวิทยาทางการวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : คณะ**

ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ. (2548). **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : แสงดาว.**

วิลาวัลย์ ภมรสุวรรณ และคณะ. (2553, พฤศจิกายน – ธันวาคม). **แนวทางการบริหารจัดการ**

การท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่เทศบาลตำบล

อัมพวาและบริเวณใกล้เคียง จังหวัดสมุทรสงคราม. วิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่.

3(2): 5 -16.

ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดสุราษฎร์ธานี. (2554). **แหล่งน้ำในจังหวัดสุราษฎร์ธานี**

[Online]. เข้าถึงได้จาก : [http://www.fisheries.go.th/if-suratthani/web2/index.php?](http://www.fisheries.go.th/if-suratthani/web2/index.php?option=com_content&view=article&id=124:2009-11-27-07-34-54&catid=26:2009-11-27-07-28-00&Itemid=64)

[option=com_content&view=article&id=124:2009-11-27-07-34-54&catid=26:2009-](http://www.fisheries.go.th/if-suratthani/web2/index.php?option=com_content&view=article&id=124:2009-11-27-07-34-54&catid=26:2009-11-27-07-28-00&Itemid=64)

[11-27-07-28-00&Itemid=64](http://www.fisheries.go.th/if-suratthani/web2/index.php?option=com_content&view=article&id=124:2009-11-27-07-34-54&catid=26:2009-11-27-07-28-00&Itemid=64)[2554, กุมภาพันธ์ 10].

สมชัย เบญจชัย. (2549). **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. เอกสารประกอบการบรรยาย หลักสูตรการ**

บริหารจัดการป่าชุมชนและการพัฒนาอาชีพด้านป่าไม้ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2549.

สรจันท์ มากบุญ และคณะ. (2548). **การกำหนดมาตรฐานการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้าน**

ถ้ำผิ้ง ตำบลตันหยง อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยาการจัดการ. 23(2):1 – 12.

สะท้อนตาปี. (2554). **ตาปี ความเป็นมา และประวัติศาสตร์ เมืองสุราษฎร์ธานี [Online].**

เข้าถึงได้จาก : <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=58747> [2554, กุมภาพันธ์ 10].

- สินธุ์ สโรบล และคณะ. (2546). การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : วนิดา เพรส.
- สิริวัฒนา ไจมาและคณะ. (2546). รายงานวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรรถัย กักผล. (2546). "บทบาท" และ "การมีส่วนร่วมของประชาชน" ใน พัชรี สีโรรส และคณะ, คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรุณศรี อื้อศรีวงศ์. (2551). รายงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลห้วยแร่ จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.
- Boo, Elizabeth. (1991). **In Nature Tourism Managing for the Environment**. Edited by Tensie Whelan. USA. Island Press.
- Buckley, Ralf. (1994). **A framework for ecotourism**. Annals of Tourism Research. 21: 661-665.
- Dowling, R.K. (1995). **Ecotourism Development: Regional Planning and Strategy**. Ecotourism: Concept, Design and Strategy. Institute of Eco-tourism, Srinakharinwirot University, Bangkok.
- Godfrey Kerry ;Clarke Jackie. (2000). **The Tourism Development Handbook: A Practical Approach to Planning and Marketing**. New York: Continuum.

ภาคผนวก ก
บทความสำหรับการเผยแพร่

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

กรณีศึกษาชุมชนตำบลขุนทะเล อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี

The Eco-Tourism Management Pattern Appropriate for the Local Tourist Sites,

the Case Study of KhunTa-Lae's Community, Muang, Surat Thani

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนตำบลขุนทะเล โดยศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษารูปแบบการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวและบทบาทการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภายในชุมชนด้านต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว และเพื่อหารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ โดยการจัดประชุมกลุ่มย่อย การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถาม การสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการ และข้อมูลจากเอกสาร โดยใช้กลุ่มประชากรเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยประชากรในชุมชนประมาณ 105 ครอบครัว ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้าและกิจการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนักท่องเที่ยวจำนวนประมาณ 295 คน การประมวลวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติและวิธีการสถิติเชิงพรรณนา และการจำแนกข้อมูลตามประเด็นต่างๆ ที่กำหนดไว้ ผลการวิจัยพบว่า ในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงมีแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญจำนวนมากและหลากหลาย ในความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลมีศักยภาพจัดอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ศักยภาพด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านธรรมชาติ และด้านบริหารและการจัดการ เช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ยกเว้นศักยภาพด้านลักษณะทางธรรมชาติ ที่นักท่องเที่ยวให้ความคิดเห็นว่ามีศักยภาพในระดับมาก และในส่วนของ การสอบถามความคิดเห็นศักยภาพด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลและป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติจากเจ้าหน้าที่ของของรัฐ/เอกชน ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ผู้ประกอบการด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า ชุมชนท้องถิ่นในชุมชนตำบลขุนทะเล และผู้ดูแลหลักของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ศักยภาพด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านบริหาร และการจัดการ มีศักยภาพในระดับปานกลาง และศักยภาพด้านธรรมชาติ อยู่ในระดับมาก นอกจากนั้น ผลการวิจัยยังพบว่า ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น แหล่งท่องเที่ยวไม่ได้จัดให้มีภาชนะรองรับขยะมูลฝอย ทำให้เกิดการสะสมขยะมูลฝอยที่มากขึ้นทุกวัน นักท่องเที่ยวทิ้งถุงพลาสติก ขวดน้ำพลาสติกลงในบึงขุนทะเล นำอาหารที่ไม่เหมาะสมมาให้สัตว์น้ำจำพวกปลา การทิ้งถุงพลาสติก ขวดพลาสติก การลักลอบตัดไม้ในป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ผลกระทบทางสังคมเกิดความขัดแย้งของชาวบ้านในชุมชนเพราะมีกลุ่มที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ กลุ่มที่

ไม่เห็นด้วยให้เหตุผลว่า ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาบริหารจัดการที่ดี ไม่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก และที่สำคัญขาดแผนการพัฒนาที่เป็นระบบ ผลกระทบทางวัฒนธรรม ยังไม่พบปัญหาที่ชัดเจนในเวลานี้ เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนยังมีน้อย แต่ในอนาคตถ้ามีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก ค่านิยมของการท่องเที่ยว แนวคิดต่าง ๆ จากภายนอกชุมชนที่มีความทันสมัย รูปแบบวัฒนธรรมเก่าๆ อาจจะมีการเปลี่ยนไป เช่น การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการอาจจะเป็นเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม ส่วนผลกระทบทางเศรษฐกิจ เป็นผลดีที่ทำให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นร้านขายของที่ระลึก ค่าบริการต่างๆ รูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเดิม พบว่า สถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ในแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้ หมู่ที่ 1 บ้านนิคม พบได้ในรูปของไกด์นำนักท่องเที่ยวนั่งเรือชมธรรมชาติในบึงขุนทะเล แต่กิจกรรมที่ได้ทำไม่เกิดการเรียนรู้ หมู่ที่ 2 บ้านท่าอู่ เป็นสถานที่เยี่ยมชมโบราณวัตถุของตำบลขุนทะเล หมู่ที่ 4 บ้านควนยูง กิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะการถูกใช้พื้นที่เข้าค่ายเยาวชนเพื่อศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ มีวัดศานติ-โมตรี ที่มีกลุ่มเยาวชน กลุ่มวัยทำงานทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน มาศึกษาธรรมะ เกี่ยวกับ “ธรรมชาติดกับธรรมะ” มีชาวต่างชาติบ้าง มีที่พักในลักษณะโฮมสเตย์ หมู่ที่ 8 บ้านคลองเรือ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง นำโดยผู้ใหญ่กฤษวิสุทธิ มะลิวงศ์ เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ต่างๆ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดอื่นๆ การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนมากจะเป็นในส่วนของผู้ใหญ่บ้านและแกนนำชุมชนที่ถือว่าเป็นตัวแทนชาวบ้าน ส่วนชาวบ้านพบได้ในลักษณะของการเข้าร่วมให้บริการนักท่องเที่ยว พบได้กับชาวบ้านที่มีความสามารถหรือมีเครือข่ายในเรื่องดังกล่าว ชาวบ้านส่วนอื่นมีโอกาสเข้าร่วมโดยให้ความช่วยเหลือในเรื่องการอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น บริการรถรับส่ง สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในชาวบ้านหมู่ที่ 4 บ้านควนยูง ในส่วนของหมู่ที่ 1 บ้านนิคม ชาวบ้านที่มีบทบาทในการทำกิจกรรมร่วมกับนักท่องเที่ยว ในหน้าที่ดังกล่าวโดยส่วนมากจะเป็นสมาชิกชมรมประมงน้ำจืด เนื่องจากมีเรื่องนัดในการให้บริการนักท่องเที่ยวในบึงขุนทะเล การท่องเที่ยวในระยะแรกนี้ชาวบ้านที่มีบทบาทในการบริหารจัดการกลุ่ม แต่การดำเนินการในช่วงแรกได้เกิดปัญหาระหว่างกลุ่มกับชาวบ้าน เนื่องจากชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่พอใจกับการบริหารจัดการเรื่องผลประโยชน์ที่ได้รับจากกลุ่มที่มีความไม่ชัดเจน หลังจากนั้นก็ไม่มีความผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวแต่อย่างใด มีเพียงแต่กิจกรรมการรณรงค์อนุรักษ์ต่างๆ โดยมีผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 และนายบุญเหลือ รักบางแหลม ชาวบ้านในหมู่ที่ 1 ที่ร่วมกันผลักดันการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางน้ำ ทรัพยากรสัตว์น้ำ ให้คงอยู่ต่อไป ชาวบ้านบางส่วนจึงมีความคิดและทัศนคติต่อการท่องเที่ยวในทางลบ เกิดการไม่ให้ความร่วมมือจากชาวบ้านบางส่วน รวมทั้งการไม่เห็นด้วยต่อการพัฒนาที่เกิดขึ้น ได้แก่ กลุ่มชาวบ้านที่สนใจและพร้อมจะให้ความร่วมมือ และกลุ่มชาวบ้านที่ไม่มีความรู้สึกใดๆ และรอดูท่าที จำนวนร้อยละ 15,85 ตามลำดับ องค์ความรู้ภายในชุมชนด้านต่างๆ พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีปัญหาเรื่องความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นจุดประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในครั้งนี้ และไม่กล้าตัดสินใจเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน จำเป็นต้องให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้ความรู้เป็นแนวทางการตัดสินใจตอบรับหรือปฏิเสธการเข้าร่วม

พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะเกิดขึ้น รูปแบบกิจกรรมกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล ซึ่งเป็นรูปแบบที่ชาวบ้านกำหนดไว้หลังจากผ่านการวิเคราะห์ศักยภาพและโอกาสทางการพัฒนาที่เป็นไปได้ รวมทั้งความเห็นชอบของชุมชนโดยรวม ดังนี้ แหล่งท่องเที่ยวหลัก ได้แก่ บึงขุนทะเล ได้เสนอกิจกรรมนั่งเรือศึกษาธรรมชาติโดยเรือยนต์ 10 สถานี ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง เวลาที่เหมาะสมในการนั่งชมธรรมชาติ คือ ตอนเช้าและตอนเย็น สามารถนั่งเรือชมธรรมชาติได้ตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในช่วงเดือนมิถุนายน ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ คือ กิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ที่มุ่งให้ความรู้การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพืชสมุนไพร (Environment Education-based) แก่นักท่องเที่ยว กิจกรรมเสริม ได้แก่ ศึกษาประวัติศาสตร์วัดท่าอู่ มณัสการพระพุทธรูป สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศึกษาพันธุ์ไม้ ใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมง จัดสถานที่จำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกในชุมชน เช่น ผ้าบาติก เครื่องจักรสาน ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการจัดบริการที่พักค้างแรมแบบเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน (Home stay) ให้แก่นักท่องเที่ยว ผลวิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้พัฒนาตามแนวทางที่ต้องการจะส่งผลให้ชุมชนมีส่วนร่วมคิดและวางแผนงาน ดังนั้นวิธีการที่เหมาะสมต่อโครงการให้มีประสิทธิภาพและตรงตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง จึงให้ควรให้ชุมชนได้มีบทบาทกำหนดแนวทางวางแผน และปฏิบัติด้วยตนเองผ่านกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Approach) โดยมีทีมวิจัยเป็นผู้สรุปข้อมูลในแต่ละขั้นตอนจากการปฏิบัติดังกล่าว การให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการและแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนา เสริมสร้างศักยภาพในการตัดสินใจในทุกกระบวนการของการพัฒนาการท่องเที่ยว การกระจายรายได้และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม และการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ที่สามารถเพิ่มพูนความรู้ ความตระหนักและส่งเสริมประสบการณ์ให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน

คำนำ

ภายใต้ความต้องการของประเทศในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์ และกระแสของโลกที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ด้าน คือ กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวในการศึกษาเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และกระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลกระทบอันอาจเกิดขึ้นต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม หรือแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่น และแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมในแหล่งท่องเที่ยว สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทยที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่มักยึดหลักการ

พัฒนาดังกล่าวเป็นแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่มีกระจายอยู่ในพื้นที่บริสุทธิ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั่วทุกภาคของประเทศไทย ซึ่งภาคใต้ของไทยอุดมไปด้วยธรรมชาติที่สมบูรณ์และวัฒนธรรมประเพณีที่เก่าแก่และหลากหลาย จึงมีความเสี่ยงต่อการได้รับผลกระทบจากการจัดการที่ยังมีแนวทางที่ไม่ชัดเจนและอาจนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนต่อระบบนิเวศและการพัฒนาได้ในที่สุด ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งทำการศึกษาค้นหาแนวทางและรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม เพื่อนำมาใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป

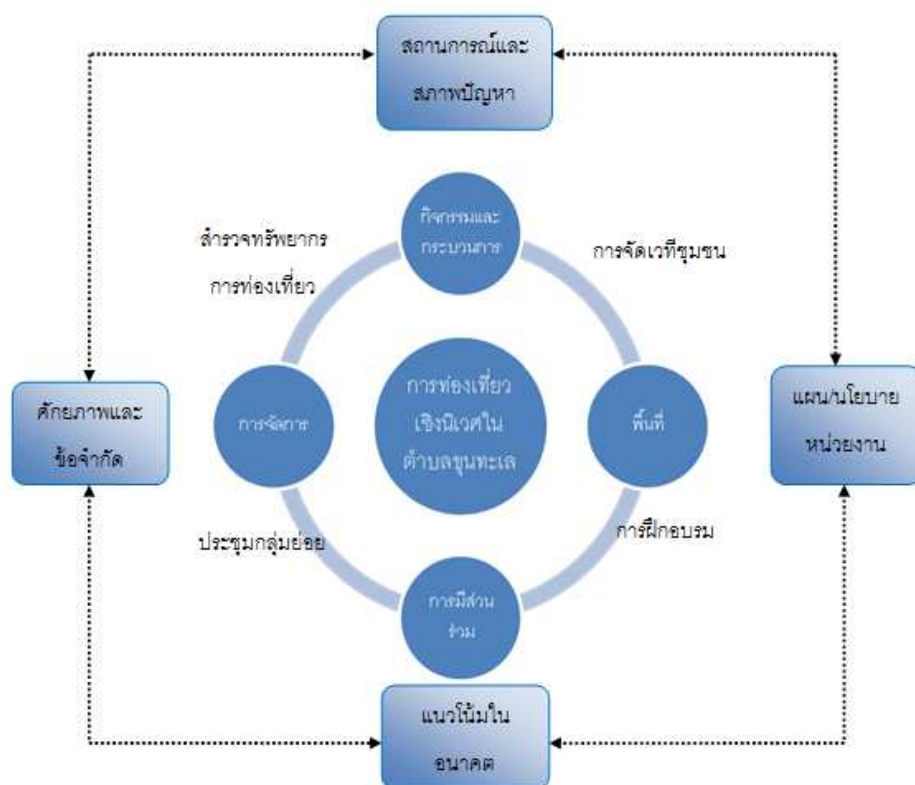
แหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล ที่มีศักยภาพในการให้บริการนักท่องเที่ยว

ตำบลขุนทะเล ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 50,646 ไร่ เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีไม้ยืนต้นขนาดใหญ่จำนวนมาก และหลายชนิด พันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ชุมชนจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งชุมชนเล็งเห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นแนวทาง

หนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสู่ความยั่งยืนเพื่อประโยชน์ของลูกหลานต่อไปในอนาคต และเพื่อก่อให้เกิดกิจกรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน แต่ชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการท่องเที่ยว จึงได้มีการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการระหว่างชาวบ้านกับนักวิจัย อีกทั้งเทศบาลตำบลขุนทะเลมีแผนระยะยาวในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเลในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเกิดโครงการวิจัยนี้ขึ้นมา โดยกรอบในการศึกษาชุดนี้จะอยู่ภายใต้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนเจ้าของพื้นที่ในการจัดการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรก่อนที่จะถูกนำมาพัฒนารองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นผู้ที่มักได้รับผลกระทบจากความเสื่อมโทรมที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวโดยตรงและยังเป็นผู้อาศัยในพื้นที่ที่ตามรัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรในพื้นที่อยู่อาศัยของตนเอง เนื่องจากการเปิดโอกาสให้ชุมชนในพื้นที่ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่อาศัยของตนเองนั้น จะสามารถนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว บทบาทการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศึกษาองค์ความรู้ภายในชุมชนด้านต่าง ๆ เพื่อจะนำไปกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อชุมชนตำบลขุนทะเล ซึ่งจะนำทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชนออกเผยแพร่ และเกิดประโยชน์ต่อผู้อาศัยอยู่ในชุมชน โดยมีแนวคิดว่าการบริหารจัดการใน 4 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว (ทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมหรือกระบวนการ การจัดการ และการมีส่วนร่วม) ต้องมีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว (โปรดดูรูปที่ 1.1 ประกอบ)

รูปที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งชุมชน

ระเบียบวิธีการวิจัย

ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) การสังเกตการณ์ การสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การใช้แบบสอบถาม และศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

ประชากรที่ใช้

ในการศึกษา ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ในตำบลขุนทะเล ประกอบด้วย ประชากรที่อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษา ผู้ประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ผู้ดูแลหลักของแหล่งท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนในชุมชนตำบลขุนทะเล ชุมชนท้องถิ่นในชุมชนตำบลขุนทะเล ผู้ประกอบการด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

กลุ่มประชากรตัวอย่าง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ตามวิธีที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ (ก) ประชากรที่เป็นตัวแทนในการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย กลุ่มประชากรผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากการท่องเที่ยว และกลุ่มประชากรผู้ที่มีความรู้เรื่องราวต่างๆ ผู้นำชุมชน และหน่วยราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาลตำบลขุนทะเล (ข) กลุ่มประชากรที่เป็นตัวแทนในการสัมภาษณ์ทั่วไป ตามแบบสอบถามที่กำหนดขึ้น มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มประชากรที่อยู่อาศัยจริงในพื้นที่ จำนวน 105 ครอบครัว และกลุ่มประชากรนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวภายในชุมชนจำนวน 208 คน (ค) กลุ่มประชากรที่เป็นตัวแทนในการเข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มประชากรผู้อาศัยอยู่ในชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว เช่น ผู้ประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และกลุ่มประชากรทั่วไปในชุมชนที่สนใจ

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

- 1) ศึกษาหลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนศึกษาเทคนิคการวิเคราะห์ต่างๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษา
- 2) ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาในด้านต่างๆ เป็นการสืบค้นจากเอกสารวิชาการ และหลักฐานต่างๆ ทั้งจากหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และจากประชาชนในท้องถิ่น
- 3) เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิในพื้นที่ศึกษา เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องออกพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถาม การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการ และการสำรวจสภาพพื้นที่จริง
- 4) ประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาประมวลผลและวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การอธิบายผลการศึกษา โดยมีประเด็นการวิเคราะห์ประกอบด้วย การประเมินสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของสภาพแวดล้อมด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน การประเมินปัญหาและผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน
- 5) สรุปผลการวิจัย และเสนอแนะ เป็นการสรุปผลและเสนอแนะรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนตำบลขุนทะเล รวมถึงสรุปบทเรียน/ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนตำบลขุนทะเล โดยศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและบทบาทการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.1 ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า

1.1.1 ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลขุนทะเล ยังไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ต่างมีระบบการควบคุมและป้องกันปัญหาที่แตกต่างกัน ไม่มีมาตรการป้องกันและควบคุมปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ไม่ได้มีการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับนักท่องเที่ยว รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวไม่ได้จัดให้มีภาชนะรองรับขยะมูลฝอย ทำให้เกิดการสะสมขยะมูลฝอยที่มากขึ้นทุกวันในแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นๆ เช่น ในบึงขุนทะเล นักท่องเที่ยวมักจะทิ้งถุงพลาสติก ขวดน้ำพลาสติกลงในบึงขุนทะเล นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวบางรายมักจะนำอาหารที่ไม่เหมาะสมมาให้สัตว์น้ำจำพวกปลา เช่นเดียวกันกับป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเชิงลบที่พบในพื้นที่ ได้แก่ การทิ้งถุงพลาสติก ขวดพลาสติก การลักลอบตัดไม้

1.1.2 ผลกระทบทางสังคม เกิดความขัดแย้งของชาวบ้านในชุมชนเพราะมีกลุ่มที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักของประชาชนภายนอก กลุ่มที่เห็นด้วยให้ความเห็นว่า สถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งของชุมชนเช่น บึงขุนทะเล ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทางจังหวัดให้ความสำคัญมาก และมีความพร้อมที่จะพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อีกทั้งยังมีการจัดตั้งงบประมาณสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งในระดับการปกครองส่วนจังหวัด อำเภอ ตำบล ส่วนกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยให้เหตุผลว่า ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาบริหารจัดการที่ดี ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และแหล่งท่องเที่ยวยังไม่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก และที่สำคัญขาดแผนการพัฒนาที่เป็นระบบ

1.1.3 ผลกระทบทางวัฒนธรรม ยังไม่พบปัญหาที่ชัดเจนที่เกิดผลกระทบทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนในเวลานี้ เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนยังมีน้อยแต่ปัญหาที่อาจจะเกิดผลกระทบขึ้นในอนาคตถ้ามีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก ค่านิยมของการท่องเที่ยวที่มีการพัฒนามากกว่าที่เป็นอยู่ในท้องถิ่น รูปแบบวัฒนธรรมเก่าๆ อาจจะมีการเปลี่ยนไป เช่น การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจักสานอาจจะเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม ทำให้ชุมชนขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเช่นปัจจุบันที่ทุกคนจะช่วยกันคนละไม้คนละมือในการผลิต

1.1.4 ผลกระทบทางเศรษฐกิจ เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจระดับชุมชนไม่มากนัก อีกทั้งยังเป็นผลดีที่ทำให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นค่าบริการต่างๆ ในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว แต่มีประเด็นที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งก็คือ ประเด็นการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น บึงขุนทะเล เป็นบึงที่มีอาณาเขตติดสามตำบล ซึ่งตำบลที่เข้าถึงง่ายที่สุดคือตำบลมะขามเตี้ย ซึ่งปัจจุบันมีเส้นทางเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวกที่สุด อีกทั้งมีเอกชนได้มาให้บริการเช่าเรือชมธรรมชาติในบึงขุนทะเล ซึ่งไม่ได้เป็นสมาชิกของชมรมท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้ชุมชนขาดรายได้ไปส่วนหนึ่ง

1.2 รูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเดิม พบว่า สถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ในแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้ **หมู่ที่ 1 บ้านนิคม** มีนักท่องเที่ยว

ชาวไทยที่ชื่นชอบธรรมชาติเข้ามาท่องเที่ยวอยู่เป็นระยะๆ ทั้งในแบบเข้ามาเอง (walk in) และผ่านการประชาสัมพันธ์ของกลุ่มท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่จะเข้ามาเป็นกลุ่ม เนื่องจากได้รับการส่งเสริมในลักษณะการอนุรักษ์ในพื้นที่มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ คือ บึงขุนทะเล แต่อย่างไรก็ตามในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมีชาวบ้านส่วนน้อยเท่านั้นที่มีส่วนร่วม โดยพบได้ในรูปของไกด์นำนักท่องเที่ยวนั่งเรือชมธรรมชาติในบึงขุนทะเล แต่กิจกรรมที่ได้ทำไม่เกิดการเรียนรู้ และมีชาวบ้านหลายรายไม่เห็นด้วยกับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าทรัพยากรธรรมชาติบึงขุนทะเลทุกคนเป็นเจ้าของ แต่การดำเนินงานเป็นไปอย่างไม่ชัดเจน **หมู่ที่ 2 บ้านท่าอู่** ในครั้งก่อนนั้นเคยเป็นศาสนสถานที่สำคัญของตำบลขุนทะเล ซึ่งคนทั้งตำบลจะเดินทางไปประกอบศาสนกิจที่วัดท่าอู่เพียงแห่งเดียว ซึ่งในสมัยนั้นฝั่งหนึ่งของวัดมีพื้นที่ติดริมบึงขุนทะเลและมีท่าเรือในการโดยสารทางเรือ ต่อมาเมื่อนิคมสร้างตนเองขุนทะเลได้เข้ามาจัดสรรที่ดินพร้อมทั้งก่อสร้างถนนหลายสายทำให้การติดต่อค้าขายทางน้ำลดความสำคัญลงจนกระทั่งทำให้วัดท่าอู่ลดความสำคัญและขาดการสานต่อประเพณีและวัฒนธรรมอันดีของวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม **หมู่ที่ 4 บ้านควนยุง** กิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงเป็นลักษณะการถูกใช้พื้นที่เข้าค่ายเยาวชนเพื่อศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ นอกจากนั้นมีวัดศาลาติ-ไมตรี ที่มีกลุ่มเยาวชน กลุ่มวัยทำงานทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน มาศึกษาธรรมะ เรื่อง “ธรรมชาติดับธรรมะ” มีชาวต่างชาติบ้าง มีที่พักในลักษณะโฮมสเตย์ **หมู่ที่ 8 บ้านคลองเรือ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง** นำโดยผู้ใหญ่ฤทธิวิสุทธิ์ มะลิวงศ์ เป็นสถานที่ในการประชุมของแกนนำตำบล และเป็นสถานที่ศึกษาดูงานของหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ต่างๆ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดอื่นๆ

1.3 บทบาทการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเมื่อพิจารณาเฉพาะบทบาทของแต่ละหมู่บ้าน การดำเนินการของผู้ใหญ่บ้านและแกนนำชุมชนถือเป็นตัวแทนชาวบ้าน ส่วนในระดับการปฏิบัติพบได้ลักษณะของการเข้าร่วมให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น การนำเดินป่าในป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ที่มีเฉพาะแต่ชาวบ้านที่มีความสามารถหรือมีเครือข่ายในเรื่องดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านส่วนอื่นก็ยังมีโอกาสเข้าร่วมโดยให้ความช่วยเหลือในเรื่องการอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น บริการรถรับส่ง จัดทำอาหาร สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในชาวบ้านหมู่ที่ 4 ส่วนในหมู่ที่ 1 บ้านนิคม ชาวบ้านที่มีบทบาทในการทำกิจกรรมร่วมกับนักท่องเที่ยวในหน้าที่ดังกล่าวโดยส่วนมากจะเป็นสมาชิกชมรมประมงน้ำจืด เนื่องจากมีเรือนต้นในการให้บริการนักท่องเที่ยวในบึงขุนทะเล การท่องเที่ยวในระยะแรกนี้ชาวบ้านที่มีบทบาทในการจัดการจะเป็นประธานกลุ่ม เลขานุการกลุ่ม และเหรัญญิกกลุ่ม อย่างไรก็ตามการดำเนินการในช่วงแรกได้เกิดปัญหาระหว่างกลุ่มกับชาวบ้าน เนื่องจากชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว ไม่พอใจกับการบริหารจัดการเรื่องผลประโยชน์ที่มีความไม่ชัดเจน หลังจากนั้นก็ไม่มีความผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวแต่อย่างใด มีเพียงแต่กิจกรรมการรณรงค์อนุรักษ์ต่างๆ โดยมีผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 และนายบุญเหลือ รักบางแหลม ชาวบ้านในหมู่ที่ 1 ที่ร่วมกันผลักดันการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางน้ำ ทรัพยากรสัตว์น้ำ ให้คงอยู่ต่อไป แต่จากการจัดกิจกรรม ทำให้เกิดความไม่เข้าใจระบบการทำงาน ชาวบ้านจึงมีความคิดและทัศนคติต่อการท่องเที่ยวในทางลบ เกิดการไม่ให้ความร่วมมือจากชาวบ้านบางส่วน รวมทั้งการไม่เห็นด้วยต่อการพัฒนาที่เกิดขึ้น ได้แก่ กลุ่มที่ชาวบ้านที่สนใจและพร้อมจะให้

ความร่วมมือ และกลุ่มชาวบ้านที่ไม่มีความรู้สึกใดๆ และรอดูท่าที จำนวนร้อยละ 15,85 ตามลำดับ ซึ่งในช่วงการพัฒนาได้มีการพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านมีอคติที่ลดลง โดยให้แกนนำในแต่ละหมู่บ้านนัดชาวบ้านประชุม เพื่อบอกถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการ ทำให้ชาวบ้านมีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น

2. ศักยภาพความรู้ภายในชุมชนด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีปัญหาเรื่องความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นจุดประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในครั้งนี้ และไม่กล้าตัดสินใจเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน จำเป็นต้องให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องดังกล่าว เพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้ความรู้เป็นแนวทางการตัดสินใจตอบรับหรือปฏิเสธการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะเกิดขึ้น มีวิธีดำเนินการผ่านการอบรมให้ความรู้ การศึกษาดูงานในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ณ บ้านถ้ำผึ้ง ตำบลต้นยวน อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. รูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล รูปแบบที่ชาวบ้านกำหนดไว้ผ่านการวิเคราะห์ศักยภาพและโอกาสทางการพัฒนาที่เป็นไปได้ รวมทั้งผ่านความเห็นชอบของชุมชนโดยรวม โดยตัวแทนชุมชนได้ร่วมกันเตรียมความพร้อมของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนตำบลขุนทะเลเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ในลักษณะสร้างองค์การชุมชนภายใต้ชื่อ “ชมรมการ

รูปที่ 1.2 ลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ควรสนับสนุนเพื่อการเรียนรู้ของชุมชน

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลขุนทะเล” ที่ร่วมกันดำเนินการและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นมีการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผ่านการตั้งคำถามต่างๆ และร่วมกันแลกเปลี่ยนเสนอความคิดเห็นที่สอดคล้องกับศักยภาพทางการท่องเที่ยวและเงื่อนไขของชุมชน ที่ประกอบด้วยรูปแบบกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวหลัก รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหนึ่งวัน และสร้างแผนปฏิบัติการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยพัฒนาเกณฑ์และตัวชี้วัดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กำหนดมาตรการและมาตรฐานของชมรมการ

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการรองรับผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว อีกทั้งมีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับ การทำกิจกรรมการท่องเที่ยว พัฒนาปัจจัยพื้นฐานของสถานที่ท่องเที่ยวในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว จัด กิจกรรมการรักษาความสะอาด ประชาสัมพันธ์ผ่าน Facebook รวมถึงการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกใน แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร่วมกันสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และติดตาม ประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยว โดยประเมินการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ประเมินกระบวนการเรียนรู้การ จัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มคณะกรรมการ ประเมินความพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการบริการของชุมชน

การนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. เทศบาลตำบลขุนทะเล ได้นำข้อมูลจากงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการท่องเที่ยวเชิง นิเวศในพื้นที่ตำบลขุนทะเล
2. โครงการจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วมของหมู่ที่ 4 บ้านควนยุง ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

อภิปรายผล

สำหรับสถานการณ์การท่องเที่ยวที่ผ่านมา ดำเนินการในรูปแบบการอนุรักษ์ธรรมชาติควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่ชัดเจน เช่น นักท่องเที่ยวรายใดมาติดต่อใครผู้นั้นจะเป็นผู้ให้ การต้อนรับ สรุปได้ว่ามีรูปแบบการท่องเที่ยวในลักษณะต่างคนต่างจัดการ โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติใน หมู่บ้าน ตลอดจนองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นจุดสร้างความสนใจแก่นักท่องเที่ยว ซึ่ง กิจกรรมท่องเที่ยวที่พบ เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ การท่องเที่ยวศึกษา ธรรมชาติในบึงขุนทะเล และเที่ยวชม/ศึกษาดูงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนการ จัดการที่เกิดขึ้นเป็นการร่วมมือกันในการจัดการตั้งกลุ่มอนุรักษ์ ในแต่ละพื้นที่แหล่งทรัพยากรนั้นๆ เป็น จุดในการรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งชาวบ้านมีการจัดการและการประชาสัมพันธ์ด้วยตนเอง ทำโดยถูกๆ ผิดๆ ส่งผลให้ตำบลขุนทะเลยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว มีผู้มาใช้บริการการท่องเที่ยวมาเรื่อยๆ ครั้ง ตามแต่ โอกาส และชาวบ้านมีความคุ้นเคยและมีโอกาสเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวอย่างมาก

ดังนั้นประสบการณ์ของชาวบ้านต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านมีน้อยมาก และมี ทั้งในรูปของผู้ประกอบการที่ได้รับผลประโยชน์ แต่ชุมชนผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรไม่ได้รับประโยชน์แต่อย่างใด ซึ่งไม่ว่ากรณีใดก็ตามรูปแบบการท่องเที่ยวจะอยู่ในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประกอบกันเสมอ

ปัญหาการขาดความรู้และความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชาวบ้าน เป็นปัญหาพื้นฐานที่ ทำให้ชาวบ้านปิดกั้นตัวเองและไม่ให้ความร่วมมือใดๆ หากมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน และยังไม่ไปสู่การ มีทัศนคติในเชิงลบต่อการท่องเที่ยว รวมทั้งพฤติกรรมต่อต้านการพัฒนาการท่องเที่ยวในที่สุด ส่วนปัญหาการ จัดการการท่องเที่ยวที่ผ่านมา พบว่าเกิดจากการความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จากการดำเนินการ และเกิด ความวุ่นวายในการจัดการท่องเที่ยวในที่สุด

สำหรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมา พบได้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ได้แก่ การสะสมของขยะมูลฝอยที่ขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ การตัดต้นไม้เพื่อทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ การเกิดมลพิษทางน้ำ รบกวนสิ่งมีชีวิตทางน้ำ ส่วนผลกระทบในเชิงบวกมักเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยจะมีความชัดเจนเฉพาะในกลุ่มบางกลุ่มเท่านั้น เช่น เจ้าของเรือยนต์

จากการพิจารณาศักยภาพของชุมชนพบว่ามีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยสรุปได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1) องค์ประกอบด้านพื้นที่

ในบริเวณหมู่บ้านมีสภาพทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์

2) องค์ประกอบด้านชุมชน

จากการศึกษาสรุปได้ว่าชุมชนจำเป็นต้องมีความพร้อมในเรื่องของความรู้เชิงนิเวศ เวลาและทุนทรัพย์สำหรับการลงทุน รวมทั้งการมีเป้าหมายการจัดการที่สอดคล้องเป็นแนวทางเดียวกันของชุมชน เนื่องจากในกระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นกลไกในการจัดการ ส่วนสภาพสังคมที่ถือเป็นเงื่อนไขภายในชุมชน และมีอิทธิพลต่อกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่าความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างแกนนำชาวบ้านและลูกบ้าน จะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการจัดการ โดยความสัมพันธ์ที่พบในพื้นที่จะมีลักษณะต่างตอบแทน แต่เนื่องจากบางจุดเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่และประกอบอาชีพพึ่งระบบตลาดภายนอก ความสัมพันธ์เดิมจึงอาจจืดจางไปได้และง่ายต่อการเกิดความขัดแย้ง ที่มีผลให้เกิดการแบ่งขั้วความคิดและส่งผลต่อการร่วมมือในกิจกรรมที่อีกฝ่ายดำเนินการจนเป็นอดีตต่อกันในที่สุด

นอกจากนั้นชุมชนยังจำเป็นต้องมีแกนนำชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถประสานและทำความเข้าใจกับชาวบ้าน รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นในการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้น ที่ส่งผลให้ชาวบ้านสามารถตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการท่องเที่ยวได้ในที่สุด ดังนั้นลักษณะของผู้นำชุมชนจึงจำเป็นต้องมีภาวะความเป็นผู้นำสูง มีความรู้และไหวพริบ ที่สามารถสร้างความเชื่อถือ การยอมรับและความมั่นใจให้ชาวบ้านได้

สำหรับองค์ประกอบภายนอกพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เช่น ได้รับการสนับสนุนเรื่องเงินทุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือได้รับการสนับสนุนความรู้และทักษะการจัดการจากสถาบันการศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ ที่มีผลให้กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเกิดขึ้นได้อย่างเต็มรูปแบบและสามารถสร้างความมั่นใจให้แก่ชาวบ้าน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินงานบางส่วนที่ชาวบ้านไม่สามารถดำเนินการเองได้ โดยเฉพาะในส่วนที่ต้องประสานงานนอกพื้นที่ เช่น การประชาสัมพันธ์และการตลาด เป็นต้น ดังนั้นการมีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับหน่วยงานภายนอกจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเช่นกัน

จากการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชุมชน และให้สามารถแก้ไขปัญหาจากการท่องเที่ยวในอดีต โดยการอาศัยวิธีการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ซึ่งในการวางแผนการจัดการได้ข้อสรุปว่าชุมชนต้องการ

จัดการท่องเที่ยวในลักษณะรวมตัวกัน ตามรูปแบบการจัดการแบบกลุ่มที่มีแกนนำเป็นผู้จัดการตามมติความเห็นชอบของชุมชน

ปัจจัยที่ผลักดันให้ชาวบ้านแต่ละบุคคลตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรม อันถือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเองนั้น ได้แก่ การที่ชาวบ้านมีความรู้ และความเข้าใจที่ถูกต้องในเชิงนิเวศ รวมทั้งมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งผลให้เกิดการยอมรับให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง และเข้ามามีบทบาทด้านการจัดการ นอกจากนั้นปัจจัยด้านเงินทุนและผลตอบแทนก็มีความสำคัญต่อการตัดสินใจของชาวบ้านเช่นกัน เนื่องจากพื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนเกษตร จึงไม่พร้อมต่อการลงทุนที่เห็นผลกำไรไม่ชัดเจน และไม่สามารถอาศัยเป็นรายได้หลักให้ครอบครัวได้

เนื่องจากกรณีพื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติและพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะต่างตอบแทน ส่งผลให้การเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้านแต่ละรายมีความชัดเจนแตกต่างกัน ไปตามบทบาทหน้าที่ทางสังคมในชุมชน โดยแกนนำจะมีบทบาทที่ชัดเจนกว่าลูกบ้านเนื่องจากโครงสร้างการปกครองของชุมชน แกนนำจะทำหน้าที่ประสานงานและติดต่อกับสังคมภายนอก ในที่นี้ ได้แก่ การพัฒนาจากหน่วยงานภายนอกและนำมาขยายผลให้แก่ลูกบ้าน เพื่อการตัดสินใจร่วมกัน

จากการจัดกิจกรรมในช่วงที่ 1 พบว่ากลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มแกนนำ ซึ่งเป็นบุคคลที่เสียสละเวลาส่วนตัวในการเข้าร่วมกิจกรรม และความเข้าใจผิดของชาวบ้านที่ไม่เป็นแกนนำ ว่าเป็นโครงการแก้ไขปัญหาของการดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผ่านมาที่มีอยู่เดิม รวมทั้งในช่วงต่อมาชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมทั้งไม่เฉพาะกลุ่มแกนนำประกอบกับการเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้านไม่มีความต่อเนื่องในแต่ละบุคคล จึงทำให้ทราบว่าภาระอธิบายวัตถุประสงค์และข้อมูลของโครงการอย่างละเอียด และการกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักในผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในแง่ของการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนมากว่าผลประโยชน์ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งศักยภาพและความรับผิดชอบแกนนำชาวบ้านยังมีส่วนสำคัญในการขยายผลข้อมูลของโครงการ ยังมีความสำคัญต่อความสำเร็จต่อการกระจายบทบาทการมีส่วนร่วมของชาวบ้านการดำเนินกิจกรรมด้วยเช่นกัน

สำหรับการทำวิจัยในลักษณะ action research ที่เน้นการจัดกิจกรรมให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมคิดและพัฒนาที่นำมาใช้ในโครงการ พบว่าการจัดกิจกรรมกลุ่มย่อยที่แบ่งกลุ่มชาวบ้านให้มีขนาดเล็กลงแล้วจึงระดมสมอง จะสามารถกระตุ้นให้ชาวบ้านคิด/ทำได้ดีขึ้น เนื่องจากการแบ่งกลุ่มสามารถแบ่งบทบาท/การมีส่วนร่วมให้กระจาย ตลอดจนเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้จัดการกลุ่มของตนเอง เช่นเดียวกับการเก็บแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ถึงแม้ว่าจะมีลักษณะไม่เป็นทางการและให้ความรู้สึกเป็นเพียงการสนทนาพูดคุย แต่ยังมีผลให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนเช่นกัน

กระบวนการเรียนรู้ของโครงการฯ จะมีความต่อเนื่องกันของข้อมูล โดยมักใช้ข้อมูลจากกิจกรรมที่ผ่านมา เป็นพื้นฐานในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป ดังนั้นถ้าการรวบรวมข้อมูลจากกิจกรรมข้างต้นสามารถบรรลุเป้าหมาย ก็จะสามารถลดปัญหาเรื่องแนวทางและข้อมูลในการดำเนินกิจกรรมถัดมาได้ แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมมักสลับผลัดเปลี่ยนกันไปตามสถานการณ์และโอกาส ทำให้ความต่อเนื่อง

ของระบบคิดของชาวบ้านเกิดขึ้นไม่เต็มที่ ดังนั้นจึงเป็นบทเรียนได้ว่าการจัดกิจกรรมในลักษณะนี้อาจมีข้อเสียสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ไม่มาเป็นประจำ

รูปแบบการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมในชุมชน ควรอยู่ในลักษณะของการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (learning by doing) ซึ่งทีมวิจัยควรปฏิบัติในฐานะของผู้แนะนำให้คำปรึกษาและสนับสนุนการพัฒนาเท่านั้น

องค์ประกอบด้านชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะ

- สภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชน
- สภาพประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- สภาพความสัมพันธ์ทางสังคม
- ภาวะการเป็นผู้นำ ความเข้มแข็งของแกนนำชุมชน
- ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวบ้าน

นอกจากนั้นการรวมกลุ่มการพัฒนาก็เป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดการดำเนินการพัฒนาด้วยเช่นกัน โดยองค์ประกอบของการรวมกลุ่ม นอกจากจะเกี่ยวข้องกับสภาพของชุมชนแล้ว แรงจูงใจหรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการร่วมมือก็มีผลด้วยเช่นกัน

แหล่งเงินทุน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมกับ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี (มรส.)

บรรณานุกรม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.(2549). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ[Online]. เข้าถึงได้จาก :

<http://masterorg.wu.ac.th/file/step-20081113-163147-raJQf.doc> [2554, มกราคม 25]

วิมล จิโรจพันธุ์ และคณะ (2548). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : แสงดาว.

สินธุ์ สโรบล และคณะ. (2546). การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ.

กรุงเทพฯ : วนิตา เพรส.

สิริวัฒนา ไจมาและคณะ (2546) รายงานวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่

กลางหลวง ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Godfrey Kerry ;Clarke Jackie. (2000). **The Tourism Development Handbook: A Practical**

Approach to Planning and Marketing. New York: Continuum.

ภาคผนวก ข
ตารางสรุปความคิดเห็น

สรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลขุนทะเล

แหล่งท่องเที่ยว: บึงขุนทะเล

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

นักท่องเที่ยว	เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ผู้ประกอบการด้านที่พัก ชุมชนท้องถิ่นในตำบลขุนทะเล ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว	รวม
100 (48.1)	108 (51.9)	208 (100.0)

นักท่องเที่ยว

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

1. เพศ

ชาย	หญิง	รวม
33 (33.0)	67 (67.0)	100 (100.0)

2. อายุ

18-24	25-34	35-44	45-54	55 ปีขึ้นไป	รวม
60 (60.0)	22 (22.0)	7 (7.0)	6 (6.0)	5 (5.0)	100 (100.0)

3. สถานภาพ

โสด	สมรส	ไม่ระบุข้อมูล	รวม
76 (76.0)	22 (22.0)	2 (2.0)	100 (100.0)

4. การศึกษา

มัธยมศึกษา/ปวช. หรือต่ำกว่า	อนุปริญญาตรี/ ปวส.	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี	รวม
26 (26.0)	14 (14.0)	56 (56.0)	4 (4.0)	100 (100.0)

5. อาชีพ

เกษตรกรรม	รับจ้าง	ค้าขาย	พนักงาน เอกชน	รับ ราชการ	นักเรียน/ นักศึกษา	อื่นๆ	รวม
4	5	25	3	6	48	9	100
(4.0)	(5.0)	(25.0)	(3.0)	(6.0)	(48.0)	(9.0)	(100.0)

6. รายได้ต่อเดือน

ต่ำกว่า 5,000	5,001- 10,000	10,001- 15,000	15,001- 20,000	20,001- 25,000	มากกว่า 25,000	ไม่ระบุข้อมูล	รวม
39	18	27	3	2	6	5	100
(39.0)	(18.0)	(27.0)	(3.0)	(2.0)	(6.0)	(5.0)	(100.0)

7. ภูมิลำเนา

อยู่ในตำบลขุนทะเล	อยู่ในตำบล/จังหวัดอื่น	รวม
42 (42.0)	58 (58.0)	100 (100.0)

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

8. วัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

ท่องเที่ยว/ พักผ่อน	เยี่ยมญาติ/ เพื่อน	ติดต่อธุรกิจ/ ทำงาน	การศึกษา/ การกีฬา	เป็น ทางผ่าน	อื่นๆ	รวม
52	9	2	19	17	1	100
(52.0)	(9.0)	(2.0)	(19.0)	(17.0)	(1.0)	(100.0)

9. ความถี่ในการเดินทางมาท่องเที่ยว

1	2	3	4	5 ครั้งขึ้นไป	รวม
20 (20.0)	20 (20.0)	17 (17.0)	10 (10.0)	33 (33.0)	100 (100.0)

10. ลักษณะการท่องเที่ยว

คนเดียว	มากับญาติ	กลุ่มเพื่อน	บริษัททัวร์	อื่นๆ	รวม
18 (18.0)	31 (31.0)	36 (36.0)	2 (2.0)	13 (13.0)	100 (100.0)

11. จำนวนผู้ร่วมการท่องเที่ยว

คนเดียว	2-5	5-9	10-15	15-25	มากกว่า 25 คนขึ้นไป	รวม
20 (20.0)	56 (56.0)	9 (9.0)	2 (2.0)	0 (0.0)	13 (13.0)	100 (100.0)

12. ชนิดของพาหนะที่ใช้ในการท่องเที่ยว

รถยนต์ ส่วนตัว	รถเช่า/ รถตู้	รถโดยสาร ประจำทาง	รถยนต์บริษัท นำเที่ยว	มอเตอร์ไซด์	อื่นๆ	รวม
39 (39.0)	2 (2.0)	1 (1.0)	2 (2.0)	43 (43.0)	13 (13.0)	100 (100.0)

13. ระยะเวลาที่มาท่องเที่ยว

น้อยกว่า 1 วัน	1 วัน	2 วัน	มากกว่า 4 วัน	ไม่แน่ใจ	รวม
58 (58.0)	24 (24.0)	3 (3.0)	4 (4.0)	11 (11.0)	100 (100.0)

14. ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว

ต่ำกว่า 1,000	1,001-1,500	1,501-2,000	มากกว่า 3,001	รวม
88 (88.0)	7 (7.0)	2 (2.0)	3 (3.0)	100 (100.0)

15. การรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

โทรทัศน์/ วิทยุ	หนังสือพิมพ์/ นิตยสาร	อินเทอร์เน็ต	แผ่นพับ	เพื่อน/ ญาติ	ไม่เคย ทราบ	อื่นๆ	ไม่ระบุ ข้อมูล	รวม
5 (5.0)	11 (11.0)	3 (3.0)	5 (5.0)	27 (27.0)	47 (47.0)	1 (1.0)	1 (1.0)	100 (100.0)

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นต่อปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ด้านลักษณะทางกายภาพ

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ย เชิงปริมาณ	S.D.	ผลการ ประเมินเชิง คุณภาพ
1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว			
1.1 สามารถมาเที่ยวได้ทั้งปี/ทุกฤดูกาล	3.23	0.55	ปานกลาง
1.2 ความปลอดภัยในการเดินทาง	3.29	0.64	ปานกลาง
1.3 คุณภาพของถนนและ/หรือ เส้นทางน้ำใช้ได้ตลอดปี	3.17	0.82	ปานกลาง
1.4 ความชัดเจนของป้ายบอกเส้นทาง	3.02	0.75	ปานกลาง
2. ความสมบูรณ์และควมมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว			
2.1 ความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติและ/หรือสภาพดั้งเดิม	3.40	0.65	ปานกลาง
2.2 มีคุณค่าหรือเอกลักษณ์พิเศษเชิงการท่องเที่ยว	3.48	0.63	ปานกลาง
2.3 มีคุณค่าเชิงวิทยาการและการศึกษา	3.39	0.69	ปานกลาง
2.4 ความกลมกลืนกับธรรมชาติ วัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อม	3.23	0.76	ปานกลาง
2.5 แหล่งท่องเที่ยวมีความดึงดูดใจ /ประทับใจ	3.12	0.70	ปานกลาง
รวม	3.26	0.15	ปานกลาง

ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ย เชิงปริมาณ	S.D.	ผลการ ประเมินเชิง คุณภาพ
1. การจัดการคุณภาพเสียง			
1.1 ปราศจากเสียงรบกวนที่เกิดขึ้นจากในพื้นที่ท่องเที่ยว	3.04	0.94	ปานกลาง
1.2 ปราศจากเสียงรบกวนที่เกิดขึ้นจากนอกพื้นที่ท่องเที่ยวเข้า	3.01	0.88	ปานกลาง
มากระทบ เช่น จากยานอุตสาหกรรม ชุมชนเมือง หรือกิจกรรมที่ เสียงดัง			

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ย เชิงปริมาณ	S.D.	ผลการ ประเมินเชิง คุณภาพ
2. การจัดการขยะมูลฝอย			
2.1 มีอุปกรณ์รองรับขยะเพียงพอ และเหมาะสม	2.65	0.90	ปานกลาง
2.2 มีป้ายเตือนทิ้งขยะให้ถูกที่	2.65	0.89	ปานกลาง
2.3 การออกแบบภาชนะรองรับขยะกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม	2.66	0.85	ปานกลาง
3. การจัดการคุณภาพอากาศ			
3.1 อากาศปราศจากฝุ่นและควัน	2.89	0.86	ปานกลาง
3.2 ไม่มีกลิ่นฟุ้งกระจายและสร้างความรำคาญในแหล่งท่องเที่ยว	2.91	0.89	ปานกลาง
รวม	2.83	0.17	ปานกลาง

ด้านศิลปวัฒนธรรม

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ย เชิงปริมาณ	S.D.	ผลการ ประเมินเชิง คุณภาพ
1. มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน	2.93	0.90	ปานกลาง
2. ความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่ สืบค้นได้	2.91	1.01	ปานกลาง
3. มีความงดงามด้านศิลปวัฒนธรรม	2.95	0.95	ปานกลาง
4. เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้ ประเพณี วัฒนธรรม ด้วยความยินดี	2.99	0.89	ปานกลาง
รวม	2.95	0.03	ปานกลาง

ด้านเศรษฐกิจและสังคม

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ย เชิงปริมาณ	S.D.	ผลการ ประเมินเชิง คุณภาพ
1. ความคุ้มค่าของการเที่ยวชม			
1.1 การได้รับความพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยว	3.26	0.74	ปานกลาง
1.2 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการด้านที่พัก	3.04	0.72	ปานกลาง
1.3 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการด้านร้านอาหาร	3.03	0.79	ปานกลาง
1.4 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการร้านค้า/ของที่ระลึก	2.93	0.84	ปานกลาง
1.5 ความพอใจในความสะอาดและปลอดภัย	3.00	0.75	ปานกลาง
1.6 ความพอใจในมิตรไมตรีจากชุมชนท้องถิ่น	3.33	0.79	ปานกลาง
2. การมีส่วนร่วมในแหล่งท่องเที่ยว			
2.1 การได้ร่วมทำกิจกรรม เช่น การเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ล่องเรือ เล่นน้ำ ชมศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น	3.57	4.17	มาก
2.2 การมีส่วนร่วมในการบริจาคเงินให้กับแหล่งท่องเที่ยว	2.84	0.72	ปานกลาง
2.3 การบอกต่อให้บุคคลอื่นมาเที่ยว	3.09	0.81	ปานกลาง
3. ความเข้มแข็งของชุมชน			
3.1 มีการจัดตั้งกลุ่ม / องค์กรเพื่อดูแลการท่องเที่ยว	2.82	0.85	ปานกลาง
3.2 การริเริ่มจัดกิจกรรมนันทนาการ	2.89	0.96	ปานกลาง
รวม	3.07	0.23	ปานกลาง

ด้านธรรมชาติ

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ย เชิงปริมาณ	S.D.	ผลการ ประเมินเชิง คุณภาพ
1. ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน	3.40	0.80	ปานกลาง
2. มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ	3.54	0.74	มาก
3. มีทัศนียภาพที่สวยงาม	3.45	0.86	ปานกลาง
รวม	3.46	0.07	ปานกลาง

ด้านการบริหารและการจัดการ

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ย เชิงปริมาณ	S.D.	ผลการ ประเมินเชิง คุณภาพ
1. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก			
1.1 มีป้ายอธิบายข้อมูล/บอกเล่าเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยว	2.74	0.91	ปานกลาง
1.2 มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเพียงพอ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ห้องน้ำ ลานจอดรถ	2.72	0.90	ปานกลาง
2. ให้ความสำคัญต่อชีวิตและทรัพย์สิน			
2.1 มีเจ้าหน้าที่ดูแลเพียงพอ และดูแลทั่วถึง	2.59	0.90	ปานกลาง
2.2 การติดตั้งป้าย สัญญาณเตือนภัยอย่างเหมาะสม	2.65	0.99	ปานกลาง
2.3 มีอุปกรณ์และเครื่องมือบรรเทาสาธารณภัย	2.57	0.99	ปานกลาง
2.4 มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาล	2.56	0.99	ปานกลาง
3. การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยว			
3.1 มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	2.66	1.04	ปานกลาง
3.2 มีเอกสารเผยแพร่	2.57	1.00	ปานกลาง
รวม	2.63	0.07	ปานกลาง

สำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ผู้ประกอบการด้านที่พัก
ร้านอาหาร ชุมชนท้องถิ่น ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

1. เพศ

ชาย	หญิง	รวม
50 (46.3)	58 (53.7)	108 (100.0)

2. อายุ

18-24	25-34	35-44	45-54	55 ปีขึ้นไป	รวม
3 (2.8)	40 (37.0)	50 (46.3)	11 (10.2)	4 (3.7)	100

ด้านลักษณะทางกายภาพ

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ย เชิงปริมาณ	S.D.	ผลการ ประเมินเชิง คุณภาพ
1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว			
1.1 สามารถมาเที่ยวได้ทั้งปี/ทุกฤดูกาล	3.61	0.77	มาก
1.2 ความปลอดภัยในการเดินทาง	3.26	0.84	ปานกลาง
1.3 คุณภาพของถนนและ/หรือ เส้นทางน้ำใช้ได้ตลอดปี	2.94	0.84	ปานกลาง
1.4 ความชัดเจนของป้ายบอกเส้นทาง	3.06	1.04	ปานกลาง
2. ความสมบูรณ์และมีความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว			
2.1 ความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติและ/หรือสภาพดั้งเดิม	3.75	4.02	มาก
2.2 มีคุณค่าหรือเอกลักษณ์พิเศษเชิงการท่องเที่ยว	3.27	0.84	ปานกลาง
2.3 มีคุณค่าเชิงวิทยาการและการศึกษา	3.38	0.91	ปานกลาง
2.4 ความกลมกลืนกับธรรมชาติ วัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อม	3.50	0.78	ปานกลาง
2.5 แหล่งท่องเที่ยวมีความดึงดูดใจ /ประทับใจ	3.25	0.80	ปานกลาง
รวม	3.34	0.26	ปานกลาง

ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ย เชิงปริมาณ	S.D.	ผลการ ประเมินเชิง คุณภาพ
1. การจัดการคุณภาพเสียง			
1.1 ปราศจากเสียงรบกวนที่เกิดขึ้นจากในพื้นที่ท่องเที่ยว	3.17	0.68	ปานกลาง
1.2 ปราศจากเสียงรบกวนที่เกิดขึ้นจากนอกพื้นที่ท่องเที่ยวเข้ามา กระทบ เช่น จากย่านอุตสาหกรรม ชุมชนเมือง หรือกิจกรรมที่ เสียงดัง	3.08	0.79	ปานกลาง
2. การจัดการขยะมูลฝอย			
2.1 มีอุปกรณ์รองรับขยะเพียงพอ และเหมาะสม	2.81	0.76	ปานกลาง
2.2 มีป้ายเตือนทิ้งขยะให้ถูกที่	2.67	0.70	ปานกลาง
2.3 การออกแบบภาชนะรองรับขยะกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม	2.73	0.78	ปานกลาง
3. การจัดการคุณภาพอากาศ			
3.1 อากาศปราศจากฝุ่นและควัน	3.09	0.86	ปานกลาง
3.2 ไม่มีกลิ่นฟุ้งกระจายและสร้างความรำคาญในแหล่งท่องเที่ยว	3.27	0.80	ปานกลาง
รวม	2.97	0.23	ปานกลาง

ด้านศิลปวัฒนธรรม

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ย เชิงปริมาณ	S.D.	ผลการ ประเมินเชิง คุณภาพ
1. มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน	3.22	0.58	ปานกลาง
2. มีความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่ สืบค้นได้	3.24	0.82	ปานกลาง
3. มีความมั่งคั่งด้านศิลปวัฒนธรรม	3.01	0.77	ปานกลาง
4. เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้ ประเพณี วัฒนธรรม ด้วยความยินดี	3.07	0.94	ปานกลาง
รวม	3.14	0.11	ปานกลาง

ด้านเศรษฐกิจและสังคม

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ย เชิงปริมาณ	S.D.	ผลการ ประเมินเชิง คุณภาพ
1. ความคุ้มค่าของการเที่ยวชม			
1.1 การได้รับความพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยว	3.25	0.78	ปานกลาง
1.2 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการด้านที่พัก	2.84	0.73	ปานกลาง
1.3 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการด้านร้านอาหาร	2.87	0.85	ปานกลาง
1.4 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการร้านค้า/ของที่ระลึก	2.73	0.84	ปานกลาง
1.5 ความพอใจในความสะอาดและปลอดภัย	2.94	0.58	ปานกลาง
1.6 ความพอใจในมิตรไมตรีจากชุมชนท้องถิ่น	3.24	0.73	ปานกลาง
2. การมีส่วนร่วมในแหล่งท่องเที่ยว			
2.1 การได้ร่วมทำกิจกรรม เช่น การเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ล่องเรือ เล่นน้ำ ชมศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น	3.26	0.79	ปานกลาง
2.2 การมีส่วนร่วมในการบริจาคเงินให้กับแหล่งท่องเที่ยว	2.86	0.84	ปานกลาง
2.3 การบอกต่อให้บุคคลอื่นมาเที่ยว	3.03	0.78	ปานกลาง
3. ความเข้มแข็งของชุมชน	2.91	0.79	ปานกลาง
3.1 มีการจัดตั้งกลุ่ม / องค์กรเพื่อดูแลการท่องเที่ยว			
3.2 การริเริ่มจัดกิจกรรมนันทนาการ	2.97	0.82	ปานกลาง
รวม	2.99	0.18	ปานกลาง

ตารางที่ 5.6 ด้านธรรมชาติ

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
1. ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน	3.49	0.71	ปานกลาง
2. มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ	3.54	0.88	มาก
3. มีทัศนียภาพที่สวยงาม	3.59	0.72	มาก
รวม	3.54	0.05	มาก

ด้านการบริหารและการจัดการ

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
1. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก			
1.1 มีป้ายอธิบายข้อมูล/บอกเล่าเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยว	2.93	0.84	ปานกลาง
1.2 มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเพียงพอ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ห้องน้ำ ลานจอดรถ	2.84	0.93	ปานกลาง
2. ให้ความสำคัญต่อชีวิตและทรัพย์สิน			
2.1 มีเจ้าหน้าที่ดูแลเพียงพอ และดูแลทั่วถึง	2.73	0.83	ปานกลาง
2.2 การติดตั้งป้าย สัญญาณเตือนภัยอย่างเหมาะสม	2.66	0.79	ปานกลาง
2.3 มีอุปกรณ์และเครื่องมือบรรเทาสาธารณภัย	2.70	1.02	ปานกลาง
2.4 มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาล	2.57	0.91	ปานกลาง
3. การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยว	2.67	0.94	ปานกลาง
3.1 มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว			
3.2 มีเอกสารเผยแพร่	2.66	1.03	ปานกลาง
รวม	2.72	0.11	ปานกลาง

แหล่งท่องเที่ยว : ป่าชุมชน

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

นักท่องเที่ยว	เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน ผู้ประกอบการ ธุรกิจนำเที่ยว ผู้ประกอบการด้านที่พัก ชุมชนท้องถิ่นในตำบลขุนทะเล ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว	รวม
108 (50.5)	106 (49.5)	214 (100.0)

นักท่องเที่ยว

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

1. เพศ

ชาย	หญิง	รวม
65 (60.2)	43 (39.8)	108 (100.0)

2. อายุ

18-24	25-34	45-54	รวม
73 (67.6)	15 (13.9)	20 (18.5)	108 (100.0)

3. สถานภาพ

โสด	สมรส	หย่า-หม้าย	ไม่ระบุข้อมูล	รวม
86 (79.6)	17 (15.7)	2 (1.9)	3 (2.8)	108 (100.0)

4. การศึกษา

มัธยมศึกษา/ปวช. หรือต่ำกว่า	อนุปริญญาตรี/ปวส.	ปริญญาตรี	รวม
85 (78.7)	11 (10.2)	12 (11.1)	108 (100.0)

5. อาชีพ

เกษตรกร	รับจ้าง	นักเรียน/นักศึกษา	อื่นๆ	รวม
24 (22.2)	7 (6.5)	75 (69.4)	2 (1.9)	108 (100.0)

6. รายได้ต่อเดือน

ต่ำกว่า 5,000	5,001- 10,000	10,001- 15,000	15,001- 20,000	20,001- 25,000	มากกว่า 25,000	ไม่ระบุ ข้อมูล	รวม
75 (69.4)	6 (5.6)	7 (6.5)	4 (3.7)	4 (3.7)	7 (6.5)	5 (4.6)	108 (100.0)

7. ภูมิสำเนา

อยู่ในตำบลขุนทะเล	อยู่ในตำบล/จังหวัดอื่น	รวม
73 (67.6)	35 (32.4)	108 (100.0)

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

8. วัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

ท่องเที่ยว/ พักผ่อน	เยี่ยมญาติ/ เพื่อน	ติดต่อธุรกิจ/ ทำงาน	ประชุม/ สัมมนา	การศึกษา/ การกีฬา	เป็น ทางผ่าน	อื่นๆ	ไม่ ระบุ ข้อมูล	รวม
44 (40.7)	16 (14.8)	9 (8.3)	15 (13.9)	2 (1.9)	7 (6.5)	3 (2.8)	12 (11.1)	108 (100.0)

9. ความถี่ในการเดินทางมาท่องเที่ยว

1	2	3	5 ครั้งขึ้นไป	ไม่ระบุข้อมูล	รวม
35 (32.4)	25 (23.1)	12 (11.1)	21 (19.4)	15 (13.9)	108 (100.0)

10. ลักษณะการท่องเที่ยว

คนเดียว	มากับญาติ	กลุ่มเพื่อน	อื่นๆ	รวม
4 (3.7)	25 (23.1)	75 (69.4)	2 (1.9)	108 (100.0)

11. จำนวนผู้ร่วมการท่องเที่ยว

คนเดียว	2-5	5-9	10-15	15-25	มากกว่า 25 คนขึ้นไป	ไม่ระบุ ข้อมูล	รวม
2 (1.9)	82 (75.9)	12 (11.1)	5 (4.6)	0 (0.0)	5 (4.6)	2 (1.9)	108 (100.0)

12. ชนิดของพาหนะที่ใช้ในการท่องเที่ยว

รถยนต์ส่วนตัว	รถเช่า/รถตู้	มอเตอร์ไซด์	รวม
59 (54.6)	36 (33.3)	13 (12.0)	108 (100.0)

13. ระยะเวลาที่มาท่องเที่ยว

น้อยกว่า 1 วัน	1 วัน	2 วัน	3 วัน	มากกว่า 4 วัน	ไม่แน่ใจ	รวม
4 (3.7)	4 (3.7)	36 (33.3)	49 (45.4)	13 (12.0)	2 (1.9)	108 (100.0)

14. ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว

ต่ำกว่า 1,000	1,001- 1,500	1,501- 2,000	2,001- 2,500	2,501- 3,000	ไม่ระบุ ข้อมูล	รวม
89 (82.4)	4 (3.7)	6 (5.5)	4 (3.7)	2 (1.9)	3 (2.8)	108 (100.0)

15. การรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

โทรทัศน์/ วิทยุ	หนังสือพิมพ์/ นิตยสาร	อินเทอร์เน็ต	แผ่นพับ	เพื่อน/ ญาติ	ไม่เคย ทราบ	อื่นๆ	รวม
2 (1.9)	0 (0.0)	13 (12.0)	0 (0.0)	86 (79.6)	2 (1.9)	5 (4.6)	108 (100.0)

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นต่อปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ด้านลักษณะทางกายภาพ

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนน เฉลี่ยเชิง ปริมาณ	S.D.	ผลการ ประเมินเชิง คุณภาพ
1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว			
1.1 สามารถมาเที่ยวได้ทั้งปี/ทุกฤดูกาล	4.02	0.84	มาก
1.2 ความปลอดภัยในการเดินทาง	4.27	0.65	มาก
1.3 คุณภาพของถนนและ/หรือ เส้นทางน้ำใช้ได้ตลอดปี	3.95	0.89	มาก
1.4 ความชัดเจนของป้ายบอกเส้นทาง	3.87	1.02	มาก

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
2. ความสมบูรณ์และควมมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว			
2.1 ความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติและ/หรือสภาพดั้งเดิม	4.18	0.75	มาก
2.2 มีคุณค่าหรือเอกลักษณ์พิเศษเชิงการท่องเที่ยว	4.34	0.70	มาก
2.3 มีคุณค่าเชิงวิทยาการและการศึกษา	4.35	0.70	มาก
2.4 ความกลมกลืนกับธรรมชาติ วัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อม	4.19	0.68	มาก
2.5 แหล่งท่องเที่ยวมีความดึงดูดใจ /ประทับใจ	4.09	0.59	มาก
รวม	4.14	0.17	มาก

ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
1. การจัดการคุณภาพเสียง			
1.1 ปราศจากเสียงรบกวนที่เกิดขึ้นจากในพื้นที่ท่องเที่ยว	3.18	1.02	ปานกลาง
1.2 ปราศจากเสียงรบกวนที่เกิดขึ้นจากนอกพื้นที่ท่องเที่ยวเข้ามากระทบ เช่น จากย่านอุตสาหกรรม ชุมชนเมือง หรือกิจกรรมที่เสียงดัง	3.02	1.02	ปานกลาง
2. การจัดการขยะมูลฝอย			
2.1 มีอุปกรณ์รองรับขยะเพียงพอ และเหมาะสม	3.22	0.96	ปานกลาง
2.2 มีป้ายเตือนทิ้งขยะให้ถูกที่	3.09	1.03	ปานกลาง
2.3 การออกแบบภาชนะรองรับขยะกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม	3.10	1.01	ปานกลาง

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
3. การจัดการคุณภาพอากาศ			
3.1 อากาศปราศจากฝุ่นและควัน	3.20	0.96	ปานกลาง
3.2 ไม่มีกลิ่นฟุ้งกระจายและสร้างความรำคาญในแหล่งท่องเที่ยว	3.20	0.94	ปานกลาง
รวม	3.14	0.07	ปานกลาง

ด้านศิลปวัฒนธรรม

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
1. มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน	3.17	1.00	ปานกลาง
2. มีความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้	3.10	0.90	ปานกลาง
3. มีความงดงามด้านศิลปวัฒนธรรม	3.07	0.82	ปานกลาง
4. เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้ ประเพณี วัฒนธรรม ด้วยความยินดี	3.35	0.88	ปานกลาง
รวม	3.17	0.13	ปานกลาง

ด้านเศรษฐกิจและสังคม

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
1. ความคุ้มค่าของการเที่ยวชม			
1.1 การได้รับความพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยว	3.66	0.74	มาก
1.2 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการด้านที่พัก	3.48	0.77	ปานกลาง
1.3 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการด้านร้านอาหาร	3.39	0.84	ปานกลาง
1.4 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการร้านค้า/ของที่ระลึก	3.17	0.92	ปานกลาง
1.5 ความพอใจในความสะอาดและปลอดภัย	3.57	1.00	มาก
1.6 ความพอใจในมิตรไมตรีจากชุมชนท้องถิ่น	3.84	0.90	มาก
2. การมีส่วนร่วมในแหล่งท่องเที่ยว			
2.1 การได้ร่วมทำกิจกรรม เช่น การเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ล่องเรือ เล่นน้ำ ชมศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น	3.84	2.98	มาก
2.2 การมีส่วนร่วมในการบริจาคเงินให้กับแหล่งท่องเที่ยว	3.35	1.01	ปานกลาง
2.3 การบอกต่อให้บุคคลอื่นมาเที่ยว	3.61	1.04	มาก
3. ความเข้มแข็งของชุมชน			
3.1 มีการจัดตั้งกลุ่ม / องค์กรเพื่อดูแลการท่องเที่ยว	3.37	0.91	ปานกลาง
3.2 การริเริ่มจัดกิจกรรมนันทนาการ	3.40	0.99	ปานกลาง
รวม	3.52	0.21	มาก

ด้านธรรมชาติ

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
1. ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน	3.91	0.95	มาก
2. มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ	3.87	0.76	มาก
3. มีทัศนียภาพที่สวยงาม	3.81	0.82	มาก
รวม	3.86	0.05	มาก

ด้านการบริหารและการจัดการ

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
1. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก			
1.1 มีป้ายอธิบายข้อมูล/บอกเล่าเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยว	3.19	1.06	ปานกลาง
1.2 มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเพียงพอ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ห้องน้ำ ลานจอดรถ	3.24	1.06	ปานกลาง
2. ให้ความสำคัญต่อชีวิตและทรัพย์สิน			
2.1 มีเจ้าหน้าที่ดูแลเพียงพอ และดูแลทั่วถึง	3.16	1.00	ปานกลาง
2.2 การติดตั้งป้าย สัญญาณเตือนภัยอย่างเหมาะสม	3.27	1.07	ปานกลาง
2.3 มีอุปกรณ์และเครื่องมือบรรเทาสาธารณภัย	3.18	1.13	ปานกลาง
2.4 มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาล	3.25	1.09	ปานกลาง
3. การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยว			
3.1 มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	3.32	1.30	ปานกลาง
3.2 มีเอกสารเผยแพร่	3.14	1.15	ปานกลาง
รวม	3.22	0.06	ปานกลาง

สำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ผู้ประกอบการด้านที่พัก
ร้านอาหาร ชุมชนท้องถิ่น ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

1. เพศ

ชาย	หญิง	รวม
37 (34.9)	69 (65.1)	106 (100.0)

2. อายุ

18-24	25-34	35-44	45-54	55 ปีขึ้นไป	รวม
2 (1.9)	37 (34.9)	52 (49.1)	12 (11.3)	3 (2.8)	106 (100.0)

ด้านลักษณะทางกายภาพ

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว			
1.1 สามารถมาเที่ยวได้ทั้งปี/ทุกฤดูกาล	3.68	0.82	มาก
1.2 ความปลอดภัยในการเดินทาง	3.26	0.85	ปานกลาง
1.3 คุณภาพของถนนและ/หรือ เส้นทางน้ำใช้ได้ตลอดปี	2.94	0.89	ปานกลาง
1.4 ความชัดเจนของป้ายบอกเส้นทาง	3.05	1.13	ปานกลาง
2. ความสมบูรณ์และมีความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว			
2.1 ความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติและ/หรือสภาพดั้งเดิม	3.50	0.82	ปานกลาง
2.2 มีคุณค่าหรือเอกลักษณ์พิเศษเชิงการท่องเที่ยว	3.31	0.80	ปานกลาง
2.3 มีคุณค่าเชิงวิชาการและการศึกษา	3.42	0.95	ปานกลาง
2.4 ความกลมกลืนกับธรรมชาติ วัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อม	3.57	0.77	มาก

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
2.5 แหล่งท่องเที่ยวมีความดึงดูดใจ /ประทับใจ	3.22	0.82	ปานกลาง
รวม	3.33	0.24	ปานกลาง

ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
1. การจัดการคุณภาพเสียง			
1.1 ปราศจากเสียงรบกวนที่เกิดขึ้นจากในพื้นที่ท่องเที่ยว	3.13	0.68	ปานกลาง
1.2 ปราศจากเสียงรบกวนที่เกิดขึ้นจากนอกพื้นที่ท่องเที่ยว เข้ามากระทบ เช่น จากย่านอุตสาหกรรม ชุมชนเมือง หรือ กิจกรรมที่เสียงดัง	3.10	0.77	ปานกลาง
2. การจัดการขยะมูลฝอย			
2.1 มีอุปกรณ์รองรับขยะเพียงพอ และเหมาะสม	2.73	0.76	ปานกลาง
2.2 มีป้ายเตือนทิ้งขยะให้ถูกต้อง	2.58	0.70	ปานกลาง
2.3 การออกแบบภาชนะรองรับขยะกลมกลืนกับ สภาพแวดล้อม	2.66	0.78	ปานกลาง
3. การจัดการคุณภาพอากาศ			
3.1 อากาศปราศจากฝุ่นและควัน	3.12	0.97	ปานกลาง
3.2 ไม่มีกลิ่นฟุ้งกระจายและสร้างความรำคาญในแหล่ง ท่องเที่ยว	3.27	0.72	ปานกลาง
รวม	2.94	0.26	ปานกลาง

ด้านศิลปวัฒนธรรม

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
1. มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน	3.28	0.62	ปานกลาง
2. มีความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้	3.28	0.80	ปานกลาง
3. มีความงดงามด้านศิลปวัฒนธรรม	3.00	0.70	ปานกลาง
4. เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้ ประเพณี วัฒนธรรม ด้วยความยินดี	3.03	0.92	ปานกลาง
รวม	3.15	0.15	ปานกลาง

ด้านเศรษฐกิจและสังคม

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
1. ความคุ้มค่าของการเที่ยวชม			
1.1 การได้รับความพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยว	3.20	0.79	ปานกลาง
1.2 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการด้านที่พัก	2.76	0.67	ปานกลาง
1.3 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการด้านร้านอาหาร	2.83	0.79	ปานกลาง
1.4 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการร้านค้า/ของที่ระลึก	2.63	0.82	ปานกลาง
1.5 ความพอใจในความสะอาดและปลอดภัย	2.90	0.65	ปานกลาง
1.6 ความพอใจในมิตรไมตรีจากชุมชนท้องถิ่น	3.17	0.77	ปานกลาง

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
2. การมีส่วนร่วมในแหล่งท่องเที่ยว	3.28	0.92	ปานกลาง
2.1 การได้ร่วมทำกิจกรรม เช่น การเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติ			
ล่องเรือ เล่นน้ำ ชมศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น			
2.2 การมีส่วนร่วมในการบริจาคเงินให้กับแหล่งท่องเที่ยว	2.71	0.90	ปานกลาง
2.3 การบอกต่อให้บุคคลอื่นมาเที่ยว	2.85	0.66	ปานกลาง
3. ความเข้มแข็งของชุมชน	2.83	0.77	ปานกลาง
3.1 มีการจัดตั้งกลุ่ม / องค์กรเพื่อดูแลการท่องเที่ยว			
3.2 การริเริ่มจัดกิจกรรมนันทนาการ	2.87	0.83	ปานกลาง
รวม	2.91	0.21	ปานกลาง

ด้านธรรมชาติ

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
1. ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน	3.57	0.69	มาก
2. มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ	3.63	0.85	มาก
3. มีทัศนียภาพที่สวยงาม	3.54	0.72	มาก
รวม	3.58	0.05	มาก

ด้านการบริหารและการจัดการ

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ศักยภาพ		
	คะแนนเฉลี่ยเชิงปริมาณ	S.D.	ผลการประเมินเชิงคุณภาพ
1. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก			
1.1 มีป้ายอธิบายข้อมูล/บอกเล่าเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยว	2.87	0.80	ปานกลาง
1.2 มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเพียงพอ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ห้องน้ำ ลานจอดรถ	2.79	0.96	ปานกลาง
2. ให้ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน			
2.1 มีเจ้าหน้าที่ดูแลเพียงพอ และดูแลทั่วถึง	2.64	0.85	ปานกลาง
2.2 การติดตั้งป้าย สัญญาณเตือนภัยอย่างเหมาะสม	2.65	0.85	ปานกลาง
2.3 มีอุปกรณ์และเครื่องมือบรรเทาสาธารณภัย	2.58	1.03	ปานกลาง
2.4 มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาล	2.43	0.93	ปานกลาง
3. การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยว			
3.1 มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	2.57	0.95	ปานกลาง
3.2 มีเอกสารเผยแพร่	2.50	1.02	ปานกลาง
รวม	2.63	0.14	ปานกลาง

สรุปผลการประเมินองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. อาชีพ

เกษตรกรรม	พ่อบ้าน/แม่บ้าน	รับจ้าง	รวม
27 (81.8)	2 (6.1)	4 (12.1)	33 (100.0)

2. เพศ

ชาย	หญิง	รวม
16 (48.5)	17 (51.5)	33 (100.0)

3. อายุ

โดยเฉลี่ย 45.30 ปี

4. ผลเปรียบเทียบองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก่อนและหลังการอบรมและศึกษาดูงาน

รายการหัวข้อ	ก่อน			หลัง		
	คะแนน เฉลี่ย เชิง ปริมาณ	S.D	ผลการ ประเมิน เชิง คุณภาพ	คะแนน เฉลี่ย เชิง ปริมาณ	S.D	ผลการ ประเมิน เชิง คุณภาพ
1. ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2.85	0.83	ปานกลาง	4.27	0.45	มาก
2. การกำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2.85	0.83	ปานกลาง	4.06	0.56	มาก
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรม	2.45	0.67	น้อย	3.91	0.29	มาก
4. องค์ประกอบด้านพื้นที่	2.60	0.76	ปานกลาง	4.08	0.28	มาก
5. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม	2.41	0.73	น้อย	3.91	0.29	มาก
6. องค์ประกอบด้านการจัดการ	2.70	0.84	ปานกลาง	4.00	0.37	มาก
7. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน	2.65	0.80	ปานกลาง	4.10	0.54	มาก
8. การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2.54	0.84	ปานกลาง	3.96	0.69	มาก
9. การจัดการบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2.76	0.75	ปานกลาง	4.15	0.44	มาก
10. ประเภทของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2.61	0.72	ปานกลาง	4.06	0.57	มาก
11. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2.66	0.70	ปานกลาง	4.03	0.60	มาก
12. ข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยวและผู้นำท่องเที่ยว	2.61	0.86	ปานกลาง	3.97	0.73	มาก
13. ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2.39	0.56	น้อย	3.70	0.77	มาก

สรุปผลการสำรวจผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากนักท่องเที่ยวชาวไทยกลุ่มทดลอง
ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว

1. อายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
18-24 ปี	12	66.7
25-34 ปี	3	16.7
35-44 ปี	3	16.7

2. รูปแบบการเดินทาง

รูปแบบ	จำนวน	ร้อยละ
เป็นกลุ่ม	18	100.0

3. อาชีพนักท่องเที่ยว

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
นักศึกษา	12	66.7
ครู/อาจารย์	6	33.3

4. ลักษณะการเดินทางมายังโครงการฯ

การเดินทาง	จำนวน	ร้อยละ
รถเช่าพร้อมคนขับ	12	66.7
รถส่วนบุคคล	6	33.3

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการเข้าถึงโครงการฯ ของนักท่องเที่ยว

1. ระยะเวลาในการเข้าพัก

จำนวนวันที่เข้าพัก	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2 วัน	16	88.9
1 วัน	2	11.1

2. รูปแบบการเข้าพัก

ที่พัก	จำนวน	ร้อยละ
บ้านแม่โหมสเตย์	18	100.0

3. สื่อที่นักท่องเที่ยวได้ทราบข้อมูลโครงการฯ

แหล่งข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
เพื่อน/ญาติ	3	16.7
อินเทอร์เน็ต	1	5.6
แผ่นพับ	7	38.9
ชาวบ้านในชุมชน	6	33.3

ส่วนที่ 3 การทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่

1. สาเหตุการเลือกพักในโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สาเหตุ	จำนวน	ร้อยละ
ความเป็นมิตรของชาวบ้าน	4	22.2
สภาพธรรมชาติของพื้นที่	2	11.1
โปรแกรมการศึกษา	3	16.7
ราคาการให้บริการต่ำ	5	27.8
ภูมิอากาศสดชื่นและบริสุทธิ์	4	22.2

2. รูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวประทับใจ

กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
ล่องเรือ	11	61.1
เดินป่า	4	22.2
อื่นๆ เช่น ถ่ายภาพ	3	16.7

3. ประสพการณ์ที่ได้จากการใช้บริการการท่องเที่ยวในโครงการ

ประสพการณ์	จำนวน	ร้อยละ
ได้พบปะชาวบ้าน	18	100.0
ได้ร่วมกิจกรรม	18	100.0
ได้รับความเป็นมิตร	18	100.0
ทราบความแตกต่างของวัฒนธรรม	10	55.6
ได้รับคำแนะนำ/ช่วยเหลือจากชาวบ้าน	12	66.7
รู้จักกับชาวบ้านและจะติดต่อกันต่อไปในอนาคต	5	27.8
เรียนรู้วิถีการดำรงชีวิต	15	83.3
สิ่งแวดล้อมเป็นไปตามที่คาดหวัง	14	77.8

4. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการบริการ

กิจกรรมการบริการ	ดีมาก	ดี	ปานกลาง
สถานที่	4	13	1
ความสะดวกสบาย	5	12	1
รสชาติอาหาร	16	2	-
คุณภาพอาหาร	15	3	-
ราคาผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน	11	5	2
การบริการ	14	4	-
ความเป็นมิตร	14	4	-
การจัดการ	5	12	1
ความปลอดภัย	9	7	2
การบริการด้านข้อมูล	2	14	2
ความสะอาด	4	14	-
กิจกรรมการบริการ	9	8	1
สภาพวัฒนธรรม	11	7	-
สิ่งก่อสร้าง	4	13	1
ไกด์ท้องถิ่น/ชาวบ้านผู้ให้คำอธิบาย			
ความเป็นมิตร	8	10	-

กิจกรรมการบริการ	ดีมาก	ดี	ปานกลาง
การช่วยเหลือเอาใจใส่	8	10	-
พื้นฐานความรู้การศึกษา	6	12	-
การสื่อสารแปลความหมาย	4	14	-

ภาคผนวก ค

รูปภาพแสดงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบึงขุนทะเลและป่าชุมชน
เฉลิมพระเกียรติ และภาพกิจกรรมของกลุ่มชาวบ้านในการร่วมทำการวิจัย

ภาพแสดงสภาพธรรมชาติซึ่งเป็นศักยภาพทางการท่องเที่ยว (บึงขุนทะเล)
(ถ่ายเมื่อ วันที่ 28 ตุลาคม 2553)

ภาพแสดงสภาพธรรมชาติซึ่งเป็นศักยภาพทางการท่องเที่ยว (ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ)
(ถ่ายเมื่อ วันที่ 28 ตุลาคม 2553)

ภาพแสดงการประชุมเพื่อแจ้งให้ชุมชนได้รับทราบถึงการทำโครงการวิจัยที่ชุมชนจะมีส่วนร่วมโดยการเป็นอาสาสมัครในการร่วมจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นกลุ่มแกนในการทำหน้าที่ต่อไป โดยมีนายกเทศบาลตำบลขุนทะเลเป็นประธานในที่ประชุม ณ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร (ถ่ายเมื่อ วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2554)

ภาพแสดงการออกสำรวจภาคสนาม เป็นการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น เพื่อค้นคว้าหาฐานทรัพยากรของบึงขุนทะเล (ถ่ายเมื่อ วันที่ 22 มีนาคม 2554)

ภาพแสดงการออกสำรวจภาคสนาม เป็นการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น
เพื่อค้นคว้าหาฐานทรัพยากรของป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ
(ถ่ายเมื่อ วันที่ 26 มิถุนายน 2554)

ภาพแสดงการเตรียมความพร้อมของชุมชนโดยการศึกษาดูงานพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บ้านถ้ำผึ้ง
ตำบลต้นยวน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
(ถ่ายเมื่อ วันที่ 18 กรกฎาคม 2554)

ภาพแสดงการเตรียมความพร้อมของชุมชนโดยการศึกษาดูงานพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
บ้านถ้ำผึ้ง ตำบลต้นยวน อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
(ถ่ายเมื่อ วันที่ 18 กรกฎาคม 2554)

ภาพแสดงการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่และจัดตั้ง
คณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนตำบลขุนทะเล ณ ศาลาริมบึงขุนทะเล หมู่ที่ 1
(ถ่ายเมื่อ วันที่ 22 กรกฎาคม 2554)

ภาพแสดงนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลองท่องเที่ยว ณ บึงขุนทะเล
(ถ่ายเมื่อ วันที่ 19 - 20 สิงหาคม 2554)

ภาพแสดงนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลองท่องเที่ยว ณ ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ
(ถ่ายเมื่อ วันที่ 19 - 20 สิงหาคม 2554)

ภาคผนวก ง

รูปแสดงเส้นทางศึกษารวมชาติในบึงขุนทะเล
และป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ

ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงเส้นทางนึ่งเรือศึกษาธรรมชาติในบึงขุนทะเล

ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงเส้นทางศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ

ภาคผนวก จ

แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ในตำบลขุนทะเล

แบบประเมินความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
แบบสอบถามนักท่องเที่ยว

สำหรับ
นักท่องเที่ยว

แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลขุนทะเล
เรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน :
กรณีศึกษา ชุมชนตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คำชี้แจง แบบสอบถามมีทั้งหมด 4 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ตอนที่ 2 ข้อมูลพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นต่อปัจจัยปัจจัยซึ่งศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงใน ☐ ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

1. เพศ

☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง

2. อายุ

☐ 1. อายุ 18-24 ปี ☐ 2. อายุ 25-34 ปี ☐ 3. อายุ 35-44 ปี
☐ 4. อายุ 45-54 ปี ☐ 5. อายุ 55 ปีขึ้นไป

3. สถานภาพ

☐ 1. โสด ☐ 2. สมรส ☐ 3. หย่า – หม้าย

4. การศึกษา

☐ 1. มัธยมศึกษา/ ปวช. หรือต่ำกว่า ☐ 2. อนุปริญญาตรี / ปวส.
☐ 3. ปริญญาตรี ☐ 4. สูงกว่าปริญญาตรี

5. อาชีพ

☐ 1. เกษตรกรรม ☐ 2. รับจ้าง ☐ 3. ค้าขาย
☐ 4. พนักงานเอกชน ☐ 5. พนักงานรัฐวิสาหกิจ ☐ 6. รับราชการ
☐ 7. นักเรียน/นักศึกษา ☐ 8. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

6. รายได้ต่อเดือน

☐ 1. ต่ำกว่า 5,000 บาท ☐ 2. 5,001 – 10,000 บาท ☐ 3. 10,001 – 15,000 บาท
☐ 4. 15,001 – 20,000 บาท ☐ 5. 20,001 – 25,000 บาท ☐ 6. มากกว่า 25,000 บาท

7. ภูมิลำเนาของท่านในปัจจุบัน

☐ 1. อยู่ในตำบลขุนทะเล ☐ 2. อยู่ในตำบล/จังหวัดอื่น (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2 ข้อมูลพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงใน ☐ ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

8. วัตถุประสงค์และความถี่ในการเดินทางมาท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเลในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการมาท่องเที่ยว	ความถี่ในการมาท่องเที่ยว				
	1	2	3	4	5 ครั้งขึ้นไป
☐ ท่องเที่ยว / พักผ่อน					
☐ เยี่ยมญาติ / เพื่อน					
☐ ติดต่อธุรกิจ / ทำงาน					
☐ ประชุม / สัมมนา					
☐ การศึกษา / การกีฬา					
☐ เป็นทางผ่านในการเดินทาง					
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....					

9. ลักษณะการท่องเที่ยวของท่านในครั้งนี้

- ☐ 1. คนเดียว ☐ 2. มากับญาติหรือคนในครอบครัว ☐ 3. กลุ่มเพื่อน
☐ 4. บริษัททัวร์ ☐ 5. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

10. จำนวนผู้ร่วมการท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเลในครั้งนี้

- ☐ 1. คนเดียว ☐ 2. 2-5 คน ☐ 3. 5-9 คน
☐ 4. 10-15 คน ☐ 5. 15-25 คน ☐ 6. มากกว่า 25 คนขึ้นไป

11. ชนิดของพาหนะที่ท่านใช้ในการท่องเที่ยวในครั้งนี้

- ☐ 1. รถยนต์ส่วนตัว ☐ 2. รถเช่า / รถตุ๊ก ☐ 3. รถโดยสารประจำทาง
☐ 4. รถยนต์บริษัทนำเที่ยว ☐ 5. มอเตอร์ไซด์ ☐ 6. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

12. ระยะเวลาที่มาท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

- ☐ 1. น้อยกว่า 1 วัน ☐ 2. 1 วัน ☐ 3. 2 วัน
☐ 4. 3 วัน ☐ 5. มากกว่า 4 วัน ☐ 6. ไม่แน่ใจ

13. การเดินทางท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเลในครั้งนี้ ท่านมีค่าใช้จ่ายประมาณเท่าใด

- ☐ 1. ต่ำกว่า 1,000 บาท ☐ 2. 1,001 - 1,500 บาท ☐ 3. 1,501 - 2,000 บาท
☐ 4. 2,001 - 2,500 บาท ☐ 5. 2,501 - 3,000 บาท ☐ 6. มากกว่า 3,001 บาท

14. ท่านเคยทราบข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล จากสื่อใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1. โทรทัศน์ / วิทยุ ☐ 2. หนังสือพิมพ์ / นิตยสาร ☐ 3. อินเทอร์เน็ต
☐ 4. แผ่นพับ ☐ 5. เพื่อน / ญาติ ☐ 6. ไม่เคยทราบ
☐ 7. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นต่อปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล
 ชื่อแหล่งท่องเที่ยว.....

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ลักษณะทางกายภาพ					
1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
1.1 สามารถมาเที่ยวได้ทั้งปี/ทุกฤดูกาล					
1.2 ความปลอดภัยในการเดินทาง					
1.3 คุณภาพของถนนและ/หรือ เส้นทางน้ำใช้ได้ตลอดปี					
1.4 ความชัดเจนของป้ายบอกเส้นทาง					
2. ความสมบูรณ์และความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว					
2.1 ความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติและ/หรือสภาพดั้งเดิม					
2.2 มีคุณค่าหรือเอกลักษณ์พิเศษเชิงการท่องเที่ยว					
2.3 มีคุณค่าเชิงวิทยาการและการศึกษา					
2.4 ความกลมกลืนกับธรรมชาติ วัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อม					
2.5 แหล่งท่องเที่ยวมีความดึงดูดใจ /ประทับใจ					
การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม					
1. การจัดการคุณภาพเสียง					
1.1 ปราศจากเสียงรบกวนที่เกิดขึ้นจากในพื้นที่ท่องเที่ยว					
1.2 ปราศจากเสียงรบกวนที่เกิดขึ้นจากนอกพื้นที่ท่องเที่ยวเข้ามา กระทบ เช่น จากย่านอุตสาหกรรม ชุมชนเมือง หรือกิจกรรมที่เสียงดัง					
2. การจัดการขยะมูลฝอย					
2.1 มีอุปกรณ์รองรับขยะเพียงพอ และเหมาะสม					
2.2 มีป้ายเตือนทิ้งขยะให้ถูกที่					
2.3 การออกแบบภาชนะรองรับขยะกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม					

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
3. การจัดการคุณภาพอากาศ					
3.1 อากาศปราศจากฝุ่นและควัน					
3.2 ไม่มีกลิ่นฟุ้งกระจายและสร้างความรำคาญในแหล่งท่องเที่ยว					
ด้านศิลปวัฒนธรรม (หากในแหล่งท่องเที่ยวไม่มีด้านนี้ ข้ามไปหัวข้อต่อไป)					
1. ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน					
2. ความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้					
3. มีความงดงามด้านศิลปวัฒนธรรม					
4. เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้ ประเพณี วัฒนธรรม ด้วยความยินดี					
ด้านเศรษฐกิจและสังคม					
1. ความคุ้มค่าของการเที่ยวชม					
1.1 การได้รับความพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยว					
1.2 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการด้านที่พัก					
1.3 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการด้านร้านอาหาร					
1.4 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการร้านค้า/ของที่ระลึก					
1.5 ความพอใจในความสะอาดและปลอดภัย					
1.6 ความพอใจในมิตรไมตรีจากชุมชนท้องถิ่น					
2. การมีส่วนร่วมในแหล่งท่องเที่ยว					
2.1 การได้ร่วมทำกิจกรรม เช่น การเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ล่องเรือ เล่นน้ำ ชมศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น					
2.2 การมีส่วนร่วมในการบริจาคเงินให้กับแหล่งท่องเที่ยว					
2.3 การบอกต่อให้บุคคลอื่นมาเที่ยว					
3. ความเข้มแข็งของชุมชน					
3.1 มีการจัดตั้งกลุ่ม / องค์กรเพื่อดูแลการท่องเที่ยว					
3.2 การริเริ่มจัดกิจกรรมนันทนาการ					
ด้านธรรมชาติ					
1. ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน					
2. มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ					
3. มีทัศนียภาพที่สวยงาม					

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
การบริหารและการจัดการ					
1. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก					
1.1 มีป้ายอธิบายข้อมูล/บอกเล่าเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยว					
1.2 มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเพียงพอ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ห้องน้ำ ลานจอดรถ					
2. ให้ความสำคัญต่อชีวิตและทรัพย์สิน					
2.1 มีเจ้าหน้าที่ดูแลเพียงพอ และดูแลทั่วถึง					
2.2 การติดตั้งป้าย สัญญาณเตือนภัยอย่างเหมาะสม					
2.3 มีอุปกรณ์และเครื่องมือบรรเทาสาธารณภัย					
2.4 มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาล					
3. การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยว					
3.1 มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว					
3.2 มีเอกสารเผยแพร่					

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

สำหรับ

เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน ผู้ประกอบธุรกิจนาเที่ยว ผู้ประกอบการด้านที่พัก
ชุมชนท้องถิ่นในตำบลขุนทะเล ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว

แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลขุนทะเล
เรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน :
กรณีศึกษา ชุมชนตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผู้ให้สัมภาษณ์ (ชื่อ-สกุล)

ชื่อหน่วยงาน / องค์กร / กิจการ

ตำแหน่งปัจจุบันของผู้ให้สัมภาษณ์

ลักษณะของบทบาทหน้าที่ขององค์กรต่อแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

€1. โดยรวมของแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล จึงมีบทบาทหน้าที่ อธิบายได้ดังนี้

€2. แหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล ระบุ ชื่อแหล่งท่องเที่ยว

จึงมีบทบาทหน้าที่ อธิบายได้ดังนี้

คำชี้แจง แบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นต่อปัจจัยปัจจัยซึ่งศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในตำบล
ขุนทะเล

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงใน € ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

1. เพศ

€1. ชาย

€2. หญิง

2. อายุ

€1. อายุ 18-24 ปี

€2. อายุ 25-34 ปี

€3. อายุ 35-44 ปี

€4. อายุ 45-54 ปี

€5. อายุ 55 ปีขึ้นไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

ชื่อแหล่งท่องเที่ยว.....

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ลักษณะทางกายภาพ					
1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
1.1 สามารถมาเที่ยวได้ทั้งปี/ทุกฤดูกาล					
1.2 ความปลอดภัยในการเดินทาง					
1.3 คุณภาพของถนนและ/หรือ เส้นทางน้ำใช้ได้ตลอดปี					
1.4 ความชัดเจนของป้ายบอกเส้นทาง					
2. ความสมบูรณ์และควมมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว					
2.1 ความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติและ/หรือสภาพดั้งเดิม					
2.2 มีคุณค่าหรือเอกลักษณ์พิเศษเชิงการท่องเที่ยว					
2.3 มีคุณค่าเชิงวิทยาการและการศึกษา					
2.4 ความกลมกลืนกับธรรมชาติ วัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อม					
2.5 แหล่งท่องเที่ยวมีความดึงดูดใจ/ประทับใจ					
การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม					
1. การจัดการคุณภาพเสียง					
1.1 ปราศจากเสียงรบกวนที่เกิดขึ้นจากพื้นที่ท่องเที่ยว					
1.2 ปราศจากเสียงรบกวนที่เกิดขึ้นจากนอกพื้นที่ท่องเที่ยวเข้ามากระทบ เช่นจากย่านอุตสาหกรรม ชุมชนเมือง หรือกิจกรรมที่เสียงดัง					
2. การจัดการขยะมูลฝอย					
2.1 มีอุปกรณ์รองรับขยะเพียงพอ และเหมาะสม					
2.2 มีป้ายเตือนทิ้งขยะให้ถูกที่					
2.3 การออกแบบภาชนะรองรับขยะกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม					
3. การจัดการคุณภาพอากาศ					
3.1 อากาศปราศจากฝุ่นและควัน					
3.2 ไม่มีกลิ่นฟุ้งกระจายและสร้างความรำคาญในแหล่งท่องเที่ยว					

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านศิลปวัฒนธรรม (หากในแหล่งท่องเที่ยวไม่มีด้านนี้ ข้ามไปหัวข้อต่อไป)					
1. ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน					
2. ความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ที่สืบกันได้					
3. มีความงดงามด้านศิลปวัฒนธรรม					
4. เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้ ประเพณี วัฒนธรรม ด้วยความยินดี					
ด้านเศรษฐกิจและสังคม					
1. ความคุ้มค่าของการเที่ยวชม					
1.1 การได้รับความพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยว					
1.2 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการด้านที่พัก					
1.3 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการด้านร้านอาหาร					
1.4 การได้รับความพอใจในบริการของผู้ประกอบการร้านค้า/ของที่ระลึก					
1.5 ความพอใจในความสะอาดและปลอดภัย					
1.6 ความพอใจในมิตรไมตรีจากชุมชนท้องถิ่น					
2. การมีส่วนร่วม					
2.1 การได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมของชุมชน					
2.2 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ					
2.3 การเปิดโอกาสให้องค์กรภายนอกเข้ามามีบทบาทสนับสนุน					
3. ความเข้มแข็งของชุมชนและวัฒนธรรม					
3.1 มีการจัดตั้งกลุ่ม / องค์กรเพื่อดูแลการท่องเที่ยว					
3.2 การริเริ่มจัดกิจกรรมนันทนาการ					
ด้านธรรมชาติ					
1. ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน					
2. มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ					

ปัจจัยบ่งชี้ซึ่งศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
3. มีทัศนียภาพที่สวยงาม					
การบริหารและการจัดการ					
1. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก					
1.1 มีป้ายอธิบายข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว					
1.2 มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเพียงพอ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ห้องน้ำ ลานจอดรถ					
2. ให้ความสำคัญต่อชีวิตและทรัพย์สิน					
2.1 มีเจ้าหน้าที่ดูแลเพียงพอ และดูแลทั่วถึง					
2.2 การติดตั้งป้าย สัญญาณเตือนภัยอย่างเหมาะสม					
2.3 มีอุปกรณ์และเครื่องมือบรรเทาสาธารณภัย					
2.4 มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาล					
3. การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยว					
3.1 มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว					
3.2 มีเอกสารเผยแพร่					

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลขุนทะเล

1. จุดเด่น

.....

.....

.....

2. จุดด้อย

.....

.....

.....

3. ปัญหา/อุปสรรค

.....

.....

.....

ขอขอบคุณท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ลำดับ	รายการหัวข้อ	ก่อนการอบรม ศึกษาดูงาน					หลังการอบรม ศึกษาดูงาน				
		ระดับความรู้ความเข้าใจ					ระดับความรู้ความเข้าใจ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
6	การจัดการการบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ										
7	ประเภทของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ										
8	กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ										
9	ข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยวและผู้นำเที่ยว										
10	ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ										

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณ

แบบสอบถามนักท่องเที่ยว

แบบสอบถามฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยตามโครงการรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานสนับสนุนการวิจัย พร้อมทั้งใช้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

กรุณากรอกแบบสอบถามเพื่อนำคำตอบไปใช้ในการประเมินผลสำเร็จของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของตำบลขุนทะเล และนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นพื้นฐานในการปรับปรุงและแก้ไขกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยข้อมูลที่ได้จากท่านจะไม่ถูกเปิดเผยหากไม่ได้รับอนุญาตจากท่านก่อน

1. ระยะเวลาในการเข้าพัก.....วัน
2. คุณเลือกพักที่ได้.....
3. เหตุผลที่คุณเลือกพักในโครงการ.....
4. ท่านชอบทำกิจกรรมใดมากที่สุดขณะมาพักผ่อนที่นี่
☐ เดินป่า ☐ ล่องเรือ ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....
5. อะไรเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจท่านให้มาเที่ยวที่ตำบลขุนทะเล.....
6. ท่านเดินทางมาตำบลขุนทะเลโดยวิธีการใด
☐ บริษัทนำเที่ยว ☐ รถเช่าพร้อมคนขับ ☐ รถเช่าขับเอง
☐ รถประจำทาง ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....
7. ท่านเดินทางมาในลักษณะใด
☐ มากลุ่มเพื่อน ☐ มาลำพัง
8. ท่านได้รับประสบการณ์อะไรบ้างจากชุมชนตำบลขุนทะเลในโครงการ

คำถาม	ใช่	ไม่ใช่
1. ได้ติดต่อ พบปะกับชาวบ้าน		
2. ได้ร่วมในกิจกรรม/วัฒนธรรมพื้นบ้าน		
3. ได้รับการต้อนรับด้วยท่าทีที่เป็นมิตรจากชาวบ้าน		
4. ได้ทราบความแตกต่างของวัฒนธรรมชาวบ้าน		
5. ได้รับคำแนะนำ หรือช่วยเหลือจากชาวบ้าน		
6. ได้รู้จักกับชาวบ้านและคิดว่าจะติดต่อกันต่อไปในอนาคต		

คำถาม	ใช่	ไม่ใช่
7. ได้เรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน		
8. สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเป็นไปตามที่ท่านคาดหวัง		

9. กรุณาอธิบายลักษณะของที่พัก (Home stay)

อาคารสิ่งก่อสร้าง.....

สภาพแวดล้อม.....

การบริการ.....

ความสะอาด.....

ระบบรักษาความปลอดภัย.....

การอำนวยความสะดวก.....

สิ่งอำนวยความสะดวก.....

ค่าใช้จ่ายในการใช้บริการ.....

การให้ความรู้.....

ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน/ของที่ระลึก.....

สิ่งอื่นๆ ที่ท่านต้องการให้มี.....

10. กรุณาจัดลำดับความพอใจตามที่ได้รับจากการเข้ารับบริการจากชุมชนตำบลขุนทะเลในโครงการ

	ดีมาก 5	ดี 4	ปานกลาง 3	ไม่ดี 2	แย่มาก 1
1. การจัดสถานที่					
2. ความสะอาดสบาย					
3. รตชาติอาหาร					
4. คุณภาพอาหาร					
5. การให้บริการ					
6. ความเป็นมิตรของชาวบ้าน					
7. การจัดการ					
8. ความปลอดภัย					
9. การบริการด้านข้อมูล					
10. ความสะอาดถูกสุขลักษณะ					

	ดีมาก 5	ดี 4	ปานกลาง 3	ไม่ดี 2	แย่มาก 1
11. จัดกิจกรรมที่มีบริการนักท่องเที่ยว					
12. สภาพวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชน					
13. สิ่งก่อสร้างในชุมชน					
14. ค่าใช้จ่ายในการร่วมกิจกรรมท่องเที่ยว					
ไกด์ท้องถิ่น/ชาวบ้านผู้ให้คำอธิบาย					
15. ความเป็นมิตร					
16. การช่วยเหลือเอาใจใส่					
17. พื้นฐานความรู้การศึกษา					
18. การสื่อสารและแปลความหมาย					

11. ท่านอยากกลับมาเที่ยวตำบลขุนทะเลในโครงการนี้อีกหรือไม่

ไม่อยาก เพราะ.....

อยาก เพราะ.....

- กิจกรรมใดของตำบลที่ท่านต้องการร่วมมากที่สุดในการเดินทางมาครั้งหน้า

.....

12. กรุณาระบุสิ่งที่ท่านประทับใจมากที่สุด 3 สิ่ง ระหว่างการมาพักผ่อนในชุมชนตำบลขุนทะเลในโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยว

1.

2.

3.

13. กรุณาระบุสิ่งที่ท่านผิดหวังมากที่สุด 3 สิ่ง ระหว่างการมาพักผ่อนในชุมชนตำบลขุนทะเลในโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยว

1.

2.

3.

14. ท่านมีอายุระหว่าง

☐ 1. อายุ 18-24 ปี

☐ 2. อายุ 25-34 ปี

☐ 3. อายุ 35-44 ปี

☐ 4. อายุ 45-54 ปี

☐ 5. อายุ 55 ปีขึ้นไป

15. เพศ

- ☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง

16. ภูมิลำเนา.....

17. อาชีพ.....

18. ท่านเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มใด

- ☐ 1. คนเดียว ☐ 2. มากับญาติหรือคนในครอบครัว ☐ 3. กลุ่มเพื่อน
☐ 4. บริษัททัวร์ ☐ 5. อื่นๆ (โปรด

ระบุ).....

19. ท่านมีความสนใจสิ่งใดเป็นพิเศษ

.....
.....

20. ท่านเคยมาเที่ยว/ร่วมกิจกรรมในตำบลขุนทะเลตามโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

- ☐ ไม่เคย ☐ เคย ก็ครั้ง.....

21. หากท่านเคยมาเที่ยวในหมู่บ้านกิจกรรมใดที่ท่านเคยเข้าร่วม

.....
.....

22. ท่านรู้จักตำบลขุนทะเลตามโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างไร

- ☐ 1. โทรทัศน์ / วิทยุ ☐ 2. หนังสือพิมพ์ / นิตยสาร ☐ 3. อินเทอร์เน็ต
☐ 4. แผ่นพับ ☐ 5. เพื่อน / ญาติ
☐ 6. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ในการให้ข้อมูลซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลขุนทะเลต่อไปในอนาคต

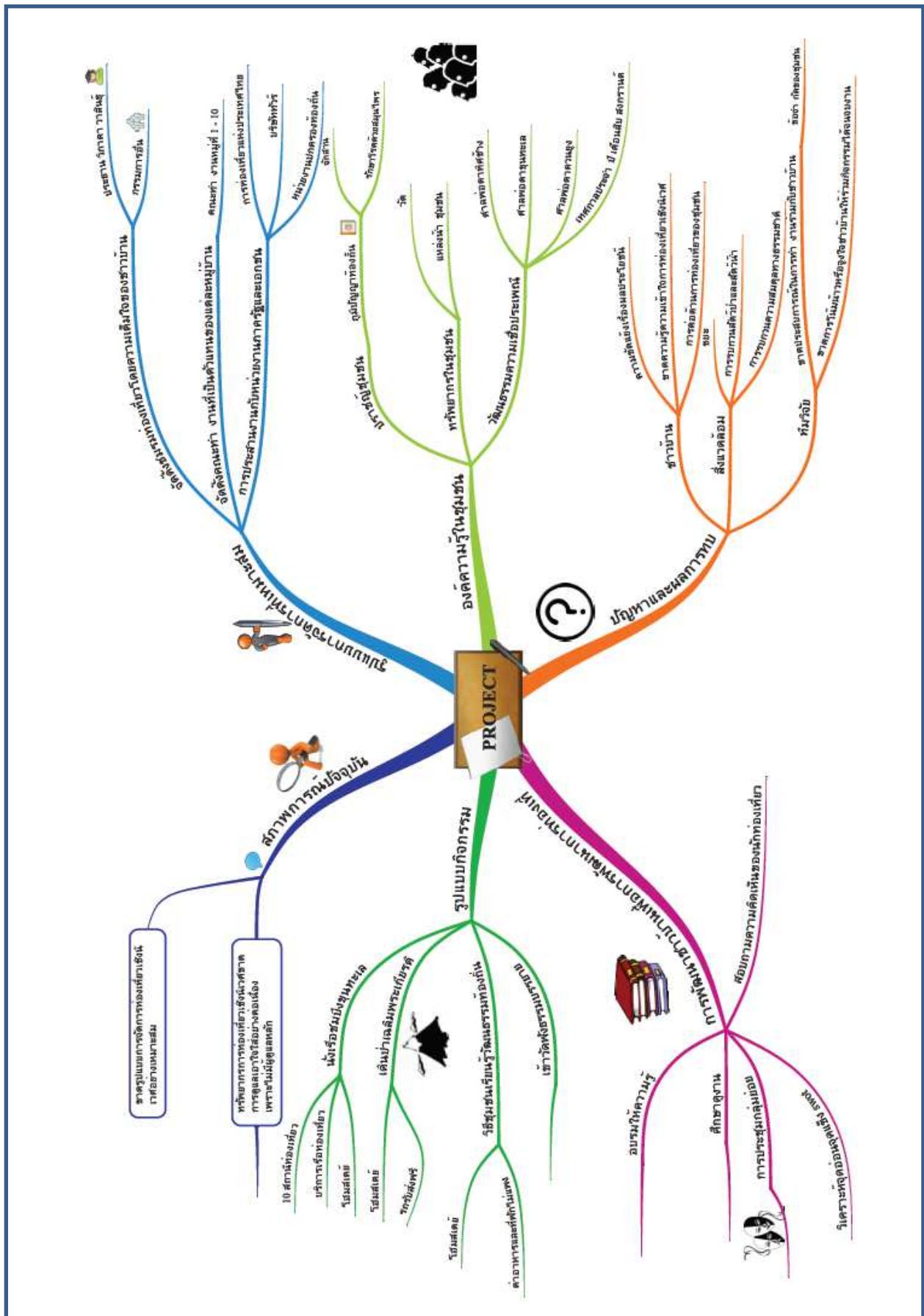
โครงการรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

กรณีศึกษา ชุมชนตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

089-194-2892

ภาคผนวก จ

การจัดระบบความคิดโดยใช้เทคนิคแผนที่ความคิด (Mind Map)
ในการทำวิจัยเพื่อนำไปสู่รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่
เหมาะสมของชุมชนตำบลขุนทะเล

เปรียบเทียบกิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ดำเนินการ และผลที่ได้รับตลอดโครงการ

วัตถุประสงค์	กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลที่ได้รับ	หมายเหตุ
1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนตำบลขุนทะเล โดย 1.1 ศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 1.2 ศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและบทบาทการมีส่วนร่วมในการกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 1.2 ประชุมร่วมกับเทศบาลตำบลขุนทะเล และภาคีที่เกี่ยวข้อง และประชุมชาวบ้าน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย 1.3 นำแบบสอบถามสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนขุนทะเล 1.4 อบรมให้ความรู้แก่คณะผู้วิจัยชุมชนและประชุมกลุ่มย่อย 1.5 จัดกิจกรรมให้คณะผู้วิจัยชุมชนสำรวจพื้นที่ท่องเที่ยวและรวบรวมรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	1.1 ได้ทราบบริบทชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนตำบลขุนทะเล 1.2 เทศบาลตำบลขุนทะเล ภาคีที่เกี่ยวข้อง และชาวบ้านได้ทราบวัตถุประสงค์ในการทำโครงการวิจัย และได้คณะผู้วิจัยชุมชน 1.3 ได้ทราบความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี 1.4 คณะผู้วิจัยชุมชนได้รับความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 1.5 ได้ข้อสรุปสถานการณ์การท่องเที่ยวและผลกระทบด้านต่างๆในชุมชน	ได้รับผลกระทบจากการทิ้งขยะจากกลุ่มนักท่องเที่ยวลงในแหล่งท่องเที่ยว เกิดความขัดแย้งกันภายในชุมชนจากความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ต่างกัน ในด้านเศรษฐกิจชาวบ้านถือว่ามีผลดีต่อชุมชนในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน แต่อาจจะทำให้วัฒนธรรมบางอย่างหายไป การมีส่วนร่วมของชุมชนจะเห็นได้ชัดเจนในกลุ่มแกนนำชุมชน ที่เสียสละเวลาในการให้บริการนักท่องเที่ยว รูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเดิมเป็นในลักษณะนั่งเรือชมทิวทัศน์ในบึงขุนทะเล การเข้าค่ายอนุรักษ์ของป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ การฟังธรรมะ	บรรลุตามแผน
2. ศึกษาองค์ความรู้ภายในชุมชนด้านต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกระบวนการ	2.1 จัดเวทีชุมชน	2.1 ได้ทราบความคิดเห็นของชาวบ้านเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ชาวบ้านในชุมชนขาดความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผสานกับทัศนคติในทางลบจากประสบการณ์ที่ผ่านมาได้เข้า	บรรลุตามแผน

วัตถุประสงค์	กิจกรรม (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลที่ได้รับ	หมายเหตุ
พัฒนาการท่องเที่ยว			ร่วมกลุ่มท่องเที่ยว และเกิดความไม่ชัดเจนในผลประโยชน์	
3. หารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลขุนทะเล	3.1 จัดเวทีชุมชนร่วมกับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง	3.1 ได้ทราบปัญหาความต้องการ และศักยภาพของชุมชน และได้ข้อสรุปรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนขุนทะเล	ชุมชนตำบลขุนทะเลได้สร้างองค์การชุมชนเพื่อร่วมกันดำเนินการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับศักยภาพทางการท่องเที่ยวและเงื่อนไขของชุมชน ร่วมกันกำหนดเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมถึงกำหนดมาตรการและมาตรฐานของชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการรองรับผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว นอกจากนั้นมีการกำหนดแผนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาปัจจัยพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว และมีการติดตามประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน	บรรลุตามแผน

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ต่อ สกว.

ไม่มี

ลงนาม.....

(นางสาวมณฑา เพ็ชรวรรณ)

วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2557

เปรียบเทียบ output ที่เสนอในข้อเสนอโครงการ และที่ได้จริง

Output		ในกรณีล่าช้า (ผลสำเร็จไม่ถึง 100%) ให้ท่านระบุสาเหตุ และการแก้ไขที่ท่าน ดำเนินการ
กิจกรรมในข้อเสนอโครงการ	ผลสำเร็จ (%)	
1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	100%	
2. ประชุมร่วมกับเทศบาลตำบลขุนทะเลและภาคีที่ เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	100%	
3. ประชุมชาวบ้านเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของ โครงการวิจัย	100%	
4. นำแบบสอบถามสัมภาษณ์ความคิดเห็นของ นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน ชุมชนขุนทะเล	100%	
5. อบรมให้ความรู้แก่คณะผู้วิจัยชุมชนและประชุม กลุ่มย่อย	100 %	
6. จัดกิจกรรมให้คณะผู้วิจัยชุมชนสำรวจพื้นที่ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	100%	
7. รวบรวมรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง นิเวศที่เหมาะสม	100 %	
8. จัดเวทีชุมชนเพื่อศึกษาองค์ความรู้ต่างๆภายใน ชุมชน	100%	
9. จัดเวทีชุมชนร่วมกับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อหารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เหมาะสม	100%	
10. สรุปผลและเขียนรายงานวิจัย	100 %	

ลงนาม.....(หัวหน้าโครงการวิจัยผู้รับทุน)

(นางสาวมณฑา เพ็ชรวรรณ)

วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2557